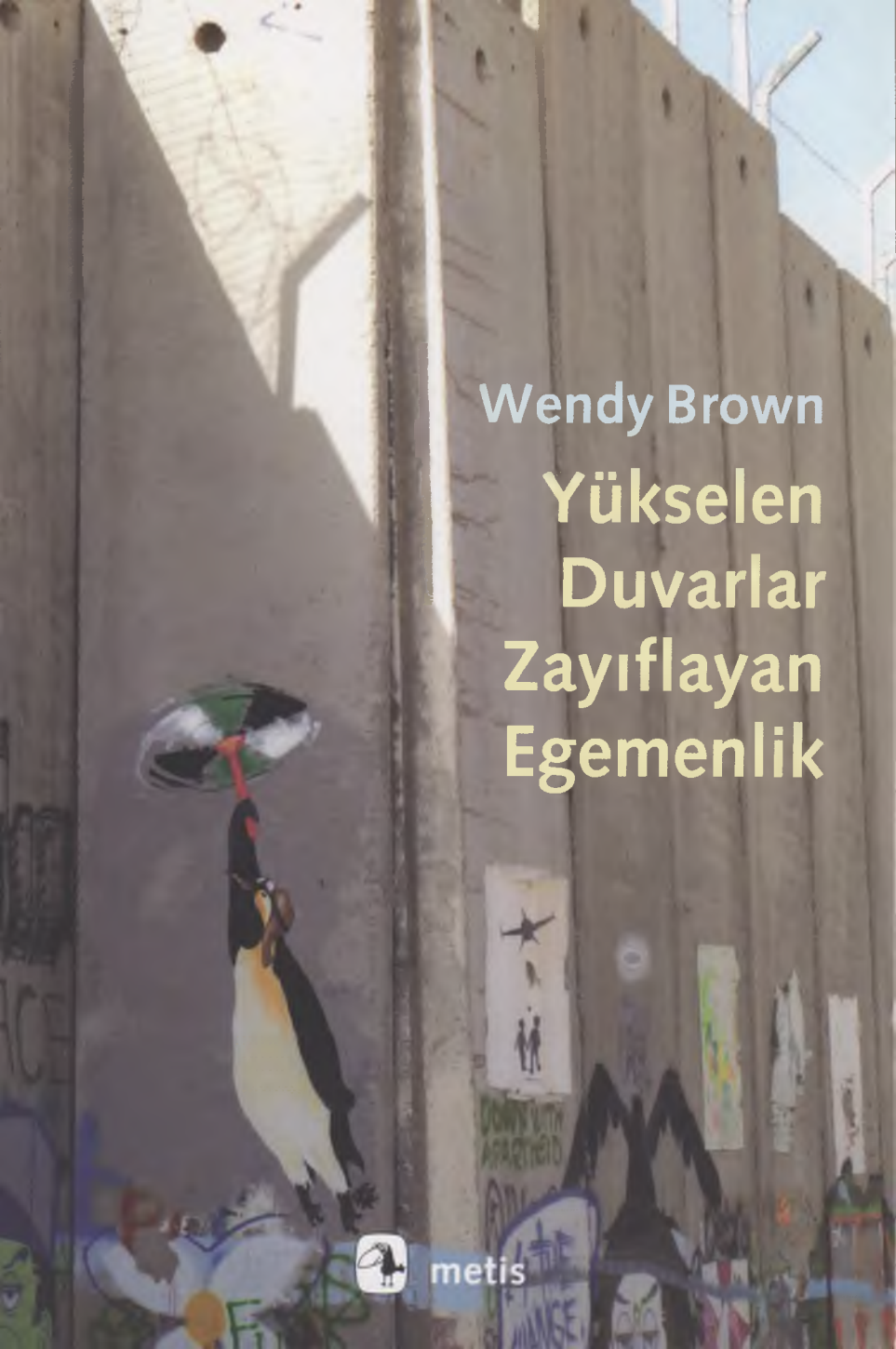

Wendy Brown

Yükselen Duvarlar Zayıflayan Egemenlik

metis

Wendy Brown

Yükselen Duvarlar
Zayıflayan Egemenlik

Wendy Brown, Kaliforniya Üniversitesi'nde (Berkeley) Siyasetbilimi ve Kadın Araştırmaları profesörü. Yayımlanmış kitapları arasında *Tarihten Çıkan Siyaset* (Metis, 2010), *States of Injury: Power and Freedom in Late Modernity* (Mağduriyet Halleri: Geç Modernlikte İktidar ve Özgürlük), *Manhood and Politics: A Feminist Reading in Political Theory* (Erkeklik ve Siyaset: Siyaset Teorisinde Feminist Bir Okuma) ve Janet Halley ile birlikte hazırladığı *Left Legalism / Left Critique* (Sol Yasalcılık / Sol Eleştiri) sayılabilir.

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
Tel: 212 2454696 Faks: 212 2454519
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com

Yükselen Duvarlar
Zayıflayan Egemenlik
Wendy Brown

İngilizce Basımı:
Walled States, Waning Sovereignty
Urzone, Inc. (Zone Books), 2010

© Wendy Brown, 2010
© Metis Yayınları, 2010
Çeviri Eser © Emine Ayhan, 2011

İlk Basım: Ekim 2011

Yayıma Hazırlayan: Savaş Kılıç

Kapak Tasarımı: Emine Bora
Kapak Fotoğrafı: Beytüllahm'i kuşatan İsrail Duvarı.

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.
Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No. 12/197-203
Topkapı, İstanbul Tel: 212 5678003

ISBN-13: 978-975-342-838-5

Wendy Brown

Yükselen Duvarlar Zayıflayan Egemenlik

Çeviren:
Emine Ayhan

metis

İçindekiler

Teşekkürler 9

1. Zayıflayan Egemenlik,
   Duvarlarla Çevrili Demokrasi 11

2. Egemenlik ve Çitle Çevirme 52

3. Devletler ve Tebaalar 89

4. Duvarları Arzulamak 127

Dizin 159

Teşekkürler

Geçtiğimiz birkaç yıl boyunca dünyanın çeşitli ülkelerinde verdiğim seminer ve konferanslara katılanlar bu kitabın çeşitli bölümleri hakkında düşüncelerini dile getirdiler. Birtakım kaynakları üşenmeyip bana getirenler, duydukları hikâyeleri anlatanlar, resimler gönderenler ve analizlerime ilavede bulunanlar şüphesiz bana çok şey kattı; benimle tartışanlar veya aktardığım olgularda birtakım düzeltmeler yapanlar da öyle. Sarah Alexander, Ivan Ascher, Jack Jackson, Mi Lee ve Megan Wachspress bu projeye katkıda bulunan değerli araştırma asistanlarımdı. Kaliforniya Üniversitesi Rektörlüğü Beşeri Bilimler Bursu ve Berkeley'in Beşeri Bilimler Araştırma Bursu sayesinde de bu kitabı tamamlamak mümkün oldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

Zayıflayan Egemenlik, Duvarlarla Çevrili Demokrasi

Savunma amaçlı tahkimat 1944'te Atlantik Duvarı'nda açılan gedikle nereden bakılırsa bakılsın son buldu. Bundan sonra da asli bir savunma aracı olarak resmi duvarların hiçbir hükmü kalmamıştır.

– Paul Hirst, *Space and Power* (Mekân ve İktidar)

Artık esnek sınırlara ihtiyacımız var, katı, geçirimsiz sınırlara değil... Yirmi birinci yüzyılın eşiğinde, egemenliği güçlendirmemizin bir esprisi kalmadı.

– Şimon Peres, *Yeni Ortadoğu*

Onlara söyledim: Yerleşim yerlerinizin etrafını tel örgüyle çevirmeyin. Tel örgü koyarsanız, genişlemenize de sınır koymuş olursunuz. Bize ait yerlerin değil, Filistinlilerin etrafına tel örgü örmemiz gerekiyor.

– Ariel Şaron, aktaran Neve Gordon, *Israel's Occupation* (İsrail'in İşgali)

Duvar kampı yaratmamış, kamp kurma stratejisi ve gerçekliği duvarın yapımına yol açmıştır.

– Adi Ophir ve Ariella Azoulay, "The Monster's Tail" (Canavarın Kuyruğu)

Kalelerin genellikle yarardan çok zararı dokunur.

– Niccolo Machiavelli, *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*

ARTIK "KÜRESEL DÜNYA" diye adlandırır olduğumuz bu dünya, açma ile set çekme, kaynaşma ile ayrışma, silme ile yeniden yazma arasında esaslı gerilimler sergiliyor. Bu gerilimler bir taraftan sınır-

ların giderek liberalleşmesiyle, bir taraftan da sınır tahkimatına görülmemiş düzeyde kaynak, enerji ve teknoloji yatırımı yapılmasıyla somutlaşmaktadır. Küreselleşme birbiriyle bağlantılı birçok gerilimi belirleyici birer özellik olarak taşıyor bünyesinde: Küresel ağlar ile yerel milliyetçilikler, sanal güç ile fiziksel güç, özel mülkiyet ile açık kaynak, gizlilik ile şeffaflık, yurtlaş(tır)ma ile yersiz-yurtsuzlaşma arasındaki gerilimleri. Bunun yanında, ulusal çıkarlar ile küresel piyasa, dolayısıyla ulus ile devlet ve tebaanın güvenliği ile sermaye hareketleri arasındaki gerilimler de küreselleşmenin belirleyici özellikleri olarak karşımıza çıkıyor.

Bu gerilimlerin yuvalandığı yerlerden biri, yerküreyi çizgi çizgi bölen yeni duvarlardır. Soğuk Savaş Avrupası'nın son kaleleri ile Güney Afrika'daki *apartheid* rejiminin yıkılışı dünya çapında sevinçle karşılanırken dahi, bu duvarların yapımına büyük bir şevkle devam edilmiştir. En iyi bilinenleri, ABD'nin güney sınırına inşa ettiği heyula ile İsrail'in Batı Şeria sınırı boyunca uzanan duvardır. Aynı taşeron firma[1] tarafından, aynı teknolojik donanımla gerçekleştirilen bu iki proje meşruiyetini de birbirinden almaktadır. Bunlar gibi daha birçok duvar var. Kendi sınırları dahilinde iç duvarlar ve kontrol noktalarıyla bir labirente benzeyen *apartheid* sonrasının Güney Afrikası, Zimbabve sınırına tartışmalara yol açan elektrikli bir güvenlik bariyeri inşa etmiştir. Yemen sınırında inşasına giriştiği üç metre yüksekliğindeki beton güvenlik duvarını yakın zamanda tamamlamış olan Suudi Arabistan, Irak sınırına da benzer bir duvar inşa etmeyi planlamaktadır; Suudilerin dediğine göre, böyle giderse bütün ülkenin duvarlarla çevrilmesi olasılık dahilindedir. Hindistan ise, daha yoksul komşularından gelen sığınmacı akınını kesmek, olası bir toprak anlaşmazlığı durumunda kendi topraklarını koru-

1. İsrail duvarını inşa eden, İsrail'in en büyük sivil savunma şirketi olan Elbit 2006'da imzalanan bir sözleşmeyle Meksika sınırındaki duvarın yapımını Boeing şirketiyle birlikte üstlenmiştir. *Jerusalem Post*, 22 Eylül 2006, www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull&cid=1157913683759 adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 6 Ekim 2009). Bu iki bölgede, özellikle duvar inşasına karşı direniş hareketleri arasında da birtakım ulus-aşırı bağlar kurulmuştur: Meksika duvarı üstünde muhalif sanatlarını icra eden Meksikalı sanatçıları Filistinli bir grup geçtiğimiz aylarda İsrail duvarına resim yapmaya davet etmiştir.

Fas'taki, İspanya'ya ait Melilla yerleşim bölgesinin etrafındaki bariyer.

ABD-Meksika sınırı.

ABD-Meksika sınırı.

Kuzey Kudüs, Kalendiya bölgesindeki İsrail Duvarı.

Beytüllahm'i kuşatan İsrail Duvarı.

Hindistan-Bangladeş sınırındaki tel örgü.

Hindistan-Pakistan sınırındaki tel örgü.

Suudi Arabistan-Yemen sınırındaki bariyer.

Suudi Arabistan'ın Irak sınırına yaptırdığı 885 kilometrelik bariyerin grafiği (Çizen: Ciaran Hughes).

Bağdat'ta Sünni ve Şii mahallelerini ayıran bariyer.

mak; İslamcı gerillaların Pakistan sınırından sızmasının ve silah kaçakçılığının önüne geçmek amacıyla Pakistan, Bangladeş ve Burma sınırlarına derme çatma duvarlar örmüş ve ihtilaflı Keşmir bölgesini ablukaya almıştır.[2] Bu sınırlardaki duvarlar derme çatma olmakla birlikte, görünüş bizi yanıltmamalıdır, zira Hindu-Keşmir sınırındaki iki sıra dikenli tel arasında kalan alana mayın döşenmiştir. Özbekistan, resmi açıklamasında "İslamcı teröristlerin" ülkeye girişini engellemek için olduğunu söylese de aslında yine bir toprak anlaşmazlığı nedeniyle, 1999'da Kırgızistan, 2001'deyse Afganistan sınırına duvar örmüştür; gelin görün ki şimdi de Türkmenistan bu ülkeye set çekmektedir. Botsvana 2003'te Zimbabve sınırına elektrikli tel örgü çekmeye başlamıştı, bunu yaparken her ne kadar büyük baş hayvanlarda görülen şap salgınını engellemeyi gerekçe göstermiş olsa da, asıl amacı Zimbabvelilerin girişini engellemekti. Tayland'ın güneyindeki isyan dolayısıyla, yasadışı göç ve kaçakçılığa karşı Tayland ve Malezya birlikte çelik-beton alaşımı bir duvar inşa etmiştir. Mısır'la Gazze'yi birbirinden ayıran duvar ise, ancak 2008 yılının Ocak ayında gıda, yakıt ve başka temel ihtiyaç maddelerine ulaşmaya çalışan Gazzelilerin açtığı tünellerle delindiğinde dünya kamuoyunun dikkatini çekmiştir. İran da şimdilerde Pakistan sınırına duvar inşa etmektedir. Limbang'dan gelen göçmen ve kaçakçıların ülkeye girmesini önlemeyi amaçlayan Brunei, bu sınırı duvarlarla tahkim etmektedir. Çin, Koreli sığınmacı akınını önlemek için Kuzey Kore sınırına duvar çekerken, Kuzey Kore de bu duvarın bir kısmına paralel başka bir duvar inşa etmektedir.

Bir de duvar içinde duvarlar vardır: ABD'nin her yerinde güvenlikli konut siteleri peyda olmuştur, bu yerleşimlere en çok da Meksika sınırına yakın güneybatı şehirlerinde rastlanıyor. Batı Şeria'daki İsrail yerleşimlerini çevreleyen duvarlar "güvenlik bariyerinin" bitişiğindedir, Kudüs Hoşgörü Müzesi'nin büyük tartışmalar koparan yapım yerini çevreleyen duvarlar ise şehri bölen duvarlara çok ya-

2. Rama Lakshmi, "India's Border Fence Extended to Kashmir: Country Aims to Stop Pakistani Infiltration", *Washington Post*, 30 Temmuz 2003; "Border Jumpers: The World's Most Complex Border: Pakistan/India", *PBS: WideAngle*, www.pbs.org/wnet/wideangle/episodes/border-jumpers/the-worlds-most-complex-borders/pakistanindia/2340 (erişim tarihi 6 Ekim 2009).

kındır. Beytüllahm devasa beton duvarlarla Kudüs'ten tamamen ayrılmış durumdadır. Avrupa Birliği Fas'taki İspanyol yerleşim bölgelerini kuşatan üç sıralı duvarların inşasını finanse ederken, Fas da uzun süre tartışma yaratan Batı Sahra kaynaklarını koruma amaçlı uzun bir "banket" yapmaktadır. Kuzey İtalya'da, Padua'nın sosyalist belediye başkanı "Fransız hadiseleri" diye tabir ettiği durumu önlemek adına, beyaz orta sınıfın yaşadığı mahalleleri çoğunlukla yeni göçmenlerin mesken tuttuğu "Afrika gettosu" denen bölgeden ayırmak için geçtiğimiz yıllarda Via Anelli Duvarı'nı inşa ettirmiştir.

Her geçen gün yeni duvarlar inşa edilmektedir: 2007'de Bağdat'a yapılması önerilen duvarın yarattığı infiale rağmen, ABD ordusu bu şehirde Yeşil Hatla belirtilen bölgenin etrafını duvarla çevirme sevdasındadır. ABD zaten Ademiye ve Azamiye gibi Sünni mahallelerinin etrafına tartışmalı duvarlar çekmiş, böylece ABD işgaliyle birlikte kontrolden çıkan kanlı mezhep çatışmalarına cevaben Irak kentlerinde inşasına başlanan "güvenlikli konut sitelerine" de model oluşturmuştur.[3] Brezilya, Paraguay sınırına çelik-beton alaşımı bir duvar yapmayı planlarken, İsrail Sina Çölü'ndeki Mısır sınırına eski tel örgünün yerine yeni bir güvenlik bariyeri inşa etmeyi tasarlamakta. Birleşik Arap Emirlikleri de Umman sınırında bir duvarın inşasına hazırlanmaktadır. Kuveyt ise, sınırlarında tel örgü bulunmasına rağmen, Irak sınırının yakınındaki silahsızlandırılmış bölgeye bir duvar inşa etmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, ABD-Meksika sınırındaki duvarın Kanada sınırına yapılacak bir duvarla tamamlanması; Avrupa'ya geçişte aktarma noktası işlevi gören adalara Kuzey Afrika'dan gelebilecek göçmenlere set çekilmesi için de ciddi tasarılar ortaya atılmaktadır.

Bu duvarlar engellemeyi amaçladıkları şeyler –yoksullar, işçiler yahut sığınmacılar; uyuşturucu ve silah gibi kaçak mallar; vergiye tabi kaçak mallar; kaçırılan veya köleleştirilen çocuklar; terör; etnik veya dinsel grupların iç içe geçmesi; barış ve başka siyasi istikballer– açısından çeşitlilik gösterse de, dünya tarihinin bu anında sayılarındaki artışın birtakım ortak boyutları olduğu muhakkaktır. Öncelikle, siyasi yelpazenin çok farklı noktalarında yer alan birtakım

3. Alissa J. Rubin, "Outcry over Wall Shows Depth of Iraqi Resentment", Haber Analizi, *New York Times*, 23 Nisan 2007.

kişiler –neoliberaller, kozmopolitler, yardımseverler ve solcu aktivistler– (ister küresel girişimciliğin, piyasaların, vatandaşlığın, isterse küresel yönetimin sonucu olsun) sınırları olmayan bir dünya hayal etse de, zenginiyle yoksuluyla ulus-devletler duvar inşa etmeye pek hevesli görünüyor. İkinci olarak, görünüşe göre zafer kazanmış evrensel siyasal biçim olan (ve Avrupalı post-Marksistlerin, seküler Müslümanların ya da Amerikan neo-muhafazakârlarının her biri kendi istediği yere çekmekle birlikte, yeğe göğe sığdıramadığı) demokrasinin sınırları içinde sadece barikatlar değil, bu barikatlar arasında geçiş yolları da çıkıyor karşımıza; söz konusu geçiş yolları da üst-düzey işadamları, sıradan yolcular ve kökeninden yahut görünüşünden ötürü şüpheli görülen yolcular arasında ayrım güdüyor.[4] Üçüncü olarak, birleşik tesirleri, gitgide küçülen boyutları ve canlı bombalardan tutun gözle neredeyse görülmeyen biyokimyasal toksinlere dek çok farklı biçimlerde yer değiştirebilmeleri bakımından tarihte eşi benzeri bulunmayan imha kapasitelerine sahip bir çağda yaşadığımız göz önünde tutulursa, bu ölü ama gayrimaddi güçlere duvarların katı fizikselliğiyle karşılık vermenin akla mantığa sığar bir tarafı yoktur. Öyleyse üç paradoks var karşımızda: Bu paradokslardan ilki eşanlı bir açma ve set çekmeyle, ikincisi dışlama ve katmanlaşmaya koşut bir evrenselleşmeyle, üçüncüsü de fiziksel barikatlarla karşılanan şebekeleşmiş ve sanal güçle öne çıkıyor.

Bu yeni bariyerlerin dikkat çeken yanlarından biri de şudur: Her ne kadar ulus-devletlerin sınırlarını çiziyor veya bu sınırları belirlemeyi amaçlıyor olsalar da, istilacı ordulara karşı yapılan kalelerden, hatta devletler arası savaşlarda fırlatılan füzelere karşı devreye sokulan kalkanlardan farklı olarak, başka egemen güçlerden gelebile-

4. Yeni bariyerlerin çeşitli giriş yerlerinde cereyan eden akışların bu katmanlı yapısını, hızlandırılmış havaalanı güvenlik sistemlerinden ("Clear" adlı özel güvenlik soruşturması servisi buna örnektir) Kanada ve Meksika'dan ABD'ye ve Filistin'den İsrail'e giriş yapan yolculara uygulanan ayrımcı giriş işlemlerine kadar birçok yerde gözlemlemek mümkündür. "Ekonomik liberalleşme ve ulusal güvenlik önlemleri kimilerinin karşısına yurttaşlığa getirilen kısıtlamalar şeklinde çıkarken, tam bu sırada, işadamı sınıfı ya da birinci sınıf yurttaşlığın ulus-aşırı mekâna nasıl yayıldığına" (s. 1) örnek oluşturan NEXUS adlı hızlandırılmış sınır geçiş programı ve diğer Akıllı Sınır programları hakkında izanlı bir tartışma için bkz. Matthew Sparke, "A Neoliberal Nexus: Economic Security, and the Biopolitics of Citizenship of the Border", *Political Geography* (Ocak 2006).

cek potansiyel saldırılara karşı savunma niyetiyle inşa edilmiyorlar. İnşalarına gerekçe oluşturan tehditler farklılık gösterse de, bu bariyerler daha ziyade –kişiler, gruplar, hareketler, örgütler, iş kolları veya alanları gibi– birtakım devlet dışı, ulus-aşırı aktörleri hedef alıyor. Uluslararası ilişkilerden ziyade ulus-aşırı ilişkilere, askeri teşebbüslerden ziyade süreklilik gösteren ekseriya gayriresmi veya gizli güçlere tepki olarak inşa ediliyorlar. Duvarlarla önüne geçilmesi amaçlanan şeyler (göç, kaçakçılık, suç, terör, hatta siyasi emeller) genellikle devlet destekli olmadığı gibi, ulusal çıkarları da temsil etmiyor. Bunlar daha çok egemen ulusları hâkim siyasi aktörler olarak konumlandıran uluslararası Vestfalya düzeninin teamülleri dışında biçimlenmekte, bu halleriyle de Vestfalya sonrası dünyanın göstergeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Vestfalya sonrası düzen" derken, ulus-devlet egemenliğinin sona erdiği ya da manasızlaştığı bir çağda yaşadığımızı söylemek istemiyorum. Buradaki "sonra" ifadesi, daha ziyade, Vestfalya düzeninden *zamansal olarak sonra gelse de, onu hükümsüz kılmamış* bir oluşumu belirtiyor. Geçmişin geride bırakılması şöyle dursun, kendisinden bir biçimde kopmuş olan şimdi'ye –bu kopuşa rağmen– sürekli şekil verdiği, hatta hükmettiği çok özel bir sonralık durumunu belirtiyor bu ifade. Başka bir deyişle, burada "sonrası" (*post*) diye atıfta bulunduğumuz oluşum, kendi geçmişi tarafından zapt edilmeye ve biçimlendirilmeye devam eden bir şimdi'den başka bir şey değildir. Aynı şekilde, "savaş sonrası" Avrupa-Atlantik hattında yirminci yüzyılın ikinci yarısının büyük kısmını tanımlar; "Komünizm sonrası" eski Sovyet bloğundan kalma siyasi, toplumsal ve ekonomik sorun ve sıkıntıların sıfatıdır; "post-Marksizm" ise bugün Marksist entelektüel paradigmaların ve siyasi bağlılıkların izinden giden çeşitli sol felsefe ve analiz kollarını bünyesinde toplar.

Devletlerin hâlâ cansiperane bir gayretle egemen güç olduklarını ilan ettikleri, küresel düzen ve düzensizliği tayin etmede önemli rol oynadıkları ortada olduğuna göre, devlet egemenliğinin zayıfladığını iddia etmek ne demek?[5] Bu konuyu 5. Bölümde ele alacağız.

5. Bir tarafta küreselleşmenin etkisiyle ulus-devlet egemenliğinin, diğer tarafta da özneyi inşa eden, düzenleyen ve örseleyen görülmedik yoğunluktaki toplumsal güçlerin etkisiyle bireysel egemenliğin uğradığı güç kaybı birlikte ele alın-

Şimdilik şunu belirtmekle yetinelim: Thomas Hobbes, Jean Bodin ve Carl Schmitt'in içinde bulunduğu klasikleşmiş "modern egemenlik" teorisyenlerinden hareketle oluşturulacak karma egemenlik tasavvuru bize egemenliğin ayrılmaz özelliklerinin şunlar olduğunu gösterir: Üstünlük (daha üstün bir gücün bulunmayışı), daimilik (sınırsız mühlet), kararcılık (yasayla sınırlanmışlığın veya yasaya bi-atin olmaması), mutlaklık ve tamlık (egemenliğin muhtemel yahut kısmi olamaması), devrolunamazlık (egemenliğin kendi kendini ilga etmeden bir başkasına devredilememesi) ve özgül yargı yetkisi (ülkesellik).[6] Ulus-devlet egemenliği bu nitelikleri amaçlaması ve onlar üzerinde hak iddia etmesi açısından hep bir çeşit kurgu olsa da güçlü bir kurgudur ve 1648 Vestfalya Barışı'yla kutsanmasından bu yana ulus-devletlerin iç ve dış ilişkilerine nüfuz etmiştir. Bununla birlikte, geçtiğimiz yarım yüzyılda giderek yoğunlaşan sermaye, insan, fikir, mal, şiddet, siyasi ve dini bağlılıkların uluslar arasındaki akışları ulus-devletlerin bu karma nitelikler üzerindeki tekeline fena halde gölge düşürmüştür. Söz konusu akışlar geçtikleri sınırları aşındırmakla kalmayıp, bu sınırlar içerisinde birer güç olarak kristalleşmekte, böylece egemenliği hem kıyılarından hem de içeriden tehlikeye sokmaktadır. Diğer taraftan, neoliberal rasyonalite de ulus-

dığında, sırasıyla (egemen ulus-devletlere dayalı bir düzenin ifadesi olan) Vestfalya, (halkın egemenliği çığırını açan) Fransız Devrimi ve (ahlaklı egemen özneye ifadesini kazandıran) Kant'la tanımlanan egemenliğin zayıfladığına işaret eder. Nitekim egemenliğin on sekizinci yüzyıl sonundan son zamanlarda birtakım sıradışı düşünürler tarafından ele alınıncaya kadar siyaset teorisinde büyük ölçüde uykuda kalmasının bir nedeni de bu güç kaybıdır. Hegel'in de anladığı üzere, modern biçimi yok olmaya yüz tuttukça egemenlik, teorik bir sorun halini almıştır.

6. Jean Bodin *République*'in (Cumhuriyet Üzerine Altı Kitap) birinci kitabının 8. Bölümünde egemenliği "bir cumhuriyetin mutlak ve daimi iktidarı, ... en yüksek komuta gücü" olarak tanımlar, ki Schmitt'in de paylaştığı ve geliştirdiği bir formülasyondur bu. Fakat kitabın 10. Bölümünde Bodin izahatını "egemenliğin belirtilerine" doğru kaydırır; egemenliği soyut özsel niteliklerinden ziyade, yüklemlerinden ve faaliyetlerinden hareketle okumanın önemini belirten bir hamledir Bodin'inki. Bu belirtiler arasında şunlar vardır: Emir almadan emir vermek; yasaları yapmak, feshetmek ve yorumlamak; adaleti yerine getirmek; hükümlerde bulunmak ya da verilen hükümleri değiştirmek; affetmek; para basmak; vergi koymak; ordu beslemek; başka yöneticilerle anlaşma ya da savaş yapmak. Bkz. Jean Bodin, *On Sovereignty*, çev. ve haz. Julian Franklin, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, 8. ve 10. Bölümler.

devlet egemenliğinin altını oymaktadır; (büyüklü küçüklü) şirketlerdeki karar alıcılardan başka hiçbir egemen tanımayan, hukuki ve siyasi ilkelerin (en başta da liberalizmin evrensel katılım, eşitlik, hürriyet ve hukukun üstünlüğüne duyduğu bağlılıkların) yerine piyasa ölçütlerini koyan ve siyasal egemen'i işletmeci derekesine düşüren bir rasyonalitedir bu. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası iktisadi denetleme kuruluşlarının durmadan büyüyüp önem kazanması da ulus-devlet egemenliğini aşındırmaktadır. Ulus-devlet egemenliğine meydan okuyan bir diğer unsur da, devletlerin egemenliğini yer yer reddeden veya hükümsüz kılan çeyrek yüzyıllık ulus-sonrası ve uluslararası yasa, hak ve yetki iddiaları olmuştur.[7]

Küresel sermaye hareketleri ve ulus-aşırı yasal, ekonomik ve siyasi kurumların nüfuzunun artmasının ulus-devlet egemenliğine meydan okuduğunu söylemek yeni bir şey olmasa da, yukarıda saydığımız diğer güçler siyasal egemenliğin bugünkü çözülüşünün bir parçası olarak kabul edilmez pek. Bu güçler arasında neoliberal siyasi rasyonaliteler ile ulus-aşırı ahlaki ve yasal söylemlerin yanı sıra, sermayeyle bağlantılı ama ona indirgenemeyecek olan –kültür, ideoloji ve din bayrağı altında işleyen– iktidar uygulamaları vardır. Bu arada, ulus-devlet egemenliğini ayakta tutan ya da payandalayan çok az güç vardır, bunların da zaten yüzleri geriye dönüktür genelde – milliyetçilik, despotizm ve emperyalizm gibi.

Bu karma gelişmeler, egemenliğin siyasi haritadan silinmesi yahut egemenlik sonrası veya devlet sonrası bir çağa girilmesi gibi bir sonuç doğurmaz. Ulus-devlet egemenliği zayıfladıkça, devlet ve egemenlik eski güç ya da anlamını kaybetmekle kalmayıp, birbirinden de kopar. Devletler artık egemen olmayan aktörler olarak varlığını sürdürürken, egemenliğin (bozulmamış teolojik biçimiyle olmasa da) ayırt edici özelliklerinin çoğu artık iki iktidar alanında karşımıza çıkar: siyasal iktisat ve meşruiyetini dinden alan şiddet. Bun-

7. Kimi düşünürler "ulusal anayasal rejimlerin insan haklarının en büyük garantisi olduğu" savından hareketle uluslararası insan haklarının vazedilmesinin ulus-devlet egemenliğini zayıflatmaktan çok güçlendirebileceğini ve böyle de olması gerektiğini öne sürmüştür. Michael Ignatieff, *Human Rights as Politics and Idolatry*, New Jersey: Princeton University Press, 2001, s. 35.

lar da, ki tesadüf değildir, Vestfalya Barışı'nda ulus-devletlerin bünyesinde veya tabiiyetinde bulunması öngörülen ulus-aşırı iktidar alanlarıdır. Bu yüzden, Michael Hardt ve Antonio Negri'nin ulus-devlet egemenliğinin küresel İmparatorluğa dönüştüğü yollu iddiasının ve Giorgio Agamben'in egemenliğin çıplak hayatın dünya çapında üretilmesine ve feda edilmesine (küresel iç savaş) dönüştüğü yollu tezinin aksine, ben egemenliğin kilit özelliklerinin ulus-devletten sermayenin ve Tanrı destekli siyasal şiddetin tahakkümüne kaydığını öne süreceğim. Ne sermaye ne de Tanrı destekli şiddet başka bir gücün boyunduruğunu kabul eder; bu ikisi iç hukuku da uluslararası hukuku da umruna almaz, bunları belli stratejiler doğrultusunda taktikleştirir. İkisi de yasal normları ya hiçe sayar ya da onların getirisi olarak ortaya çıkar; ikisi de egemenlik vaadini sahiplenir: *E pluribus unum* (Birlikten kuvvet doğar).* Carl Schmitt'in egemenliğin alameti farikası olarak tanımladığı kararcılığa gelince, sermaye de teolojik yönetim de kararcı olmadan belirleyici olabilmektedir. Bu da "karar verici" denen mercinin muhtemelen sadece egemenliğin devletlû tezahürlerinde zaruri olduğunu ima eder (Belki de can çekişen bir biçimin parodisini sezdirecek biçimde George W. Bush kendisinden "karar mercii" diye bahsediyordu). Schmitt siyasal egemenliğin teolojik egemenlikten türediğini söylerken kesinlikle haklı olsa da, Tanrı'nın egemenliğinin kararcı olmaması –sadece *olması*– manidardır.

Sözün kısası, egemen ulus-devletler Vestfalya sonrası düzende artık küresel siyasi ilişkiler alanını belirlemiyor, yahut bu alanı düzenleyen güçlerin büyük kısmını tekelinde bulundurmuyor. Gene de devletler bu alanda önemli birer aktör olarak varlığını sürdürdüğü gibi, ulusal kimliğin simgesi olmaya da devam ediyor. Bu kitapta yeni ulus-devlet duvarlarının devlet iktidarının içinde bulunduğu bu müşkül durumun simgesi olduğu savunuluyor. Kulağa ne kadar mantıkdışı gelse de, bugün ulus-devletlerin duvar inşa etme çılgınlığını ortaya çıkaran şey, muhtemelen, büyük oranda devlet egemenliğinin zayıflaması, –daha açık bir ifadeyle– egemenliğin ulus-devletten kopmasıdır. Yeni inşa edilen duvarlar ulus-devlet egemenliğinin dirilmesinin ifadeleri değil, aşınmasının simgeleridir. Bu duvar-

* ABD'nin resmi sloganı. – *ç.n.*

lar ulus-devlet egemenliğinin abartılı göstergeleri gibi görünse de,[8] gerçekte, ifade etmeyi amaçladıkları şeyin kalbindeki ürkekliği, kırılganlığı, belirsizliği veya istikrarsızlığı –yani egemenliğe aykırı olan, dolayısıyla egemenliğin çözüldüğüne delalet eden nitelikleri– açığa vuruyorlar. Yeni duvarların görsel paradoksu da buradan kaynaklanır: İlk bakışta devlet egemenliğinin ifadesi gibi görünen şey aslında bu egemenliğin başka türden küresel güçler karşısındaki zayıflığını –biçimin kaybolmaya yüz tutan önemini ve bağlayıcılığını– ifade eder.

Yeni inşa edilen ulus-devlet duvarları ulus-devlet egemenliğinin somut anlatımları olmaktan çok dünyanın zengin bölgelerini yoksul bölgelerinden ayıran akış ve bariyerlerin –gerek ulus-devlet içindeki, gerekse onu çevreleyen ulus sonrası yapılanmalardaki akış ve bariyerlerin– oluşturduğu gelişigüzel küresel manzaranın bir parçasıdır. Küreselleşme ve geç modern dönemdeki sömürgeleştirmeyle dizgininden boşanan bir yığın gücün hukuk ve siyasetle denetim altına alınamadığını ve bu denetlenemezlik karşısında çare olarak polisiye tedbirlere ve etrafını çevirme yöntemine başvurulduğunu gösteren bir manzaradır bu. Söz konusu güçlerin anlaşılır mantıkları olsa da, bırakın öznel ve eşgüdümlü bir amaçlılığı, siyasi bir biçim ya da örgütlenmeden bile yoksundur.[9] Nitekim ulus-devletlerin sınırlarında boy gösteren yeni duvarlar, özel ya da kamusal başka bariyerler ve gözetim araçlarıyla eklemlendiğinden, iç ve dış polisiye tedbirler arasında ve polis ile ordu arasında yapılan ayrımda bir bozul-

8. Mike Davis ABD-Meksika sınırının San Diego/San Ysidro kısmındaki üç katmanlı çelik duvarı "ulus-devlet egemenliğinin abartılı bir ifadesi" diye niteler. Mike Davis, "The Great Wall of Capital", *Against the Wall: Israel's Barrier to Peace* içinde, haz. Michael Sorkin, New York: New Press, 2005, s. 88.

9. Foucault şöyle söylüyor: "İktidar ilişkileri amaçlıdır, ama öznel değildir. Şayet gerçekten anlaşılabilir nitelikleri varsa, bunun nedeni, onları 'açıklayan' başka bir kertenin sonucu olmaları değil, tekrar tekrar ve baştan aşağı hesaplanarak gözden geçirilmeleridir: Bir dizi amaç ve hedef olmaksızın işleyen iktidar yoktur. Gene de bu, iktidarın tek bir öznenin seçiminin ya da kararının sonucu olduğu anlamına gelmez; o halde rasyonaliteyi yöneten idare merkezleri aramayacağız... Mantık son derece net, amaçlar anlaşılırdır, gene de bu mantık ve amaçların kimse tarafından icat edilmediği, onları formüle ettiği söylenebilecek –neredeyse– hiç kimse olmadığı görülür." *Cinselliğin Tarihi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul: Ayrıntı, 2003, s. 73.

manın olduğuna işaret eder. Bu da, netice itibariyle, sadece içerdeki suçlular ile dış düşmanlar arasındaki ayrımın değil, ulusun kendi içi ile dışı arasındaki ayrımın da giderek bulanıklaştığını düşündürür. (ABD'de kaçak göçmenleri sınır dışı etmek yerine, suçlu sayıp hapse atmanın giderek yaygınlaşması böyle bir bulanıklaşmanın göstergesidir.) Öyleyse geç modern dönemde sınırlara duvar dikmenin ironik bir yanı da şudur: Belli bir iç/dış ayrımını –"biz" ile "onlar," dost ile düşman arasındaki sınırı– belirttiği ve yürürlüğe koyduğu varsayılan bir yapı polis ile ordu, tebaa ile *patria* [vatan], yasadışı örgüt üyesi ile devlet, kanun ile kanunsuzluk arasında bulunan ve gitgide aşınan bir dizi karmaşık çizginin parçası olarak düşünüldüğünde, varsayılanın tam tersi şekilde çıkar karşımıza.

Biraz daha farklı bir açıdan bakıldığında, devlet egemenliğinin aşınarak tartışmalı hale gelmesine karşılık, inşa edilen bu yeni duvarlar egemen bir yargı gücü varmış görüntüsü uyandırmanın yanı sıra, hem varlıklarıyla hem de işlevsel etkileriyle aslında altını oydukları, sınırları belli ve güvenli bir devlet varmış havası yaratırlar. Çarpıcı fiziksellikleri ve katılıklarına rağmen, bu yeni duvarların aslında yerine getirmedikleri ve getiremeyecekleri, zaten teatral ve edimsel biçimde yalanladıkları bir gücü ve etkililiği yansıtmalarıyla da çoğunlukla teatral olan bir işleyişleri vardır. Duvarların işlevini düz-anlamıyla salt sınırlandırma olarak anlamak, egemen ulus-devletin çözülüşü karşısında onun sahte bir suretini yarattıklarını ve tahkim etmeyi amaçladıkları sınırların bozuluşuna, inkârına ya da ihlaline matuf olduklarını görmemize engel olur. Bu düz-anlamlarıyla anlaşıldığında, duvarların egemenin koruma güçlerini nasıl sahneledikleri gözden kaçar. Sadece modern teknolojilerin ve sızma yollarının değil, "ulusal ekonomilerin" duvarlarla dışarıda tutma iddiasında oldukları şeylerin büyük kısmına –en başta da ucuz işgücüne– olan bağımlılığının da ciddi oranda kısıtladığı güçlerdir bunlar. Kısacası, böyle düz-anlamcı bir anlayış yeni duvarların, Oz Büyücüsü'yle benzerliğini, yani durum tam tersiyken devlet istihbaratı ve denetimi varmış görüntüsü veren sarı/turuncu/kırmızı diye kodlanmış tehdit seviyelerini nasıl yankıladığını gözden kaçırır.

Egemen gücün mevcut ya da arzu edilen sınırlarda bu şekilde teatralleştirilerek ve gösteriye dönüştürülerek sahnelenmesi, ulus-devlet egemenliğindeki teolojik kalıntıyı açığa vurur. Kendilerinin

hem varoluş nedeni hem de meşruiyet kaynağı olan sınırlandırma işlevini duvarlar aslında yerine getirmiyor, çizdikleri sınırların tartışmalı ve gözden düşmüş statüsünü ters bir şekilde kurumlaştırıyor olsalar bile, gene de hem egemen yargıyı sahneye koymakta, hem de bir egemen güç ve huşu havası yaratmaktadırlar. İşte bu nedenle, sessiz, katı ve ilgi çekicilikten uzak olmalarına rağmen, bu duvarların olağan işlevleriyle veya yetersizlikleriyle büyük ölçüde ilintisiz olan bir teolojik huşu yaratma potansiyeli taşımak gibi ironik bir özellikleri vardır.

Gerek genel anlamda set çekmenin, gerekse farazi amaçlarına ters düşen yetersizliğiyle çağdaş set çekme ediminin yakın dönemde pejoratif tarihsel çağrışımlar uyandırdığı düşünülürse, günümüzde duvar çekmeye duyulan bu çarpıcı ve yaygın arzuyu söz konusu egemen iktidarsızlıkla kurulan bir özdeşliğe ve bu iktidarsızlık konusundaki endişeye bağlamak mümkündür. Yaygın duvar çekme arzusunun ardında egemenliğin vaat ettiği koruma, kapsama ve bütünleşme güçlerine duyulan istek vardır ki, siyasal egemenliğin teolojik boyutlarını geri çağıran bir istektir bu. Devlet egemenliği denen kurgu şayet ilahi iktidar kurgusunun sekülerleşmesine karşılık geliyorsa, bu siyasi kurgunun uygulanabilirliğini kaybetmesi anlaşılabilir, yaygın bir endişeye yol açar. Nitekim teolojik etki ve duvar çekme merakı kısmen bu endişeye cevap verir. Egemen güçlerin ulus-devletlerden kopması, ulus-devletlerin sunduğu algılanabilir ufuklara ve kapsamaya bağlı olan bireysel ve ulusal kimlik hayallerini de tehlikeye sokar. İşte bu nedenle, duvarlar, insanların toplumsal-ruhsal bütünleşme ve siyasi bağlanım için öteden beri ihtiyaç duyduğu ufuklardan, kapsa(n)madan ve güvenlikten giderek yoksunlaşan bir çağda Heidegger'in "iç rahatlatıcı dünya tablosu" dediği şeyi sunar.

Bu bölümün geri kalanında, apayrı resmi amaç ve etkilere sahip olsalar da, bu yeni duvarları tek bir tarihsel fenomen şeklinde kavramanın mümkün olduğunu savunuyorum. 2. Bölümde ise modern siyaset teorisinde egemenlik ile etrafını çevirme fiili arasındaki ilişkiye dair bir izah sunuluyor ve gitgide aşınan devlet egemenliğinin delalet ettiği iktidarın müşkül durumu tartışılıyor. Ardından, 3. ve 4. Bölümlerde geç modern dönemde devlet egemenliğinin zayıflaması sonucunda, devletler ile tebaaların kimlik ve güçlerine yönelen iç

içe geçmiş tehditlere karşı duvarların nasıl bir tavrın ifadesi olduğu açımlanıyor. 3. Bölüm bu doğrultuda esasen siyasi örnek ve söylemlere odaklanırken, 4. Bölümde psikanalize dönüş yapılıyor.

Günümüzde ulus-devletlerin duvar çekme faaliyeti salt set çekmekten ibaret bir edim gibi görülebilir belki, ama dünyada bu yalınlıkta meydana çıkmaz ya da tezahür etmez. Farklı siyasi ve ekonomik bağlamlarda, farklı tarihlerde, belirtilmiş farklı amaç ve etkilerle ortaya çıkmalarından, bambaşka malzemelerden yapılmış ve bambaşka görünüşlerde olmalarından ötürü bu yeni duvarlar tek, hatta ortak bir olay olarak değerlendirilmez genellikle. Bundan dolayı, öne sürdüğüm iddialarda birbiriyle neredeyse hiç ilişkili sayılmayan girişimler arasında birtakım bağlantılar kuruyorum.[10] Peki, ulus-devlete özgü duvar çekme faaliyeti dünyada teorik bir nesne olarak ortaya çıkıp bu şekilde var olmadığı halde, onu böyle bir nesne olarak ele almak ne anlama geliyor?

Yeni duvarların hepsinin küreselleşme sürecinin uluslar ve devletler üzerinde yarattığı belli baskılardan kaynaklandığı düşünülebilir. Bu duvarların hepsi belirlenmiş amaçlarını aşan, hatta bunlara aykırı düşen önemli etkiler yaratmaktadır; hiçbiri resmen hedeflediklerı çatışmaları, husumetleri veya akışları çözüme kavuşturmak, hatta önemli ölçüde azaltmak anlamında gerçekten "işe yaramaz". Hepsi geçici olarak inşa edilse de, öyle kolay kolay yok olup gitmeyecek dayanıklı malzemelerden yapılır; masraflı olmalarına rağmen şaşırtıcı derecede rağbettedirler. Bu söylediklerimiz son yirmi yılda ulus-devletler tarafından inşa edilen bütün duvarlar için geçerli. Üstelik duvarlar ile sınır tahkim teknolojileri, üstlenici ve taşeron fir-

10. Bu gibi iddialar teori sanatının ve bu sanatın taşıdığı değerin önemli bir parçasıdır, o yüzden de burada mazur gösterilecek bir şey yok. Başka bir yerde, teorinin pek var olmayan bir dünyayı, içinde yaşadığımıza pek de benzemeyen bir dünyayı betimlediğini ileri sürmüştüm. Bkz. "At the Edge: The Future of Political Theory", *Edgework* içinde, New Jersey: Princeton University Press, 2005, s. 80. Gerçek olan ile teorik olan arasındaki açıklık çok önemlidir, zira teori dünyanın kodlarını çözmekle kalmaz, yaşamımızın parçası olan anlam ve tutarsızlıklara dair bir şey meydana çıkarmak amacıyla onu yeniden kodlar. Fakat bu, siyaset teorisinin ve sosyal teorinin, gerçekliği soyut olarak betimlemekten ibaret olduğu anlamına gelmez. Bu teoriler, en iyi ihtimalle, gerçeğe ışık tutan yahut gerçeği kavramamıza yardımcı olan ilişki ve anlamları çağırır, öte yandan, bunun gerçekleşebilmesi için gerçeğinkilerden ayrı gramer ve formülasyonlara ihtiyaç vardır.

malar, protesto amaçlı duvar resimleri, grafitiler ve –tabii meşrulaştırma da dahil olmak üzere– farklı birtakım devreler arasında giderek daha çok bağlantı kurulmaktadır. Duvar çekmenin dünya çapında yaygınlaşması bile gitgide meşrulaştırmaktadır duvarları. Özellikle de böyle bir meşruluğun zor kazanılmasını bekleyeceğimiz Batı demokrasilerinde.

Hal böyleyken, bu bariyerler arasındaki farkları saysak, en az benzerlikler kadar uzun bir liste çıkar. Bazı duvarlar tarlalar arasına çekilen derme çatma çitlerden pek farklı değilken, bazıları adım başı çağdaş gözetim teknolojileriyle donatılmış heybetli, devasa yapılardır. Görünüşe bakılırsa, her biri apayrı sorunlara cevap veriyor. Örneğin, Güney Asya'daki ulus-devlet duvarlarının çoğunun hedefinde göçmenler varken, Ortadoğu'daki duvarların büyük kısmı güvenlik adına inşa edilmiştir. Özbekistan'ın Kırgızistan sınırındaki duvar sınır çatışmalarının sonucuyken, Fas'ta Ceuta ile Melilla arasında bulunan duvarın yapım amacı sözünü ettiğimiz bu İspanyol yerleşim bölgelerinin Avrupa'ya geçmeyi amaçlayan Asyalı ve Afrikalılar için bir aktarma noktasına dönüşmesini engellemektir. Fas'ın Batı Sahra'dan geçen banketi ihtilaflı bölgeye el koyma amacı taşımakta, İsrail duvarı da kimilerince "toprak gaspı" olarak nitelendirilmektedir.

Amaç ve sonuçlarındaki bu farklar, belki de hiçbir yerde, İsrail'in "güvenlik duvarı" ile ABD'nin "sınır duvarında" olduğu kadar çarpıcı değildir – bu ikisi yeni duvarlar arasında en büyük, en masraflı ve en anlı şanlı olanlardır. İsrail duvarı giderek gelişen yerleşimci sömürgecilik ve işgal mimarisinin son ürünüdür, bu bağlamda da yeni bir ayırma stratejisi oluşturmaktadır. Amerikan bariyeri ise esasen yoksullaşan Küresel Güney'in Amerikan ekonomisi ve kültürü üzerinde yaratacağı etkilerden duyulan endişelere cevap olarak inşa edilmiştir. Bu iki duvarı neden ve nasıl bir arada düşünelim? Bu ikisini Vestfalya sonrası düzende aşman ulus-devlet egemenliği başlığı altında düşünmek neden?

İsrail Güvenlik Duvarı, Namı Diğer "Duvar"

İsrail-Filistin çatışmasında egemenlik birkaç yönüyle tartışma konusudur. Bir yandan Filistin'in egemenlik mücadelesi, bir yandan

egemen işgal meselesi, bir yandan da İsrail ile Filistin'in hem kendi aralarında hem de uluslararası ihtilafa yol açan egemenlikleri söz konusu. Bu çatışmaya getirilecek siyasi çözümün tek bir egemenlik mi yoksa iki egemenlik birden mi tanımlayacağı da ucu açık bir soru olarak karşımızda durmaktadır. Kim bilir, belki de aynı mekânda üst üste binen iki ayrı egemenlik tanımlanacaktır.[11] Gene de, devlet egemenliğinin bütün dünyada uğradığı aşınma, Batı Şeria'da İsrail duvarının yapımında rol oynayan bir faktör olarak değerlendirilmiyor pek. İsrail ve Mısır'ın Gazze sınırlarına ördüğü ilk duvarlar gibi, İsrail Duvarı da kırk yıllık Filistin işgali çerçevesinde ortaya çıkmış özgül bir gelişmedir. Genel olarak, "Filistinlilerin yönetilmesi ve kontrol altında tutulmasına dönük sömürgeci tahakkümden, bu halkın dünyadan koparılması ve en temel ihtiyaç maddelerinden mahrum bırakılmasıyla kurulan yeni bir tahakküme geçiş" diye tanımlanabilir bu gelişme.[12] İsrail güvenlik duvarı, birbiriyle iç içe geçmiş iki halkın, Başbakan Ehud Barak'ın pek veciz bir ifadeyle "Biz burada, onlar orada," diye tarif ettiği bir geleceğin yaratılması amacıyla

11. Bu çözüm önerisi Eyal Weizman tarafından ortaya atılmıştır, bkz. "The Wall and the Eye", Sina Najafi ve Jeffrey Kastner'le söyleşi, *Cabinet Magazine* 9 (Kış 2002), s. 31.

12. Kurumlaşmış ırkçılıktan ziyade sömürgeci işgal bağlamında gerçekleştirilen demografik ayrıştırma uygulamaları, bu güncel gelişme ile Güney Afrika'daki *apartheid* rejimi arasında benzerlik kurmamıza imkân verir. Neve Gordon şöyle diyor: "İşgal uzun yıllardır ... sömürgeleştirme ilkesi doğrultusunda, yani bir yandan bölgenin kaynaklarını (bu örnekte toprak, su ve işgücünü) sömürme, bir yandan da halkın hayatını yönetme ve sömürgeleştirmeyi normalleştirme girişimi doğrultusunda yürütülmektedir. Zaman içinde bu ilkenin altını oyan bir dizi yapısal çelişki ortaya çıkmış ve 1990'lı yılların ortasında başka bir yol gösterici ilkeyi, yani ayrılık ilkesini devreye sokmuştur. Ayrılık derken, insan dışındaki kaynakların (toprak ve su) sömürülmesi devam ederken ... sömürgeleştirilmiş nüfusun hayatını yönetme çabalarından vazgeçilmesini kastediyorum. Ayrılık ilkesinin ayırt edici özelliği olan sömürgeleştirilmiş nüfusun hayatı karşısında sergilenen umursamazlık, son zamanlarda can kaybına yol açan şiddet olaylarındaki artışın nedenidir." Neve Gordon, *Israel's Occupation*, Berkeley: University of California Press, 2008, s. xix. Güney Afrika *apartheid* rejimi ile İşgal Altındaki Filistin Toprakları arasındaki farklılıklar için bkz. Hilla Dayan, "Principles of Old and New Regimes of Separation: Apartheid and Contemporary Israel/Palestine", *The Power of Inclusive Exclusion: Anatomy of Israeli Rule in the Occupied Palestinian Territories* içinde, haz. Adi Ophir, Michal Givoni ve Sari Hanafi, New York: Zone Books, 2009.

fiziksel olarak ayrıştırılmasına ve mekânsal olarak bölünmesine yönelik bir teknoloji ve strateji cephaneliğinin sadece bir veçhesidir.[13]

Duvar hem ayrılık ve işgalin, hem de yerleşimci sömürgeciliğin gerek devlet desteğiyle gerekse kanunsuz bir şekilde kaydettiği genişlemelerden güç alan bölgesel yayılmanın mimari bir aracıdır. Gayet iyi bilindiği gibi, Filistin'in İsrail'den ayrılması sürecinde Duvar işgal edilmiş Filistin topraklarındaki İsrail yerleşimlerinin sorunlarına olduğu kadar, Filistinli teröristlerin veya intifada gibi kitlesel isyanların neden olduğu güvenlik tehditlerine de yanıt vermektedir. Duvarın inşasına nezaret eden müteakip İsrail hükümetleri İsrail yerleşimlerini koruma ve kendi sınırlarına dahil etme kararı almış olsa da, Duvarın yetki alanının tarihsel koşullara bağlı olarak değişen mahiyetini devlet egemenliğinin tayin ettiğini söylemek mümkün değildir. Dahası, Duvarın resmi olarak hiçbir zaman egemen yargının tayin ettiği bir sınır olduğu savunulmamıştır. Duvar, daha ziyade, iç içe geçmiş iki halkın, parçalanmış egemenliklerin, sömürgeci şiddetin ve sömürgeciliğe karşı başvurulan şiddetin, ilhak edilmiş veya ihtilaflı toprakların söz konusu olduğu, dünyada eşine rastlanmamış bir duruma karşı devletin değişken yaklaşımına bağlı bir teknolojidir.

Özel bir bağlamı ve çeşitli amaçları olmasının yanı sıra, işgali yönetmenin coğrafi, siyasi ve askeri güçlüğü göz önüne alındığında, İsrail Duvarı dünyadaki diğer duvarlarla ne gibi olası benzerlikler gösterir? Duvarın bazı meşrulaştırma stratejilerinde, yerine getirdiği işlevlerde, tamamlayıcı teknolojilerinde, tutarsızlıklarında, hatta kimi etki ve yetersizliklerinde birtakım benzerlikler görülür. Sözgelimi İsrail Duvarı uzandığı hattın belirli yerlerinde anti-terörist bir teknoloji görünümü sergileyen stratejik bir toprak temellükü tekniği arz etse bile, bir başka yerinde, asayişi sağlama amaçlı bir yapı gibi durmasına rağmen ekonominin bozulmasına, toplu imhaya ve ruhsal aşağılamaya yol açan mütecaviz bir politik-askeri teknoloji olarak çıkar karşımıza.[14] Duvarın bazı yerlerinde, ABD'deki güvenlikli

13. Akt. *a.g.y.*, s. 197.

14. İsrail Duvarı'nın bu değişkenliği aldığı adların değişkenliğiyle örtüşür. Savunucuları "güvenlik duvarı" ya da "barış duvarı" derken, aleyhtarları "utanç duvarı" ya da "*apartheid* duvarı" diye anmaktadır.

konut sitelerini andıran, içine düpedüz garnizon kurulmuş İsrail yerleşimlerine rastlanır. Bir farkla ki, arazi temellükü niteliğinde olmalarıyla bu yerleşimler daha çok Fas'taki İspanyol yerleşim bölgelerine benzer. Başka yerlerdeyse, duvar Kudüs'ü etnik bölgelere ayırır, bir üniversitenin ortasından geçer, bir Filistin kasabasını, ailesini, bostanını veya ulaşım güzergâhını ikiye böler. Bunlar dünyada başka duvarların geçtiği bölgelerde de, şiddeti yer yer görece azalsa da, sık karşılaşılan bölünme ve ayrılmalardır. Sözgelimi Hindu-Keşmir duvarı çiftçileri topraklarından koparır. ABD-Meksika duvarı Teksas-Brownsville'deki bir üniversiteyi ortadan ikiye böler, Kaliforniya ve Arizona'nın Meksika sınırında yaşayan ailelerin birbiriyle temasını keser, Amerikan Yerlilerine ait toprakları saygısızca bölüp parçalar ve sınırın iki tarafındaki topluluklar için uzun zamandır hayati önem taşıyan emek ve tüketim piyasalarını altüst eder.[15]

Yine de İsrail duvarı hizmet ettiği amaç ve çizdiği eğri açısından bambaşka bir yere sahip değil midir? 1967'deki Yeşil Hattan Batı Şeria'nın iç kesimlerine doğru kıvrılan Duvar, Filistin topraklarının daha da içlerine uzanan "temizlenmiş güvenlik bölgelerinin" yanı başında uzanan bir dizi "iç bariyeri" de kapsar. Bundan ötürüdür ki, Duvar salt bir sınır duvarı ya da güvenlik bariyeri olmakla kalmaz, çapraşık bir yerleşimci sömürgecilik ve işgal bağlamı içinde iş gören bir ayırma ve tahakküm teknolojisi özelliği gösterir. Eyal Weizman şöyle söylüyor: "Duvar bölgeyi ikiye bölen kesintisiz bir şeritten çok, hâkim bir bölünme 'durumu' –yer değiştiren bir sınır– olarak anlaşılması daha doğru olan, parça parça ve süreksiz bir dizi iç içe bariyer halini almıştır."[16] Kıvrıla kıvrıla uzanan Duvar, Batı Şeria'da İsrailli Yahudilerin yaşadığı kesimlerle küçük bağlantı yolları kurarken, yüksek yerlerdeki yerleşimleri kuşatacak ve Filistinli toplulukları bölecek şekilde sık sık geri dönerek kendi üstüne kapanır. Tecrit alanını çaprazlamasına kesen bu bağlantılar, bir de hem Du-

15. Randal C. Archibold, "New Fence Will Split a Border Park", *New York Times*, 22 Ekim 2008, www.nytimes.com/2008/10/22/us/22border.html adresinden ulaşılabilir; Dan Glaister, "Administration Moves to Bypass Laws to Complete Mexico Border Fence this Year", *Guardian Unlimited*, 1 Nisan 2008, www.guardian.co.uk/world/2008/apr/01/usa.mexico (erişim tarihi 13 Ekim 2009).

16. Eyal Weizman, *Hollow Land: Israel's Architecture of Occupation*, Londra: Verso, 2007, s. 177.

varın hem de birbirlerinin üstünden ve altından geçen (ve neyi birleştirip, kimlerin kullanabildiğine bağlı olarak "Yahudilerin" ya da "Filistinlilerin" denen) yol ve tünellerin oluşturduğu sürekli büyüyen bir ağla desteklenmektedir.

Duvarı görünüşe göre dünyada eşsiz kılan bir diğer şey de, zamansal ve mekânsal şartlara bağlı, gelişigüzel ve geçici özellikleridir. Duvara karşı çıkan protestocular, yerleşimciler, çevreciler ve emlak komisyoncuları gibi aktörlere bağlı olarak, duvarın yönünü belirleyen, daha sonra değiştiren İsrail Yüksek Mahkemesi, inşaatın başlamasından bu yana defalarca güzergâhı değiştirmiştir. Üstelik hiçbir zaman resmi anlamda bir ayrılık bariyeri olduğu söylenmemiş, daha ziyade Filistin'le çatışmaların yarattığı "geçici" olağanüstü hal kapsamında inşa edilmiştir. Bu nedenle de güvenlik durumu gerektirdiği veya siyasi bir çözüm imkân verdiği takdirde kaldırılabileceği ve güzergâhının değiştirilebileceği beyan edilmiştir.[17] Ariella Azoulay ve Adi Ophir gibi muhalifler, Duvarın bu yönünü "askıya alınmış siyasal çözüm" olarak niteliyorlar. Onlara göre, bilinen şiddetin getirdiği fiziksel temasın yerine "sızma ve caydırmayı" koyan Duvarın temsil ettiği "askıya alınmış şiddet"in akrabasıdır bu.[18] "Askıya alınmış siyasi çözümler" kavramı, siyasi anlaşmaların ve yerleşik egemenliklerin ilga edilmesi ve ertelenmesinin yanı sıra hukukun, hesap verebilirliğin, meşruiyetin tam anlamıyla askıya alınmasını ve olağanüstü hal durumunda vuku bulan keyfi ve hukukdışı devlet tasarrufunu vurgulamaktadır. İşte bu nedenle, Azoulay ve Ophir'e göre, "bölgedeki askıya alınmış şiddet hukuka değil, hukukun askıya alınmasına hizmet eder ve yeni bir hukuk yerine, hukukun olmadığı bir durum tesis eder... hukuk ortadan kaldırılma-

17. Weizman, *Hollow Land*, s. 173. ABD-Meksika sınırında da taşınabilir kısımlar var: Kum tepelerinin üstüne oturtulmuş bu kısımlar yer değiştiren kumlarla birlikte "yüzüp geziyor". Rüzgârın etkisiyle hareket eden kum tepelerinin altında kaldıkları ya da önleri kapandığı zaman, bunun için tasarlanmış makinelerle donatılmış arazi araçlarıyla çıkarılabilmekte, silkelenebilmekte ve yeniden yerleştirilebilmektedirler. Bkz. "Floating Fence Helps Border Patrol", www.kyma.com/slp.php?idN=1916&cat=Local%20News. "Yüzer-gezer duvarlar" hakkında bir yorum için bkz. subtopia.blogspot.com/2009/03/floating-fences-1-imperial-county.html (erişim tarihi 13 Ekim 2009).

18. Azoulay ve Ophir, "The Monster's Tail", *Against the Wall* içinde, haz. Sorkin, s. 22.

mış, sadece askıya alınmıştır."[19] Can kaybına yol açan şiddet kullanımını meşrulaştırmak amacıyla zımnen geçici olan bir "olağanüstü halden" dem vurulması, İsrail'in bugününe özgü bir durum değil. Filistinlileri İsrail'in cephaneliğindeki her türlü şiddet unsurunu kullanmasının sorumlusu olarak itham eden ve bu kullanıma gösterilen tepkiyi İsrail'in daha yoğun bir şiddet kullanmasının haklı gerekçesi olarak gösteren eski ve geniş kapsamlı bir söylemsel ekonominin parçasıdır. Yeni olansa, bu bağlamda ortaya çıkan devasa ve aşırı maliyetli bariyerin temsil ettiği paradokstur, zira bariyerin görüntüsü kendisini meşrulaştırmak için kullanılan geçicilik fikrini yalanlamaya yeter de artar bile.

Özel amaca mahsus olması ve resmi açıdan geçici statüsü, yer yer söylemsel olarak meşrulaştırılmasına hizmet ediyor olsa dahi, Duvar, bunun dışındaki durumlarda, sınır duvarlarının damgasını vurduğu bir çağda sıradan karşılanan bir şey, basit bir sınır çizgisi ve süregelen çatışmaların bir gereği olarak çıkıyor karşımıza. Weizman'ın ifadesiyle, duvar aslında "yer değiştiren sömürge sınırının amansız gerçekliğine" delalet etse de, "komşu bir siyasi sınırın... güven verici ikonografisini sergileme çabasının ürünüdür... Sürekli değişen güzergâhına rağmen, onu devletin tarihindeki en büyük ve en pahalı proje yapan yekpare fiziksel varlığıyla Duvarın amacı, kendini son derece sağlam bir sınır gibi göstermektir."[20]

Weizman'ın bariyerler ile sınırların farklı şeyler olduğu yönündeki iddiası, İsrail duvarının özgül konumunu izah etme amacı taşısa da, bugün birçok ulus-devlet duvarını anlamak için önemlidir. "Bariyerler," diyor Weizman, "egemen, siyasi veya hukuki bir sistemin 'içini' yabancı bir 'dıştan' ayırmak yerine, çizilen çizginin bir

19. *A.g.y.*, s. 10.

20. *Hollow Land*, s. 179. Weizman ayrıca şunları yazıyor: "Medya ya da bağımsız sivil toplum kuruluşları tarafından yayımlanan haritaların hiçbirinde öyle görünmemesine ve çekilen bütün fotoğraflar sınıra benzeyen çizgisel bir nesne olarak göstermesine rağmen (ki yerleşik sınırlara sahip ulus-devletlerden gelme bütün yabancılar da hemen böyle anlayacaktır), Duvar bölgeyi ikiye ayıran kesintisiz bir şeritten çok, hâkim bir bölünme 'durumu' –yer değiştiren bir sınır– olarak anlaşılması daha doğru olan, parça parça ve süreksiz bir dizi iç içe bariyer halini almıştır... 'İç bariyerlerinin' hızla çoğalmasıyla, bölgenin çehresi daha çok fiyort, ada ve göllerin denizle kara arasında kesin olmayan bir ayrım yarattığı İskandinav kıyı şeridinin haritalarını hatırlatmaya başlamıştır" (s. 177).

yanından öbür yanına hareketi önlemeye yönelik olumsal birer yapı işlevi görür."[21] Meşruiyetin gereklerine veya meşruiyete yönelik itirazlara bağlı olarak, kâh bariyer kâh sınır çizgisi olan, bu iki tanımı kâh birleştirip kâh birbirinden ayıran tek duvar İsrail duvarı değildir. Bugün çoğu ulus-devletin duvarları, egemen sınır denetiminin sağladığı hazır meşruiyetten istifade ediyor olsa da, ulus-devletlerle yahut onların sınırlarıyla kolay kolay uyuşmayan ulus-sonrası, ulus-aşırı ya da ulus-altı güçlere karşı daha çok birer önleyici işlevi görmek üzere tasarlanmışlardır. Bazıları –örneğin ABD'nin Meksika sınırının yirmi dört kilometre kuzeyindeki karayolu kontrol noktaları– İsrail'in "iç bariyerinin" bir türevi gibidir. Bazıları ise, ulusal sınırın işareti gibi görünmelerine rağmen, aslında küresel göçü önlemek amacıyla bariyerlere yapılan ulus-sonrası yatırımların yön verdiği oluşumlardır. Nitekim Kuzey Afrikalıların Avrupa'ya göçünü engellemek amacıyla Fas'ta İspanya'ya ait Ceuta ve Melilla'daki duvarları tahkim etmek için AB'nin kırk milyon Euro bağışta bulunması böyle bir durumdur. Avrupa'nın doğudan gelen göç dalgasına karşı değişik yerlerde gerçekleştirdiği çeşitli tahkimat, ki AB'ye son yıllarda katılmış en doğudaki ülkeye düşen bir iştir bu, yine kendini ulusal sınır gibi gösteren ulus-sonrası bariyerlerin bir örneğidir. Çoğu duvar meşruiyetini hâlâ ulus-devlet egemenliği fikrinden almakta *ve* ulus-devletler arasındaki sınırlara her zaman riayet etmemesine, kimi zaman da ulus-devlet egemenliğinin güç ve öneminin azalmasını simgeleyen birer anıt oluşturmasına rağmen, ulus-devlet egemenliğini teatral ve edimsel biçimde payandalamaya hizmet etmektedir.

Üstelik aşırı yüksek maliyetlerine, teferruatlı inşa süreçlerine, coğrafi ve ekolojik durum üzerindeki ciddi etkilerine rağmen, yeni yapılan duvarların pek azının kalıcı olacağı kabul veya ilan edilmiştir. Tersine, geçici gerekçelerle meşrulaştırılır bu yeni duvarlar. Belli mahalleleri mezhep çatışmalarından korumak amacıyla Bağdat'ın etrafına yerleştirilen (ve genellikle yol bariyeri olarak kullanılan "Jersey bariyerlerinin" büyük boy versiyonları olan) "Teksas bariyerlerinden" yapılmış barikatların meşrulaştırılma biçimi buna örnektir. Buradaki şiddet azaldığında yahut yer değiştirdiğinde, du-

21. *A.g.y.*, s. 172.

varlar da kalkar, ki ana akım Batı medyasının savaşın ve işgalin "başarısının" bir göstergesi diye nakletmeye genelde pek hevesli olduğu bir andır bu.[22] Yeni duvarların sözümona geçiciliğinin ve, Azoulay ile Ophir'in teorileştirdiği gibi, olağanüstü halin meşrulaştırdığı "askıya alınmış şiddete" sundukları katkının, liberal demokrasilerde ayrı bir önemi vardır, zira duvarlar evrensel katılım ve açıklık ilkelerine bağlılıktan geriye kalanları yıpratabilir. Bu gibi bağlılıklar, kuşkusuz, unutulmaya yüz tutmuştur. Liberal demokrasilerin küresel imgeselini düzenlemede Soğuk Savaş söyleminin yerini alan medeniyet mücadelesi söyleminde, birbirinden tamamen farklı iki imge dışlama ve kapanmayı haklı gösteren tek bir tehdit figürü oluşturacak şekilde birleştirilir: Aç yığınlar ve Batı değerlerine yönelik kültürel-dinsel saldırı. Bu birleştirmeyi teşvik eden bir şey de, Batı'nın şimdiye dek tahakküm ettiği ya da yok saydığı ülkeler karşısında yeni yeni hissetmeye başladığı ekonomik kırılganlıktır. Bu yeni ekonomik manzarayla birleşince, medeniyet söylemi ekonomik çaresizliğe *ve* "yabancı" yahut "asimile edilemez" kültürlere set çekmeyi Batılı demokratlar için çok daha kabul edilebilir bir şey haline getirir.[23]

Toparlarsak, İsrail duvarının kendine özgü amaç ve etkileri olmasına rağmen, ayırt edici özelliklerinin birçoğu, başka hiçbir yer-

22. Stephen Farrell ve Alissa J. Rubin, "As Fears Ease, Baghdad Sees Walls Tumble", *New York Times*, 10 Ekim 2008, www. nytimes.com/2008/10/10/world/middleeast/10walls.html adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 13 Ekim 2009). Bu yazının ilk kısmında "çift katlı otobüs boyundaki" devasa beton levhaların kaldırılması "Irak'ın başkentindeki köklü değişimin en açık belirtisi" sayılarak göklere çıkarılırken, yazının ilerleyen kısımlarında bunu iki itiraf takip eder. Birincisi, "Bağdat ilçelerinin hepsindeki, hatta çoğundaki duvarlar kaldırılmamakta... Yeşil Hat, saldırılarıyla meşhur eski havaalanı yolu, hükümet binaları, kontrol noktaları ve koca koca mahalleler hâlâ duvarlarla çevrili." İkincisi, "mermi delikleriyle kaplı bu levhalar kaldırılıp başka bir yerde kullanılmak üzere geniş depolama alanlarında istiflenmektedir."

23. Son zamanlarda yapılan göç konulu bir akademik tartışmada, Jean Bethke Elshtain göçmen olan kendi büyükanne ve büyükbabası ile günümüzün göçmenleri arasındaki farkın, öncekilerin Amerika'ya değerlerinden ötürü, sonrakilerinse daha iyi ekonomik fırsatlar yakalamak amacıyla gelmesi olduğunu ileri sürmüştür. Bu isnatların doğruluğu ve yapılan ayrımın yerinde olup olmadığı son derece tartışmalıdır. Bkz. "The Sheer Length of Stay Is Not By Itself Decisive" (Joseph Carens'e Yanıt), *Boston Review* (Mayıs/Haziran 2009).

de aynı etkiler veya yoğunlukla olmasa da, dünyadaki başka duvarlarda da karşımıza çıkar. İsrail'in bu vahim hali kısmen sömürgeciliğin tam bütün dünyada lanetlendiği ve ortadan kalktığı bir dönemde yerleşimci sömürgesi olarak kurulmuş olmasından kaynaklanıyor; bu anlamda İsrail şimdisinde yaşattığı bütün dünyanın reddettiği bir geçmişin lanetini taşıyor olsa da, küresel geleceğin siyasi-askeri taktik ve teknolojilerini geliştirme gibi tuhaf bir onura da erişmiş görünmektedir.[24] İsrail duvarı, bu bakımdan, çok çeşitli teatral ve edimsel işlevleri, meşrulaştırma stratejilerini ve modern mekânsal denetim teknolojilerini olduğu gibi, çağdaş set çekme projelerinde rastlanan bütün çelişkileri de bünyesinde toplar. İsrail duvarı, diğer duvarlar gibi, nasıl ki egemenin istikrarını, yasama gücünü, kararcılık ve sürekliliği aynı anda hem yürürlüğe koyup hem hükümsüz kılıyorsa, egemenliğe özgü sınır işlevini de hem yerine getirir hem de hükümsüz kılar. O da diğer duvarlar gibi, ulus-devlet egemenliği idealine anlaşılmaz bir bağlılık sergilemesine karşın, tam da tarihsel yenilgisinden dolayı bu idealin bozuluşunu telafi etmek amacıyla devreye sokulur. Duvar her ne kadar bir egemenlik teşebbüsü olsa da, aslında egemen ulus-devletlerin geçerliliğinin azaldığının devasa boyutlarda bir ilanıdır. Ulus-devlet egemenliğinin olanaksızlığı İsrail-Filistin bağlamında kendine özgü boyutlar taşıyor olmakla birlikte, belli açılardan Duvar, bu olanaksızlığın meşum bir anıtı olarak görünür.

İsrail bariyeriyle dünyanın başka yerlerindeki bariyerler arasındaki diğer bir süreklilik ise, Duvarın İsrail'in tahakkümünün yerine tehditkâr ve saldırgan bir madun figürü geçirmede oynadığı rol, yani simgesel ve psikolojik tersyüz etme işlevidir. Önleme iddiasında olduğu tehlikenin yönünü değiştirmesi, husumeti artırması ve korumayı amaçladığı şeye yönelik yeni saldırı taktikleri ve biçimlerinin geliştirilmesini teşvik etmesiyle de Duvar, diğer duvarlarla ortaklık gösterir. Keza devlet veya uluslarla boy ölçüşemeyecek düşman toplulukları hedef alması da onu diğer duvarlara yaklaştırır. Bunun

24. Weizman'ın "dikeylik politikası" adını verdiği şey tam da buna örnektir. Bkz. Eyal Weizman, "Introduction to the Politics of Verticality", www.opendemocracy.net/conflict-politicsverticality/article_801.jsp adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 21 Aralık 2009).

yanında, günümüz duvarlarının hepsi gibi İsrail Duvarı da teatral, teolojik ve maddi etkiler yaratır (ve bu etkiler arasındaki gerilimleri körükler).

Son olarak şunu da belirtmek gerek: İsrail duvarının politik mimarları onu uluslararası düzeyde meşrulaştırırken, bir yandan İsrail'in, sınırlarını tahkim eden diğer demokrasilerden farksız olduğunu iddia edip, öbür yandan İsrail'in istisnai durumunu vurgularlar. Yani Duvar hem İsrail'in kendi nüfusunun güvenliğini sağlama adına, ki bu her "demokrasinin" gereğidir, hem de İsrail'in kendine özgü tarih ve bağlamı adına yapılmıştır. Bu nedenle Duvar İsrail'i uygar uluslar arasına katarken, bir yandan da onun düşmanlarla çevrili bir Yahudi devleti olarak taşıdığı eşsiz mahiyeti ifade etmektedir. Gelgelelim bugün ulus-devlet duvarlarının çoğunu meşrulaştıran söylemler, türe özgü olan ("herkes yapıyor") ile eşsiz olan ("bu duvara bunun için ihtiyacımız var") arasında gidip gelen bu ikiyüzlü duruşu, buradaki kadar çarpıcı biçimde olmasa da, şu ya da bu şekilde sergiler.

ABD-Meksika Sınır Bariyeri

İsrail duvarı gibi ABD-Meksika sınır bariyeri de, ilk bakışta, dünyada inşa edilen birçok duvardan farklı, kendine has bir amaca, işleve ve yapıya sahip olduğu izlenimini verir. Küresel Kuzey'i Küresel Güney'den ayıran ve esas amacı güneyden gelen uyuşturucu ve kaçak göçmen akınını kesmek olan bu bariyer, şaşırtıcı derecede büyük ve maliyetli bir girişimdir. Ayrıca bariyer uzandığı hat boyunca muazzam bir çeşitlilik gösterir: 18 m. yüksekliğindeki üç kat sağlamlaştırılmış çelik-beton alaşımı bariyerlerden oluşan kısımlardan tutun, sensörler, güvenlik kameraları ve diğer tespit teknolojileriyle donatılmış, kilometrelerce uzanan "sanal duvarlara" ve arazi araçlarının geçişini engellemek üzere çöle yerleştirilmiş çimento sütunlardan oluşan kısma varıncaya kadar birçok farklı bölümü vardır.

Bu duvar projesinin ilk kısmı olan "San Diego bariyerinin" yapımını 1990'da ABD Sınır Devriyesi üstlendi. Pasifik Okyanusu'ndan başlayıp yirmi üç kilometre kadar içeriye uzanan ve 1993'te tamamlanan bu kısım, Vietnam Savaşı'ndan kalma çelik iniş pisti malzemesinden yapılmıştı. Çok geçmeden bu malzemenin tırmanmaya

elverişli olduğu anlaşıldı; ayrıca kısa bir süre sonra yerine yapılacak bariyerin görkeminden de uzaktı. 1994'te Clinton yönetimi duvarın bu kısmının takviye ve güçlendirilmesi için ek kaynaklar sağlamak amacıyla Sınır Kapısı Operasyonu'nu başlattı. Operasyonun en önemli sonucu, kentsel alanlarda sınır geçişlerini ve suçu azaltırken, göçü doğuya yönlendirmek ve kaçakçılığa bağlı ekonomiyi genişletmek oldu. Arizona ve Teksas'taki belli başlı sınır geçiş noktalarında başlatılan (ve ta New Mexico'ya kadar uzanan) Sınırını Koru ve Muhafız gibi adlarla anılan operasyonların sonuçları da farklı olmadı. Ne var ki, kaçak göç konusunda "Bir şeyler yapılsın," diyen bir kamuoyu hassasiyeti oluşunca, siyasi yelpazenin farklı noktalarındaki politikacılar arasında sınır konusunda sergiledikleri kararlılık üzerinden bir itibar mücadelesi baş gösterdi. Bu arada, neoliberalleşmeyle birlikte Kuzey Amerikalı üreticiler korumasız kalıp da bütün dünyada ucuz mal ve hizmet üretimi hızla artınca, Amerikalı işverenler kaçak göçün (bu ikisiyle sınırlı olmasa da, bilhassa tarım ve inşaat sektörüne) getirdiği ucuz işgücüne her zamankinden daha açık biçimde muhtaç hale geldiler. Dolayısıyla set çekme projesi, Kuzey Amerika sermayesinin gereksinimleri ile bu gereksinimlerin fitillediği göçün –ve başta ücretler, istihdam, kimine göre ulusu birleştiren, kimine göreyse ayrıştıran nüfus özellikleri ve kültürler üzerinde yaptığı etkinin– halkta yarattığı husumet arasındaki gerilimden doğdu.

1996'da ABD Meclisi, etkili olmayan ilk bariyeri payandalayacak ikinci bir duvar ve bir güvenlik yolu eklemek, ABD-Meksika bariyerini uzatmak için Kaçak Göç Reformu'nu ve Göçmen Sorumluluğu Yasası'nı çıkardı. Ne var ki, Kaliforniya Sahil Komisyonu'ndan ve sınır yakınında mülkü olup da işbirliğine yanaşmayan mülk sahiplerinden çevreyle ilgili itirazların yükselmesiyle, bariyerin yapımı kısa sürede durduruldu. Sonunda 2005 tarihli Gerçek Kimlik Yasası ve 2006 tarihli Güvenlik Duvarı Yasası'nın çıkarılmasıyla bu gibi yasal itirazların üstesinden gelindi. Engelleyici yasaların askıya alınmasını öngören 11 Eylül sonrasının güvenlik kaygılarıyla çıkarılmış bu iki yasa Kaliforniya, Arizona ve Teksas ile Meksika arasındaki sınıra beş ayrı parçadan oluşan yaklaşık 1350 kilometrelik bir bariyerin inşasını öngörüyordu. *Her türlü* yasal engelin askıya alınmasını onaylayan ve anayasayla ilgili talepler dışında yargı de-

netimine olanak tanımayan Gerçek Kimlik Yasası bu anlamda geniş bir etki alanına sahipti.[25] İnşa süresince şimdiye kadar, hava ve su kirliliği, nesli tükenen türlerin korunması, hayvan göçü, tarihi koruma, tarım arazilerinin korunması ve Amerikan Yerlilerine ait kutsal topraklarla ilgili hükümleri içeren otuz altı yasa rafa kaldırılmıştır. Söz konusu iki yasa bu gibi hukuki durumları feshederken, ABD'nin sınıra duvar örme projesini "kuşatma altındaki savunmasız bir ulusu koruma amacına hizmet eden" ve "olağanüstü hale" verilmiş bir karşılık olarak konumlandırır, böylece onu İsrail duvarının inşasına yön veren "askıya alınmış siyasal çözüme" yaklaştırır.

Amerikan siyasetinde sınır duvarı konusundaki hassasiyet –hem lehte hem de aleyhte–artmaktadır, bununla birlikte ana akım medya ve politikacılar en çok bariyer inşasının lehinde olanlara kulak kabartıyorlar. Sınıra en yakın topluluklar bariyere şaşırtıcı ölçüde az destek vermektedir; sınıra yakınlık arttıkça, bariyerin kaçak göçü önlemedeki etkisinin yönünü değiştirmedeki etkisine kıyasla kısıtlı kaldığı daha iyi anlaşılmaktadır, zaten Meksika'yla karşılıklı ekonomik bağımlılığı en yoğun hissedenler de sınırdaki topluluklardır.[26] Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, sınır eyaletlerinde, sınırda devriye gezip kaçak geçenleri avlamayı görev edinmiş çetecilerin mesken tuttuğu bölgelerde, duvar halen ciddi anlamda örgütlü destek bulmaktadır.

Duvarın maliyetini saptamak zor. Planlaması, inşası, bakımı, işçiliği ve etkinlik analiziyle ilgili bürokratik işler için yapılan federal harcamaların büyük kısmı tahmini hesaplamaların dışında tutulmaktadır. Bariyere ayrılan tahmini bütçeler de yapımına başlandığı günden bu yana yirmi yıl boyunca ciddi oranda değişkenlik göstermiştir. Bariyerin gerek başlangıçta inşası, gerekse süreç içinde bakım ve onarımıyla ilgili tahminler hâlâ büyük çeşitlilik sergilemektedir. Planlamanın aksine inşaat özel sektör müteahhitlerine yaptırılmış ve ilk başta 1,5 kilometresine 3 milyon dolar olarak hesapla-

25. Blas Nuñez-Neto ve Yule Kim, "Border Security: Barriers Along the U.S. International Border", Congressional Research Service Report for Congress (Meclis Araştırma Raporu), 13 Mayıs 2008'de güncellendi, s. 7.

26. Dave Montgomery, "Border Fence Target: 300 Miles in 8 Months", *Fort Worth Star-Telegram*, 27 Nisan 2008.

nan fiyat bunun neredeyse yedi katına çıkmıştır. Şimdilerde ABD Kara Kuvvetleri Mühendislik Kurulu arazi istimlaki ve işçilik giderleri dışarıda tutulduğunda, Güvenlik Duvarı Yasası uyarınca yapımına başlanan yaklaşık 1350 kilometrelik bariyerin yirmi beş senelik yapım ve bakım maliyetinin, barikatın çeşitli yerlerde değişen yapısına ve kaçakçıların verdiği hasarın miktarına bağlı olarak 1,5 kilometre için 16.4 milyon dolar ile 70 milyon dolar arasında değişeceği tahmininde bulunmaktadır.[27] Yasanın öngördüğü bariyerin tamamlanması ve bakımı için harcanan para, yirmi beş sene içinde 60 *milyar* doları bulmuş olmalıdır. Üstelik federal yönetim tarafından karşılanan işçilik giderleri ve arsasına bariyer ya da sınır karakolu yapılan özel mülk sahiplerine ödenen istimlak bedelleri hesabın dışında tutulduğunda ortaya çıkan rakamdır bu.

Bu rakamları daha bir dikkat çekici kılansa, bariyerin kaçak göç dalgasının –yönünü değiştirmek değil– önünü almak konusundaki yetersizliğidir. Duvarın "başarısıyla" ilgili resmi açıklamalar, kaçak göç ve uyuşturucu kaçakçılığı oranlarının bütününü değil, sadece sınırdaki kaçak geçiş oranındaki düşüşü ve kentsel bölgelerdeki tutuklamaları esas alıyor.[28] Sınır Devriyesi için sınırdan kaçak geçenleri açık arazide yakalamak, mahalleler arasında kolayca kaybolabilecekleri kentsel alanlarda yakalamaktan daha kolay olduğu halde dağlarda, çölde, denizde ve tünellerde yapılan kaçakçılık operasyonları bariyerin varlığından dolayı daha karmaşık bir hal almıştır. Neticede, Sınır Devriyesi'nin yaptığı operasyon ve müdahaleler sınırdaki, hatta sınırın daha uzağına düşen evvelce sakin bölgelerdeki

27. Nuñez-Neto ve Kim, "Border Security", s. 33.

28. 2008-09'da yaşanan ekonomik gerilemenin genel göç oranlarında yarattığı şiddetli düşüş bu açıdan pek değerlendirilmemiş olsa da, duvarın genel göç oranlarıyla uzaktan yakından ilgisi olmadığını bundan daha iyi ortaya koyan bir şey yoktur. 2009 Mayısı'nda yayımlanan bir çalışmada, "Meksika'dan gelen net göçmen oranının –Meksika'ya dönenlerin sayısı Meksika'yı terk edenlerin sayısından çıkarıldığında ortaya çıkan net oranın– 2008 yılının Ağustos ayında önceki yıla oranla yarı yarıya azaldığı" ortaya konmaktadır. Nüfusbilimci Jeffrey S. Pasel'in de belirttiği gibi, "İnsanlar iş varsa gelir, yoksa gelmez." Akt. Julia Preston, "Mexican Data Show Migration to U.S. in Decline", *New York Times*, 15 Mayıs 2009, www.nytimes.com/2009/05/15/us/15immig.html?scp=1&sq=recession.%20decrease.%20illegal.%20Mexico&st=cse adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 13 Ekim 2009).

genel suç ve şiddet oranını artırmış, suçun coğrafi dağılımını genişletmiştir.[29] Dahası bariyer, göçü coğrafi anlamda daha zorlu olan bölgelere kaydırarak, hem göçmen ölümlerinde hem de ABD'ye yapılan (geçici değil) kalıcı göç oranında çarpıcı bir artışa yol açmıştır.

Sözün kısası, ABD-Meksika bariyeri hakkını veremediği bir egemen güç ve denetimi temsil etmekte, hukukun üstünlüğü ilkesinin askıya alınmasına ve mali bir sorumsuzluğa dayanmakta, yasadışı işkollarını çoğaltıp perçinlemekte, bu haliyle de egemenlikte görülen aşınmanın ve yabancı düşmanlığı ile milliyetçilikte görülen yükselişin günümüz Batı demokrasilerinde giderek yaygınlaşan bir birleşimini simgelemektedir. İnşasına izin veren olağanüstü hâl, bariyere somut işlevlerinden bağımsız bir siyasi pozisyon da kazandırmaktadır.

İsrail duvarı, yayılmacı-sömürgeci işgalin egemenlik uğruna yol açtığı çelişkilerin bir sonucu olarak bu çelişkileri derinleştiriyorsa şayet, ABD-Meksika bariyeri de neoliberal küreselleşmenin Birinci Dünya'nın egemen bütünlüğü ve kapasitesi uğruna yarattığı çelişkilerin bir sonucu olarak yine bu çelişkileri derinleştirmektedir. Bu duvarlar ulusa yönelik birer tehdit diye algılanan farklı şiddet biçimlerine tepki olarak inşa edilmekte, bu şiddet biçimlerini ortaya çıkaran nedenleri dışsallaştırmaktadır. Oysa bunu yaparken kendileri de birtakım aileler, topluluklar, geçim kaynakları ve arazilere, içinden geçip şekillendirdikleri siyasi olanaklara karşı farklı türlerde şiddet uygulamaktadır. Gelgelelim bu iki duvar bir ölçüde onları inşa eden siyasi kendiliklerin güç ve kaynaklarının ortaya çıkardığı baskı ve şiddete karşı, netice itibariyle, etkisiz siperlerden ibarettir. Yine de fazlasıyla rağbet görüyorlar. İkisi de defetme iddiasında olduğu suç ve şiddeti pekiştiriyor, tahkimat ve polisiye tedbirlere olan ihtiyacı artırıyor. Gene de, barış, düzen ve güvenliğin müjdecisi ilan ediliyorlar. İkisi de altını oydukları bir egemenliği sahneye koyuyor. İkisi de egemen yargı gücünü seferber ediyor, barikatlar ile sınırları birbirine karıştırıyor ve el konulan topraklar üzerinde sınırları gösteriyor. Bu iki demokrasinin de duvarlarla çevrilmesi devletin halkı ko-

29. Joseph Nevins, *Operation Gatekeeper: The Rise of the "Illegal Alien" and the Making of the U.S.-Mexico Boundary*, New York: Routledge, 2002, 6. Bölüm, özellikle s. 124-30. Ayrıca bkz. Nuñez-Neto ve Kim, "Border Security", s. 40-1.

ruma zorunluluğuyla gerekçelendiriliyor; ikisi de hem körükledikleri hem de öngördükleri yabancı düşmanlığından güç alıyor; kanun kaçakları ve suçluları ablukaya almak adına hukuku askıya alıyor; beton duvarlar ve dikenli tellerle "askıya alınmış bir siyasal çözüm" kuruyor. Özetle, yeni duvarlar arasındaki farklar, her ne kadar önemli olsa da, bizi iktidarların bu duvarlar vasıtasıyla cevap verdikleri ve ifade ettikleri ortak sıkıntıları görmekten alıkoymamalıdır.

İktidarların farklı yerlerde, farklı amaçlarla yeni duvarlar inşa etmesine yol açan ortak alan ve sıkıntılar varsa, bu yeni duvarlar ile tarihteki sayısız öncelleri arasında da belli süreklilikler olduğu söylenebilir mi peki? Bu kitapta, Vestfalya sonrası dönemde ortaya çıktıkları için günümüz duvarlarının öncellerinden farklı olduğu ileri sürülüyor; yeni duvarların küreselleşmenin ulus-devletler üzerindeki aşındırıcı etkileri karşısında ortaya koydukları tepkiden kaynaklanan bir farklılık bu. Yeni duvarların insan akınını, kaçakçılığı ve egemen kendiliklerden kaynaklanmayan şiddeti ablukaya almak amacıyla inşa edilmesinde, giderek sorunlu ve uygulanamaz hale gelen bir egemen devlet gücünü icra etmesinde de aynı farklılık kendini gösteriyor. Bu bakımdan, yeni duvarlar küresel bir fetret devrinde, devlet egemenliği çağından sonra ama farklı bir küresel düzenin anlatım veya somutluk kazanmasından önce gelen bir dönemde, kaybolmuş bir siyasi imgeseli tekrarlıyor.

Fakat bundan önce siyasi duvarlar vardı. Duvarlar aslında ezelden beri vardır. Yeni duvarlar farklı bir küresel bağlamda ortaya çıksa da, eski duvarlarla aralarında belli süreklilikler bulunuyor. Siyasi duvarlar daima iktidara bir gösterişlilik katmıştır – katı fiziksel liklerini aşan edimsel ve simgesel etkileri olmuştur hep. Belli siyasi imgeseller üretmiş ya da bu tür imgeselleri hükümsüz kılmışlardır. Kuşattıkları ve dışarıda bıraktıkları toplulukların siyasi öznelliğine katkıda bulunmuşlardır. Sözgelimi ortaçağda Avrupa kırsalında inşa edilen sur ve kaleler istilalara karşı savunma amacı taşıyor, kuşattıkları topraklarda huşu uyandırmak suretiyle birlik ve asayiş sağlamaya hizmet ediyordu.[30] Daha genel olaraksa siyasi kendilikleri sınırlarla belirten veya savunan bütün duvarlar dışarıdan girişi engel-

30. Paul Hirst, *Space and Power: Politics, War and Architecture*, Cambridge: Polity, 2005, s. 171.

ledikleri kadar, içerideki kolektif ve bireysel kimliği de şekillendirmişlerdir. Çin Seddi için de, günümüzde ABD'nin güneybatısında görülen güvenlikli konut siteleri için de geçerlidir bu durum. Avrupa'nın yirminci yüzyıldaki yüz kızartıcı set çekme projeleri de aynı şekilde bu işlev ve etkileri bir arada barındırıyordu. Fransa'nın doğu sınırını Alman işgalinden korumak amacıyla yaptırdığı Majino Hattı "girilmesi imkânsız Fransa kalesi" imgesini yaratmak için tasarlanmış, ama tamamının inşa edilmesi planlanmamıştı. Bu duvarın retoriği inşasıyla ilgili ufak tefek ayrıntıları epey bir geride bırakmıştır.[31] Müttefik Devletlerin Büyük Britanya'dan başlatması beklenen işgale karşı Üçüncü Reich'ın inşa ettiği Atlantik Duvarı'nın aynı zamanda Nazi güdümlü Avrupa'nın canlı bir simgesi olması tasarlanmıştı. Bugünden bakınca Sovyet tahakkümünden kaçmasına ihtimal verilen bir halkın hapsedilişinin ifadesi olarak görülen Berlin Duvarı, başlangıçta savunmasız bir yeni toplumun –bireycilik, rekabet ve hiyerarşiden ziyade çalışma, işbirliği ve eşitlikçiliğe dayanan bir toplumun– etrafına çekilen bir koruma çemberi olarak düşünülmüştü. Yeni komünist toplumun mimarları burada doğacak toplumsal ve psikolojik deney laboratuvarının dekadan dışarının yozlaştırıcı etkilerinden yalıtılması gerektiğine hükmetmişti.[32]

Başta demokrasilerin etrafına örülenler olmak üzere günümüz duvarları da, Berlin Duvarı gibi, tescilledikleri zıtlıkları çoğu zaman ya geçersiz kılar ya da tersine çevirir. Resmiyette özgür, açık, meşru ve seküler addedilen toplumları izinsiz girişlerden, sömürüden veya saldırıdan korumayı amaçlayan bu duvarlar hukukun askıya alınmasıyla inşa edilir ve ister istemez savunmacı, dargörüşlü, milliyetçi ve militerleşmiş bir kolektif *ethos* ve öznellik üretir. Savunmayı amaçladıkları açık toplumun yerine giderek kapalı ve zapt altına alınmış bir kolektif kimlik yaratır bunlar. İşte bu nedenle, yeni duvarlar ortaya çıkış nedenleri olan aşınmış ulus-devlet egemenliğini diriltme konusunda başarısız olmakla kalmaz, ulus-sonrası bir çağda yeni yabancı düşmanlığı ve dargörüşlülük biçimlerinin doğması-

31. Roxanne Panchasi, *Future Tense: The Culture of Anticipation in France Between the World Wars*, New York: Cornell University Press, 2009, s. 88-91.

32. Greg Eghigian, "Homo Munitus", *Socialist Modern: East German Everyday Culture and Politics* içinde, haz. Paul Betts ve Katherine Pence, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2008, s. 43-4.

na da katkıda bulunur. Sadece dünyalılığa karşı korunan tebaaların değil, ironik bir şekilde, duvarlarla çevrili demokrasinin bir emanet sıfatıyla koruması beklenen egemenlikten yoksun tebaaların üretimini de teşvik ederler.

Alman tarihçi Greg Eghigian, "duvarlarla çevrili ulus ya da tebaa" denebilecek bu konformist, edilgen, paranoyak ve öngörülebilir mahlûka "homo munitus" adını verir.[33] Latincede "tahkim etmek, güvenceye almak, savunmak, korumak ya da muhafaza etmek" anlamlarına gelen *munire* fiilinden hareketle, hem Batı mitolojisini hem de Doğu Alman öznelliğinin Berlin Duvarı'nın gerisindeki fiili üretimini inceler. Bu öznelliğin ölçütü olan Batı (liberal demokratik) normuna karşı çıkarken, duvarın ürettiği popüler kişilik imgesini –Batılı bireyin düşmanı, hiç değilse zıddı olarak konumlandırılan riayetkâr ve bireysellikten uzak teokratik öznelere dair çağdaş Batı'nın kurduğu hayallerle çarpıcı biçimde bağdaşan bir imgeyi– destekleyen kanıtları ortaya koyar.[34] Demek ki Batılı ulus-devlet duvarlarının bloke etme iddiasında olduğu türden özneler, paradoksal biçimde gene o duvarlar içerisinde üretilmektedir. Bu da, duvarların, nişanesi olacakları o iç/dış ayrımını –günümüz duvarlarını Berlin Duvarı'ndan ayırmaya yahut özgür olan ve olmayan toplumları kuşatan duvarlar arasında ayrım yapmaya pek hevesli duvar yandaşlarının da üstüne basa basa zikrettiği bu ayrımı– nasıl ister istemez bozduğunun bir başka örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Duvarların kapsadıkları ulusların içeriğini hem koruduğunu hem de ürettiğini kabul etmek, inşalarını hangi psikolojik gereksinim ve arzuların teşvik ettiği sorusunun yanında, milliyetçilikleri, yurttaşların öznelliklerini ve iki yanındaki siyasi kendiliklerin kimliklerini şekillendirmedeki olumsal etkilerinin neler olduğunu sormamıza da olanak sağlar. Böyle bir kabul, kolektif ve bireysel anlamda içeride tutmanın simgesi olan günümüz duvarlarının, gerçek ve muhayyel sınırları küreselleşmenin etkisiyle silinmeye yüz tutan kendiliklerin tahkimi olarak iş görüp görmediğini, şayet böyle bir

33. *A.g.y.*, s. 10.

34. *A.g.y.*, s. 6. Bu öznenin Batı'daki görünümüne ilişkin bir tartışma için bkz. Wendy Brown, *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*, 6. Bölüm, New Jersey: Princeton University Press, 2007.

işlevi varsa bunu nasıl yerine getirdiğini değerlendirme olanağı sunar. Böylece bu duvarların savunmanın yanı sıra içeride tutma işlevi görüp görmediğini ve, aslında, her savunmanın içeride tutmayı, her içeride tutmanın da savunmayı beraberinde getirip getirmediği sorusunu sormamız mümkün hale gelir. Yeni duvarlar ne zaman evin güven veren duvarları olmaktan çıkıp, hapishanenin kısıtlayıcı duvarlarına dönüşür? Kale ne zaman hapishane olur?

Soğuk Savaş döneminde, Avrupa-Atlantik solu Batılı siyasi ve sivil liderlerin Doğu-Batı çekişmesinde hayati öneme sahip olduğu gerekçesiyle çığırtkanlığını yaptığı sivil savunma sığınaklarıyla ilgili olarak bu soruyu sürekli gündeme getirmiştir. Kullanılmadıkları halde bu sığınaklar, nükleer silahların geliştirildiği bir ortamda yaygın bir sığınak inşası mantığının ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur – Amerika'nın 1950'li ve 60'lı yıllarda izlediği savunma politikası ve dış politikanın altında yatan varsayım ve stratejileri, sorgulamak şöyle dursun, perçinlemiş bir mantıktır bu. Yeraltı sığınaklarındaki silolarda saklanan nükleer silahlar erzak gibi gösterilmiş; Kıyamet savaşında savunma yapmanın, sivil ve siyasal hayatı karşılıklı güçlendirmenin yanı sıra, ABD'nin bu ölümcül kördüğüme katkısını gizlemenin bir yolu haline gelmiştir. Keza, sol cenahtaki İsrailliler de bugün benzer sorular yöneltmektedir, zira Batı Şeria ve Gazze yerleşimlerinin etrafına duvar örme projesi siyasal çözüm olanağını ortadan kaldırmakla kalmayıp, aynı zamanda İsraillilerin hayatına biçim veren militarizasyonu ve sığınak mantığını da pekiştirmektedir.

Siyasi kendiliklerin etrafına inşa edilen duvarlar içeri kapatmadan abluka altına alamaz; güvenlik kaygısını bir hayat tarzı haline getirmeden güvenlik sağlayamaz; biz/onlar ayrımının temelini çürütürken dahi, gerici bir "biz" yaratmadan dışsal bir "onlar" tanımlayamaz. Duvarlar fiziksel, toplumsal ve siyasi olarak, korumalı bir hayat tarzını kaçınılmaz biçimde tutucu bir toplanmaya dönüştürür. Bu bakımdan, yirmi yıl önce yıkılmış olması hâlâ uluslararası düzeyde memnuniyetle karşılanan ve günümüz duvarlarını savunanların iddiasına göre özgür toplumları koruma göreviyle bağdaşmayan Berlin Duvarı, yirmi birinci yüzyıl duvarlarına bu iddia sahiplerinin öne sürdüğü kadar ters düşmez aslında.

İKİNCİ BÖLÜM

Egemenlik ve Çitle Çevirme*

> Halklar, imparatorluklar ve ülkelerin, yöneticilerin ve her nevi iktidar formasyonunun bir arada olduğu bütün yeni çağlar, bütün yeni dönemler hep yeni mekân bölümlemeleri, yeni çitler ve yeryüzünde yeni mekânsal düzenler üzerine kurulur.
>
> – Carl Schmitt, *Nomos of the Earth*

> *Pale* (İng.): 1) Çit çekmekte kullanılan kazık; 2) sınırları olan yer veya alan; etrafı çevrili yer; yetki alanı; 3) içinde yer alanların ayrıcalıklı yahut koruma altında olduğu alan veya sınır.
>
> – *Merriam Webster's Dictionary*

"Başlangıçta çit vardı," diyor Jost Trier. "Tapınağı sıradan olandan ayırarak, sadece kendi kendisinin yasalarına tabi kılıp ilahi olana tevdi ederek yaratan çitle çevirmedir."[1] Çitle çevirme edimi kutsal olanın kökeninde yattığı gibi, seküler olanın da başlangıcını belirtir: "Bir toprak parçasını çitle çevirip de aklına estiği gibi *bu benim toprağım* diyen ve kendine inanacak birkaç ahmak bulan ilk kişi sivil toplumun gerçek kurucusu olmuştur," der Rousseau *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*'da.[2]

* Bu bölümün bir kısmı daha önce *New Pluralism: William Connolly and the Contemporary Global Condition* adlı kitapta yayımlanmıştır, haz. David Campbell ve Morton Schoolman, Durham: Duke University Press, 2008.

1. Jost Trier, "Zaun und Manring", *Beitragen zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* 66 (1943), s. 232, akt. Carl Schmitt, *Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaenum*, çev. G. L. Ulmen, New York: Telos Books, 2006, s. 75.

2. Jean-Jacques Rousseau, "Discourse on the Origins and Foundations of Inequality among Men", *The First and Second Discourses* içinde, haz. Roger D. Mas-

"Başlangıçta çit vardı," tamam ama, en sonda da yine o mu olacak? Muhtemelen, Rousseau'nun sivil toplumun kurucusu saydığı *bu benim toprağım* zihniyeti ile Trier'in çitle çevirmenin kutsal addettiği boyutu siyasal egemenliği kurmakla kalmaz, siyasal egemenliğin dağıldığı veya dönüşüme uğradığı anda da yeniden belirir. Dolayısıyla, duvar örme edimi, toprağa dayalı ulus-devlet egemenliği için ölüm çanlarının çalmaya başladığı anlamına gelebileceği gibi, ulus-devletin ardında bıraktığı teolojik kalıntıyı da belirtiyor olabilir.[3]

Toprak temellükünün siyasi bakımdan kurucu rolünü *ve* ulusların egemenliği ile bireyler arasında ilişki kurma işlevini en açık dile getiren erken modern dönem teorisyeni John Locke'tur. *Hükümet Üzerine İkinci İnceleme*'de, önceden belirlenmiş mülkiyet, birey ile devlet egemenliği arasındaki ilişkinin, mirastan türeyen zımni rıza aracılığıyla, güvence altına alınıp yeniden üretildiği eksen olarak tanımlanır. Mülk sahipliğinin yasal statü kazanarak güvence altına alınması, toplum sözleşmesine geçişi teşvik ederken, siyasal iktidarın kendisi ise "mülkiyetin düzenlenmesi ve korunmasına yönelik... yasa çıkarma hakkı" olarak tanımlanır.[4] Demek ki, Carl Schmitt *Nomos of the Earth* adlı kitabında Locke'a göre "siyasal iktidarın özünün toprak üzerindeki yargı yetkisi" olduğunu söylerken o kadar ile-

---

ters, çev. Roger D. Masters ve Judith R. Masters, New York: St. Martin's Press, 1964, s. 141; Türkçesi: *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*, çev. Rasih Nuri İleri, İstanbul: Say, 2010.

3. Eyal Weizman "dikeylik politikası" kavramından hareketle, bugün Batı Şeria'da "egemenlik ilişkilerinin kendilerini üç boyutlu olarak işler kılma çabasında" olduğunu, bunun da "uygulanması açıkça imkânsız bir saçmalık" olduğunu ileri sürer. Weizman şöyle devam eder: "[B]arış teknisyenleri –ha bir çözüm için yeni haritalar çizen kişiler– uluslararası sınırlarla ilgili sorunları üç boyutlu olarak çözüme kavuşturma yönünde düpedüz deli saçması öneriler sunmaya vardırmıştır işi... Clinton planına göre, sadece Kudüs'te 64 km. duvar ve yerleşim bölgelerini birbirine bağlayan 40 köprü ve tünel bulunacaktı... Haritalarda yer aldığı haliyle bu çözüm, ülke fikrinin topyekûn çöküşüdür." Eyal Weizman, "The Wall and the Eye", Sina Najafi ve Jeffrey Kastner'le söyleşi, *Cabinet Magazine* 9 (Kış 2002), s. 31.

4. John Locke, *Second Treatise on Government, Two Treatises of Government: A Critical Edition With an Introduction and Apparatus Criticus* (John Locke) içinde, haz. Peter Laslett, Cambridge: Cambridge University Press, 1963, 3. prg., s. 308; Türkçesi: *Hükümet Üzerine İkinci İnceleme*, çev. Fahri Bakırcı, Ankara: Ebabil, 2004.

ri gitmiş sayılmaz.[5] Locke *İkinci İnceleme*'nin başından sonuna çit, tapu ve çitle çevirme metaforlarını kullanır; bunlar özgürlük, temsil ve başkaldırı hakkının yanı sıra, o anda kullanılan topraklara getirilen sınırlamaları da güvence altına alır. Öte yandan, Locke "Amerikan yerlilerinin" siyasal egemenlikten yararlanamamasını, dolayısıyla siyasi yabanilik halinden çıkamamalarını, kısmen, açık ve önceden belirlenmiş bir toprak hâkimiyetinden yoksun olmalarına bağlar.[6]

Toprak temellükü, çitle çevirme, mülkiyet, egemen iktidar ve egemenlik hakkının tesisi arasında açık bağlantılar kuran tek düşünür, mülkiyet odaklı bir zihniyete sahip olan Locke değildir. Schmitt'in de belirttiği gibi, Vico'dan Kant'a (bir ekleme de biz yaparsak, Machiavelli'den Rousseau'ya) erken dönem modern siyaset teorisyenleri toprak temellükünü siyasal egemenliğin temeli ve kamu hukuku, özel hukuk, mülkiyet ve düzenin başlıca önkoşulu olarak formülleştirmiştir. Schmitt'e göre, "toprak temellükü sonraki bütün hukuka temel oluşturan başlıca yasal haktır." Söz konusu fiil "ilk mekânsal düzeni oluşturur, ardından gelen bütün somut düzene ve hukuka kaynaklık eder." Bu bakımdan da, "tarihin normatif düzenini üreten köktür."[7]

Schmitt'e bakılırsa, artık bu kökün önemini kavramaktan uzağız. Bunun bir nedeni, *nomos* sözcüğünün telkin ettiği "kudret ve haşmeti" anlayamamamızdır, zira Schmitt'in başlangıçta esasen *mekânsal* bir terim olduğunu ileri sürdüğü bu sözcüğü günümüzde "yasa", "düzenleme" yahut "norm" şeklinde tercüme etmek âdet olmuştur. *Nomos* (siyasi) düzenin mekânsal uyumlandırma yoluyla üretimini ifade eder. Schmitt *nomos* sözcüğünün hem "ayırmak", hem de "gütmek" anlamındaki Yunanca *nemein* fiilinden türediğini hatırlatır. Öyleyse *nomos* "bir halkın siyasi ve toplumsal düzeninin mekânsal açıdan görünürlük kazandığı dolaysız biçimdir." Trier'in eski çağlarda insan bedenleriyle kapalı bir halka ("insan halkası") oluşturma ritüeline ilişkin analizlerinden hareketle, Schmitt her türlü

5. Schmitt, *Nomos of the Earth*, s. 47.

6. Locke. *Second Treatise*, 108. ve 359-60. prg. Mi Lee, bkz. *Second Treatise*, 17., 93., 136.. özellikle de 222. ve 226. prg.

7. Schmitt, *Nomos of the Earth*, s. 46, 48.

"hukukun ve barışın kökeninin bir yerin etrafını çevirmeye dayandığını" ve "her *nomos*'un kendi sınırları içinde yer alandan oluştuğunu" belirtir. Sonuç olarak, Schmitt'e göre, "*nomos* bir duvar olarak tanımlanabilir," nitekim "o da, duvar gibi, kutsal uyumlandırmalara dayanır."[8] Önce etrafını çevirme, ardından egemenlik gelir. Tersten bir ifadeyle, egemenlik mekânın sıradan olandan ayrılmasıyla vücut bulur.

Schmitt'in *nomos* sözcüğüne ilişkin etimolojik izahına itiraz edilebilir, toprak temellükünün her türlü düzenin vazgeçilmez temeli olduğu yönündeki ısrarlı savı abartılı bulunabilir, ama etrafını çevirme ediminin siyasal düzenin ve hukukun önkoşulu olduğu yollu değerlendirmesi yabana atılacak cinsten değil.[9] Üstelik dünya vatandaşlığını veya sınırlarla çevrili olmayan bir demokrasiyi savunanların karşısına esaslı bir eleştiri olarak çıkarılabilecek bir önkoşul bu: Sınırları olmayan bir yönetim nasıl mümkündür? Sınır çizgisi, anayasanın ve kapsadığı *pouvoir constitué*'nin (kurulmuş erkin) temeli olduğu gibi, hukukun geçerli olduğu son eşiktir. "Çizginin ötesinde," der Schmitt, hukuka aldırış etmeden, "serbestçe ve acımasızca" zor kullanılabilir.[10] "Sınırı aşmak"* deyiminin tarihsel ve anlamsal çok-katmanlılığı da buradan kaynaklanır; "edep ve nezaketin" yanı sıra, "korunma ve güvenliğin" de sınırları dışında kalanı akla getirir bu deyim.[11] Örneğin sınırın çitle tayin edilmesine ilk olarak İrlanda'

8. *A.g.y.*, s. 70, 74.

9. Chris Fynsk'in Schmitt'in *nomos* izahına karşı çıkan tartışması için bkz. "A Nomos without Truth", *South Atlantic Quarterly* 104, Sayı 2 (Bahar 2005), s. 313-7. Ne var ki, ben Fynsk'in argümanına karşılık, göçebe toplulukların dahi çeşitli yollarla geçici mekânsal sınırlar koyduklarını ve iç/dış, biz/onlar arasında ayrım çizgileri saptadıklarını savunuyorum. İnsanlık tarihinin başlangıcından bugüne, mekânsal sınır çekme, dahası etrafını çevirme edimi olmaksızın egemen bir "bizin" kurulması tasavvur edilemez. Bugün bizler farklı bir şekillenimle karşı karşıyayız. Günümüzde internet vasıtasıyla örgütlenen sayısız sanal "biz" egemen teşekküllerin oluşumu için yeni bir zeminin mi işaretçisidir?

10. Schmitt, *Nomos of the Earth*, s. 82, 94.

* "Beyond the pale" ifadesini, İngilizcedeki anlamının çok-katmanlılığını yansıtacak şekilde yeri geldikçe Türkçede "sınırı aşmak", "yetkisi dışında", "(toplum düzenine vb.) aykırı", "nezakete/güvenliğe/insan haklarına vb. aykırı" şeklinde karşıladık. *–ç.n.*

11. Bkz. Dictionary.com: An Ask.com service, www.dictionary.reference.com/browse/beyond+the+pale (erişim tarihi 20 Ekim 2009).

daki İngiliz sömürge topraklarının sınırını belirtmek için başvurulmuştur. Zaman içinde bu sömürge topraklarına manidar bir şekilde "Çit" denmeye başlanmıştır. Schmitt'in çit çekme ile *nomos* arasındaki ilişkiyle ilgili sözlerini rehber alırsak, "sınırın/çitin ötesi", birbirinden farklı ama siyasi bakımdan bağlantılı iki anlamıyla "uygarlaşmamış" olarak çıkar karşımıza: Uygarlığın bittiği, ama tam bu nedenle, uygar olanın vahşiliğine cevaz verilen, şiddetin serbestçe ve meşru olarak uygulanabildiği yerdir orası. O halde, bu ifadede kayıtlı olan tarihsel-ontolojik bir söylem devresi vardır: İngilizlerin bir yerleşimci sömürgesinin sınırlarını belirlemesini, İrlandalıları uygarlaşmamış addeden sömürgeci İngiliz bakışını ve dolayısıyla İngilizlerin İrlandalılara yönelik şiddetinin meşruluğunu, yani hem başlangıçtaki sömürgeci işgalin hem de yerleşimcileri savunma amacıyla sürekli şiddet kullanılmasının gerekçesini birbirine bağlayan bir devredir bu. Söz konusu söylemsel devre, bugün ister Gazze'de, ister Kâbil'de, isterse Guantanamo'da olsun, uygarlık "sınırının/çitinin dışında" olduğu ilan edilen her karşılaşmada yinelenir.

"Her *nomos* kendi sınırları içinde yer alandan oluşur," diyor Schmitt. Olağanüstü hal –"sıkıyönetim" ilanı– tam tamına hukukun zaman ve mekânda askıya alınmasına karşılık gelir. Dışarının içeriye girmesi için saklı tutulan hukuksuzluğa cevaz vermek suretiyle, olağanüstü hal iç/dış sınırını ortadan kaldırır. *Nomos* da mekânı zaman içerisinde aynı şekilde örgütler: "*Nomos*, mekânın her tarihsel çağ için gerektiği biçimde taksim edilmesi yönündeki asli süreçle; düzen ve uyumlandırmanın, halkların... bu gezegende birlikte varoluşunun yapısını belirleyecek şekilde örtüşmesiyle ilgili bir meseledir."[12]

Schmitt bu argümanın peşine düşmese de, çit çekme yoluyla sınırı belirleme işinin canalıcı bir başka özelliğine dikkatimizi çeker: Sınır çekmenin kutsal olanla ilişkisi – siyasal olanın teolojik olanla doğrudan bağlantısı. "*Nomos*... tıpkı duvar gibi... kutsal uyumlandırmaya dayanır," ayrıca "bütün beşeri *nomos*'lar kaynağını tek bir ilahi *nomos*'tan alır."[13] Gerek özenle yapılmış mabetlerle gerek sade taşlarla, kutsal mekânın etrafı daima çevrilir, çembere alınır; kutsal mekânlar özellikle ormanda veya bozkırda kurulur. Etrafını çevir-

12. Schmitt, *Nomos of the Earth*, s. 98, 78.
13. *A.g.y.*, s. 70.

me edimi, olağan yahut sıradan olandan ayırarak kurar kutsal olanı. Bu nedenle, bugün Avrupa'nın çeşitli yerlerinde kalıntılarına rastladığımız ortaçağ surları geçmişte muhtemelen savunma amacına hizmet etmiş olsa da, edimsel ve simgesel anlamda en önemli işlevleri, göz alabildiğine uzanan bozkırda şehrin sınırlarını belirlemekti. İşlevleri katiyen çevrelemekle sınırlı olmayan bu surlar, kırsal çevreye hükmeden kendiliğin sınırlarını çizmeye, onu tasdik ve takdis etmeye yarıyordu.[14] Ev duvarları, daha da önemlisi tapınak duvarları gibi surlar da kutsallık bahşettikleri yasal yahut siyasi bir kendilik ortaya çıkarıyordu. Schmitt'in –egemenliğin aslen teolojik olduğu ve etrafını çevirmenin hem egemenliği hem de kutsallığı ürettiği yollu– iddialarının totoloji izlenimi verebilecek yanı, özellikle egemenlik, teoloji ve etrafını çevirme arasındaki ortak kurucu ilişkide netlik kazanır. Kutsal mekân ile egemen iktidarı hem kurar hem de birbirine bağlar çit. Bu nedenle, geç modern dönem duvar örme projelerinde, ulus-devlet egemenliğinin zayıflamasını ima eden teolojik bir yön bulmak bizi şaşırtmamalıdır.

Çit çekmeyle kurulan hâkimiyet ve yargılama yetkisi çok geçmeden egemenliğin öz niteliklerinin göstergeleri olmaktan çıkıp, egemenliğin öncüllerine, hatta önkabullerine dönüşür. Büyük egemenlik teorisyenlerinin hiçbiri, çit çekmeyi hâkimiyeti *belirleme* gücüyle ilişkilendirmez; bunun yerine, söz konusu hâkimiyet üzerindeki mutlak iktidarla ilişkilendirirler. Egemenlik yargı yetkisini tayin etmekle değil, yerleşik yargı yetkisiyle tanımlanır. Başka bir deyişle, klasik teorisyenlere göre, toprak üzerindeki yargı yetkisi dünyevi egemenliği kurmaz, zaten var sayar. Toprak üzerindeki yargı yetkisinin egemenliğin kurulmasında bir payı varsa bile, siyasi kendiliklerin genişleyen hacmi, siyasal egemenliğin, ulusun kendisi gibi, hep daha büyük bir *muhayyel* boyuta sahip olmasını gerektirdiğinden, bu pay zamanla azalır. Tarımın siyasal iktisattaki öneminin görece azalması, toprağın siyasi iktidar dilindeki statüsünü de değiştirmiş, savaş teknolojisinde kaydedilen gelişmeler toprak üzerindeki yargı yetkisini egemenler arasındaki hesaplaşmanın tek, hatta asal düzlemi olmaktan çıkarmıştır. Duvarlar jeopolitik haritalardan

14. Paul Hirst, *Space and Power: Politics, War and Architecture*, Cambridge: Polity, 2005, s. 184-5.

hiçbir zaman bütünüyle silinmemiş, genellikle büyük savaşlar öncesinde ya da sonrasında yapımına girişilen duvar projeleri dünya tarihinde önemini hep korumuştur. Yine de modern dönemde, jeopolitik kendiliklerin etrafını duvarlarla çevirme fikri normalleşmek bir yana, istisnai bir hal almış ve esas olarak, düşman topraklarındaki sömürge karakollarıyla veya Almanya, Kore ve Hong Kong' daki gibi Soğuk Savaş sınırlarının tayiniyle sınırlı kalmıştır.

Egemenlik, Çitle Çevirme ve Demokrasi

Bugün egemenliğin varlığını, başarısını, ihlalini, öne sürülüşünü, yargı yetkisini, hatta zayıflamasını tartışırken egemenliğin ne anlama geldiğinden pek emin gibiyiz. Halbuki siyasal hayatın son derece amorf, kaypak ve çok-anlamlı bir terimidir egemenlik. Totolojik bir tanım veren George W. Bush bu anlamda pek de yalnız sayılmaz: "Egemenlik... egemenliğin size verildiği... sizin de kendinizi egemen bir kendilik olarak gördüğünüz anlamına gelir."[15] Çağdaş akademik tartışmalarda sık sık egemenliğin "devinmeyen devindirici" statüsüne, bu asli statüye dikkat çekilir.[16] Siyaset teorisyenleri bile egemenlik kelimesini çok farklı ve yeterince açık olmayan anlamlarda kullanır. Kimileri egemenliği hukukun üstünlüğü ve yargı yetkisiyle, kimileri de meşru hukukdışı eylemle bir tutar. Kimileri tabiatı gereği mutlak ve birleşik bir mahiyet taşıdığını vurgularken, kimileri hem kısmi hem de bölünebilir olduğunu savunur.[17]

Günümüzde siyasal egemenliğin böyle değişken ve muğlak bir anlamı olması, bir ölçüde, liberal demokrasideki kendine has ikili

15. Başkan George W. Bush 10 Ağustos 2004'te azınlık gruplardan gazetecilerin 2004'te düzenlediği "Birlik Konferansı"nda gazeteci Mark Trahant'ın sorusunu cevaplıyor, www.democracynow.org/2004/8/10/bush_on_native_american_issues_tribal adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 20 Ekim 2009).

16. Örn. bkz. Jens Bartelson, *A Genealogy of Sovereignty*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995, s. 16-7, 24; Jacques Derrida, *Rogues: Two Essays on Reason*, çev. Pachale-Anne Brault ve Michael Naas, Stanford: Stanford University Press, 2005, s. 15.

17. ABD Dışişleri Bakanlığı 2005'te Irak'taki hedefi "kısmi egemenlik" olarak tanımlamıştır. Derrida egemenliğin zaten hep kısmi ve parçalı olduğu üzerinde durur. Bkz. *Rogues*.

rolünden ve bu ikili rolün liberal demokrasi pratiğinde yol açtığı iktidar aldatmacasından kaynaklanır. Nitekim Schmitt'in egemenliğin işareti saydığı kararcı devlet iktidarı, Locke ve Rousseau'nun liberal demokrasi teorisinde karşımıza çıkan "halkın yasama gücü" şeklindeki egemenlik tanımında anılmaz. Demokraside egemenliğin halka ait olduğu varsayılır, oysa liberalizm dendiğinde bir de Locke'un "imtiyazlı güç" dediği şey –yöneticinin hukuku feshetme veya askıya alma yahut hukuka aldırmaksızın hareket etme gücü– işin içine girer; bugün tehlikeli veya ölçüsüz egemen güce karşı çıkan eleştirel teorisyen ve yorumcuların itirazları da işte bu "imtiyazlı gücedir".[18] Demokrasilerde egemenlik konusunda sürüp giden güncel teorik tartışmalarda, *demos*'un kendi adına yasa yapma gücünden ziyade, devletin yasaya veya meşruiyete aldırmaksızın hareket etme gücüne odaklanma eğilimi göze çarpmaktadır: Ya liberalizmin temsilî olmayan devlet iktidarına zımnen egemenlik bahşettiğini açığa vurmasına rağmen bunu yadsıyan ya da Schmitt'çi düşünsel canlanmanın çağdaş egemenlik tartışmalarında ne kadar baskın olduğunu sezdiren bir sürçmedir bu.[19]

18. Bu eleştirel yaklaşımın en uç örneğine Rousseau'da rastlanır. Rousseau halkın egemenliği ile devletin egemenliğini *Toplum Sözleşmesi*'nde iki ayrı kitapta ele almasıyla yüzyıllardır acemi okurların kafasını karıştırmaktadır.

19. Bir dizi düşünürde kendini gösteren bir eğilimdir bu. Örn. bkz. Giorgio Agamben, *Olağanüstü Hal*, çev. Kemal Atakay, İstanbul: Varlık, 2008; Michael Hardt ve Antonio Negri, *İmparatorluk*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı, 2008; Judith Butler, *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*, Londra: Verso, 2004; Türkçesi: *Kırılgan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü*, çev. Başak Ertür, İstanbul: Metis, 2005 ve Mike Davis, "The Great Wall of Capital", *Against the Wall: Israel's Barrier to Peace* içinde, haz. Michael Sorkin, New York: New Press, 2005. William Connolly ise egemenlikteki genel "muğlaklık", "kaçamaklılık", "dalgalanma" ve demokratik anayasal devletlerin egemenlik niteliğindeki "kararsız devridaimi" gibi çeşitli terimler önererek durumu ustalıkla kotarmaya çalışır. William Connolly, *Pluralism*, Durham: Duke University Press, 2005, s. 140. Connolly'ye bakılırsa, "egemenlik kavramında nihai otoriteyle hareket etmek ile karşı konulamaz etkiyle hareket etmek arasında bir kaçamaklılık", "olağanüstü hale karar veren yargı yetkisi ... ile kendilerini neticeye kaçınılmaz olarak eklemleyen diğer kültürel güçler arasında bir salınım" vardır. Connolly egemenliğin "otoriter ifade alanları ile karşı konulmaz iktidar güçleri arasındaki" kararsız devridaiminden, "demokratik anayasal devletlerde, egemenliğin çokluk, bu çokluğa benimsetilmiş teamüller ve anayasal anlamda onaylanan otoriteler arasındaki devridaiminden" bahseder (s. 140-1). Bu iddiaların hepsi egemenliğin bağımsız ve üs-

Özellikle içinde bulunduğumuz tarihsel anda egemenliği liberal demokrasiden hareketle düşünmenin güçlüğüne daha yakından bakalım. Bugün demokrasi ile egemenlik arasındaki ilişkinin bir sorun olarak karşımıza çıkması, geç modern dönemde egemen ulus-devletin uğradığı kısmi ve kararsız yapısal çözülmenin, ulusal sınırlar arasındaki eşi görülmedik ekonomik, ahlaki, siyasi ve teolojik güç akışlarının etkisiyle gerçekleşen bu çözülmenin sonucudur. Bu sorunun ortaya çıkmasında, ayrıca, dünyanın en eski kesintisiz demokrasisinin Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında sergilediği açık emperyal tavrın da payı vardır. Kaldı ki bu emperyal tavrın meşrulaştırıcı amacı olan evrensel demokrasi, paradoksal bir şekilde, hem demokrasinin ülke içinde yıkılmasını hem de diğer ulus-devletlerin egemenliğinin hiçe sayılmasını beraberinde getirmiştir. Süregiden Irak işgali de demokrasi ile egemenlik ilişkisini bir sorun olarak önümüze koymuştur; hem işletmeci demokrasi (piyasa demokrasisi) kurmaya hem de Irak'ın egemenliğini sağlamaya yönelik ikili politikanın bu iki amaç arasında nasıl bir ilişki kurduğu müphemdir, zaten iki amaç da ciddi anlamda sürüncemede kalmıştır. Bu sorunu ortaya çıkaran bir diğer gelişme de, Avrupa Birliği'nin geçirdiği evrimdir, zira ulus-sonrası siyasi biçimlerin ulus-aşırı ekonomik güçlerle kesişmesi, Avrupalılarda demokrasinin hangi araçlarla teminat altına alınıp yürürlüğe konabileceği hususunda birtakım endişeler yaratmıştır.

Ne var ki demokrasi/egemenlik ilişkisi, yakın tarihteki bu sorunlar öncesinde dahi bir muammaydı. "Halkın egemenliği" üç yüzyıldır Batılıların diline dolanmış olsa da, ulus-devletler çağında sıradan söyleme girip de daha ziyade yanlış anlaşılmasıyla dikkat çeken terimlerden biri olmaya devam etmektedir. Günümüz liberallerinin bu terimi "saçmalık" ilan ettiğini söylediği tek düşünür Kant değildir.[20] Egemenliğin klasik özellikleri –yani sadece kurucu ve iti-

---

tün bir gücü temsil etmeye yönelik kavramsal girişimini yapıbozuma uğratma ve açığa vurma amacı taşır. Bu, başkalarının tanımladığı haliyle egemenliğin gerçekte var olmayıp, en iyi ihtimalle koşullu bir kararın koşullu alanı olduğunu söylemenin bir başka yoludur. Bu egemenlik yaklaşımı, Connolly'nin gerek dildeki gerekse siyasetteki sistem, mantık ve mutlaklara yönelik reddinin bir parçasıdır.

20. Immanuel Kant, *Perpetual Peace*, çev. L.W. Beck, Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1957, s. 19; Türkçesi: *Ebedi Barış Üzerine Felsefi bir İnceleme*, çev. Yavuz Abadan ve Seha L. Meray, Ankara: A.Ü. S.B.F. Yay., 1960.

raz edilemez değil, aynı zamanda kalıcı ve bölünmez, mütehakkim ve korku uyandıran, karar veren ve hukuk-üstü iktidar– ile *demos*'un yönetiminin gereklerini birbiriyle bağdaştırmak neredeyse imkânsızdır. Batı demokrasilerinde halk egemen ilan edilirken, otokratik devlet müdahalesine, bilhassa demokratik ilkeleri ihlal eden veya askıya alan müdahalelere egemen iktidar unvanının verilmesi de gene, halkın egemenliğinin bir uydurma olmasa da siyasi gerçeklikle pek ilişkisi olmayan bir tür soyutlama olduğunu öteden beri bildiğimizi gösterir. Demokrasinin ifadesi olan hukukun üstünlüğünü askıya alan veya ona kısıtlama getiren devlet fiillerinin egemenlik olarak tanımlanması yahut, bugün sık sık yaptığımız gibi, yürütme veya devlet güçlerinin genişletilmesinin egemen iktidarın canlandırılması veya genişletilmesi bağlamında ele alınması, başka ne anlama geliyor olabilir ki?

Biraz farklı bir açıdan bakıldığında, liberal demokrasilerde egemenliğin, bir yandan rutin meşruiyet, hukuk ve seçimler, diğer yandan da devlet müdahalesi ya da kararcılık olmak üzere iki hattan işlediği görülebilir. Liberal demokrasilerde devlet dediğimiz şey, bu ikisini de kapsar; zaten Locke'un devletin yetkilerini alt sınıflara ayırmasına rağmen, imtiyazlı gücü (devlet egemenliği) "yasama gücünü (halkın egemenliği) askıya alma yahut feshetme" yetkisine sahip kendilik olarak formülleştirmesinin nedeni budur.[21] Locke imtiyazlı gücün "kurallara bakmaksızın kamu yararının gereğini yerine getirmekten başka bir şey" olmadığını söyleyerek bu hareketi daha mülayim göstermeye çalışsa da, söz konusu gücün kolaylıkla kontrolden çıkabileceğinin farkındadır: Locke'a göre halkın devrim hakkını kullanmasının tek haklı gerekçesi, bu gücün suistimali olabilir.[22] Burada bizim için daha önemli olan nokta şu: Halk yönetime imtiyazlı güç bahşederken bunun yanında kendi yasama gücünü askıya alma yetkisi de vererek, kendi güvenliği veya ihtiyacı için egemenliğini askıya almış olur. Gelgelelim egemenliğini askıya alan

21. Bilindiği üzere, Agamben devlet egemenliğini bugün sürekli bir olağanüstü hal bağlamında formülleştirmektedir. Bkz. Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, çev. Daniel Heller-Roazen, Stanford: Stanford University Press, 1998; Türkçesi: *Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı, 2001.

22. Locke, *Two Treatises of Government*, 14. Bölüm, özellikle 166-7. prg.

bir egemen, egemen değildir. Locke'un düşüncesi bu açıdan tutarsızdır, ama Hobbes aynı hataya düşmez.

Daha genel bir ifadeyle, egemenliği bölünmüş, ayrılmış yahut dağılmış bir kendilik olarak formülleştirmenin sorunlu yanı, bu formülleştirmenin egemenliğin indirgenemez bir özelliğiyle –koşulsuz, *a priori* ve üniter veçheleriyle değil, katiyet ve kararlılığıyla– bağdaşmamasıdır.[23] Zaten egemenliği ya tam olan ya da hiç olmayan bir şey yapan da katiyet ve kararlılığıdır. Nasıl ki "bir bakıma" Tanrı olamazsa, "bir bakıma" egemen de olamaz. Ayrıca bugün Irak'ta yaşananların da gösterdiği gibi, kısmi yahut geçici egemenlik fikri istikrarsız ve tutarsız egemenlikten beterdir. Aynı şekilde, olağan koşullarda, tek bir yargı alanı veya kendilik içinde birden fazla egemen olamaz. Tarihsel olarak egemenlik, siyasi kimliği yargı yetkisiyle tanımlayagelmiştir.[24]

Aslında savaşların çıkmasının, davaların açılmasının, dinlerin (birbirleriyle ve devletlerle) çatışmasının ve insanların psikolojik olarak ayrışmasının nedeni tam da birbiriyle çatışan egemenlik iddialarıdır. Siyasal egemenlik, Schmitt'in ileri sürdüğü gibi, şeklini ve gücünü Tanrı'dan alıyorsa şayet, yasa ve seçimlerin gücünü, yetkisini yahut meşruiyetini dönem dönem gölgede bırakmanın ve bunlara simgesel anlamda kaynaklık etmenin ötesine geçer. Siyasal egemenlik nihai ve mutlaktır, bu nedenle de bölünemez ve devredilemez. Tıpkı ilahi güç gibi, onun da tedavül etmesi, devredilmesi, temsilcilere havale edilmesi veya kendi kendini askıya alması söz konusu olamaz. Halk egemense ve *demos*'un *cracy*'sinin (halkın kendi kendini yönetmesinin) anlamı da buysa, o halde halkın ortak gücünün

23. Connolly, *Pluralism*, 5. Bölüm.

24. Eyal Weizman bizi bu konuda başka şekilde düşünmeye sevk eder. Bu noktada, İsrail-Filistin çatışmasına çözüm olarak önerilen mutat "tek devlet" ve "iki devlet" formüllerinin siyasi olanaksızlığını göz önünde tutarak şöyle der: "[B]u sorunu eşzamanlı bir üst üste binme fikriyle, yani yan yana durmayan, fakat aynı toprak üzerinde kanunen üst üste binen iki devlet şeklinde çözüme kavuşturmak istiyoruz. Açıkçası, bu, ulusal egemenliği yeniden tanımlamayı zorunlu kılar: Aynı alanda birden fazla vatandaşlık seçeneğinin bulunduğu bir ulusal egemenlik tanımını gerektirir." Eyal Weizman, "The Wall and the Eye", Sina Najafi ve Jeffrey Kastner'le söyleşi, *Cabinet Magazine* 9 (Kış 2002), s. 31. Weizman'ın önerisi her ne kadar kışkırtıcı olsa da, burada söz konusu olanın yeni bir egemenlik tanımı mı yoksa yeni bir federalizm mi olduğundan emin değilim.

karar alıcı olması, dolayısıyla da egemen bir devletin bu gücü askıya alamaması gerekir. Tersinden söylersek, egemenlik devlette yahut bir yöneticide olduğu takdirde, hüküm süren gerçek anlamda demokrasi değildir. Bu durumda, "halkın yönetimi" gerçek bir egemen güçten çok, en iyi ihtimalle süreksiz, bölük pörçük ve bağımlı bir *pratik* halini alır.[25] Öte yandan, şayet egemenlik yönetimden kopuksa ve halk sadece dönem dönem (her dört ya da altı senede bir) karar alabiliyorsa, o halde yönetim kendi kaderini tayin etmenin bir biçimi olmayacağı gibi, egemenlik de bir yönetim biçimi olamaz.

Liberal demokrasilerde egemenliğin halk ile devlet arasında tutarsız şekilde bölüştürülmesi, bu siyasi biçimin merkezindeki çelişkidir. Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'nde ele aldığı, Marx'ın ise "Yahudi Sorunu"nda üstüne gittiği çelişki de budur. Devletin tikelliğimizi aşan ve, Hegel'in deyişiyle, özgürlüğümüzü gerçekleştiren kendilik olarak var olması, Marx'ın nazarında olsa olsa aslında kendi kendimizi yönetmediğimizin veya özgürce yaşamadığımızın kanıtıdır. Şayet kendi kendimizi yönetiyor veya özgürce yaşıyor olsaydık, tikelliğimizi aşmak ve özgürlüğümüzü gerçekleştirmek için devlete ihtiyaç duymazdık. Gelgelelim, –bu noktada Marx'ı aldığımız gibi geri bırakıyoruz– egemenlik olmadan, yani karar alıcılık ve son sözü söyleme hakkı olmadan, ama –hepsinden de önemlisi– bir kendiliğin kolektif gücünü, onun adına ve aleyhine elinde toplayan, seferber eden ve konuşlandıran, bu gücü hem onu yönetmenin hem de onun kendi kendisini düzenlemesinin aracı olarak kullanan bir iktidar olmadan siyasal hayat da olanaksız gibi görünmektedir. Egemenliğin tek değilse de en temel özelliği, siyasi bir biçim vermesi ve onu belirtmesidir. Demokraside iktidarın dağılmasının üstesinden gelmek zorunda olduğu için, egemenlik özü itibariyle antidemokratiktir. Öte yandan görünüşe göre, siyaseten uygulanabilir olması ve (siyasi) bir yarışmacı olabilmesi için demokrasi, tamamlayıcı olarak egemenliğe muhtaçtır. Derrida'nın *Rogues*'daki şu ifadesi bu pa-

25. Bkz. Sheldon S. Wolin, "Elle Tutulmaz Demokrasi", *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması* içinde, haz. Seyla Benhabib, çev. Zeynep Gürata-Cem Gürsel, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 1999. Aynı yazının gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskısı için bkz. Sheldon S. Wolin, *Politics and Vision*, New Jersey: Princeton University Press, 2004.

radoksu doğrular niteliktedir: "'Demokrasinin' tümüyle siyasi bir kavram olup olmadığı şüphelidir."[26]

Sınır Olarak ve Sınırda Egemenlik

Egemenliğin demokrasideki yeri sorunu bir yana, egemenlik teriminde bir muğlaklık, fenomenin kendisinde ise bir paradoks söz konusudur. Egemenlik özel bir sınır-kavramdır[27] ve bir kendiliğin sınırlarını belirtmekle kalmaz, bu sınır çekme edimi yoluyla o kendiliğin hem içini hem de dışını düzenler ve bu alanların koşullarını belirler. Aynı zamanda bir iktidar biçimi de arz eden bir sınır işareti olarak egemenliğin iki farklı yüzü vardır. "Egemenlik" teriminin gerek "üstünlük" ve "özerklik" şeklindeki ayrı sözlük anlamlarından, gerekse "karar verici iktidar yahut yönetim" ve "başkasının işgalinden muaf, bağımsız olmak" şeklindeki –yine birbirinden farklı olan– siyasi kullanımlarından da anlaşılır bu.[28] Egemenlik yetki alanına tekabül eden mekânın sınırları içinde gücün yahut otoritenin üstünlüğünü belirtir (Orta İngilizcedeki "hünkârım, efendim" ifadesinde olduğu gibi, koca veya efendi için "hünkâr" sözcüğünün kullanımında bu anlam belirginleşir). Öte yandan dışarıya yöneldiğinde veya yetki alanı dışındaki mekânda, egemenlik eylemdeki özerkliği ve bağımsızlık kapasitesini belirtir. İçeride, hesap verebilirlikten muaf olan gücü belirten egemenlik, dışarıda ise, başka egemen kendiliklere yönelik saldırı veya onlara karşı savunma da dahil olmak üzere, özerk faillik kapasitesini ifade eder.[29] Bu iki kullanım,

26. Derrida, *Rogues*, s. 39.

27. Schmitt egemenliği bir "sınır-kavram" olarak nitelese de, bununla kastettiği başka bir şeydir: "sınır-kavramlar muğlak değil, en dıştaki etki alanına ait olan kavramlardır. Dolayısıyla bu egemenlik tanımını [egemen, olağanüstü hale karar verendir] olağan hal ile değil, bir sınır-durumuyla ilişkili olarak düşünmek gerekir." Carl Schmitt, *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*, çev. George Schwab, Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1985, s. 5; Türkçesi: *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, çev. Emre Zeybekoğlu, Ankara: Dost, 2002.

28. *Webster's* sözlüğüne göre, egemenliğin modern dönemdeki ilk tanımı "özellikle siyasi bir birim üzerindeki üstün güç", ikinci tanımı ise "dış denetimden muafiyet[tir]." *Webster's Collegiate Dictionary*, 15. baskı, "sovereignty" maddesi.

kuşkusuz, birbiriyle bağlantılıdır, zira dışarıda özerkliği mümkün kılan şey içerideki üstünlüktür. Özerklik –ister çeşitli unsurlardan oluşan bir nüfus, isterse tek bir tebaa içindeki muhtelif eğilimler söz konusu olsun– dağınık kalması beklenecek bir gövdenin üstün bir güç tarafından bir araya getirilerek seferber edilmesiyle elde edilir. Öyleyse egemenin birlik ve bölünmezlik sıfatlarının önemi, genel anlamıyla onun dış göstergesine tekabül eden özerkliği mümkün kılmasından kaynaklanır. Egemenlik kendi tebaasını sadece birleştirmez yahut baskı altında tutmaz – hem onları üretir, hem de onlar tarafından üretilir. Egemenlik özerk eylem kapasitesi kazandırmayı amaçladığı gövdenin kudretini kendi bünyesinde toplayarak seferber etmeyi vaat eder. Schmitt'in *düzen*'i egemenliğin canalıcı bir sonucu ve başarısı olarak formülleştirmesinin bir nedeni de budur.[30]

(Liberalizmde üstünlük ile özerkliğin, halkın gücü ile devlet müdahalesinin birbirinden ayrılması amaçlanır. Fakat daha önce de belirttiğim gibi, liberalizm bunu yaparken egemen devlet müdahale edince *demos*'un üstünlükten mahrum kaldığını kabul etmez ve egemenliği tutarsız hale getirir. Devlet özerkliğinin ortaya çıkışında bünyesi gereği antidemokratik olan uğrağı ve bunun sonucunda halkın egemenliğinde meydana gelen tutarsızlaşmayı inkâr eder. Özerkliğin hukukun üstünlüğüne tabi kılınmasından ve bireylerin haklarını güvenceye almak üzere tasarlanmış bir devletten özerk bir gücün yaratılmasından kaynaklanan bir tutarsızlık vardır burada. Üstelik,

29. Stephen Krasner egemenlik ile üstün güç arasında kurulan tarihsel ilişkinin geçersizliğini ispat etmeye çalışır ve egemenliğin anlamını "devletlerin özerk ve birbirinden bağımsız olduğu fikrine" indirger. Bkz. Stephen D. Krasner, "Sovereignty", *Foreign Policy* (Ocak/Şubat 2001), www.globalpolicy.org/component/content/article/172/30357.html adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 20 Ekim 2009).

30. Schmitt şöyle der: "Olağanüstü hali tanımlayan esas unsur, sınırsız otoritedir, bu da mevcut düzenin bütünüyle askıya alınması anlamına gelir. Böyle bir durumda, devlet varlığını sürdürürken, hukukun geri plana çekileceği aşikârdır. Zira olağanüstü hal anarşi ve kaostan farklı bir şey olduğu için, bildiğimiz anlamda bir hukuk düzeni olmasa bile, hukuki anlamda bir düzen gene de mevcuttur. Devletin varlığı, bu anlamda, onun hukuki normun geçerliliği karşısındaki tartışmasız üstünlüğünün kanıtıdır. Karar kendini her türden normatif bağdan muaf kılar ve gerçek anlamda mutlaklaşır. Olağanüstü halde, devlet kendini koruma hakkına istinaden hukuku askıya alır... Bu noktada, *yasal düzen* kavramının iki unsuru birbirinden koparak iki ayrı kavrama dönüşür, yani kavramsal bağımsızlıklarını ilan ederler." Schmitt, *Political Theology*, s. 12.

devleti harekete geçiren şey iç ve dış tehditler olduğu sürece, bu tehditler sürekli veya daimi bir hal aldığında, dış içe dönerek, halka yönelik kanunsuz bir özerk eylem biçimini alır ve halkı bizzat egemenin koyduğu bir tabiiyet yasasıyla birleştirir. *Hukuk Felsefesi*'nde halkın egemenliğine ilişkin bir tartışmasında Hegel, bu tutarsızlığı fark ederek konunun özüne iner.[31])

Egemenliğin Janus gibi iki-yüzlü olması, farklı anlamları ve iç/dış işleyişleri ikinci bir dizi paradoks ortaya çıkarır.

1. Egemenlik hem mutlak bir iktidarın hem de siyasi özgürlüğün adıdır.
2. Egemenlik tabiiyet yoluyla düzen, özerklik yoluyla özgürlük üretir.
3. Egemenliğin kendine ait bir özü yoktur; özerkliği, kendinde mevcudiyeti ve kendi kendine yeterliliği ifade etse bile, bütünüyle bağımlı ve ilişkiseldir.[32]
4. Egemenlik hem içeride hiyerarşi (egemenlik her zaman bir şeye egemenliktir), hem de dışarıda anarşi yaratır (tanım gereği, egemen bir kendiliği yöneten hiçbir şey olamaz, bu nedenle de evrende birden fazla egemen kendilik olursa, bunlar arasında anarşi kaçınılmazdır). Burada önemli olan nokta, gerek hiyerarşinin gerekse anarşinin –makul ve eşitlikçi bir güç paylaşımı anlamında– demokrasiye ters düşmesidir. Gelgelelim neredeyse istisnasız bütün siyaset teorisyenleri, egemenliği siyasal hayatın zorunlu bir özelliği saymaktadır: Onların nazarında siyasal eylem, siyasi

31. Hegel şöyle der: "Bir halkın *dışarıdaki* her türlü emel karşısında kendi kendine yettiğini ve kendine ait bir devlet kurduğunu belirtmek için 'halkın egemenliği' terimi kullanılabilir... Bunun yanında, egemenliğin *devlete* ait olduğu savma uygun şekilde ancak genel anlamda bütünden [devlet] bahsetmek kaydıyla *iç egemenliğin* de *halka* ait olduğunu söyleyebiliriz. Fakat 'halkın egemenliği' terimi son zamanlarda *hükümdarın sahip olduğu egemenliğin karşıtını* belirtir şekilde kullanılmaya başladı. Bu karşıt anlamıyla 'halkın egemenliği' çarpıtılmış bir halk mefhumuna dayanan karmakarışık bir düşünceden başka bir şey değildir. Hükümdar *olmadan* ve bütünün hükümdarla mutlak surette doğrudan ilişkili olan *eklemliliği* olmadan, halk amorf bir kütleden ibarettir." G.W.F. Hegel, *Elements of the Philosophy of Right*, haz. Allen Wood, çev. H.B. Nisbet, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, 279. prg., s. 318-9.

32. Bkz. Bartelson, *Genealogy of Sovereignty*, s. 28 ve 48.

düzen ve siyasi himayenin olanaklılığı bile egemenliğe bağlıdır. Egemenliğin halkta olduğunu varsaymalarına rağmen, liberallerin konuyu daha yakından incelemeye yanaşmamasının bir nedeni belki de bu paradokstur. Giorgio Agamben, Michael Hardt ve Antonio Negri gibi radikal düşünürlerin egemenlik karşıtı bir siyaset geliştirmesinin ve William Connolly gibi sol-liberallerin egemenliğin antidemokratik özünü çoğullaştırma ve zemine yayma amacı gütmesinin altında da gene bu paradoks yatar.[33]

5. Egemenlik hem hukukun üstünlüğü ve yargı yetkisinin bir göstergesidir, hem de hukuktan sonra gelir. Başka bir deyişle, egemenlik hem hukukun kaynağıdır, hem de onun üstündedir, yani hem hukukun kökenidir, hem de onun dışında kalır. Egemenlik hem tepeden tırnağa hukuktur, hem de hukuksuzluk. Egemenin ağzından çıkan her söz kanundur, ama kendisi kanunsuzdur.
6. Egemenlik hem üretilmiş hem de üreten bir şeydir, buna rağmen ontolojik olarak *a priori*, varsayılmış ve kökenseldir. Pratikte bile, Jean Bodin'in de belirttiği gibi, egemenlik bahşedilemez.[34] Siyasal egemenliğin önceden varsayılmış ve *a priori* mahiyeti, teolojiden türetilmiş olmanın yanı sıra, egemenliğe dinsel boyutlarını katan şeyin bir parçasıdır. Bu niteliği her tür siyasal egemenliğin dinsel olarak Tanrı'ya atfedilen egemenlik modeline dayandığını hatırlatır.
7. Egemenliğin teolojik veçhesi, gene egemenlik tarafından ve egemenlik vasıtasıyla ifade kazandırılan seküler bir kavram olan "siyasalın özerkliğinin" iç koşuludur. Bundan sonraki kısımda da öne süreceğim gibi, söz konusu paradoks bugün siyasal egemenliğe ne olduğunu kavramak açısından son derece önemlidir.[35]

33. Bkz. Agamben, *Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*; Hardt ve Negri, *İmparatorluk*, ve Connolly, *Pluralism*.

34. Jean Bodin, *On Sovereignty: Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth*, haz. ve çev. Julian H. Franklin, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, s. 2, 3, 12-13, 71.

35. Bu iddia, Hardt ve Negri'nin egemenliğin siyasal olan ile ekonomik olanın birleşmesini, ilkinin ikincisine tabiiyetini (yahut ekonomik içeriğin siyasi biçimin yerine geçmesini) beraberinde getirdiği ve egemenliğin sekülarizmden doğduğu yollu tezinden önemli ölçüde ayrılmaktadır.

Egemen Özerklik ve Siyasalın Özerkliği

Siyasalın özerkliği kavramını açıkça egemenlik kavramı dolayımıyla işleyen düşünür Carl Schmitt'tir. Bilindiği üzere, Schmitt siyasalı "bir bağlanmanın ya da ayrışmanın en uç yoğunluk derecesinin ifadesi" olarak tanımladığı dost/düşman ayrımıyla özdeşleştirir.[36] O halde, bu özdeşleştirme, düşmanın kim olduğunu ve düşmanlıkla ilgili olarak ne yapılacağını *belirlemek* suretiyle siyasal hayatın tayin edici eylemini ortaya çıkarır. Kararcılığa gelince, o da egemenliğin belirleyici eylemi ve ifadesidir: "egemen olağanüstü hale karar verendir."[37] Siyasalı tayin eden eylem ise, dost/düşman durumuna tepki vermektir – bu da bir sisteme yahut norma bağlanması mümkün olmayan bir tepkidir. Normla bağını koparan siyasal eylem, liberalizmde siyasal ile hukuki olan arasında kurulan eşitliğe de sığmaz.

Schmitt'in "hiçbir egemen hakikate boyun eğmeyen saf irade" diye tanımladığı kararcılık siyasal eylemin kipliğidir, zira siyasal olanın kendisi egemendir, normlara yahut yasalara tabi değildir ve hiçbir şey karşısında hesap vermediği gibi, hiçbir şeyden de türemez.[38] Siyasalın egemenliği, bir ölüm kalım meselesi olan dost/düşman ilişkisi üzerindeki hükmünden, daha doğrusu şu iki gerçekten kaynaklanır: Bir tarafta can güvenliği söz konusudur, öte tarafta ise düşman hakkında karar verebilecek yahut onu hükme bağlayabilecek hiçbir norm yoktur. Burada bir kuralın veya ortak bir ölçünün eksik olduğundan da söz edilemez. Şunu söylemek daha doğru olur: Söz konusu karar "sınırın ötesindedir" ve ister istemez, yönetimi bağlayan her tür normun dışında kalır; bu normların hükmettiği ve bir arada tuttuğu yaşam tarzının korunmasıyla ilgili bir karar söz konusu olsa bile, durum değişmez.

36. Dost/düşman ayrımı siyasalı ifade eden temel ve yegâne kavramdır; sadece siyasalın özünü değil, onu diğer alanlardan ayıran kendine özgü yanını da belirtir. Bkz. Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, çev. Ece Göztepe, İstanbul: Metis, 2006, s. 46-7.

37. Schmitt, *Political Theology*, s. 5.

38. Schmitt siyasal düşmanlığın ahlaki, hukuki ve ekonomik bir nitelik kazanabileceğini kabul etmekle beraber, siyasal düşmanlık için bunun ikincil olduğunu belirtir. Bkz. *Siyasal Kavramı*, s. 69.

Düşmanın kim olduğu ve ne yapılacağıyla ilgili karar siyasal karar sa ve bu kararı verme konusundaki özerk yetenek siyasal egemenliğin göstergesiyse, o halde egemenlik siyasal olanın kesin özerkliğini ifade eder. Bir tez şeklini alan bu akıl yürütme hattı, çoğunlukla Schmitt'in antiliberalizminin odağı olarak kabul edilir. Schmitt'in liberalizmin yasa, norm ve siyaset yöntemine yaptığı vurguya yönelik eleştirisi işte bu akıl yürütmeye dayanır. Schmitt'e göre, siyasalı olduğu kadar, onun özerkliğini, dolayısıyla egemenliğini de tehlikeye sokan bir vurgudur bu.[39]

Çoğu liberal demokrat Schmitt'in tezini sarsıcı ve kabul edilemez bulur. Gelgelelim toplum sözleşmesi teorisinde bu tezin yumuşatılmış bir versiyonuyla karşılaştığımız noktada, Schmitt bir putkırıcıdan çok cesur bir haberci gibi görünecektir gözümüze. Siyasal yaşamın insan için doğal olduğu ve *polis*'in aslında insanın tartışılmaz "yaşam biçimi" olduğu yönündeki Aristotelesçi anlayışın tersine, toplum sözleşmesinde siyasal olanın gayrisiyasi bir ontolojik durumdan kaynaklandığını ve bir yapıntı olarak vücuda getirildiğini görürüz. Siyasalın toplum sözleşmesiyle doğuşu, siyasal egemenliğin de doğuşu demektir. Toplum sözleşmesi, doğa ile Tanrı'nın egemenliğinin zamansal sonunu, mekânsal sınırını tayin eder ve siyasal alandaki ayrıksı insani biçimin başlangıcını oluşturur. Toplum sözleşmesine dahil olmaya sevk eden şey, güvenlik arzusu, özgürlük, mülkiyet veya mal mülk, doğanın acımasızlığıyla başa çıkma veya onu hafifletme arzusu gibi toplumsal veya ekonomik mahiyetli öznel motivasyonlar olsa da, sözleşme siyasal olanın egemenliğini ve özerkliğini aynı anda kurar. Siyasal egemenliği kurarken, siyasal olanın özerkliğini ve egemenliğini de hem ayırıp hem kuran şey tastamam toplum sözleşmesidir. Hobbes'un katı otoritarizminde olduğu kadar, Mill'in mutedil liberalizminde de açıkça görüldüğü ve Rousseau ile Locke'un toplum sözleşmesi anlatılarının ortaya koy-

39. Schmitt bu konuda yalnız değildir. "Siyasalın ölümü" konusunda duyulan endişelerin odağında, siyasalın özerkliği, saflığı ve egemenliğinin aşınması vardır. Max Weber'e göre, bu tehlike bürokrasi ve rasyonalizasyondan kaynaklanırken, Hannah Arendt'e göre, toplumsal olanın ve *animal laborans*'ın (çalışan hayvanın) yükselişinden, Machiavelli'ye göreyse, gerek dinden gerekse kişisel çıkarla gelen yozlaşmadan kaynaklanır.

duğu üzere, siyasalın yetki alanı doğa, Tanrı ve aileninkinden farklıdır, ekonomik hayatı olanaklı kıldığı ve kapsadığı varsayılır.[40]

Hem yönetimin özerkliğini hem de siyasalın özerkliğini belirten egemenliğin içerimleri nelerdir? Öğrenmiş bulunduğumuz gibi, ikiyüzlü olmasından ötürü, egemenliğin dış özerkliği, onunla rekabet edebilecek, onu dağıtıp parçalayabilecek olan iç güçler üzerinde üstünlük kurmayı veya bunları tabi kılmayı beraberinde getirir. Bu nedenle, egemenlikte ifade bulan şekliyle siyasalın özerkliği, ekonomik ve dini güçler de dahil olmak üzere başka güçler üzerinde siyasal hâkimiyet fikrini veya bu güçleri çevreleme fikrini zorunlu kılar. Siyasal egemenlik tanım itibariyle bu başka güçlerin karşısında yer alır. Bu bakımdan, egemenlik siyasal olanın hem temizlenmesini veya arındırılmasını, hem de üstün hükümranlığını ifade eder. Hei ne kadar gerçek değil, isteğe dayalı, ideolojik, hatta mitik olsa da, fazlasıyla belirleyici bir arındırma ve hükümranlıktır bu.

Erken modern dönemdeki klasik çalışmalar ve bu çalışmaların kanlı din savaşları bağlamıyla ilintileri, ulus-devletlere bağlı siyasal egemenliğin ulus-aşırı dini otoriteyi denetim altına alma arayışını anlatır bize. Gelgelelim siyasal egemenliğin ekonomik olanı siyasala tabi kılma teşebbüsü de bir o kadar önemlidir. Söz konusu teşebbüs, modern egemen ulus-devletin ekonomiyi her zaman baskıyla yönettiği veya düzenlediği anlamına değil, bunu yapma potansiyeline sahip olduğu, zamanına ve yapıp yapmayacağına kendisinin *karar vereceği* düşüncesine dayandığı anlamına gelir. Bırakınız-yapsınlar kapitalizmi Yeni Düzen'in kamu maliyesi ve para politikasının veya devlet sosyalizminin olduğu kadar, böyle bir kararın da ifadesidir.

40. John Stuart Mill *Hürriyet Üstüne*'nin 4. Kitabına şu sözlerle başlar: "Bireyin kendi egemenliğinin meşru sınırı nedir öyleyse? Toplumun otoritesi nerede başlar? İnsan hayatı ne kadarıyla bireyselliğe, ne kadarıyla topluma hamledilecektir?" (New York: Hackett, 1978, s. 73; Türkçesi: *Hürriyet Üstüne*, çev. Mehmet Osman Dostel, Ankara: Liberte, 2009). Keza, Thomas Hobbes'un *Leviathan*'da "yasaların sustuğu" yerde bireyin özgür olduğu yollu savını yahut John Locke'un *Hoşgörü Üstüne Bir Mektup*'ta din ve devlet otoritesinin ayrı ayrı yetki alanlarını belirleme çabalarını aklımıza getirelim. Bkz. Thomas Hobbes, *Leviathan*, çev. Semih Lim. İstanbul: YKY, 2010 ve John Locke, *Political Essays*, haz. Mark Goldie, Cambridge: Cambridge University Press, 1997; Türkçesi: *Hoşgörü Üstüne Bir Mektup*, çev. Melih Yürüşen, Ankara: Liberte, 2005.

"Egemen" teriminin artık kullanılmayan bir anlamı vardır ki, siyasal egemenliğin ekonomik olandan özerkliğinin veya onun üzerindeki hükmünün vardığı noktayı çok iyi anlatır; İngiltere'de VII. Henry devrinden II. Charles devrine kadar basılıp, yerel ve özel amaçlı paranın yerini almak üzere piyasa sürülmüş olan ("kraliyet akçesi" olarak da bilinen) altın paranın adı *sovereign*, yani "egemen" idi. Paranın Taçla özdeşleştirilmesinin (nitekim "kron" sözcüğünün bir anlamı da "taç"tır), ekonomik olanın siyasala karşılık geldiği, daha açık bir ifadeyle, Tacın krallığı birleştirmek ve güçlendirmek üzere ekonomik olan üstünde siyasi denetim uyguladığı anlamına gelir. Aynı zamanda, egemenliğin elde tutulmakla ve sahip olunmakla sınırlı kalmayıp, başlangıçtan bu yana dolaşımda olduğu anlamına da gelir – egemenlik sadece yasa veya buyruk aracılığıyla değil, para gibi ve para aracılığıyla işler.[41] (Egemenlik nasıl ki kendi sözünü yasa haline getirerek, teolojik iktidar uygulamalarını kendine mal ediyorsa, dolaşım, fetişizm, katılım ve benzeri ekonomik iktidar uygulamalarını da devralır.) On yedinci yüzyılın başında kraliyet akçesinin ortaya çıkışı, tıpkı bundan dört yüzyıl sonra Avro'nun ortaya çıkışı gibi, erken modern dönemde egemenlik kaygısının iki özelliğini anımsatır bize: Bu kaygı, hem ulus-devlet egemenliğinin merkezi denetime tabi olmayan yerel, siyasi ve ekonomik güçlerin tasfiyesi yoluyla güçlendirilmesine (nitekim yerel paraların kaldırılmasındaki amaç yerel egemenliklerin ortadan kaldırılmasıdır), hem de merkantilist ekonomilerde sermayenin yeni belirmeye başlayan gücü –ki piyasaları ve üretimi uluslararasılaştırdıkça servet birikimi ve dolaşımın ulusal sınırlarını delip geçme potansiyelini taşıyan bir güçtür bu– karşısında endişeyle verilmiş bir tepkiye karşılık gelir. Demek ki egemenlik bu bağlamda ekonomik olanın siyasal olana tabi kılınmasını ifade eder ve bunu, paradoksal ama o kadar şaşırtıcı olmayan bir biçimde, tam da ekonomik olanın kendi gücünü ve rotasını göstermeye başladığı anda yapar.[42]

41. Görünüşe göre, bu durum, Foucault'nun egemenliği biyoiktidardan ayrı tutup, bunun yerine, egemenliğin yer yer biyoiktidar kipliğinde işlediğini ileri sürerken yaptığı canalıcı ayrımlardan birini çürütmektedir.

42. Sieyès toplum sözleşmesinin kökenine ilişkin eşsiz bir anlatı sunduğu *Üçüncü Sınıf Nedir?* adlı kitabında, egemenliğin *homo oeconomicus*'un siyasal

Siyasal egemenliğin ekonomik olanla ilişkisi hakkındaki bu tez, Hardt ve Negri'nin egemenliğin ekonomik olanı destelemek üzere ortaya çıktığı yollu argümanından ayrılır. Hardt ve Negri *İmparatorluk*'ta, sermayenin egemenliğin siyasal biçiminin içeriği haline geldiğini ileri sürüyor.[43] Buna karşı, ben modern devletin –başka şeylerin yanı sıra– sermayeye tepki olarak ortaya çıkıp gelişmiş olsa bile, bir fikir, kurgu yahut pratik olarak anlaşılacak siyasal egemenliğin devletle eşdeğerli olmadığı gibi sadece sermayeye hizmet etmekle de kalmadığını savunuyorum. Egemenlik başka şeylerin yanı sıra ekonomik olanı tabi kılarak kendi bünyesine katmayı ve siyasal hayatı ekonomik olanın gerek ve zaruretlerinden soyutlamayı amaçlayan *teolojik* bir siyasi oluşum ve formülasyondur. Bu amacın gerçekleşmemesi yahut gerçekleştirilemez olması, egemenliği hüküm sürdüğü süre boyunca önemli etkilerde bulunan nüfuzlu bir maddi kurguya dönüşmekten alıkoymaz. Ne siyaset ne de ekonomi, ulus-devletlere bahşedilen siyasal egemenliğin ima ettiği sağlamlıkta bir ayırt ediciliğe sahiptir. Öte yandan, ikisi de tarihsel olarak bu egemenliğin uygulanmasıyla şekillenmiştir.

Egemenliğin Teolojisi

Nasıl ki siyasal egemenlik ortaya çıktığı erken modern dönemde, siyasal iktisadın toplumsal veya siyasal hayattaki gücüne, bu gücü gerek kendi sınırları içinde tutmak gerekse tayin etmek yoluyla mukabelede bulunduysa, din hususunda da aynısını yapmıştır. Erken modern dönemde din savaşlarının yarattığı koşullar, hem dinsel otoriteye karşı bir tepki olarak, hem de bu otoriteyi temellük etme yönünde bir çaba olarak devlet egemenliğini ortaya çıkarmıştır. Söz

---

hayatını idare etmek üzere ortaya çıktığını, fakat gelişme kaydettikçe bu ekonomik kökenlerle bağının koptuğunu öne sürmektedir. Bu kopuş, egemenliğin kazandığı teolojik biçim açısından da canalıcı önemdedir. 2005 sonbaharında yazdığı mükemmel seminer ödeviyle bu konuya dikkatimi çeken yüksek lisans öğrencisi Asaf Kedar'a teşekkür borçluyum.

43. Hardt ve Negri, *Empire*, s. 85-6. Hardt ve Negri bu iddiayı geliştirmeden ortaya atmakla yetinir. Bu iddia daha çok onlara has Marksist bir refleks gibi görünmektedir.

konusu tepki ve temellük, siyasal egemenliğin tanrısal mahiyetinde kendini gösterir. Egemenlik, ontolojik açıdan, devinmeyen devindiricidir. Epistemolojik açıdansa, *a priori*'dir. Bir güç olarak, üstün olmanın yanı sıra, tek parça, hesap sorulamaz ve yaratıcıdır. Sivil hayatın kaynağı, koşulu ve koruyucusu olmanın yanı sıra, yeni bir kendilik yaratmasından ve onun yaratımı üzerinde sürekli denetim kurmasından ötürü emsalsiz bir iktidar biçimidir. Egemenlik *hem* cezalandırır *hem de* korur. Hem yasanın kaynağıdır, hem de onun üstündedir.

Siyasal egemenlik ile Tanrı arasındaki ilişkinin türdeş ve eşbiçimli boyutları, tepkisel bir taklidin yahut temellükün sonucu değildir sadece. Tanrı asli egemendir ve erken modern dönemin teorik izahlarında yerini açık açık siyasal egemenliğe bırakmıştır. Ne var ki teolojik olan, siyasal egemenliğin kökeni olmaktan ziyade, zorunlu bir tamamlayıcısıdır; egemenliği işler kılar ama bu işleyiş içinde gözden uzak tutulur. Peki ama neden? "Modern devlet teorisinin bütün önemli kavramları, sekülerleştirilmiş teolojik kavramlardır," diyor Schmitt, çünkü bu kavramlar birebir teolojiden ödünç alınmıştır, çünkü sistematik bir yapı sergilerler, çünkü devlet "görünmez kişi" statüsündedir.[44] Fakat bu tez de gene Schmitt'e özgü değildir. İşte Hobbes'un *Leviathan*'daki ünlü giriş cümlesi: "Doğa (yani Tanrı'nın dünyayı yaratıp yönetmek için başvurduğu teknik) başka pek çok veçhesiyle olduğu gibi, bu [Tanrı yaratımı olma –*ç.n.*] veçhesiyle de, insan eliyle taklit edilmiştir."[45] İnsan yaratıcı güçleriyle Leviathan'ı, yani Tanrı'nın yarattığı mutlak surette dehşet verici bu canavarı, taklit etmiş, onunla rekabete tutuşmuş ve nihayet onun hakkından gelmiştir.[46] Daha mülayim bir Hobbes okumasıyla ifade edersek, şayet Tanrı insanı yaratmışsa, insan da daha büyük ve daha güçlü olan kolektif özneyi, yani devleti yaratmıştır.

Hobbes *Leviathan*'ın giriş bölümünde egemenliğin bu insan yapımı yaratığın ruhu olduğunu söyler. Egemenlik "bütün gövdeye

44. Schmitt, *Political Theology*, s. 36.

45. Hobbes, *Leviathan*, "Giriş", s. 81.

46. Bkz. Norman Jacobson, "Behold Leviathan", *Pride and Solace: The Functions and Limits of Political Theory* içinde, Berkeley: University of California Press, 1977, s. 53-4.

can verir ve hareket kabiliyeti kazandırır."[47] Egemenliği devletin ruhu olarak tanımlamanın ne gibi içerimler barındırdığına bir bakalım. Öncelikle. bir yaşam kaynağı olarak egemenlik, devletin hareketlerine hayat verir ve hükmeder; iç kargaşaya veya dış tehdide getirilmiş baskıcı bir siyasi çözümden ibaret değildir. İkincisi, egemenlik insan eliyle üretilmiş olsa da, Tanrı'yla bağlantılıdır; ruhlar Tanrı'nın dünyaya ait bedenlerdeki mevcudiyetinin işaretidir – Tanrı'dan gelip gene Tanrı'ya dönerler. Bu nedenle, Hobbes siyasal egemenliği kurarken, Tanrı'yla rekabete girmekle kalmaz, onu araçsallaştırır da. Aynı araçsallaştırma *Leviathan*'ın 3. ve 4. Bölümlerinde de yinelenir. Hobbes bu iki bölümde Hıristiyanlıkla devlet arasında paralellik kurar ve devlete sadakati elde etmek için Tanrı korkusunu devreye sokar. Burada belki de en önemli nokta, Hobbes'un gerek Tanrı'yı gerekse egemenliği korkuyla boyun eğdiren güçler olarak betimlemesidir; egemenlik Tanrı'nın sadece gücünü değil, kullarında korku uyandırmasını da taklit eder. Başka bir ifadeyle, siyasal egemenlik denetim yahut yönetimle değil, bizleri korkuyla sindirmek suretiyle işleyen bir iktidar biçimidir.[48] Burada, Tanrı'dan ödünç alma işlemi çetrefillidir. Egemenlik ile insan yapımı olan "Yapay Adamın" ruhu arasında benzerlik kurarak, Hobbes egemenliğin asli bir aldatmacasını ortaya çıkarır: Bizi sonradan korkuyla sindiren ve ilahi konumundan ötürü hesap soramayacağımız şeyi yine biz yaratır ve yetkilendiririz. İnsan kendi gücünü vererek yaratır siyasal egemenliği. Bununla birlikte, siyasal egemenlik devletin bünyesindeki ilahi unsura tekabül ettiğinden, bu yaratma veya imal süreci ikrar edilmeksizin peçelenir.

Gücünü ve meşruiyetini açıkça Tanrı'dan alan, kendi mevkiini kutsallaştırmak için Tanrı'ya başvuran ve "ruh" sıfatıyla Tanrı'nın devletteki mevcudiyetini simgeleyen bir siyasal egemenlik izahı sunan tek düşünür Hobbes değildir. Sieyès, Bodin ve Rousseau gibi erken modern dönem düşünürlerinin egemenlik teorilerinde de siyasal ve ilahi egemenlik arasında benzer bağlantılar karşımıza çıkar. Dahası, siyasal egemenliğin ekonomik güçleri bünyesinde bulundurduğu varsayımını açıklayan da yine sahip olduğu bu ilahi ni-

47. Hobbes, *Leviathan*, "Giriş", s. 81.
48. *A.g.y.*, 13. Bölüm, s. 185.

teliktir. Sözgelimi *Üçüncü Sınıf Nedir?* başlıklı metninde Sieyès, toplum sözleşmesini siyasal iktisadın ortaya çıkardığını, siyasal egemenliğin de toplum sözleşmesinin neticesi olduğunu açıkça belirtir. Bu nedenle, halk egemenliğinin radikal bir savunusu niteliğindeki bu risalesinde Sieyès, siyasalın ekonomik olanı kendisine tabi kılmasını, asıl itibariyle toplum sözleşmesinin mantığı ve sonucu olarak teorileştirir. Fakat söz konusu mantık, ulusun siyasi iradesinin teolojik bir sunumuna dayanır. Bu sunuma göre, ulusun siyasi iradesi *a priori* ve ebedi olmanın yanı sıra, bütün hukukun temelinde yatmakta ve hukuku öncelemektedir.[49]

Jean Bodin'e göre, siyasal egemenliğin Tanrı'yla özdeşleşmesi, bir bakıma, egemenliğin potansiyel aşırılıklarını veya istismarlarını kontrol altında tutmanın bir yöntemidir. "Adalet yasanın amacıdır, yasa hükümdarın işidir, hükümdar ise Tanrı'nın yeryüzündeki suretidir. İşte bu nedenle, hükümdarın yasası Tanrı yasasını örnek almalıdır,"[50] diyen Bodin bu sözleriyle Tanrı ile egemen siyasi iktidar arasında, aynı anda hem egemenliğin mutlakiyetini üreten, hem de egemen iktidarı Tanrı'nın yasası ve ihsanıyla kuşatarak garanti altına alan bir dizi bağlantı kurar. Dünya üzerinde kendisinden daha üstün bir güç bulunmayan egemen iktidar aynı anda hem Tanrı'yı taklit eder, hem de Tanrı'nın aracısı gibi bir rol üstlenir. Bu bölümün sonunda ileri süreceğim iddiayı şimdiden söylemem gerekirse, Bodin siyasal egemenliği Tanrı'yla bağlantılandırırken potansiyel istismarların önüne geçmeyi ummuş olsa da, bugün aynı bağlantı kendilerini –adına ister Allah, ister Yehova, isterse Hıristiyan Tanrısı desinler–

49. Bkz. *What is the Third Estate?*, Emmanuel Joseph Sieyès, *Political Writings* içinde, Indianapolis: Hackett, 2003, 1. Bölüm; Türkçesi: *Üçüncü Sınıf Nedir?*, çev. İsmet Birkan, Ankara: İmge, 2005. Risaledeki şu ifadelere dikkat edelim:

"Ulusun varlığı her şeyden önce gelir; o her şeyin kökenidir. Onun iradesi daima yasaldır. O yasanın kendisidir."

"Ulus, sırf varlığıyla bile kendisi olabilendir."

"Nasıl ortaya koyarsa koysun, ulusun iradesini göstermesi yeter. Onun iradesinin her biçimi iyidir ve daima en yüce yasadır."

"Ulus her türlü biçimden bağımsızdır ve nasıl bir irade sergilerse sergilesin, iradesini ilan etmesi için sergilemesi yeter, çünkü onun mevcudiyeti karşısında pozitif hukukun söyleyecek sözü yoktur, çünkü o bütün pozitif hukukun kaynağı ve en yüce efendisidir."

50. Bodin, *On Sovereignty*, s. 45.

Tanrı'nın aracısı yahut hizmetkârı olarak konumlandıran muhteris egemenleri zapt etmek şöyle dursun, onlara yetki veriyor galiba.

Egemenliğin süregelen bu teolojik boyutu, çağdaş teorisyenlerin kendilerine has dinsel egemenlik tasavvurlarında bile kendini göstermektedir. Agamben'in egemenliği ve *homo sacer*'i (kutsal insanı) Katolik ayini kadar zamandan bağımsız ve ebedi olarak betimlediği şekilci izahını bir düşünün. Ya da Connolly'nin (yine teolojik olan) ateizmini düşünün: Kadiri mutlaklığı, en üstün gücü ve bütünselliği egemenlik kavramından çekip almaya çalışırken, egemenliğin huşu uyandırması ve uhreviliğinden ziyade gözenekli, katmanlı, salınımlı ve çoğullaştırılabilir niteliği üzerinde duran, hatta onu önemsizleştiren bir ateizmdir. Katoliklikten sapmış Foucault'yu hatırlayın: Ona göre egemenlik çoğunlukla kendimize söylediğimiz bir yalan, gerçeği peçeleyen ama kaçınılması adeta imkânsız olan, bunun yanında belli bir avuntu veren bir yalandır. Hardt ve Negri için de durum farklı değildir: Onlara bakılırsa, egemenlik çokluğu daima sadece bastırır, bu yüzden de çokluğun kendi mesiyanik güçlerini fark etmesi ve hayata geçirmesi için Tanrı'ya olduğu gibi egemenliğe de başkaldırmak gerekir. Burada dikkat çekici nokta, siyasal egemenliğin, teori düzeyinde dahi, teolojik yapı ve imalardan hiçbir zaman muaf olmamasıdır; siyasal egemenlik Tanrı'yı temsil etse de, defetse de, öldürse de, ona rakip çıksa da, hizmet etse de hep teolojiktir. Gelgelelim siyasal egemenliğin bir işlevi de, daima dini muhafazaya alarak düzenlemek olmuştur – en açık dini veya teokratik devletler için bile geçerlidir bu. Ayrıca siyasal egemenlik gücünün sadece bir kısmını kısırlaştırdığı ve sınırlandırdığı şeyden aldığı içindir ki, Tanrı'ya inanmanın reddiyle veya Tanrı'nın ölümüyle ortadan kalkmaz.

Siyasal Egemenliğin Geç Modern Dönemde Zayıflaması ve Din ile Sermayenin Kabına Sığmaması

En üstün ve hesap sorulamayan siyasi güç olarak siyasal egemenliğin teolojik bir yapısı varsa, meşruiyetini Tanrı'ya dayandırıyorsa ve teolojik boyutları sayesinde ekonomik olan karşısında siyasalın özerkliği ve egemenliği fikrini etkinleştiriyorsa, ulus-devlet ege-

menliğinin zayıflamasının ne gibi etkileri olur? Vestfalya sonrası düzende siyasalın özerkliği teolojisi nasıl bir hal alır? Ulus-devletlerin içinde ve dışında siyasal egemenliği aşındıran ulus-aşırı sermaye, emek, insan, fikir, kültür akışları, dini ve siyasi bağlılık yolculuğu, siyasal egemenliği ve devlet iktidarını nasıl dönüşüme uğratır? Benim spekülatif tezlerim şunlar: Siyasal egemenlik başka rakip güçler tarafından zayıflatıldıkça, öyle ya da böyle var olmaya devam eden ulus-devlet egemenliği edilgen değil, açık ve saldırgan biçimde teolojik bir hal alır. Halkın egemen kudret ve korumanın yeniden etkinleştirilmesi arzusu da aynı şekilde dini bir hâleye bürünür. Bu arada, zayıflayan ulus-devlet egemenliği teolojik ve ekonomik güçleri kabından taşırır, bu kabına sığmama durumu ise ulus-devlet egemenliğindeki aşınmayı daha da körükler.

Teolojik Siyasal Egemenlik

Zayıflayan ulus-devlet egemenliğinin gerek içerideki gerekse dışarıdaki icraatları gitgide aleni bir dinsel kılığa bürünüyor. Bugün siyasal iktidarın, bir yandan Allah, Yehova veya Yeni Ahit Tanrısı'nın iradesinin, bir yandan da belli belirsiz liberal demokratik ilkelerin yerine getirilmesi gibi tuhaf bir tertibe dayanan sayısız uygulamaları vardır. Örneğin, Başkan George W. Bush Amerika'nın emperyal faaliyetlerini Tanrı'nın "ihsanı olan özgürlüğün" teminiyle bağlantılandırırken, Haziran 2005'te seçilen İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad ise İranlıların Allah'ın izin verdiği kadar özgür olduğunu ilan etmiş ve yeni nükleer silah programını Allah'a hizmetle ilişkilendirmiştir.[51] Başkan Obama ABD ile İsrail arasındaki "özel ilişkinin" İs-

51. Amerika'nın ülke dışında yürüttüğü faaliyetlere ilişkin şu açıklamasında Bush'un Tanrı ile devleti, yazarlık ile çağrıyı, egemenin sözü ile kutsal hakikati nasıl bütünleştirdiğine dikkat: "ABD'nin dünyanın özgürlük ışığı saçan feneri olduğuna inanıyorum. Bizim özgürlüğü ilerletme sorumluluğu taşıdığımız inancındayım. [Fakat] özgürlük Amerika'nın dünyaya armağanı değildir. Tanrı'nın dünyada herkese ihsanıdır. Benim inancım budur. Doğrusunu isterseniz, bu sözleri yazan veya söyleyen de benim. Bir yere yazmadım, sadece bir konuşmada söyledim. Sonra da jargonun bir parçası oluverdi. Ve ben bu söylediğime inanıyorum. Özgür insanlara karşı bir görevimiz olduğuna inanıyorum." George W. Bush, Bob Woodward'la söyleşi, Bob Woodward, *Plan of Attack* içinde, New York: Simon and Schuster, 2004, s. 88-9.

rail'in "bağımsız bir Yahudi devleti" ve "Ortadoğu'daki tek gerçek demokrasi" konumunda olmasından kaynaklandığını belirtmiştir.[52] Bush kendi veto yetkisini veya ABD sınırları içinde "doğmamış bebekleri" (kürtajdan) ve "evliliğin kutsiyetini" (eşcinsellerden) korumaya ve başka ülkelerde prezervatif ve düşük ilacı kullanımını teşvik eden kuruluşlara verilen fonları kesmeye yönelik anayasa değişikliği önerilerini meşrulaştırmak için Tanrı'ya başvurmuştur. Ayrıca, Obama her ne kadar bu konuda devlet iktidarını açıkça seferber etmiş olmasa da, eşcinsel evliliğine karşı çıkmasının gerekçesi olarak yine dini inançlarını göstermiştir. Bu teolojik göndermeler, otoritelerini başka tanrılara dayandıran devletli ve devletsiz egemenler arasında benzerlik gösterirken, Samuel Huntington alay konusu olan medeniyetler çatışması tezinde farklı bir ton benimser: Geç modern dönemde çatışan egemen ve sözde egemen güçler adeta birbirleriyle savaş halinde olan (Hıristiyan, Müslüman, Yahudi, Hindu ve diğer) tanrılara hizmet ediyor gibidir – hem de bu tanrılar ulus-devletlerle, dolayısıyla Vestfalya döneminin siyasal egemenlikleriyle tam olarak örtüşmedikleri halde. Yani dini devletler hâlâ var olmakla birlikte, günümüzde meşruiyetini dinden alan şiddetin tek, hatta asli faili devlet değildir. Şöyle söylemek daha doğru olur: Zayıflayan ulus-devlet egemenliği dinsel gücü kabından taşırdıkça, bu güç ama az ama çok şiddet içeren ulus-aşırı yahut ulus-sonrası çeşitli kümeleri mesken tutmaktadır. Gelgelelim, bu durum ulusal dinin, hatta devlet dininin seküler farz edilen bir çağda olacağından daha normal görünmesine de yol açmaktadır.

Farklı bir açıdan bakılacak olursa, ulus-devlet egemenliği zayıfladıkça siyasal egemenliğin teolojik boyutu daha çok göze çarpmaktadır. Somutlarsak, başka kaynak ve güçlerden aldığı enerji azaldıkça ve ülke içindeki denetimi zayıfladıkça, egemenlik Tanrı'ya daha çok gereksinim duyar. (Vestfalya sonrası dönemde, ulusal ve ulus-aşırı bağlılıklar arasında canalıcı bir bağ olarak dinin etkisi artmıştır. Üstelik bu sadece Müslümanlar ve Yahudiler için değil, söz konusu bağı genellikle dünyanın geri kalanına karşı "Batıyı koru-

52. Barack Obama, basın toplantısı, 18 Mayıs 2009, www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-President-Obama-and-Israeli-Prime-Minister-Netanyahu-in-press-availability adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 22 Ekim 2009).

mak" şeklinde algılayan Hıristiyanlar için de geçerlidir.) Tarihin cilvesine bakın ki, geç modern egemenliğin teolojik yüzünü bu şekilde yeniden göstermesi, İsrail'in açıkça dini olan ulusal kimliğini ve şiddet kullanma gerekçelerini --duvarlarını saymıyorum bile– elli ya da yüz yıl önce olabileceğinden çok daha normal göstermektedir.

Dinin Kabına Sığmaması ve Egemenliğin Zayıflaması

Ulus-devlet egemenliği zayıflarken daha yoğun ve açık şekilde teolojik bir nitelik kazanmaktadır, fakat bu durum uzun vadede egemenliğin çözülüşüne katkıda bulunur. Bir taraftan, egemenliğin seferber ettiği dinler ulusal olmaktan çok ulus-aşırı mahiyettedir; bu nedenle de her şeyden önce teolojik devresini öne çıkaran ulus-devlet egemenliğinin aşınmasına katkıda bulunur bu dinler. Diğer taraftan, söz konusu dinlerin yorum ve içerimleri ulusal ortamlarda dahi çeşitlilik göstermekte ve ulus-devlet dini araçlaştırdığı gibi, din de ulus-devleti araçlaştırabilmektedir. Mısır'daki cami hareketinden ABD'deki coşkulu Hıristiyanlara ve AIPAC'a (Amerika-İsrail Kamu İşleri Komitesi), Fransa'daki başörtüsü olayından İsrail'deki ortodoks yerleşimcilerin yarattığı iç savaş tehdidine, seküler Türkiye'de İslamın yükselişinden Çin'de Falun Gong tarikatının militanlarına kadar bir dizi olay gösteriyor ki egemen devletler siyasallaşmış dini talepler, ulus-aşırı dini güçler, dini çatışma ve bir arada korunması gerektiğini savundukları ulusların bünyesindeki şu başa çıkılamayan kültürel ve dini heterojenlikler karşısında son zamanlarda iyice savunmasız hale gelmiştir.

Sermaye

Siyasal egemenliğin yerel (devletçi, alt-devletçi ve ulus-aşırı) tezahürleri, Tanrı kelamı kisvesine bürünüp, bağlılık ve vesayetçi himaye talepleri yoluyla açıkça teolojik bir çerçevede ortaya konurken, sermaye "gelişmekte olan *küresel* egemen" biçimini almaktadır. Sermaye tek başına daimi ve mutlak, giderek hesap sorulamaz ve ilksel, her türden buyruğa kaynaklık eden ama *nomos*'un menzili dışında kalan bir kendilik olarak kendini göstermektedir. Sermaye dünyanın her yanındaki toplumları *homo sacer*'e dönüştürmek sure-

tiyle cansız koruma önlemleri ve üyelik bağları yaratır.[53] Bununla birlikte, sermaye başka ortaklık biçimlerinin yerine kendininkini geçirmek yoluyla dünyadaki çeşitli halk ve kültürleri de birbirine bağlar. Sermaye hiçbir siyasi egemene hesap vermemekle birlikte, duygusal hayatın (ya da yokluğunun) koşullarını yaratır. Sermaye ulusal ve ulus-aşırı toplulukların kendi yaşam tarzlarının etrafına sınır çekme veya kendi kaderlerini tayin etme çabalarını, feodal tımar sahiplerinin modern dönemin başlangıcındaki çabalarına benzeterek alaya alır. Ayrıca, piyasa rasyonalitesini toplumsal ve idari alanların bütününe yayan neoliberal siyasi rasyonalitenin kendisi, küresel egemen denen sermayenin reçetesi ve tasdikidir.[54]

Gelgelelim, kapitalist yöneticiler, kuşkusuz, belli kararlar vermelerine rağmen, sermayenin egemen hareketi kararcılık şeklini almadığı gibi, merkezinde de dost/düşman ayrımı bulunmaz. Bu ise, sermayenin, Schmitt'in siyasal egemenliğe atfettiği hüküm alanından da imzadan da yoksun olduğu anlamına gelir. Şayet küresel sermaye daimi, mutlak ve birleştirici olduğu halde, Schmitt'çi anlamda siyasal yahut kararcı değilse, görünüşe göre Vestfalya sonrası dönemde siyasal egemenliğin unsurlarında toptan bir yer değiştirmeden ziyade bir dağılma söz konusudur. Sermaye merkezinde bir egemen –yani insan biçimli bir Tanrı– olmaksızın bir tür egemenlik mertebesine yükseliyor gibi görünmektedir. Bu görüntü, ilk bakışta, sermayeyi amansız bir kutsallıktan arındırıcı güç olarak gören anlayışla bağdaşıyor gibidir. Nitekim piyasanın din ve kabile his ve bağlılıklarını zayıflattığı fikrini benimseyen Marksistler ve neoliberallerin anlayışı budur.[55] Gene de, egemensiz bir egemenliğin unsurla-

53. Hannah Arendt, *Totalitarizmin Kaynakları*, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim. 2009; Agamben, *Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*.

54. Neoliberallere göre, "demokrasi" söz konusu egemenin benimsenmesiyle özdeştir. Neoliberallerin Irak'ı –Paul Bremmer ve yabancı yatırım eliyle gerçekleşen– siyasi ve ekonomik yeniden inşayla birlikte demokrasi olarak tanımlamaya başlaması, bu Neoliberal özdeşliğin apaçık örneklerinden yalnız biridir. Bkz. Wendy Brown, "Neoliberalism and the End of Liberal Democracy", *Edgeworks: Critical Essays on Knowledge and Politics* içinde, New Jersey: Princeton University Press, 2005.

55. Marx'ın din eleştirisi üzerine yazmakta olduğum bir çalışmada, bu sermaye anlayışına ve bu anlayışı paylaşan Marx okumasına karşı çıkıyorum. Bu çalışmaya dair bir fikir edinmek için bkz. Wendy Brown, "The Sacred, the Secular and

rını bünyesinde taşıyan küresel sermayeyi anlamanın bir yolu daha vardır. Belki de sermaye belirli bakımlardan modern siyasal egemenlerin hiç olmadığı kadar tanrısaldır, zira müzakere veya sorumluluk olmaksızın dünyayı kurma gücüyle Tanrı'ya daha çok yaklaşır. O halde kararcılık –ki tercihi, bilgi, yargı, hatta şüphe ve belirsizliği akla getiren bir sözcüktür bu– ilk beşeri egemenlik biçimi olarak karşımıza çıkabilir. Siyasalı salt insana özgü bir şey olarak, insanı da siyasal olan tek tür olarak anlayan Aristotelesçi kavrayışı içeren bir egemenlik biçimidir bu. Öyleyse, Schmitt'in "egemen karar verendir" ifadesiyle tanımladığı egemenlik, tanrısal olana değil, ancak insan olana özgüdür – tanrısallıksa ancak *siyasal* egemenliğe özgü olacaktır. Bu alternatif, ilk tezi tersine çevirir: Tanrı ölmemiş, insan kılığından arınarak Tanrı olmuştur.

Dini iktidarın serbest kalışına ve küresel sermayenin egemenliğine ilişkin bu tezleri şu şekilde toparlamak mümkün: Sermaye krallığın hem efendisi hem de tedavüldeki akçesidir – tabii ortada bir krallık, küresel denebilecek bir politika, yönetim yahut toplum olmadığını, sermayenin alanını belirleyen sınırların yahut hükümranlık alanlarının olmadığını saymazsak. Bugün bir yanda giderek yalpalayan bir teolojik siyasal egemenlikle, diğer yanda da küresel güç halini almış bir sermayeyle karşı karşıya bulunuyoruz. Burada tuhaf bir paradoks ve tersine dönme söz konusudur. Zayıflayan egemen ulus-devletler kaderlerini ve meşruiyetlerini Tanrı'ya bağlarken, kutsallıktan en çok arındıran güç olarak sermaye tanrısallaşmakta, kadiri mutlak, sınırsız ve denetlenemez bir varlık halini almaktadır. Sekülarizmin nihai ve tam zaferine ulaşması gereken yerde, teolojiden başka bir şey yoktur. Teolojik olan ile ekonomik olan her ne kadar ayrı yörüngelerde hareket ediyorsa da, ikisinin etrafındaki mahfazaların kalkması retorik anlamda birbirini yankılamaktadır.

---

the Profane: Charles Taylor and Karl Marx", haz. Jonathan van Antwerpen ve diğ., *Varieties of Secularism in a Secular Age*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2010.

Egemenlikten Mahrum Devletler

Buraya kadar egemenliğin gidişatını esasen egemenliğin ve ulus-devletlerin günümüzde dağılması bağlamında izledik. Şimdi takım-yıldızın öteki tarafına dönelim: Bu dağılmanın devlet müdahalesi ve devlet iktidarı açısından ne gibi içerimleri bulunmaktadır? Saskia Sassen *Losing Control?* (Kontrolü Kaybetmek) adlı çalışmasında küreselleşmenin "ulusal toprağın ulusallığını kısmen yitirmesine ve devlet egemenliğinin bazı unsurlarının ulus-üstü kendiliklerden tutun da küresel sermaye piyasasına varıncaya kadar birtakım başka kurumlara kısmen kaymasına yol açtığını" ileri sürüyor.[56] Söz konusu kayma, devletlerin dünyada önemli ve güçlü aktörler olmaktan çıktığı anlamına gelmiyor. Durum, Sassen'in de vurguladığı gibi, şöyle: Devletlerin hem iç hem de uluslararası siyasetteki rolü ve statüsü, ulusal niteliğini yitirmiş ekonomik alan ile yeniden ulusallaşmış siyasi söylemin oluşturduğu ikiz güçler tarafından dönüştürülmüş, egemenlik kavramı devletlerden koparılmıştır.[57]

Derrida'nın egemen devletlerden söz ettiğimiz anda haydut devletlerden söz etmemizin de kaçınılmaz olduğu ve hukuktan ayrı işleyen egemenliğin haydutluğu üretip ona cevaz verdiği yollu iddiasını içinden çıkılmaz hale getirenin de bu dönüşüm olduğunu öne süreceğim.[58] Derrida'nın Schmitt'çi içgörüsü teknik olarak doğrudur, ama Vestfalya sonrası bir çağda, küresel ve yerel siyasette devlet haydutluğunun başka bir türü kendini göstermektedir: Egemen güç üzerindeki hâkimiyetini giderek yitiren devletlerden doğan bir haydutluk. Bu bölümün başında da ileri sürdüğüm gibi, –başka şeylerin yanı sıra duvarların inşasıyla kendini gösteren– haydut devlet davranışı bir hiper-egemenlik izlenimi uyandırabiliyorsa da, aslında çoğu zaman egemenlik kaybının telafisinden başka bir şey değildir. Egemen üstünlük ve haşmetten mahrum kalan, fakat egemen ayrıcalık ve hileye başvuran egemenlik-sonrası devletler, uluslararası arenada nevi şahsına münhasır yeni aktörler haline gelmiştir.

56. Saskia Sassen, *Losing Control?: Sovereignty in an Age of Globalization*, New York: Columbia University Press, 1996, s. xii.

57. *A.g.y.*, s. xiv. 58. Derrida, *Rogues*, s. 102.

Sonuçta ortaya çıkan azametli ve mübalağalı duruş, egemenlikten mahrum olan geç modern devletlerin özelliklerinden yalnızca biridir. Devletler dünya piyasalarında, uluslararası insan haklarına ilişkin ahlaki-siyasi söylemlerde ve realpolitiğin yön verdiği çeşitli uluslararası ve ulus-aşırı ilişkilerde önemli aktörler olarak varlığını sürdürmektedir.[59] 2008 sonbaharında finansal sermayede yaşanan erime, bu konuda şüphesi olan herkese, devletlerin piyasalara istikrar kazandırma ve sermaye birikiminin koşullarını oluşturma noktasında öneminden bir şey kaybetmediğini göstermiştir. Ne var ki, bu hareketlenme devlet egemenliğine örnek oluşturmak şöyle dursun, devletin sermayeye ne ölçüde tabi olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim devletlerin –kendileri de neoliberalleşmiş (veya Foucault'nun ifadesiyle, "yönetimselleşmiş") olan– neoliberal aktörler olarak sahip olduğu statü, siyasal egemenliği kaybettiklerinin bir göstergesidir. Devletler egemenlik kurmaz, düzen sağlamaz; sermayenin hareketlerine ve zaruretlerine olduğu gibi, iklim değişikliğinden ulusaşırı terör şebekelerine kadar birçok başka küresel fenomene karşılık verir. Devletler yerel yahut kısa vadeli ulusal çıkarların uzun süre peşinden koştukları takdirde, olsa olsa kendi durumlarını zora sokarlar. Siyasal egemenlik kavramının kurucu ilkesi olan "siyasalın özerkliği", işte bu nedenle, geçerli yahut ikna edici bir kurgu olmaktan çıkmıştır.

Bununla birlikte, devlet siyasi aidiyet ve siyasi himayenin *tek* önemli timsali olmasa da, timsallerinden biri olmaya devam ediyor. Mültecilerin ve diğer devletsiz halkların içinde bulunduğu zor durum, devletin siyasi yurttaşlık ve hakların güvence altına alındığı yegâne anlamlı alan olmanın yanı sıra, en kalıcı güvenlik timsali olmayı ne ölçüde sürdürdüğünü gösteriyor bize. Yurttaşlık pratikleri ne kadar zayıflamış, demokrasilerde bile haklar ne kadar tehlikeye girmiş ve eşitsiz biçimde dağıtılmış, *patria*'nın (vatan) koruma gücü ne kadar fay hatlarıyla çizgi çizgi bölünmüş ve Avrupa Birliği gibi ulussonrası yönetişim toplulukları ne kadar önem kazanmış olursa olsun, devletin bu konumunda bir değişiklik olmamıştır. Hannah Arendt'in

59. Benzer argümanlar öne süren birçok siyasetbilimci vardır. Örn. bkz. Chris Ansell ve Steve Weber, "Organizing International Politics: Sovereignty and Open Systems", *International Science Reviews* 10, Sayı 1 (1999), s. 73-93.

aslında devlet egemenliğine yönelttiği eleştirinin bir parçası olarak formülleştirdiği, savaş sonrasında devletsiz kalan toplulukların içinde bulunduğu vahim duruma ilişkin izah, siyasal egemenliğin zayıflama ve dağılma dönemi için de aynı ölçüde geçerlidir:

> Haklardan mahrum kalanların felaketi, hayattan, hürriyetten ve mutluluğu arama şansından yahut kanun önünde eşitlik ve ifade özgürlüğünden yoksun olmalarından değil –bunlar belirli topluluklar içerisindeki sorunları çözmek için tasarlanmış formüllerdir zira– artık hiçbir topluluğa ait olmamalarından kaynaklanır. İçinde bulundukları vahim durumun nedeni, kanun önünde eşit olmamaları değil, onlar için herhangi bir kanunun olmaması; ezilmeleri değil, kimsenin onları ezmek dahi istememesidir.[60]

Bugün devletler, küresel piyasaları destekleme ve tebaalarına aidiyet ve koruma şemsiyesi sağlama yolunda tek koldan yürüttükleri faaliyetlerle küresel ekonomik hayat ile ulusal siyasi hayat arasındaki gerilimlerde aracı rolü oynamaktadır. Devletler sermaye, emek, kaynak ve malların canalıcı birer düzenleyicisi, sahibi, tüketicisi ve tedarikçisi olmanın yanı sıra, bir yandan da, küreselleşmenin ulusal siyasi hayat üzerindeki yer yer zararlı etkilerini dengelemeye çalışıyorlar. Bugün bütün devletler, refah devleti kapitalizminin zirvede olduğu dönemde olduğu gibi, kapitalist üretimin kendi sınırları içinde yarattığı insan ve çevre tahribatını hale yola koymaktan çok, serbest piyasanın ulusal imgelem de dahil olmak üzere her şey üzerindeki tahrip edici etkisine karşı ulusal toplulukları koruma görevini üstlenmektedir.[61]

Sassen'in deyişiyle, "ulusal niteliğinden arınmış ekonomik hayat ile yeniden ulusallaştırılmış siyasi hayatın" bağlantı noktasında,

60. Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, s. 295-6; Türkçesi: *Totalitarizmin Kaynakları*, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim, 1998.

61. Peter Andreas'ın da belirttiği gibi, bugün Birinci Dünya'nın küreselleşmenin tahrip edici ekonomik, siyasi ve kültürel etkileri karşısında benimsediği sinik tavrın şakaya gelir bir yanı kalmamıştır. Bundan topu topu çeyrek yüzyıl önce, neoliberalizmin ulusal ekonomik kalkınma, toplumsal ve siyasi yapılar, siyasal özerklik ve toplumsal refah üzerindeki çoğunlukla tahripkâr etkilerinden yakınanlar Üçüncü Dünya uluslarıydı. Bugünse, Andreas'ın dikkat çektiği gibi, "dünyanın gelişmekte olan başlıca ihraç ürünlerinden ikisine, yani uyuşturucu ve göçmen işgücüne karşı koruyucu duvar çekenler, ileri düzeyde sanayileşmiş devletlerdir." Peter Andreas, *Border Games: Policing the U.S.-Mexico Divide*, 2. Basım, New York: Cornell University Press, 2009, s. 141.

emek, tarım, imalat, enerji ve çevreyle ilişkili meseleler de dahil olmak üzere birtakım yerel siyasi meseleler şekillenmektedir.[62] Bunların her biri serbest piyasa koşullarını aşındıran ulusal öncelikleri zaruri kılan meselelerdir. Gelgelelim, yabancı düşmanlığı güden milliyetçiliği ve küreselleşme koşullarında sıkı devlet himayeciliği taleplerini körüklemekte göçmen yığınları imgesinin üstüne yoktur. Belki de günümüzde bu pozisyona terörist imgesinin aday olduğu söylenebilir. Giderek büyüyen mülteci ve göçmen yığınlarından açık sınırlar (yanlışlıkla) sorumlu tutuluyor ve sınır tahkimatı bu akışı önleyebilecek bir çözüm olarak (yanlışlıkla) tasavvur ediliyor, aynı şekilde geçirgen sınırların da çoğunlukla terörü sızdırabilecek incelikte olduğu düşünülüyor. Kuşkusuz, bu iki tehlike çoğunlukla Müslüman Arap imgesiyle birleştirilmektedir. Bu noktada, ABD'deki terör olaylarının büyük çoğunluğunun iç kaynaklı olmasının, beyaz erkek yurttaşlar tarafından, devleti can damarından vurma amacıyla gerçekleştirilmiş olmasının ve bu saldırılarda kullanılan silah ve patlayıcıların da gene ülke içinden tedarik edilmiş olmasının önemi yoktur. Sınır tahkimatının –biyolojik ve nükleer silahlar veya uçak kaçırma gibi– en tehlikeli terör araçları karşısında büsbütün etkisiz kalması veya yok denecek kadar az etkili olması ihtimalinin de önemi yoktur. Devletleri ulusal sınırları kapatarak güvenli hale getirmeye sevk eden, fiziksel güvenlik ve ekonomik refahtan tutun da ruhsal anlamda "ben" ve "biz" algısına kadar her konuda endişeye kapılmış olan yığınlardır. Bugün yabancı düşmanlığı küreselleşmenin yarattığı ekonomik ve siyasi güvensizlik koşullarının o derece güdümündedir ki, sınır tahkimatının ancak kısıtlı bir tedbir olacağının bilincinde olan politikacılar dahi bu meseleyi bir türlü tartışmaya açamamaktadır.

Egemenin Yıkılışı ve Duvar Çekme Teolojisi

Siyasal egemenlik bilhassa demokrasilerde hep bir çeşit kurgu olagelmiştir. Zira, demokrasilerde egemenlik halkçı ve mutlakiyetçi formülasyonlar arasında, dolayısıyla egemenliği halka veren bir so-

62. Sassen, *Losing Control?*, s. xii.

yutlama ile özerk devlet iktidarına veren demokrasinin feshi arasında gidip gelir. Erken modern dönemde egemen iktidarın devletten kopması, bu kurguyu daha bir görünür kılar. Fakat bu durum devletlerin muktedir aktörler olmaktan değil, yalnızca egemen olmaktan çıktığı anlamına gelir. Ne var ki, siyasal egemenliğin bu feshi, iktidar düzenlerinde ve alanlarında salt teknik olmayan bir dönüşüm ortaya çıkarır. Söz konusu fesih potansiyel bir siyasi-teolojik kriz yaratır. Tebaa ile devlet arasında dallanıp budaklanan bu krize ise, duvarların inşasıyla karşılık verilir. Ulusal sınırlara tekabül eden (ya da tekabül etmeyi amaçlayan) açık ve katı bir iç/dış, dost/düşman ayrımı sunan duvarlar, egemen toprakların çitle çevrilmesinin birer göstergesi, egemen koruma ve kapsama güçlerinin çözülmesi karşısında bu güçlerin birer simgesi olarak iş görür.

Devletler bölünebilir, dağılabilir, tabi kılınabilir, hatta ele geçirilebilir, ama her şeye rağmen varlıklarını sürdürebilirler. Gelgelelim *siyasal egemenlik* öyle değildir; bölündüğü anda, Tanrı gibi, ortadan kalkar. Siyasal egemenlik sekülerleşmiş bir teolojik kavram olabilir ama, sekülerleşmenin dinin sonu anlamına gelmediğini unutmamamız gerekir. Sekülerleşme dini ortadan kaldırmaktan ziyade, dolaysız siyasi otoriteden ayrı konumlandırılmış ve silahı elinden alınmış bir din üretir.[63] Bunun da anlamı şudur: Siyasal amaçlarla sekürlerleştirilmiş egemenlik, merkezinde Tanrı'nın dolaysız otoritesine artık yer vermese de, dini yapısını yahut dayanağını kaybetmez. "Seküler" siyasi otorite Tanrı'nın otoritesinin yerini alırken, otorite dinsel mahiyetini yitirmez. Dinin, siyasal egemenlik biçiminde yeniden belirirken yetkisini dolaylı olarak geri alması paradoksal bir durumdur.

Biraz daha farklı bir ifadeyle, ister halkta isterse hükümdarda olduğu varsayılsın, ister hukukun üstünlüğüyle, *demos*'un yönetimiyle, isterse ulusun en üst yöneticisiyle özdeşleştirilsin, siyasal egemenliğin Tanrı'yla tarihsel, edimsel, retorik bir bağı vardır ve büyük

63. Sekülarizm ve sekülerleşme, günümüz araştırmacıları arasında bile, son derece tartışmaya açık kavramlardır. Bu tartışma için örn. bkz. William Connolly, *Why I am Not A Secularist*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1990; Talal Asad, *Sekülerliğin Biçimleri: Hıristiyanlık, İslamiyet ve Modernlik*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul: Metis, 2007 ve Charles Taylor, *A Secular Age*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2007.

ölçüde dinsel bir inanç ve tanınmaya dayanır. Schmitt'e göre, siyasal egemenliğin en önemli teolojik dinsel belirtisi, tıpkı "teolojideki mucize gibi", *olağanüstü hal*'de cisimleşir;[64] Hobbes'ta bu emare egemen öznenin mutlak biati, itaati ve korkusuyla karşımıza çıkarken, Bodin'de ise hürmet duygusuyla kendini gösterir: "Egemen hükümdara itaatsizlik, Tanrı'ya itaatsizliktir, zira o Tanrı'nın yeryüzündeki suretidir."

Siyasal egemenliğin siyasalın özerkliği ve üstünlüğünü kaçınılmaz olarak beraberinde getirmesi de, bu dinsel kökeninin bakiyesidir. Siyasal egemenlik fikri, genelde toplumsal, ekonomik, dini ve kültürel diye tanımladığımız alanlar gibi diğer iktidar ve eylem alanlarının siyasal hayatın güdümünde olduğu düşüncesine dayanır. Siyasal iktidar bu alanlara hükmünü geçiremiyorsa, bunları gerektiğinde (yani olağanüstü halde) kararlılıkla idare edemiyorsa, siyasal egemenlikten bahsedilemez. Böyle bir durumda, siyasal egemenlik bu iktidar alanlarından gelecek tehdit ve itirazlara açık, onların dümen suyuna girme potansiyeline sahip olacağından, egemen olmayacaktır. Tam da bu nedenle, Schmitt'in egemenlik ve siyasal olana ilişkin formülasyonları birbiriyle bağlantılıdır, siyasal egemenlik fikri Tanrı'nın her şeye hâkim olduğu düşüncesini tekrarlar ya da, Bodin'de olduğu gibi, siyasal egemenlik dinsel egemenliği "taklit eder". Aynı şekilde, kutsal tezahür de egemenliğin önemli bir kurucu boyutu, korku ise bunun önemli bir sonucudur. Derrida *majestas*'ın (haşmet) "daima egemenlikle eşanlamlı olduğunu" hatırlatır.[65]

Dinsel egemenlik ve üstün, sonsuz, öncelikli iktidar fikrinin kendisinin, devasa ve başa çıkılmaz bir evren karşısında insanın yaşadığı küçücüklük ve savunmasızlık hissinden ve bunun yarattığı korunma, kapanma ve uyum sağlama ihtiyacından doğduğunu ileri süren –Dostoyevski, Freud, Feuerbach, Nietzsche gibi– birçok düşünür vardır. Bu anlamda siyasal egemenlik, bilmeyi ve aidiyeti mümkün kılan ufuk ve sınır çizgilerini sağlamanın yanı sıra, koruma vaadi de taşır. Peki, siyasal egemenlik aşındığında tüm bunlara duyulan ihtiyaca ne olur? Uluslar ve mensupları bugün nasıl bir müşkül

64. "Hukuktaki olağanüstü hal teolojideki mucizeye benzer." Schmitt, *Political Theology*, s. 36. Hobbes, *Leviathan*, s. 263-4; Bodin, *On Sovereignty*, s. 46.

65. Derrida, *Rogues*, s. 81.

içindedir? Duvarlar özellikle zayıflayan siyasal egemenliğin açığa çıkardığı güçlere, yani sermayeye ve meşruiyetini dinden alan şiddete yanıt vermek suretiyle, başka şeylerin yanı sıra kapanma ve güvenlik arzusuna delalet eder. Günümüzde egemenlik ile duvar çekme arasındaki paradoksal yarılmaya yol açan da yine bu güçlerdir. Bu paradoksun bir tarafında, önce duvar sonra egemenlik gelir; açıkça belirlenmiş bir yargı yetkisine veya sınırlara sahip olmayan, sınırlama ve güvenlik vaadi dahi sunmayan egemen güçler buna örnektir. Diğer tarafta ise, önce egemenlik sonra duvar gelir; kendi topraklarını ve halklarını sınırlarla çevirerek güvenceye almak gibi egemene özgü bir güçten yoksun olan ulus-devletler bunun örneğidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Devletler ve Tebaalar

Mit bir noktada propagandayla birleşir; kale duvarı da yine ideolojiktir, zira hem halkın güveninin pekişmesine hem de yenilmezlik ve zapt edilmezlik hissi yaratarak hasımların süngüsünü düşürmeye hizmet eder... Son kale geçmiş ve şimdideki savaşların bir araya toplandığı bir tiyatrodur. İkinci Dünya Savaşı'nın müstahkem surlarının (Atlantik Duvarı'nın yanı sıra Majino Hattı'nın) inşası sırasında yapılan yoğun propaganda, bunların teatral niteliklerini, kaçınılmaz şekilde gösteriye dayanan yanlarını ortaya koymuştur.

– Paul Virilio, *Bunker Archeology* (Sığınak Arkeolojisi)

Egemen güçten yoksun bir devlet boş bir sözdür ve ayakta kalamaz.

– Thomas Hobbes, *Leviathan*

MİMARİ AÇIDAN ne kadar ilginç veya karmaşık olursa olsun, duvar genellikle işlevsel bir bölme, ayırma, alıkoyma, koruma, destekleme veya payandalama aracı olarak görülür. İster bir binanın inşası, ister toprak kaymasının önlenmesi, isterse mahalle sınırlarının belirlenmesi için kullanılsın, duvarın çoğunlukla somut bir işlev yerine getirdiği düşünülür. Öte yandan tasarımları, yerleşimleri ve doğal yahut mimari çevreyle ilişkilerine bakarak duvarların belli ruh halleri veya hisler yarattığı da yaygın bir inanıştır. Siyasi ve ekonomik olanakları tayin edebileceği veya engelleyebilecekleri gibi, duvarlar pek çok arzu, ihtiyaç ve endişenin yansıtıldığı birer perde işlevi de görebilmektedir. Bu bakımdan, Edward Said'in deyişiyle "imgesel coğrafyanın" kuruluşunda, yani mekânın, sınırlar aracılığıyla kimlikler üretecek şekilde zihnen düzenlenmesinde önemli rol

oynayabiliyorlar: "Birkaç dönümlük arazilerde yaşayan insan toplulukları kendi toprakları... ile 'barbarların toprakları' dedikleri öteki topraklar arasına sınırlar çekerler... 'Bizim toprağımız/barbarların toprağı' dedirten bu imgesel coğrafya çeşitlemesi, barbarların da bu ayrımlamayı kabul etmesini gerektirmez. Bu sınırları kendi zihnimizde çizmek 'biz'e yeter; 'onlar' böylelikle 'onlar' haline gelir."[1]

Demek ki duvarlar hakkında iki yaygın inanış vardır: 1) Tamamen işlevseldirler; 2) kültürel ve siyasi kimlikler üreten ruhsal beşeri peyzajları düzenleme potansiyelleri vardır. Bu iki inanışı şu şekilde birleştirebiliriz: Tek başına duvarın bünyevi yahut değişmez bir anlamı yoktur. Toplum teorisyeni olan Paul Hirst'in de vurguladığı üzere, binalar herhangi bir anlatı sunmadığı gibi, kendileri de birer anlatı teşkil etmezler.[2] Filozof Nelson Goodman'a göre de binalar birer "metin ya da resim" değildir, dolayısıyla "tasvir etmez, anlatmaz, resmetmez ya da betimlemezler. Bir anlam taşıyor olsalar bile, bunu farklı yollarla yaparlar."[3] Bu yüzden, Ağlama Duvarı bütün dindar Yahudilerin nazarında dünyanın en kutsal yeri olsa da, Çin Seddi Güney Asya'nın bin yıllık tarihini taşısa da, Washington'daki Vietnam Savaşı Anıt Duvarı Amerikan dış politikasındaki karanlık dönemin anısını canlandıran ve onunla hesaplaşan benzersiz bir yapı teşkil etse de, tek başlarına bir hikâye anlatmazlar. Duvarlar söylemlerden doğup söylemler içinde şekillenir, söylemsel beyanlar halini alabilirler; iktidarın mekân içinde ve mekân aracılığıyla örgütlenmesinde son derece önemli bir yerleri vardır. Çirkin, üzücü, heybetli, iç rahatlatıcı, ihtişamlı, güzel, hatta haklı veya haksız oldukları söylenebilir, fakat bu yargıların hiçbiri duvarların bünyevi yahut zamandan bağımsız anlamlarına karşılık gelmediği gibi, duvarların kendilerinde yatan anlatılara da dayanmaz. Yani duvarlar söz konusu olduğunda, anlam göndergede değildir, zira onlar anlatmak şöyle dursun, konuşmaz bile.

1. Edward Said, *Şarkiyatçılık*, çev. Berna Ülner, İstanbul: Metis, 1999, s. 64.

2. Paul Hirst, *Space and Power: Politics, War and Architecture*, Cambridge: Polity, 2005, s. 158, 190.

3. Nelson Goodman, "How Building Mean", *Reconception in Philosophy and Other Arts and Sciences* içinde, haz. Nelson Goodman ve Catherine Z. Elgin, Indianapolis: Hackett, 1988, s. 32, 34.

Said de sınır ve yapıların ürettiği mekânsal imgelere ilişkin tartışmasında, herhalde bu nedenle poetikaya döner. Fransız düşünür Gaston Bachelard'ın *Mekânın Poetikası* çalışmasından hareketle şöyle der Said:

> Evin nesnel uzamı –köşeleri, koridorları, kileri, odaları– eve şiirsel olarak yüklenenlere oranla pek önemsizdir; yüklenen, genellikle, adlandırıp duyumsayabileceğimiz imgesel ya da mecazi bir değeri olan –evi "perili", "yuva gibi", "hapishane gibi" ya da "büyülü" kılabilen– bir niteliktir. Yani uzam, bir tür şiirsel süreçle, duygusal, hatta ussal bir anlam kazanır: Boş ya da adsız uzak alanlar, burada bizim için anlama dönüşür.[4]

Duvarları anlamamızda ve algılamamızda, mimari yapılara ilişkin şiirsel çağrışım ve tarihlerin, bu yapıları anlamamıza aracılık eden söylemlerin yanında, bağlamın da özel bir yeri vardır. Sözgelimi bir mahalleyi otoban manzarası ve gürültüsünden korumak için yapılmış olan bir duvar ile İtalya'da beyazların yaşadığı mahalleyi yeni göçmenlerin mesken tuttuğu sokaklardan ayırmak için yapılmış bir duvarın, birbirinin aynı olsalar bile ne kadar farklı "okunacağını" bir düşünün. Bu iki duvar arasındaki farkın anlaşılması için, söz konusu okumayı kimin –otoban gürültüsünden korunan kent sakininin mi, evi o kadar da iyi korunmayan yoldan geçen birinin mi, eski bir Avrupalının mı yoksa Kuzey Afrika'dan yeni gelmiş bir göçmenin mi– yaptığı sorusunu, bu önemli soruyu sormak bile gerekmez. Ya da Washington'daki siyah granitten yapılmış Vietnam Savaşı Anıt Duvarı'nın nasıl farklı şekillerde algılandığını. Örneğin bu duvarın tasarımcısı şöyle diyordu: "İçimde dünyayı kesip açmak gibi ani bir istek uyanmıştı... zamanla sağaltıcı olacak ve geçip gidecek bir şiddetti bu. Çimler yine uzayacak ama kesik izleri kalacaktı... tıpkı zemini düzeltmek için bir kayayı kestiğinizde olduğu gibi." Öte yandan duvarın tasarımına başlangıçta itiraz eden, bazı savaş gazilerinin de aralarında bulunduğu protestocularsa anıtı şöyle tanımlıyordu: "Kara bir utanç yarası... bir mezar taşı... Geleceğin asker kaçakları ve yeni solcuları için bir ağlama duvarı... bir hüsran anıtı."[5] Düşünün ki, etrafı duvarlarla çevrili güvenlikli bir sitenin

4. Said, *Şarkiyatçılık*, s. 64-5.

5. Akt. Marita Sturken, "The Wall, the Screen, and the Image", *Representations 35* (Yaz 1991), s. 122, 124.

nasıl algılanacağı bile açık bir şehirde mi yoksa her yerde düzinelerce benzerinin bulunduğu bir Amerikan banliyösünde mi, Güney Kaliforniya'da mı yoksa Bağdat'ta mı olduğuna göre değişir.

Duvarlar ve diğer bariyerler ömürlerinin değişik safhalarında farklı anlamlar ifade edebilir: Nazilerin inşa ettiği Atlantik Duvarı ve Çin Seddi bu duruma örnek oluşturur. Paul Virilio gençliğinde çocukların yıkıntılarında oyun oynadığı Atlantik Duvarı'na ilişkin uzun denemesinde şunları yazıyor:

> Sığınağın şiirselliği onu kullananlar için hâlâ bir kalkan görevi görmesinden, en nihayetinde bir çocuğun derme çatma zırhına, içi boş bir kabuğa dönüşecek kadar. hatta hasımların, miğferlerinin daracık aralıklarından birbirinin gözüne bakabildiği eski tarz bir düellonun duygularda dolaşan hayaletine dönüşecek kadar köhnemiş olmasından ileri gelir. Sığınak tek bir silahın bile çok güçlü olduğu, öyle ki hedef aldığı kişinin, ne kadar uzağa giderse gitsin kaçamadığı bir çağın ön-tarihidir... Sahile vuran soyu tükenmiş bir türün derisi misali terk edilmiş olan sığınak, Batı'nın askeri tarihinin oyun bitimindeki son teatral jestidir.[6]

Duvarların anlamına ve yorumlanma biçimine yön veren söylemler zaman içinde nasıl değişiyorsa, duvarların anlamı hayatlarını düzenledikleri tebaalar ve ikiye böldükleri yerlere göre de çeşitlilik ve değişkenlik gösterir. Örneğin İsrail duvarı geçtiği bölgenin bir tarafı için korunma ve güvenliğin, diğer tarafı içinse saldırı, tecavüz ve tahakkümün ifadesidir. Duvar kimi İsrailli Yahudiler için İsrail yurdunda güvenliği sağlama işleviyle özdeşleştirilirken, kimilerinin nazarındaysa işgalin utanç ve vahşetini ifade eder. Kaldı ki, bu söylemler yıllar içinde zamansal ve mekânsal değişimler göstermeye devam edecek, Duvarın ayırdığı, içinden geçtiği ve ürettiği mekân ve halklar üzerindeki etkilerinin değişmesiyle birlikte onlar da farklı kılıklara bürünecektir.

ABD'deki 11 Eylül sonrası güvenlik mimarisinde de fiziksel yapılar ile bu yapılara anlam katan söylemlerin zamansallığı arasındaki karmaşık ilişkinin bir örneğine rastlamak mümkün. New York ve

6. Paul Virilio, *Bunker Archeology*, çev. George Collins, New Jersey: Princeton Architectural Press, 2008, s. 46. Ayrıca bkz. Keith Mallory ve Arvid Ottar, *Walls of War: A History of Military Architecture in North West Europe 1900-1945*, Londra: Astragal Books, 1973.

Washington'a düzenlenen terörist saldırılar sonrasında federal binaların, Washington'da Beyaz Saray'ın ve New York'ta Wall Street semtinin etrafına yüzlerce "Jersey bariyeri" yerleştirilmiştir (Ters dönmüş "T" harfine benzeyen bu geçici çimento bariyerlerin böyle anılmasının nedeni, ilk olarak New Jersey ücretli otoyolunun yapımında kullanılmış olmalarıdır). Bariyerlerin başta arabalı intihar bombacılarına ve gerek ABD'deki 11 Eylül olaylarında, gerekse –sonraki ay düzenlenen şarbon saldırıları, hatta beş sene önce Tokyo'da gerçekleşen sinir gazı saldırısı gibi– yakın dönemlerde gerçekleşen başka olaylarda hiç kullanılmamış silahlara karşı etkili olması amaçlanmıştır. Ayrıca arabalı intihar saldırıları, Ulusal Güvenlik veya Dışişleri Bakanlığı'nın 11 Eylül sonrasında en çok üzerinde durduğu kitle imha silahları arasında da yer almamaktadır. Öyleyse Jersey bariyerleri neden? Mimari uzmanı Trevor Boddy, Jersey bariyerlerinin mahut dönemdeki işlevini "korkunun temalaştırılması" olarak nitelemekte ve bariyerleri olağanüstü halin görsel skenografisinin üretilmesine katkıda bulunan "güvensizlik mimarisinin" parçası olarak konumlandırmaktadır.[7] Dönemin gergin atmosferi hesaba katıldığında, bariyerler, edimsel düzeyde, havaalanı güvenlik noktalarında bebek arabalarının kılı kırk yararcasına aranmasına benzer tarzda iş görmektedir. Ulusal güvenlik tehditlerini önleme amacıyla ilgisi olmayan bu bariyerler, muhtemel yahut yaklaşan bir tehlike hissinin uyanması ve sürgit kılınması sonucunu doğurur. Bu hisse, işgallerden tutun da anayasal önlemlerin askıya alınmasına kadar, devletin ulusun korunması gerekçesiyle her türlü tedbiri almasına olanak sağlar.

Bununla beraber, 2004 yılının sonuna gelindiğinde, Washington merkezine ve New York'ta finans merkezine kurulan Jersey bariyerleri kaldırılmıştır. Peki neden? Boddy'ye göre bunun nedeni, terörizm endişesinin son bulması değil, genel ulusal güvenlik söyleminin değişmesidir. Washington'daki Başkent Planlama Komisyonu "bariyerlerin korku ve kemer sıkma hissi yaratmasından, açık ve demokratik toplumun temel kabullerini baltalamasından" kaygı duy-

7. Trevor Boddy, "Architecture Emblematic: Hardened Sites and Softened Symbols", *Indefensible Space: The Architecture of the National Security State* içinde, haz. Michael Sorkin, New York: Routledge, 2008, s. 281-2.

maya başlamıştır.[8] Sonuç olarak, bu güvensizlik mimarisi, yerini görünür olan ama korkutmayan ve üst-düzey çağdaş şehir estetiğiyle çok daha uyumlu bir güvenlik mimarisine bırakmıştır. Bu yeni mimaride, "NOGO bariyerleri" (kaldırım ve otoyollara yerleştirilen yapısal olarak uyumlu ve taşınabilir darbe kolonları) ve "Kaplan Kapanı" (yayaları taşıyabilecek kadar güçlü olan ama üzerinden geçen araçları yutabilen yüzey kaplamaları) gibi yapılara yer verilmektedir.[9] Kalıcı yapıların yerini geçici yapıların almasından çok daha fazlasını ifade eden bu güvenlik donanımları korku, tehlike ve ulus etrafında kurulan söylemin değiştiğine işaret ediyor: Kaynağı ve büyüklüğü bilinmeyen korkunç saldırılar karşısında sinmiş yaralı dev şeklindeki ABD imajından sakin, kendine güvenen ve her şeye hazırlıklı güvenlik uzmanı imajına geçilmiştir.

Duvarların mimari çevreyi hem oluşturan hem de bu çevre tarafından oluşturulan bağlamsal ve söylemsel anlam çerçeveleri içinde nasıl iş gördüğünün anlaşılması, yeni duvarların inşasına yön veren bağlamları kavramanın önemini vurgular. Bu kitapta söz konusu bağlamlar kendi ulusal özellikleri içinde incelenmek yerine –ki böyle bir inceleme de elzemdir– zayıflayan devlet egemenliğinin oluşturduğu daha geniş çaplı tarihsel bağlam içinde incelenmektedir. Duvarların somut ve psikolojik anlam ve etkilerini ortaya çıkaran bağlama odaklanmak, ulus-devletlerin duvar çekme edimini devletler (yani siyasal iktidarın yanı sıra, siyasi arzu) ve tebaalar açısından değerlendirmenin önemini ortaya koyar. Bu noktada, duvar çekme ediminin, devletler ile tebaalara yön veren ve bu ikisini birleştiren simgesel ve duygusal temsil ve göndermeler arasındaki bağlantı açısından değerlendirilmesi de önem taşır. Bu iki kesit elbette birbirinden bütünüyle ayrılamaz; duvar çekme talebini yaratan, duvar çekmeyi meşrulaştıran veya ona anlam katan kamusal söylemler ile resmi siyasal söylemler arasında kesin bir ayrım çizgisi yoktur. Devle-

8. *A.g.y.*, s. 281.

9. Bu mimari ne kadar gelişkin ve zarif olsa da, 11 Eylül'ün ön plana çıkardığı tehlikeler karşısında hâlâ yetersiz kalmaktadır. Yaya intihar bombacıları, biyolojik silahlar, uçak korsanları, vb. karşısında etkisizdir. Bugüne kadar ABD'de arabalı bombalamalar çok az görülmüş, yöntem –başta Weatherman Örgütü ve ("Oklahoma Bombacısı" lakaplı) Timothy McVeigh olmak üzere– sadece yerli teröristler tarafından kullanılmıştır.

tin meşruiyeti, devletin çıkarlarıyla bağdaşmayan toplumsal arzuları muhatap almasına bağlıdır genellikle. Öte yandan tebaalar devletin gerekli gördüğü savaş ve vergi gibi şeyleri, bunlardan etkileniyor veya hayatlarının seyri bunlara göre belirleniyor olsa bile her zaman istemeyebilir. 11 Eylül sonrası Jersey bariyeri hikâyesinin de düşündürdüğü gibi, devletlerin ürettiği korku ve tehdit söylemleri, tebaaların duygularını yansıtır, sorgular ve düzenler. Diğer taraftan, halkın ABD'nin güney sınırında bir bariyer inşa edilmesine yönelik yoğun talebi ile birçok siyaset analistinin bariyerin etkililiğine dair kuşkuları arasındaki tezat, devletin amaçlarını kamusal arzu ve fantazilerin şekillendirip sınırlandırdığının göstergesidir.

Devlet politikaları ile tebaanın arzularının birbirinden ayırt edilemediği bir nokta daha vardır. Gerek tebaanın gerekse devletin egemenliğine meydan okuyan güçler aynı küreselleşme güçleri olsa da, liberal söylem aşınmış devlet egemenliğini tebaanın tehlikeye giren egemenliğiyle irtibatlandırır. İhlal edilen savunmasız siyasal sınırlar, bu ikisinin çözülmesini beraberinde getirir. Dahası, nasıl ki tebaa kimi zaman devlet egemenliğiyle özdeşleştirilebiliyor veya tanımlanabiliyorsa, devlet de korunmaya muhtaç, savunmasız bir tebaayla özdeşleştirilebilmekte ve tanımlanabilmektedir. 2. Bölümde ele aldığım gibi, liberal demokrasilerde, devlet egemenliği ile bireysel egemenlik arasındaki, liberal toplum sözleşmesinin merkezinde duran devre, bu izdüşümsel özdeşliğin kurulmasına olanak sağlar. Hobbes'tan Locke'a, Rousseau'dan Hegel'e kadar, siyasal egemenliğin tebaanın toplumsal egemenliğini güvenceye aldığı ve genişlettiği kabul edilir hep. Doğa durumunda, kuşkusuz, belli bir ilkel bireysel egemenliğin bulunduğu varsayılmıştır, fakat bu öyle savunmasız ve kırılgan, zedelenmeye, köleleştirilmeye veya öldürülmeye öylesine açık, denetlediği alanı mülkiyet aracılığıyla genişletmekten öylesine âciz bir egemenliktir ki, olsa olsa anti-teolojik bir egemenlik olarak anlaşılabilir. Yani söz konusu ilkel bireysel egemenlik, Tanrı'nın sonsuz gücünün sekülerleştirilmiş bir versiyonu olarak formülleştirilen ve insanların korunmasını sağlayan siyasal egemenliğin tam tersidir. Liberal söylemde, özellikle Hobbescu versiyonunda, devlet öncesi insan büyük güçlere ve yargı yetkisine sahip bir varlık olarak değil, "sürekli vahşice öldürülme korkusu ve tehdidi" altında yaşayan ve hayatta neredeyse hiçbir şey başaramayan veya

muhafaza edemeyen, devamlı tehlike altındaki tepkili bir varlık olarak resmedilir.[10] Bu yüzden, liberal ontoloji içinde, devlet egemenliğinin zayıflaması tebaa için son derece savunmasız ve tecavüze açık bir varoluş durumuna dönüş tehdidi demektir.

Devlet egemenliği ile bireysel egemenlik arasındaki bazı yakınlık ve özdeşlik düzeyleri bulunduğunu ve duvarların çeşitli şekillerde devlet ile tebaa arasında bir seferberlik alanı oluşturduğunu göz önünde tuttuğumuzda, bu ikisine ilişkin tartışmaları birbirinden net bir şekilde ayırmamız mümkün değildir. Bu bölümde devlet ve tebaanın güdülerinin hangi noktalarda kesiştiği, ayrıca bugün her yerde deli gibi duvar inşa edilmesinde eşit pay sahibi olan maddi ve öznel güçlerin nasıl üst üste bindiği değerlendiriliyor. Sonraki bölümde ise, geç modern dönemin, duvarlarla çevrili ulus-devletleri arzulayan savunmasız ve korunmasız tebaası daha açık psikoloji terimleriyle inceleniyor.

Egemen Âcizlik

Yirmi birinci yüzyılın başında mantar gibi çoğalan duvarların en çarpıcı yanı, iktidarın şebekeleşmiş, sanal, mikrofizik, hatta akışkan olduğu, halkların ise melezleşmese bile giderek birbiriyle bağlantılı hale geldiği geç modern dünya bağlamında, fiziksel, katı ve modern öncesi bir görüntü sergilemeleridir. Gündelik hayata sınırlar koyan –müze, konser, spor müsabakası, okul ve havaalanı girişlerindeki– kontrol noktalarına ne kadar alışmış olursak olalım, beton, tuğla, demir, çelik, tel örgü, hatta sentetik ağdan imal edilen duvarların herkesin gözü önünde yavaş yavaş inşa edilmesinde arkaik bir yan göze çarpmaktadır. Kültür ve siyasetin geç modern dönemdeki gelip geçiciliği, değişkenliği ve yüzeyselliğiyle kıyaslandığında, du-

10. Thomas Hobbes, *Leviathan*, haz. C. B. MacPherson, Londra: Penguin, 1981, 13. Bölüm, s. 186. Bu nedenle, doğal özgürlük ve bağımsızlıktan feragatin haklı gerekçesi, gerek başlangıçta gerekse sonrasında hep devlet egemenliği sayesinde korunma vaadi olmuştur. Bu feragat "sivil egemenlik" diyebileceğimiz yeni bir bireysel egemenlik biçimi yaratmıştır. Burada takas, Rousseau'nun doğal özgürlüğümüz karşılığında elde ettiğimizi ileri sürdüğü ahlaki ve sivil özgürlüğe ve aynı şekilde siyasal egemenliğin temin ettiği koruma güçlerine bağlıdır.

varlar katı ve kalıcı bir görünüm sergiledikleri gibi, hile ve sahtelikten de uzak oldukları izlenimini verirler. (Verilen adların –İsrail "güvenlik duvarı", ABD "sınır hattı", Kuzey İrlanda "barış hattı"– bu duvarları olduklarından farklı gösterme amacı taşıdığı su götürmez olsa da, bu gibi adlandırmalar gerek göndergenin gizlenemez nitelikleriyle, gerekse göndergeyi süsleyen protesto amaçlı duvar resimleri ve yazılarıyla alay konusu haline gelmektedir.)[11] Her gün sayısız sanal duvar–bilgisayarlarımızdaki güvenlik duvarları, casus yazılım ve istenmeyen postalara yönelik filtreler, ayrıca arabalar, evler, işyerleri ve çantalar da dahil olmak üzere hayatımızın her alanındaki otomatik kilitleme ve alarm sistemleri– arasında dolaşıyor olsak da, gerçek duvarların diğerlerinden farklı bir görüntüsü vardır. Fiziksellikleri bambaşka bir çağa; kaleler ve kralların, milisler ve kale hendeklerinin, Ostrogot ve Vizigotların olduğu bir çağa ait oldukları izlenimini verir. Adeta akıllı bombaların, uzaydaki füze kalkanlarının, küresel ısınmanın ve dokunmatik dijital yüzeylerin olduğu bir çağa, insanların ve hava kirliliği veya yeni grip türleri gibi tehlikelerin, artık fiziksel bariyerlerle kontrol altına alınamayacak denli hareket halinde ve birbirine karışmış olduğu bir çağa ait görünmezler.

Dahası, çağdaş eleştirel teorinin etkisiyle, hem simgesel hem gerçek anlamda önleyici bir tedbir olan duvarlarla kökten çelişen iktidar kipliklerine daha aşinayız. Bilhassa yirminci yüzyıl sonu Kıta Avrupası düşüncesinden, dikkatimizi iktidarın söylemsel tortularına, merkezsiz mahiyetine, metalaştırılamayan işleyişine ve yersiz yurtsuzlaşmasına çevirmeyi öğrendik. Jacques Derrida bizi iktidarın dili mesken tutmasına ve dil içinde işlemesine karşı uyarırken, Michel de Certeau mekândaki hareketliliğine dikkatimizi çeker. Michel Foucault ile Gilles Deleuze ise iktidarın disipliner veya şebekeleşmiş niteliklerine, rizomu andıran döngüsel hareketlerine, yarattığı görülmedik tahakküm etkileriyle bağdaşmayan hafif ve uçucu özelliklerine karşı uyarır bizi. İktidarın kültür, simgesel düzenler,

11. "Barış hattı" –uzunluğu birkaç yüz metreden birkaç kilometreye kadar değişen, demir, tuğla ve çelikten yapılmış, çarpıcı siyasi resimlerle süslenmiş duvarlardan oluşan bir hattır– Belfast, Derry ve Kuzey İrlanda'nın başka kesimlerindeki Protestan ve Katolik mahallelerini birbirinden ayırır. 1970'li yılların başında yapımına başlanan hattın inşası hâlâ devam etmektedir.

ruhlar, bilim ve öteki bilgi türlerine nasıl mevzilendiğine ışık tutan başka düşünürler de olmuştur. Buna karşın, duvarlar bizi egemen, mekânsal olarak sınırları çizilmiş ve ülkesel olan bir iktidar kipliğine ve ontolojisine geri götürüyor gibi. Somut, görünür, merkezi olan ve apaçık biçimde maddi güç kullanılarak, polisiye tedbirlerle uygulanan bir iktidarın ifadesi gibi görünüyorlar. Foucault'nun "baskı varsayımına" yönelik eleştirisi ve iktidarın baskıcı veya sansürcü veçhelerinden ziyade üretici veçhelerine yaptığı vurgu ne kadar yerinde olsa da, görünüşe göre, fiziksel olarak *inderdit*'yi (yasak) resmen ilan edip yürürlüğe sokan duvarların cisimleştirdiği şey, tastamam "hayır"ın gücüdür. Bu nedenle yeni duvarlar liberallerin küresel köy umutlarının olduğu gibi, her türden post-yapısalcı iktidar teorileştirmesinin karşısında da bir çeşit ikaz gibi durmaktadır. Nitekim ulusların ve yüksek güvenlikli cezaevlerinin sınırlarını belirleyen duvarlar, teknolojik ve yapısal donanımları açısından birbirine benzemeye başladıkça, disipliner iktidar rejimi eskide kaldığı düşünülen kapatma rejimi karşısında solup gittiği gibi, "liberal özgürlükler" sosuna bulanmış "küresel olarak birleşmiş insan dünyası" vaadi de çimento, tel örgü, gözetim ve kapatmanın norm halini aldığı bir dünyanın ayakları altında ezilip gider.

Virüsler ve önlemler, siyasi iktidarın şebekelere bölünmesi ve ev, araç, okul ve havaalanlarındaki güvenlik donanımları ile ulus-devlet duvarlarının kontrol noktaları arasındaki ilişki, gerek devletlerin gerekse tebaaların bugün duvar inşasına yatırım yapmalarının nedenini anlamak için önemli bir ipucudur. Daha önce de belirttiğim gibi, yirmi birinci yüzyılın başındaki duvarlar başka devlet iktidarlarından gelebilecek *uluslararası* saldırılara karşı bir savunma olmak şöyle dursun, siyasal egemenliğin desteğinden yoksun *ulus-aşırı* ekonomik, toplumsal ve dini akışlara verilmiş bir tepkidir. Bu yeni duvarlar sadece dışarıdan gelen baskıyı değil, göçmen işgücü, uyuşturucu, silah ve başka kaçakçılık faaliyetleri için cazibe merkezi niteliğindeki ülkelerde gerçekleşen insan ve mal hareketini de hedef alır.[12] İdeolojik açıdan bakıldığında, duvarların engellediği dü-

12. Peter Andreas, "Redrawing the Line: Borders and Security in the Twenty-first Century", *International Security* 28, Sayı 2 (Güz 2003), s. 78 ve *Border Games: Policing the U.S.-Mexico Divide*, New York: Ashgate, 2004, s. 17.

şünülen tehlikeler arasında sadece muhtemel intihar bombacıları değil, göçmen yığınları; sadece ulusa yönelik şiddet eylemleri değil, ulusal kimliğin, etnik veya ırksal demografiyle dönüşüme uğrayarak imgesel düzeyde zayıflaması; sadece kaçak girişler değil, ulusal niteliğini kaybetmiş ulusal ekonomiler yahut asıl görevleri olan refahı büyük oranda boşlamış refah devletleri üzerinde artık daha fazla sürdürülemeyecek olan baskı da yer almaktadır. Bu haliyle yeni duvarlar "iç" ve "dış" terimlerinin ille de ulusal kimliğe veya bağlılığa tekabül etmediği, yani –duvarlar her ne kadar açıkça bunları ifade ediyor ve birbirinden ayırıyor görünse de– başkalık ile farklılığın yargı yetkisi ve üyeliğe bağlı olduğu bir bağlamda bir "iç"i "dış"a karşı korumaktadır. Günümüzde duvarlar içeride savunulanın da, dışarıda bırakılıp defedilen veya püskürtülenin de devletler veya yurttaşlar olmadığı, her iki taraftaki tebaaların, siyasi iktidarın, siyasi kimliğin ve şiddetin bölgesel anlamda devletlerden ve egemenlikten bağımsız olabildiği bir iç/dış ayrımını ifade etmektedir.

İç/dış ayrımlarının artık ülke sınırlarıyla ve devlet faaliyetleriyle bağdaşmadığını ortaya koyan bir durum, yeni göçmenlerin yaygın biçimde ulusa yönelik tehditle özdeşleştirilmesidir: Bu özdeşlik 1991'de –"Bugün karşı karşıya kaldığımız sorun bir göç sorunu olmaktan çıkmış, istila sorununa dönüşmüştür" şeklindeki veciz sözleriyle– Valéry Giscard tarafından, daha yakın dönemdeyse Avrupa, Avustralya ve Kuzey Amerika'daki medeniyetler çatışması savunucuları tarafından ifade edilmiştir.[13] İç/dış ayrımının ülke sınırları ve devletlerle bağdaşmazlığı, Batı demokrasilerinin birçoğunda iki veya daha fazla yasal yurttaşlık statüsünün (bir tarafta "nizami" yurttaşlar, diğer tarafta "ülkede yaşayan yabancılar" vardır) giderek yaygınlık ve geçerlilik kazanmasında da kendini gösteriyor; halbuki önceleri demokrasi dışı yönetimlerle, sömürgeci devletlerle yahut açıkça belli bir dini, etnik veya ırksal kimliği muhafaza etmeye çalışan devletlerle özdeşleştirilen bir uygulamaydı bu.[14] Bu bağdaş-

13. Valéry Giscard d'Estaing, *Le Figaro Magazine*, (21 Eylül 1991), akt. Jane Freedman, *Immigration and Insecurity in France*, Aldershot, İngiltere: Ashgate, 2004, s. 17.

14. Batı demokrasilerinin çoğu son iki yüzyılın temayüllerini tersine çevirerek, son yirmi otuz yıldır genel yurttaşlıktan, özellikle de ülkelere yeni giriş yapanları vatandaşlığa kabul etmekten geri durmaya başlamıştır. Sadece Fransa ve

mazlığın bir göstergesi de, "hüsrana uğramış", savaş yaşanan veya ekonomik açıdan muhtaç durumdaki devletlerden gelen sığınmacıların sayısının artması, geldiği ülke dünyanın başka yerlerinde kabul görmeyen veya artık resmen tanınmayan sığınmacıların oluşturduğu devletsiz yığınların giderek büyümesidir. Demokrasilerde yeni göçmen yığınları ile dışarıdan gelen terör tehdidi arasında kurulan bağda –ister hayali olsun, ister gerçek– ve arz bölgeleriyle talep bölgelerini birbirine bağlayan kaçak uyuşturucu şebekelerinde de aynı bağdaşmazlık kendini belli eder. İç/dış ayrımının ülke sınırlarıyla ve devlet faaliyetleriyle bağdaşmadığının bir işareti de araba, makine, elektronik eşya ve diğer tüketim mallarının imalatında kullanılan malzeme ve işgücü kaynaklarının dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış olmasıdır, zira ürünlerin, hatta birçok firmanın ulusal bir kimlikle tanımlanmasını giderek zorlaştıran bir dağılmadır bu. (Mesela Ford Amerikan arabası mıdır, yoksa ithal midir?)

Bu bağlamda, Schmitt'in siyasi hayatın birbirine sımsıkı bağlı terimleri için sunduğu tanımlar demeti, görünüşe bakılırsa, geç modern dönemde tam anlamıyla dağılıyor: "olağanüstü hale karar veren" egemen, "bir birleşme ya da ayrışmanın en uç yoğunluk derecesinin ifadesi olarak dost/düşman ayrımına" bağlı olan siyasal ve egemenlik ile siyasalın çakıştığı alan olan devlet.[15] Artık devlet en üstün ve karar verici gücün tutarlı bir tecessümü yahut tanımlanabilir ve yekpare bir *dış* düşman tarafından kimliği teşkil edilen bir ittifakın (dostlar ittifakının) temsilcisi olmaktan çıkmıştır. Siyasal ise, egemen devlet güçlerinin elinde değildir artık veya onlar tarafından düzenlenemez. Bir başka ifadeyle, egemenlik artık –ne Schmitt'in

---

Almanya değil. ABD, Avustralya ve Hollanda da dahil, tarihte göçmen ve sığınmacılara kucak açmasıyla meşhur bütün ülkeler, yakın dönemde "haklar konusunda, uyruklar ile uyruk olmayanlar arasındaki uçurumu genişletmiş" ve herkese açık olan yurttaşlık modelleri yerine, ayrıcalıklı modelleri yürürlüğe sokmuştur. Bkz. Freedman. *Immigration and Insecurity in France*, s. 14. Yurttaşlığın kültürel ve siyasi eşiği yükseltilmiş, sadece dil yeterliliği değil, örneğin Hollanda'da olduğu gibi, eşcinsellik, çıplaklık ve cinsiyet eşitliğine yaklaşım da yurttaşlığa kabulde ölçü sayılmaya başlamıştır.

15. Carl Schmitt, *Siyasal Kavramı*, çev. Ece Göztepe, İstanbul: Metis, 2006, s. 46-7. Ayrıca Carl Schmitt, *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. çev. George Schwab, Chicago: University of Chicago Press, 1996, s. 5.

tanımına göre ne de başka bir anlamda– siyasalı yönetmemekte veya bünyesinde bulundurmamaktadır. Gerçekten de yeni duvarlar açısından bakıldığında, Schmitt Minerva'nın alacakaranlıkta uçan baykuşunun ta kendisi gibi görünür. İki dünya savaşı arasındaki dönemde böyle bir ustalık ve açıklıkla ifade ettiği, sımsıkı ördüğü kavramlar, modern dönemde ömürlerinin son fasıllarına girmektedir.

Duvarlar küreselleşmenin sınırlara tabi ulusal ekonomi ve demografiler üzerinde yarattığı çözücü etkilerin yanı sıra, gerek devlet politikaları gerekse tebaaların endişeleri bağlamında hem ulus-devletlerin kıyılarını aşındıran hem de onları çaprazlamasına kesen hukuksuzluğun gitgide artmasına da mukabelede bulunur. Bu hukuksuzluğun kendisi ulus-devlet egemenliğinin sürekli inkârına karşılık gelmekte, zayıflamasına katkıda bulunmakta ve sonuç olarak devletin olağan değil, olağanüstü iktidar uygulamalarıyla karşılanmaktadır: Bu hukuksuzluk karşısında yasal ve disipliner pratiklerden ziyade askerin, polisin ve ablukanın işin içine girdiği uygulamalar devreye sokulur. İşte bu yüzden, duvarların ortaya çıkmasının tek nedeni "sınırlarımızın denetimini kaybetmemiz" değildir; nitekim Peter Andreas'a göre bu yaygın kanı, "devletin kaçak geçişleri bilfiil şekillendirme, tayin etme, hatta (çoğu zaman istemeye istemeye) kolaylaştırmadaki payını olduğundan daha az gösterirken, geçmişte sınırlarını denetim altında tutma kudretini de mübalağa eder."[16] Duvarların sınır denetimine mahsus olduğu düşüncesi, sadece ülkeye kimlerin ve nelerin girdiğiyle ilgili dar kapsamlı bir polisiye tedbirden ibaret oldukları varsayımını da barındırır. Böyle bir anlayış, duvarların devlet egemenliğinin ve tutarlı ulusluk tahayyülünün aşınmasında oynadığı, daha önemli düzeydeki simgesel rolü kavramaktan uzaktır; bu iki yönlü aşınma gerek ulusların gerekse tebaaların ruhsal, siyasi, ekonomik ve kültürel hayatına yayılmakta ve devletlerin önüne çelişkili, karşılanması zor bir yığın iç ve dış zorunluluk çıkarmaktadır.

Demek ki, yeni duvarlar ulus-devlet egemenliğinin bir tezahürü olmak şöyle dursun, egemenliğin *a priori* statüsünü ve yasal otorite, birlik ve yerleşik yargı yetkisiyle olan doğal bağını kaybettiğine işaret etmektedir. Yeni duvarların mukabele ettikleri çatışmaları kalıcı

16. Andreas, *Border Games*, s. 7.

ve aşılamaz çatışmalar olarak kodlamasında da kendini gösteren bir durumdur bu. Tartışmalı egemen otorite ve hukukun bu şekilde kodlanarak askerileştirilmesinin sonuçları, birkaç duvarın inşasına yol açan toprak anlaşmazlıkları ve sömürgeleştirme çabalarıyla başlayıp, başka duvarların inşasını fitilleyen insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılığına kadar uzanır. Ayrıca duvarlar hukuku aşan veya dışarıda bırakan –ve Schmitt'e göre egemenliğin göstergesi olan– olumsal bir kararcılıktan kaynaklanıyor yahut böyle bir kararcılığı cisimleştiriyormuş gibi yorumlansa bile, devlet iktidarını daha da dağıtan, dolayısıyla devlet ile egemenlik arasındaki bağı daha da zayıflatan, büyük ölçüde dağılmış bir kararcılıktır buradaki. Bu durumu, duvar çekme faaliyetine eşlik eden ve çoğu zaman daha fazla yeni duvarın yapımında önemli rol oynayan suçlardan ve gönüllü bekçiliğe soyunmuş çetelerden daha açık ortaya koyan bir şey yoktur.

İsrail'de yerleşimciler ile ABD ve başka ülkelerde yurttaşlar, sınırlarda devriye gezmek, hatta "kaçakları" yakalamak için, kimi zaman da duvarların inşa edildiği yerlerde toprakları, hayatları ve geçim kaynaklarını altüst etmek pahasına yarattıkları kargaşada "işleri oldubittiye getirmek" için yasaları bizzat uygulamaya kalkarlar genellikle. Bunun örnekleri saymakla bitmez: Sözgelimi İsrailli yerleşimcilerin Filistinlilere ait zeytinlikleri geceleyin yakarak yok etmesi; ABD-Meksika sınırında karşıt iki eylemci grubu arasında yaşanan aralıksız çatışmalar (bu çatışmaların bir tarafında şehir dışındaki sınır geçiş noktalarının kuzeyinde yer alan çöllük alana su ve harita bırakan kerameti kendinden menkul "melekler", karşı tarafında ise kaçakları avlayıp, bu malzemeleri toplayan, kimi zaman da doğru haritaların yerine yanlışlarını, temiz su yerine pis su koyan Minutemen örgütü vardır); İsrail Silahlı Kuvvetleri'nin yasadışı İsrail yerleşimlerini ve saldırgan yerleşimcileri Filistinli komşularına karşı koruması gibi. Nitekim İsrailli parlamenter Yuli Tamir bu uygulamayla ilgili üzüntüsünü şu şekilde dile getirir: "Normal bir ülkede, suçlularla güvenlik güçleri duvarın iki ayrı yanında olur ve faaliyetleri arasında eşgüdüm olmaz."[17] İsrail'de yaşanan gerçekten

17. Yuri Tamir, "Protection in the Territories", *Ha'aretz*, 18 Mart 2003, akt. Derek Gregory, *The Colonial Present: Afghanistan, Palestine, Iraq*, Oxford: Blackwell, 2004, s. 131.

uç bir durumdur, ama Tamir'in feryadı, hukuk/hukuksuzluk, iç/dış ve sivil/asker gibi bildiğimiz ikiliklerin geçerli olmadığı duvar bölgesinde bu eşgüdümün giderek ne kadar "normalleşmiş" olduğunu anlatmaktan uzak.

Peki egemen yargı yetkisi ve hukuk iddiaları olmasa, yeni duvarlar geç modern dönem egemenliği –gerek hukukun gerekse yurttaşlığın askıya alındığı– kalıcı bir "olağanüstü hale" yerleştiren bir teorik çerçeveyle birleştirilebilir mi? Yeni duvarları (Schmitt'in egemenliğin işareti saydığı) hukuki olağanüstü hale karar vermenin geçici değil de sürekli olduğu yeni bir siyasi manzaranın unsuru olarak görmek mümkün mü? Kısacası bu duvarlar Giorgio Agamben'in geç modern dönem egemenliğin "olağanüstü halin genelleşmesine" yöneldiği yollu teziyle birleştirilebilir mi?[18] Duvarlar egemen bölgenin merkezinden sınırına kadar yaşanan güvenlik çatışmalarını normalleştirmelerinden ve –Fas'taki İspanyol yerleşim bölgelerinde, Fas'ın Doğu Sahra'yı sahiplenmesinde, Keşmir'deki duvar inşasında veya Batı Şeria'yı dolaşan duvarda olduğu gibi– çoğu zaman bu sınırları yeniden üretmelerinden yahut sınır bölgelerini genişletmeleri ve yeniden konumlandırmalarından ötürü, böyle bir durumun işareti sayılabilir herhalde. Bu bakımdan, görünüşe bakılırsa, duvarlar genellikle egemenliğin dış yüzüyle –düzenden ziyade husumetle– ilişkilendirilen bir soruna delalet etmekte ve "dostların" duvarın içine alındığı, "düşmanların" dışarıda dört bir yanı sardığı kesimler ve adalar yaratmak suretiyle bu sorunu toplumun bütününe yaymaktadır. Kökeni ulusal aidiyete ve devlet kimliğine dayanan "biz burada/onlar orada" kuruntusu, ne *apartheid* sonrası Güney Afrika'nın barikat ve kontrol noktalarıyla dolu peyzajında, ne duvarlarla bölünmüş Bağdat ve Kudüs şehirlerinde, ne de ABD-Meksika sınırının kuzeyindeki iç kontrol noktalarında ve beyazların yaşadığı kapalı cemaatlerde sürdürülebilir. Bu teorik çerçeveden bakıldığında, duvarlar ulusun artık dost/düşman arasındaki sınıra karşılık gelmediği, egemenliğin hukuku askıya alma ve dört bir yandaki düşmanları caydırma amaçlı daimi olağanüstü yetkileri dosta

18. Giorgio Agamben, *Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı, 2001 ve Giorgio Agamben, *Olağanüstü Hal*, çev. Kemal Atakay. İstanbul: Varlık, 2008.

düşmana ilan ettiği bir duruma cevap yermekte ve bu durumu devam ettirmektedir.

Duvar çekme faaliyetine Agamben'deki anlamıyla bir egemenlik ifadesi olarak bakmakta isabetli bir yan olsa bile, bu çerçevelemenin getirdiği birtakım kısıtlamalar da vardır. Birincisi, ulus-devletlerin içinde ve dışında bulunan, onları boydan boya kateden ve ötesine geçen duvar ağlarının egemenliğin ulus-devletten kopuşunu pekiştirdiği düşünüldüğünde, Agamben'in tezinin şu soruları çözüme ulaştırmak şöyle dursun, cevaplarına muhtaç olduğu görülür: Siyasal egemenlik nerede durmaktadır? Neyin yahut kimin elindedir? Devlet iktidarının abartılı ve hukukdışı dışavurumlarına "egemen" sıfatını yakıştırmanın bir anlamı var mı, neden? İkincisi, yeni duvarları egemen siyasal iktidarın aczi olarak değil icraatı olarak konumlandıran bir tez, "kalıcı" denen "olağanüstü halin" sadece ulus açısından değil devlet egemenliğinin kendisi açısından da bir olağanüstü halin ifadesi olabileceği ihtimalini devre dışı bırakır. Yani, istisna/olağanüstü hal kendisini tanımlayan ve aleyhinde iş gördüğü normu aşındırmadan, o normun yerine kendisini geçirerek, egemenliği tanımlayan olağanüstülük statüsünü kaybetmeden kalıcı bir hal alamaz. Üçüncüsü, söz konusu çerçeve duvar çekme ediminin önemli bir veçhesini gözden kaçırır: Duvar çekmek yurttaşlar, ordu ve polis teşkilatı arasında dağılmış olan egemenlik uygulamalarıyla –bu aktörlerden hepsinin uyguladığı, bütünsel devlet egemenliğini daha da baltalayan yerel "kararcılık" ile– üst üste biner.

Son iki nokta üzerinde daha ayrıntılı durmak gerekiyor. Şayet duvarlar bir açıdan, hem ulus-devletlerin sınırlarında yer alan, hem de içinden geçen kalıcı bir düzensizlik ve hukukdışılık durumuna karşı bir silah niteliğindeyse ve egemen uluslarda hukukun üstünlüğü *ile* düzenin sınırlandırılmasına, hatta çöküşüne cevap veren yeni iktidar teknolojileri arasında yer alıyorsa, her yerde görülen hukukdışı uygulamalarla süreklilik içindedirler – yani "savaşa katılmayan düşmanları" kaygılandıran, işkence ve siyasi suikastlara zemin hazırlayan, Guantanamo kampını ve yakalanan mahkûmlara yönelik "işkenceleri" tertipleyen, ABD-Meksika duvarının inşası için iç hukuku bir kenara atan ve Adalet Divanı ile İsrail Yüksek Mahkemesi'nden çıkan kararlara rağmen Filistin topraklarında İsrail duvarının yapımına izin veren uygulamalarla. Bu durum, Agamben'in egeme-

nin kalıcı bir olağanüstü halde hukuku ve yurttaşlığı askıya alışına ilişkin teziyle bağdaşıyor gibi görünmektedir. Gelgelelim duvar çekme edimi söz konusu olduğunda, bu hukukdışılık devletin veya egemenin olağanüstü yetkisiyle sınırlı kalmaz; büyük oranda ordu, polis ve yurttaşların duvar bölgelerindeki olağanüstü yetkilerinin birbiriyle iç içe geçerek bulanıklaşmasıyla vuku bulur. Nitekim devlet egemenliğini sağlama almak için tasarlanmış şiddet tekeline olduğu gibi, devletin kararcılık üzerindeki tekeline de meydan okuyan bir bulanıklaşmadır bu.[19]

Gayet iyi örgütlenmiş olan şu ünlü yasadışı Minutemen'in ABD-Meksika duvarının Arizona'ya bağlı Naco kasabasındaki kısmını yakın dönemde inşa etmesinde de bu bulanıklaşmanın çarpıcı bir örneğine rastlarız. Nogales'teki güvenlikli gümrük kapısının yüz yirmi kilometre doğusunda bulunan bu küçük kasabada, özel mülk arazisinde, tırmanılması veya bildiğimiz aletlerle parçalanması imkânsız, kalın ızgaradan yapılmış dört metre yüksekliğinde ve yaklaşık bir buçuk kilometre uzunluğundaki bariyerin finansman, tasarım ve inşasını bizzat Minutemen üstlenmiştir. Bu girişim bir yanıyla beceriksiz ve liyakatsiz Ulusal Güvenlik Bakanlığı'na işini nasıl yapması gerektiğini gösterme amacı taşıyor gibidir, bu bakımdan da belli bir devlet karşıtlığının, en azından liberal demokratik devletlerin bürokratik ve yasal ağırlığına yönelik bir küçümsemenin ifadesidir. Örgüt bu gönüllü inşa çalışmasının anlatıldığı Web sitesinde "ülkemizin başına bela olan güvenlik krizi" konusunda devlet müdahalesinin eksikliğini kınadıktan sonra "BİRİNİN hemen şimdi bir şey yapması gerektiğini" ilan edip şunları ekliyor: "ve şimdi, birisi bunu yapıyor: Minutemen Sivil Savunma Teşkilatı ABD-Meksika sınırına GERÇEK bir sınır bariyeri yapıyor!"[20] Örgütün amacı, kuşkusuz,

19. Lars Buur Güney Afrika bağlamında gönüllü bekçilik yapan çeteleri tartışırken, olağanüstü yetkilerin iç içe geçmesiyle ortaya çıkan bu bulanıklaşmayı "egemenliğin taşeronlaştırılması" olarak niteler ve, bence isabetsiz bir düşünceyle, bunun egemenliği baltalamaktan çok genişlettiğini ileri sürer. Lars Buur, "The Sovereign Outsourced: Local Justice and Violence in Port Elizabeth", *Sovereign Bodies: Citizens, Migrants, and States in the Postcolonial World* içinde, haz. Thomas Blom Hansen ve Finn Stepputat, New Jersey: Princeton University Press, 2005.

20. "Minuteman Border Fence", www.minutemanhq.com/bf/pl10.php adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 24 Ekim 2009).

devlet iktidarını sona erdirmek değil desteklemek –aslında, bu iktidarın ayakta kalmasına yardım etmek– "sorumsuz federal hükümetimize Amerikan yurttaşlarını ve topraklarını koruması gerektiğini kabul ettirmektir." Devletin muhtemelen yitirdiği ve ateşini kısmak zorunda kaldığı su katılmadık erkekliğe Minutemen örgütünün sahip olduğunu ima eden metin şöyle devam ediyor: "Minuteman Sınır Bariyeri bölgeyi çelik gibi sağlamlaştırma... ve Amerika' nın egemenlik alanını saldırı, işgal ve terörizme karşı savunma gayesiyle sınırı güvenlik altına almanın olanaklı olduğunu ve maliyetinin yüksek olmadığını göstermek için inşa edilmiştir."[21] Minutemen sendeleyen devlet egemenliğini payandalama mücadelesi verdikçe, devlet de bu haydutlarla seve seve işbirliğine girmiştir: Örgütün inşa ettiği bariyerin tepesine, ABD Sınır Devriyesi'nin Nogales' teki sevkiyat ofislerine bağlı video kameralar yerleştirmesi manidardır. Devletin güçleri ile devlet adına hareket eden böyle bağımsız güçlerin bu şekilde kaynaşmasında ve devletin olağanüstü yetkilerinin bu şekilde temellük edilmesinde –ki yine devlete fayda olarak geri dönen bir temellüktür bu– siyasal egemenliğin daha da zayıflamasına tanıklık ediyoruz. Aslında siyasal egemenlik tam da yasadışı örgütlerin fişeklediği yerde güç kaybetmektedir.

ABD-Meksika sınırının Teksas kısmında yaşanan bir olay da, tam tersi bir amaçla başlatılmış bir girişimin nasıl devlet egemenliğinin dağılmasına yol açabildiğine örnek oluşturur. 2007 yılı başında, Teksas valisi federal hükümetin finanse ettiği Teksas-Meksika sınır bariyerinin çeşitli kısımlarına güvenlik kameralarının yerleştirilmesini öngören 5 milyon dolarlık bir projeye onay verdi. Bu kameraların çektiği görüntülerin herkese açık bir internet sitesinden yayınlanması, böylece "dünyanın her yerindeki internet kullanıcılarının sınırı izleyerek, kaçak geçiş saptadıklarında yetkilileri aramalarının" sağlanması amaçlanıyordu.[22] Oysa devlet bu şekilde güvenlik konusunda dışarıdan yardım aldıkça, sahip olduğu egemen koruyucu statüsünü aşındırmış olmuyor mu? Bu tür bir dış yardım bir de

21. *A.g.y.*

22. BBC News, "Web Users to 'Patrol' US Border", 2 Haziran 2006, www.news.bbc.co.uk/2/hi/americas/5040372.stm adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 24 Ekim 2009).

güvenlik paradoksu yaratıyor: Böyle bir sınır gözetleme teknolojisi en çok da bu teknolojiyle önlenmesi amaçlanan ve giderek gelişen kaçak geçiş sektörünün ekmeğine yağ sürecektir.[23]

Devletin mevcut duvarlı bölgelerdeki otoritesini tamamlayan ve dolayısıyla baltalayan yasadışı örgüt faaliyetlerine ek olarak internette de farklı aktörlerin olağanüstü yetkilerindeki bu bulanıklaşmayla ilgili anlamlı tezahürlere rastlanmaktadır. Adı, logosu ve tasarımıyla ilk bakışta ABD Sınır Devriyesi'nin resmi web sitesi gibi görünen "usborderpatrol.com" sitesi bunun bir örneğidir.[24] Görünüşe bakılırsa, Sınır Devriyesi teşkilatının halkla ilişkiler, siyasi seferberlik ve eğitim konularına gereken ilgiyi göstermemesinden ve sınırla ilgili Ulusal Güvenlik politikaları ve teknolojilerinin yetersizliğinden şikâyetçi olan isimsiz "ABD Sınır Devriyesi gönüllüleri" tarafından kurulmuş bir sitedir bu. Sitede egemen otoriteyi simgeleyen tek şey, grafikler ya da web tasarımı değildir. "Sınır Devriyesinden Bir Sahne" başlıklı sayfada (sayfa bu bölüm yazıldıktan sonra siteden çıkarılmıştır) Sınır Devriyesi'nin görev, yetki ve genel uygulamaları, polis kabadayılığı ve otoritesini yansıtan bir sesle etkileyici bir şekilde anlatılmaktadır. Arabayla ABD'ye geçmeye çalışan bir yabancı veya kaçakçı olarak seslenilen okurla aşağılayıcı, yıldırıcı, hatta tehditkâr bir tonda konuşulmaktadır. Konuşmanın tonu, kendi tebaasını hor gören, onlarla biraz eğlenmekten hoşlanan, profesyonelliği ve davranışları denetlenmeyen, kısacası Birinci Dünya ile Üçüncü Dünya arasındaki giriş kapılarında karşılaşabileceğimiz türden bir iktidar tonudur. Yakalanan şüphelilere haklarının okunmasını öngören yasalar da gelişigüzel alaya alınmakta ve devlet birimlerinin "ellerindeki büyük güçleri... nadiren de olsa kullandıklarının" altı çizilmektedir.[25] Fakat ilginç olan şu ki, metin açıkça ABD'

23. Bazen duvarlar için de geçerli olabilen bir paradokstur bu: Yüksek ve ışık geçirmez duvarlar sınırın "sakıncalı" tarafındaki suç faaliyetleri için bir paravan işlevi görüyor ve bunların gerektiği gibi gözlenmesini güçleştiriyor. Diğer taraftan, yarı saydam veya sanal bariyerler siyaseten o kadar görkemli olmadıkları, dolayısıyla egemenlik imajı yaratmak için pek kullanışlı olmadıkları gibi, sınır devriyelerini ve diğer muhafızları gerek silahlı kaçakçılardan gerekse silahlı direnişçilerden gelebilecek saldırılar karşısında daha savunmasız bırakıyor.

24. Bkz. www.usborderpatrol.com (erişim tarihi 24 Ekim 2009).

25. *A.g.y.*, siteden kaldırılmıştır.

ye kaçak girmeye çalışan yabancı bir "sen"e hitap etmesine rağmen, baştan sona İngilizcedir. Bu yüzden de, metin söz konusu "sen"i uyarıyor yahut eğitiyor gibi değil de, etkililiğinden şüphe duyabilecek Amerikan yurttaşlarına Sınır Devriyesi'nin gücünü –üstelik Sınır Devriyesi'nin kendisinin alenen yapamayacağı bir tarzda– ispata çalışıyor gibi. Kısacası, usborderpatrol.com sitesi Sınır Devriyesi adına tuhaf bir halkla ilişkiler faaliyeti yürütüyor ve bu esnada teşkilatın hukuk ve vatandaşlar aracılığıyla elde edebileceği imtiyazları vurgulamak suretiyle onun gücünü desteklemeye çalışıyor; gönüllü sınır bekçilerinin de benimsediği açıktan açığa egemene özgü bir işlevdir bu. Ulus-devlet egemenliğindeki zayıflamanın ardından görülen yeni bir siyasi kararcılık veya hukukdışılığın örneğine rastlıyoruz burada yine. Bu gönüllü sınır bekçiliği, devlet egemenliğini destekleyerek aslında devletin milleti savunma noktasında azalan gücünü takviye etme amacını ister istemez sakatlıyor. Sınır tahkimatı konusunda gösterilen bu çabalar, çeşitli aktörler arasında dağılmakta, dolayısıyla tam da diriltme amacını güttüğü devlet egemenliğini çözülmeye uğratmaktadır.

Daha önce de belirttiğim gibi, egemenliğin çözülüşü duvarların cevap verdiği çatışmaları çeşitli şekillerde kalıcı ve aşılamaz çatışmalar olarak kodlamasında da kendini gösteriyor. Söz konusu çözülmenin bir göstergesi de, yeni duvarların çoğunun ana hatlarıyla belirledikleri toplulukların sınırlarını çizmekle kalmayıp, aynı zamanda onları icat etmesidir. Bu duvarlar mevcut egemenliği artırmaya, devlet dışı yeni siyasi ittifakları hayata geçirmeye yahut eski ayrım çizgilerini canlandırmaya yönelik girişimler olabilir: "Daha büyük bir İsrail", Avrupa Kalesi, Güney Afrika, daha büyük bir Fas veya Güney Amerika'ya karşı Kuzey Amerika gibi. Bu ittifak ve ayrılıkların, belli devlet çıkarlarıyla örtüşmekle beraber, yerleşik egemenlerle veya ulus-devletlerle tam olarak özdeşleştirilememesi önemlidir. Ayrıca duvarlar ile egemen yargı yetkisi arasındaki kopukluk, İsrail duvarının Filistin topraklarının içlerine kadar uzanmasında yahut Fas duvarının Batı Sahra'nın ortasından geçmesinde olduğu gibi, mevcut veya müstakbel ilhaklarla sınırlı değildir. İsrail duvarı ilgili devletlerin sınırını göstermediği gibi, iki devletten biri lehine gerçekleştirilmiş kendi içinde tutarlı bir girişim de arz etmiyor. Aynı şekilde Güney Afrika'nın *apartheid* dönemi ve sonrasındaki du-

varları yahut Belfast'la Derry'yi birbirinden ayıran "barış hattı" da söz konusu kendilikleri ne ayırma ne de birleştirme amacı taşıyor. İstikrarsız ve güvencesiz egemenliğin anıtları olan bu duvarlar, daha ziyade, tasarımcıların edimsel ve teatral düzeyde tam tersini sahnelemek üzere devreye soktuğu bir durumu kurumsallaştırmaktadır.

Egemenliğin Teatralleştirilmesi

Amerikan ordusunda deniz piyadesi olarak bulunmuş Arizonalı bir çiftçi şöyle diyor: "Bu duvar göstermelik, Amerikalılar görsün de 'Evet, işte bu onları durdurur,' desin diye yaptılar. Bu duvar televizyon karşısında göbek büyüten bir Latin Amerikalıyı durdurabilir. Ama karnı aç olan, iş isteyen bir Oaxaca'lıyı durduramaz. Ağır bir yaranın üstüne bant yapıştırmak gibi bir şey bu. Düpedüz şarlatanlık."[26] Yeni duvarlar ana hatlarını çizdikleri egemenlik alanına yönelik bir tehlike farz edilen yabancı topluluklara kimi zaman etkili bir şekilde set çekse de, genellikle gösterişli ve pahalı birer siyasi jestten, belli seçmen kesimlerine verilen birer sus payından, huzursuzluk yaratan ama kontrol altına alınamayan şeylerin birer göstergesinden başka bir şey değildir. Ayrıca, Des Moines havaalanından geçen rasgele bir yolcunun baştan aşağı aranması, bavulunun içi dışına çıkartılması ulusal güvenlik projesiyle ne kadar alakalıysa, yeni duvarlar da ancak o kadar alakalıdır.

Şunu bir düşünün: Sınır Kapısı Operasyonu'yla birlikte, San Diego/Tijuana sınırında sensörler ve güvenlik kameralarıyla donatılmış, boyu beş metreyi bulan, üç katmanlı çelik duvarlar inşa edilmiş, sınırın denetimi için cipli ve helikopterli yüzlerce Sınır Devriye memuru görevlendirilmiştir. İnşasını takip eden on yıl zarfında, duvarın sadece elli kilometre doğusundaki sınıra, Vietnam Savaşı'ndan kalma askeri çelik iniş pisti malzemesinden yapılmış bakımsız ve kolayca tırmanılabilecek bir set çekilmiştir. Araç ve yayaların girişini engelleyen, şehrin dışındaki bu yetersiz sınır bariyerleri bu-

26. Aktaran Leo W. Banks, "Let's Climb the Wall", *Tucson Weekly*, 19 Haziran 2008, www.tucsonweekly.com/tucson/Currents/Content?oid=oid%3A112135 adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 24 Ekim 2009).

gün bile şehir içindekilerle keskin bir karşıtlık arz eder. Aynı hikâye Arizona, New Mexico ve Teksas'taki diğer kırsal sınır geçiş noktalarında da tekrarlanmıştır.[27]

Bu göstermelik bariyerlerin yapımı, geçici veya kalıcı olarak ABD'ye göç etmek isteyenleri –bu defa dağlardan ve çöllerden geçerek– öncekinden daha uzun, maliyetli ve hazin bir yolculuğa mecbur bırakmaktadır. (Son on üç yılda, ABD-Meksika sınırında beş bini aşkın göçmen hayatını kaybetmiştir.) Bu durum başka sonuçları da beraberinde getirmiştir. Sözgelimi kaçakçılık faaliyetlerinin kârlılığında, kapsam ve boyutlarında ciddi bir artış yaşanmış ve mevsimlik işçi olarak çalışıp geri dönmek üzere kaçak giriş yapanların ABD'ye yerleşme olasılığı artmıştır.

Sınır uzmanı Peter Andreas açıkça yeni duvarların "fiilen caydırıcı olmaktan ziyade, sınır imgesine yön verme amacı taşıdığını" ileri sürüp şunu ekler: "Sınır devriyesi törensel bir performanstır. Caydırma çabasının başarısızlığı bir performans krizine yol açtığında, aktörler daha büyük ve daha iyi bir gösteriyle zevahiri kurtarmaya yönelir... Göç kontrolü söz konusu olduğunda ise, sınırın en görünür bölümlerindeki kaçak geçişlerin engellenmesiyle siyasi açıdan mahcup edici görüntüler silinerek, yerlerine iç rahatlatıcı düzen görüntüleri konur."[28]

Mike Davis ise, kendisinden bekleneceği gibi, lafını hiç esirgemez:

> San Diego'daki üç katmanlı duvar ile Arizona ve Teksas'ta ortaçağı andıran benzer nitelikteki duvarlar siyasi birer dekordur. Sözgelimi Sınır Kapısı Operasyonu (San Diego duvarı) Clinton yönetimi tarafından Demokrat senato üyesi Dianne Feinstein'ın önerisiyle sınır meselesini Kaliforniya'daki Cumhuriyetçilerin tekelinden almak amacıyla yapılmıştır. Sınıra kolluk kuvvetleri yerleştirilerek, Demokratların kaçak göç konusunda "yumuşak başlı" olmadığı mesajı verilmek istenmiştir. Nitekim Feinstein yeni çelik duvarı bahane ederek sık sık basın toplantısı düzenlemiştir. Bu arada, G. W. Bush yönetimi de muhafazakâr San Diego milletvekili Duncan Hunter'ın [ABD Senatosu Silahlı Kuvvetler Komitesi başkanı] önerisiyle bu konuda

27. Mike Davis, "The Great Wall of Capital", *Against the Wall: Israel's Barrier to Peace* içinde, haz. Michael Sorkin, New York: New Press, 2005, s. 90.
28. Andreas. *Border Games*, s. 143-4.

Feinstein'dan bile daha katı olduklarını göstermek için duvarı üç katmanlı hale getirerek bahisleri yükseltmiştir.[29]

Kördüğüm halini almış göç ve af politikalarıyla karşı karşıya kalan ve göçün yarattığı bölünmenin her iki tarafında ırksal mülahazaları sürdürmek isteyen politikacılar ve partiler için gösterişli bir dekor oluşturur duvarlar. Ayrıca hem terörizm teknolojilerinin hem de neoliberal kapitalizmin meydan okuduğu bir imgeyi, yani halkını koruma ve kendi kaderini tayin edebilme gibi güçlerini yitirmemiş devlet imgesini canlı tutarlar. Böyle bir koruma ve kendi kaderini tayini, daha genel olarak da egemenliğin sağladığı siyasi özerklikle özdeşleştirilen eylem kararı ve yeteneğini sahneleyen gösterilerdir duvarlar. Sundukları temsil bir yanılsama olsa bile, bu durum –Andreas'ın ifadesiyle– "kısa vadede çözümü son derece güç olan birtakım sorunları göstermelik siyasi bir çözümle geçiştirmedeki" önemlerini değiştirmez.[30] Kimi durumlarda, duvarların siyasi etkisi bile işlevsel önemsizliklerine bağlıdır. Arizona-Meksika sınırında yaşayan bir çiftçinin de alaya alarak dediği gibi, "hükümet sınırı değil, Amerikalıların sınır konusunda ne *düşüneceğini* kontrol etmektedir."[31] İktisatçı Jagdish Bhagwati de Hindistan'ın Bangladeş sınırına ilk duvar çekme girişiminden bahsederken benzer bir noktaya değinir: "Son Başbakan Indira Gandhi'nin son derece uzun Hindistan-Bangladeş sınırına bariyer çekme kararı... başarısız olmakla beraber... muhteşem bir politikaydı. Zira sınırı kapatmak gerçekten mümkün olmasa bile, hiçbir şey yapmıyor görünmek hararetli siyasi tartışmalara yol açacaktı... Hiçbir şey yapmazken bir şey yapıyor görünmenin en kolay yolu da bariyer çekmekti."[32]

Joseph Nevins duvarların egemenliği payandalama amaçlı teatral gösteriye katkısına bir başka açıdan dikkat çeker. Nevins'e göre, Sınır Kapısı Operasyonu "ABD yurttaşlarını 'kaçakların' arz ettiği

29. Davis, "The Great Wall of Capital", s. 91.

30. Andreas, *Border Games*, s. 148.

31. Akt. Banks, "Let's Climb the Wall".

32. Jagdish N. Bhagwati, "U.S. Immigration Policy: What's Next?", *Essays on Legal and Illegal Immigration* içinde, haz. Susan Pozo, Kalamazoo, Michigan: W.E. Upjohn Institute for Employment Research, 1996, s. 124, akt. Andreas, *Border Games*, s. 148.

tehditten korumakta büyük ölçüde başarısız olmuştur." Gelgelelim duvarla birlikte, "yüksek görünürlüğe sahip veya son derece şehirleşmiş olan bölgelerden geçen ABD-Meksika sınırı birkaç sene öncesine kıyasla çok daha *düzenli* bir görünüm kazanmıştır."[33] Sonuç itibariyle, bu görünüm ülke içinde ve ülke nazarında daha yaygın ve güçlü bir "düzen hissinin" yeniden kazanılmasını sağlamıştır. Hatırlanacağı üzere, düzen, Schmitt'in siyasal egemenliğin koşullarına ilişkin izahında önemli bir motif olarak yer tutmaktadır. Schmitt yine tipik bir tersine çevirmeyle, düzeni sağlayanın hukuk değil, egemenlik olduğunu öne sürer. Gerek egemenliğin hukuku düzen adına askıya alma yetkisi, gerekse "hukuki düzenin kendisinin bir karara yahut norma dayanması" bunun göstergesidir.[34] Schmitt'e bakılırsa, "olağanüstü halde" faaliyet gösteren egemenlik "hukuki düzenin iki unsurunu ayrıştırarak... birbirinden bağımsız kavramlar haline getirir... ve böylece ikisinin kavramsal bağlantısızlığını doğrular."[35] Görünüşte daha düzenli bir sınır yaratan duvarlar, küreselleşmenin hazin bir şekilde kısıtladığı –ve haddizatında siyasi düzeni sağlayan– bir egemen güç ve nüfuzu sahneler.

Andreas, Bhagwati, Davis ve Nevins'in betimlediği temsillerin halihazırdaki milliyetçiliğe veya ırkçılığa verilen birer tepkiden ibaret olmadığını göz önünde tutmak önemlidir. Bu temsiller küreselleşmiş bir çağda sınırlarla ilgili birbiriyle çelişkili zorunluluklardan kaynaklanan iç içe geçmiş ekonomik ve siyasi sorunlar karşısında milliyetçiliği ve ırkçılığı canlandırıp seferber eder. Egemenliğin zayıflaması karşısında egemen bütünlük, düzen ve kaba kuvvetin sahnelenmesi, tebaalardaki yabancı düşmanlığını besleyen ulusluk hissine dayanmakla kalmaz, bu hissi aynı zamanda pekiştirir de. Söz konusu temsilin nasıl işlediğini daha net görmek için, ekonomi ile güvenliğin bağlantı noktasına dönmemiz gerekir, zira duvarlar tam bu bağlantı çerçevesinde sahneye konmakta ve ona katkıda bulunmaktadır.

ABD Ulusal Güvenlik Bakanlığı'nın hazırladığı ve 2001'in Aralık ayında Kanada ve ABD'nin imza attığı Akıllı Sınırlar Eylem Pla-

33. Joseph Nevins, *Operation Gatekeeper: The Rise of the 'Illegal Alien' and the Making of the U.S.-Mexico Boundary*, New York: Routledge, 2002, s. 176.
34. Schmitt, *Political Theology*, s. 10. 35. *A.g.y.*, s. 12.

nı'nda belirtilen amaçlar, günümüzdeki sınır tahkimatı faaliyetine yön veren ekonomi ve güvenlikle ilgili zaruretlerin retorik açıdan örnek bir izahını sunar. Bu amaçlar, "terörist faaliyetlere karşı güvenli bir bölge oluşturmak" ve "yirmi birinci yüzyıla yakışır bir akıllı sınır; insan ve malların güvenli, serbest akışına imkân sağlayan, dünyanın en büyük ticari ilişkisini yansıtan bir sınır inşa etme yönünde emsalsiz bir fırsat yaratmaktır."[36] Uluslararası düzeye taşınmış biyoiktidarın ("insan ve malların güvenli, serbest akışını" sağlayan), denetim adına uygulanan teatralliğin ("terörist faaliyetlere karşı güvenli bir bölge oluşturmak") ve güncellenmiş klasik realpolitiğin ("yirmi birinci yüzyıla yakışır bir akıllı sınır" inşa etmek) bu karışımı, yeni duvarların içinde bulunduğu ulusal, ulus-sonrası ve ulus-aşırı girift ekonomi ve güvenlik bağlamını simgelemektedir.

Neoliberal küreselleşmeye ilişkin yaygın kanı, ekonomi ve güvenlikle ilgili birbirine zıt zaruretler yarattığı yönündedir; ekonomik zaruretler bariyerlerin ortadan kaldırılması yönünde, güvenlik zaruretleriyse sınır tahkimatı yönünde bir eğilim yaratır. Bu çerçevede halklar, kültürler yahut para birimleri arasındaki ayrımların ekonomik nedenlerle ortadan kalkmasına karşılık, sınır çekme ve içe kapanma yönünde güvenlik güdümlü bir baskı ortaya çıkar. Coğrafyacı Mathew Coleman bu gerilimin devlet egemenliğinin bütünlüğünü bozarak aşındırdığını ileri sürmektedir. Coleman'a göre, "Ulusal güvenlik odaklı bölgeselliğin sınırları yeniden belirlemesi ile serbest piyasalara ve ticaret ağlarına katılıma dayalı bir coğrafyanın getirdiği sınırları kaldırma eğilimi arasında bulunan kurucu gerilimin" anlamı şudur: "jeopolitik ve jeoekonomik pratik, çeşitli güvenlik ve ticaret gündemlerini dengeleme ve yönetme kudretinde olan tam anlamıyla egemen bir politik güç merkezinin tutarlı bir ürünü olmak şöyle dursun, mekân üzerindeki uygulamaları itibariyle düzenli olmaktan çok uzak bir politik tasarılar alanı yahut ağı" arz eder.[37] Bu şartlar altında geliştirilen sınır politikası tutarsızlık nokta-

36. ABD Ulusal Güvenlik Bakanlığı basın bülteni, "Action Plan for Creating a Secure and Smart Border", 12 Aralık 2001, www.dhs.gov/xnews/releases/press_release_0037.shtm adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 24 Ekim 2009).

37. Mathew Coleman, "U.S. Statecraft and the U.S.-Mexico Border as Security/Economy Nexus", *Political Geography* 24, Sayı 2 (2005), s. 189.

sına varabilecek denli merkezsizleşebileceği için, Coleman bilhassa sol görüşlü eleştirmenleri, bu politikaları devletlerin veya sermayenin ortak çıkarlarının ürünü olarak görmemeleri konusunda uyarmaktadır.

Gelgelelim güvenlik zaruretleri ile ekonomik zaruretler arasında bir gerilim olduğu fikri, güvenlikle ekonominin yeni duvarları ortaya çıkaran bağlantısını gerektiği gibi kavramamıza olanak vermez. Her iki yanda öbeklenen zaruretlere yakından bakıldığında, ekonomik çıkarların sınırların kalkması yönünde, güvenlik çıkarlarınınsa yeniden sınır çekme yönünde bir eğilim yarattığını öne süren basit formülün hükmü kalmaz.

Geleneksel anlatıda güvenlikle ilişkili olduğu ifade edilen meseleler, aslında genellikle neoliberal küreselleşmenin sonuçlarıdır. Ayrıca yaygın kanının aksine, güvenlik meselesi olarak tanımlanan meseleleri çoğunlukla ekonomik zaruretler yaratır. Ekonomik zaruretler bu bakımdan açık sınırlara ve işgücü, sermaye, mal ve hizmetlerin serbest akışına değil, duvarlara ve duvar çekme edimine yol açar. Taraftarlarının birçoğu neoliberalizmin savaşlara, darbelere, mücadelelere ve realpolitiğin çekişmelerine bir *alternatif* oluşturduğunu söyleyip ekonomik entegrasyonun barış getirdiği bir küresel düzen resmi sunsa da, neoliberal reformların genellikle gittikleri her bölgede yeni güvenlik kaygılarının doğmasıyla sonuçlanan elle tutulur bir şiddet yarattığı ya da böyle bir şiddet eşliğinde bu bölgelere girdiği apaçık ortadadır. Serbest piyasa reformlarını yürürlüğe koymak amacıyla kışkırtılan veya istismar edilen şiddet –Naomi Klein'ın deyişiyle "felaket kapitalizmi"– 1970'lerde Şili ve Arjantin' de, 1980'lerin sonunda Çin'de, 1990'larda Rusya'da, ABD işgali sonrasında Irak'ta, hatta Katrina Kasırgası'nın ardından New Orleans'da yaşanan olayların ve belirlenen politikaların ayırıcı özelliği olarak karşımıza çıkar.[38] Şiddet belli rejim ve bölgelerde neoliberalleşmenin yolunu açmanın yanı sıra, neoliberalizmin yarattığı etkilerin de önemli bir parçasını oluşturur. Kuşaklar boyunca bağımlı oldukları işkollarının aniden düşüşe geçmesi yahut bölge veya ülke değiştirmesi sonucu perişan olan bölgelerde; çetelerin kontrolündeki yeral-

38. Naomi Klein, *Şok Doktrini: Felaket Kapitalizminin Yükselişi*, çev. Selim Özgül, İstanbul: Agora, 2010.

tı ekonomilerin hüküm sürdüğü bütün dünyadaki kenar mahallelerde; Küresel Güney'de dalga dalga yayılarak, kişileri canlarını tehlikeye atmak ve ailelerini kaybetmek pahasına Kuzey'de acınası ücretlerle, adeta insan sayılmadan, kaçak gündelik işçi olarak çalışmaya iten aşırı yoksullukta; Tayland'ın kırsal bölgelerinde pirinç yetiştirenlerin Bangkok sokaklarında seyyar piyangocu ve fahişelere dönüşmesinde; daha iyi bir gelecek bulmak için akın akın Kalküta'ya giden Bangladeşlilerde gördüğümüz etkilerdir bunlar.

Neoliberalizmin üretim alanlarının yerini şimşek hızıyla değiştirmesi, bir yükselip bir düşüşe geçen döviz kurları ile fiyatlar ve ekonomik hayattaki diğer değişiklikler, Hannah Arendt'in elli yıl önce tahlil ettiği, "çıplak hayata" indirgenmiş (devletsiz) insan yığınlarını doğurur; bunlar siyaseten öylesine niteliksiz ve sahipsiz bırakılmış, dolayısıyla insanlığın siyasi emarelerinden öylesine mahrum kalmış insanlardır ki, yeni duvarlar onların hayvan gibi "istila etmelerini" önleyecek bir tür kafes gibi görünür.[39] (Pat Buchanan'ın ABD'deki muğlak göç yasasına ve "istilacı göçmen yığınlarına" karşı yazdığı *The Third World Invasion* [Üçüncü Dünyalıların İstilası] başlıklı yavan kitabı sınırların kapatılmasını destekleyen argümanların tipik bir örneğidir.) Kendini ifade edebilmeyi, tanınmayı, hukuku ve özgürlüğü insanlığın ayırt edici nişaneleri olarak gören hümanist, bilhassa demokratik tasavvurun bir geçerliliği kaldıysa bile, günümüzün sessiz barikatları bu yetenekleri gerek geri püskürttükleri varlıklardan gerekse temsil ettikleri iktidardan esirgemekte, dolayısıyla demokrasi ve insan haklarının farazi küresel ahlaki söyleminin yaydığı evrensel hümanizmi zımnen hiçe sayarken, demokrasiyi de alttan alta gözden düşürmektedir.

Neoliberalizmin güvenlik meseleleri üzerindeki etkileri, hukukdışılığı sadece vize statülerine göre değil, yeni duvarların yok etmeyi amaçladığı uyuşturucu, seks, silah, terörizm veya adi suç trafiği-

39. Hannah Arendt, "İnsan Haklarının Çıkmazları", *Totalitarizmin Kaynakları*, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim, 1998. Arendt'in tahlili, içerdiği ampirik hatalar bir yana, pek çok açıdan güçlü olmasına karşın, bu yığınların ortaya çıkışını özellikle siyasi bir fenomen olarak ele aldığı için sınırlıdır. Arendt tahliline konu ettiği dönemde bile, "devletsizliğin" sadece devleti ulusla kaynaştırmaya yönelik ulusalcı "etnik arındırma" projelerinin değil, aynı zamanda ekonomik altüst oluşun bir sonucu olduğunu gözden kaçırır.

ne iştirake göre belirlenen yığınlarda da yansımasını bulur. Foucault'nun da bize hatırlattığı gibi, neoliberal rasyonalite –ki ekonomik alanın ötesine geçerek, piyasa değerleriyle siyasi ve toplumsal alanlara da nüfuz eden bir rasyonalitedir bu– hem bireysel etkinliği hem de devlet etkinliğini girişimcilik ölçütlerine göre şekillendirdiğinden, hukukun üstünlüğü üzerinde aşındırıcı bir etkide bulunur.[40] Söz konusu ölçütler hukukun üstünlüğünü ve buna bağlı bütün ahlaki hakları yerinden eder. Gerek neoliberal devletçilik düzeyinde, gerekse bireyler düzeyinde vuku bulan bir yerinden etme fiilidir bu; devlet Foucault'nun "yönetimselleşme" dediği süreçten geçerek şirket modeline göre yeniden yapılanırken, bireyler karmaşık ahlaki özneler olmaktan çıkarak, kendi değerini artırmak üzere kendine yatırım yapan birer "insan sermayesi kırıntısına dönüşür".[41] Sözün kısası, neoliberal devletler ve özneler birbirine benzer şekilde kârlılık, sermaye kazancı ve verimlilik ölçütlerine, yani hem hukuku hem de yönetim üzerinde normatif bağlayıcılığı olan diğer ilkeleri gölgede bırakan ölçütlere göre değerlendirilip yapılandırılır.[42] Dahası, neoliberal siyasi rasyonalite suç teşkil eden girişimler ile yasal girişimcilik faaliyetleri arasındaki ayrımı ortadan kaldırdıkça, küresel düzene "dahil olan ama ait olmayan", sürekli büyüyen bir altsınıfın ortaya çıkışını da meşrulaştırır. Thomas Lemke, Foucault'nun neoliberalizm incelemesine ilişkin betimlemesinde şöyle söylüyor: "Artık suçlu, yatırım yapan ve belli bir kâr beklentisiyle kaybı göze alan rasyonel ekonomik bireydir... Neoliberallere bakılırsa, suç artık piyasa modelinin dışında değildir, piyasalar arasındaki yerini al-

40. Michel Foucault, *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-79*. haz. Arnold Davidson, Basingstoke, İngiltere: Palgrave Macmillan, 2008. Ayrıca bkz. Thomas Lemke, "'The Birth of Bio-Politics': Michel Foucault's Lecture at the College de France on Neoliberal Governmentality", *Economy and Society* 30, Sayı 2 (Mayıs 2001).

41. İnsan sermayesi kırıntıları konusunda bkz. Michel Feher, "Self-Appreciation, or the Aspirations of Human Capital", *Public Culture* 21, Sayı 1 (2009).

42. Neoliberal rasyonaliteye ve hukuk üzerindeki aşındırıcı etkilerine dair daha eksiksiz bir tartışma için bkz. Wendy Brown, "Neoliberalism and the End of Liberal Democracy", *Edgework*, New Jersey: Princeton University Press, 2007. Ayrıca bkz. Michel Feher, "Self-Appreciation", Pierre Dardot ve Christian Laval (haz.), *La nouvelle raison du monde: Essai sur la société neolibérale* içinde, Paris: La Decouverte, 2009.

mış, bir piyasa olmuştur."[43] Kısacası, neoliberalizmin siyasal şiddet, demografik ayaklanmalar ve zorunlu göçlerle üst üste bindiği ve hukukun ahlaki konumu üzerinde aşındırıcı etkileri olduğu hesaba katıldığında, bugün uluslararası sınır siyasetine yön veren güvenlik ve ekonomi boyutlarını birbirinden ayırmanın imkânsız olmasa da güç olduğu anlaşılır.

Bu iki boyutu birbirinden ayırmak mümkün olsa bile, duvarlar, sınırların kalkması ile yeniden çizilmesi gibi iki karşıt eğilimi belirten "ekonomiye karşı güvenlik" matrisinin güvenlik tarafına kolay kolay yerleştirilemez. Zira bu gibi matrisler egemen ulus-devleti ve siyasal ile ekonomik olanın özerkliğini varsaymaya devam etmelerinin yanı sıra, sınır tahkimatının simgesel ve teatral boyutlarını esgeçer. Ekonomi/güvenlik çerçevesine sıkı sıkıya bağlı kalınacak olsa bile, duvarlar olsa olsa neoliberalizmin kendisinin yarattığı "herkesin herkesle savaşındaki" (yetersiz) bir teknoloji olarak, esasen siyasal egemenliğin örgütlediği ve ulus-devletlerin temsil ettiği hukuki alanları çökerten ekonomik güçlere cevap veren güvenlik önlemleri olarak tanımlanabilir, ama bu da yetersiz bir tanım olur. Aslında hukuki alanların çöküşü ve küreselleşmenin, kimi durumlarda ise geç modern dönemdeki sömürgeleştirmenin ürettiği güçlerin hukuk ve siyasetle kontrol edilememesi karşısında set çekme faaliyetinin devreye sokulduğunun göstergesidir duvarlar.

Ayrıca duvarlar gerek düzenlemeyi gerekse himayeyi şeklen inkâr eden neoliberalizmin teşhisi yer yer zorlaşan gelişigüzel düzenleme ve himaye aygıtlarının bir parçası olarak kendini göstermektedir. Hatta işi, yeni duvarların işgücü ve mal akışlarını düzenlerken, bir yandan da sınırsız sermaye akışına imkân vermek suretiyle neoliberalizme uygun ideal düzenleme şemasını oluşturduğunu savunmaya vardıran eleştirmenler bile var.[44] Ne var ki bu neo-Marksist izah, güvenlik zaruretleri ile ekonomik zaruretlerin sınır çekme ve sınırları kaldırma yönünde iki zıt eğilim yarattığı gibi iddialarla, neoliberalizmin zaruretlerini fazla basite indirgemekte ve duvarların teatral ve teolojik boyutlarını esgeçmektedir.

Daha önceki kapitalist yönetişim biçimleri gibi neoliberal yöne-

43. Lemke, "The Birth of Bio-Politics", s. 199.
44. Davis, "Great Wall of Capital", s. 91, 98-9.

tişim de gerek sermaye ile işgücü arasındaki, gerekse her iki alanda istenen seviyede olan çeşitli sektörler ile ulusal himayecilik anlayışıyla korunan sektörler arasındaki gerilimlerle çetrefilleşir. İster örgütlü ister örgütsüz olsun, işgücü ucuz yabancı işgücü akışını kısıtlamak suretiyle kendi değerini korurken, tüketim cephesinde ucuz yabancı mallara ulaşmayı ister. Büyüğüyle küçüğüyle sermaye ise, bir yandan sınırsız ucuz işgücü akışı peşindeyken, bir yandan da rakip ürünlerin akışının kısıtlanmasını ister. İşte bu nedenle, duvarları simgesel ve maddi düzeydeki işlevlerinden bağımsız biçimde, salt sermayenin bir aracı olarak değerlendirmek mümkün değildir. Daha önce de gördüğümüz gibi, yeni duvarların fiziksel açıdan en göz korkutucu olanları bile kaçak işçi akışını engellemediği gibi, hem bu akışların, hem de devletlerin bunlara verdiği tepkinin boyutları, ekonomideki ani yükseliş ve düşüş dönemlerine göre değişir. Davis ekonomideki genişleme ve daralmaya bağlı olarak gerek belgesiz göçmenlerin gerekse ABD'li işverenlere yönelik haciz işlemlerinin sayısında yaşanan çarpıcı değişiklikleri şöyle aktarıyor: "1990'lı yılların başındaki gerileme döneminde... ABD Göç ve Vatandaşlık Bürosu, Latin Amerikalı işçilerin çalıştığı şantiyelere büyük baskınlar düzenliyordu. 1991 yılında kaçak göçmen işçi çalıştıran işverenlere 14.000 haciz işlemi uygulandı. Gelgelelim 1990'ların sonunda ekonominin yükselişe geçmesiyle birlikte, Göç ve Vatandaşlık Bürosu asgari maaşlı işçilere yönelik talep artışını karşılamak için göçmen işçi yasasını esnetti. 2001 yılında yalnızca 150 müeyyide kararı aldı."[45]

Yaptırım çabalarındaki ve göç oranlarındaki bu bocalamalar, sınırdaki halkın da gözünden kaçmamaktadır. Duvarın yakınında yaşayan bir Teksaslı şöyle diyor: "Politikacılar ve Amerikan şirketleri göç yasalarımızı hükümsüz kılmak için ağız birliği ediyorlar... bu ucuz işgücünden büyük paralar kazanıyorlar... Duvar dediğiniz bir şey yapıyormuş gibi görünmek için buldukları bir yöntem."[46] Keza, İsrail'in yüz binlerce Filistinli yasal ve kaçak gündelikçiye duyduğu uzun süreli bağımlılık, –iki ülkenin ekonomik açıdan bağımlı olmakla birlikte politik açıdan kınadığı bir fenomendir bu– işgalin an-

45. *A.g.y.*, s. 91.
46. Jack Ladd, akt. Banks, "Let's Climb the Wall".

cak en son döneminde azalmıştır.[47] Bu bağımlılığın siyasi bedeli çok ağır olmaya başlayınca İsrail ucuz işgücü sorununa çareyi Güneydoğu Asya ve Doğu Avrupa'dan geçici olarak getirtilen işçilerde, ardından eski Sovyetler Birliği ve Etiyopya'dan gelen Yahudi göçmenlerde bulmuştur.[48]

Duvarların ekonomik düzenlemeye yaptığı bu katkıyı değerlendiren bir yorumcuya göre, "set çekmek şöyle dursun, yüzlerce giriş ve geçişi mümkün kılan geçirgen duvarlar", Bracero Programı'nın* ve gerek resmi gerek gayriresmi diğer misafir işçi politikalarının "geçici yasallığını" yansıtmaktadır.[49] Duvarların hukuk ile hukukdışı arasındaki eşiktelik durumunu esnek üretim için somutlaştırıp olanaklı kılmalarının nedeni, düpedüz sermaye aracı olmaları ya da amaçlanan şeyi etkili bir şekilde yerine getirmeleri değildir. Bu argüman sermayenin dalgalı ve birbiriyle çelişen gereksinimlerinin yanı sıra, duvar çekme faaliyeti ve yaratacağı edimsel etkileri teşvik eden diğer faktörleri gözden ırak tutar ve sermayenin genellikle barındırmadığı sistematik bir siyasi kapasiteyi ima eder. O yüzden şunu söylemek daha doğru olur: Hukukun dışında, örgütsüz ve güvencesiz bir işgücü oluşumu yaratan ve vatandaş olmayan kullan-at öznelerin sayısını artıran, hukuk ile olağanüstü halin duvar bölgelerindeki kesişmesidir. Bu da, kapitalizmin şüphesiz istismar edebileceği, fakat tek başına yaratamayacağı bir etkidir.

Peki ya günümüzde duvarlara ilişkin yaygın kanının sınır çekme ve sınırların kaldırılmasıyla ilgili kısmına ne demeli? Günümüzde

* ABD ile Meksika arasında geçici işçi göçünü düzenlemek üzere 1942'de imzalanan anlaşmayla yürürlüğe konan program.– *ç.n.*

47. Anita Vittulo, "The Long Economic Shadow of the Wall", *Against the Wall* içinde, haz. Sorkin, s. 101. Çalışmak için İsrail'e giden Batı Şerialı Filistinlilerle ilgili politika, tıpkı ABD'deki göç politikası gibi hararetli tartışmalara konu olmuştur. İsrail'e Filistinli işçi akınını sona erdirmek için "Gazze'den Kopuş Planına" başvurulmuştur. Bununla birlikte, görünüşe bakılırsa, New York'un kuzey ucundaki kesimlerin Batı Hint Adaları'ndan gelenler olmadan, Kaliforniya'da tarın ve inşaatın Meksikalılar olmadan ya da Avrupa'nın "bir türlü kendilerine benzetemedikleri Araplar" olmadan yapamayacağı gibi, İsrail de Filistinliler olmadan ayakta duramaz. Duvarın yapımında Filistinli işçilerin çalıştırılması ve İsrailli yerleşimcilerin ev içinde Filistinli işgücünü istihdam etmesi bu açıdan dikkat çekicidir.

48. *A.g.y.*

49. Lindsey Bremner, "Border/Skin", *Against the Wall* içinde, haz. Sorkin, s. 131.

ekonomik zaruretlerin açık sınırlara, işgücü ve malların bu sınırlar arasında serbest akışına doğru bir yönelim yarattığı sistemli olarak savunulamazken, güvenlikle ilgili zaruretlerin tahkimat ve kapanma –duvar çekme– yönünde bir eğilim yarattığı nasıl savunulacaktır? Nitekim bu da şüphe götürür. Bugün güvenlik sadece sınırlamayı değil, hareketi, akışı, açıklığı ve denetime elverişliliği de gerektirmektedir. Kapalı hücrelere saklanmış potansiyel bir tahrik ve ayaklanmadan yahut yerinden hiçbir şekilde oynatılamayan, dönüştürülemeyen, asimile edilemeyen, sabit ve izole bir azınlıktan daha tehlikeli bir şey olamaz. Güvenlik belli kitleleri sadece teftiş etme, denetleme, çeşitli muamelelere tabi tutma, sayma ve kayda geçirme becerisini değil, istikamete sokma, bir yerden bir yere aktarma, yeni bir yere yerleştirme yahut düpedüz kovma becerisini de gerekli kılar. Bariyer yerine kontrol noktası, penceresiz hücre yerine plastik cam kulübeler, korumalı kapılar yerine video gözetimi, demir kapı yerine otomatik alarm – günümüzde güvenlik önlemi almanın göstergeleri bunlardır. Aslında İsrail duvarıyla ilgili olarak saptanan güvenlik açmazlarından biri, mermi ve diğer patlayıcıları geçirmeyen bu sağlam ve yüksek duvarın aynı zamanda silahlı başkaldırıları bastırmak için gereken açık gözetimi ve erişimi engellemesidir. "Çitin arkasından ateş etmek, duvarın arkasından ateş etmekten daha kolaydır" – bu apaçık durum sınır muhafızları ve hedef aldıkları silahlı kişiler için aynı ölçüde doğrudur.[50] Demek ki barikatlar mevcut güvenlik açmazlarını çözüme ulaştırmayı amaçlarken yeni açmazlara yol açmaktadır.

Güvenlik ve ekonomiyle ilgili sorunların duvarların yarattığı istenmeyen etkilerde de iç içe geçtiğini görürüz. Bazen bu etkiler sınırda yaşayanların tarıma elverişli arazilerinin ortasından geçen veya tedarik kaynaklarına ulaşım yollarını kapayan "güvenlik" duvarları kadar apaçık olabilmektedir.[51] Fakat duvarlar bazen çok daha çarpıcı etkiler de yaratabilmektedir: On beş senelik ABD-Meksika sı-

50. Ruchama Marton ve Dalit Baum, "Transparent Wall, Opaque Gates", *Against the Wall* içinde, haz. Sorkin, s. 216.

51. Örneğin, Keşmir'i Pakistan'dan ayıran duvar nedeniyle tarım arazilerinden koparılan Hindistanlı pirinç üreticilerinin hikâyesi için bkz. Rama Lakshmi, "India's Border Fence Extended to Kashmir", *Washington Post*, 30 Temmuz 2003.

nır takviyesi muazzam kâr getiren, randımanlı bir göçmen ve uyuşturucu kaçakçılığı sektörü ortaya çıkarmıştır. Üstelik bu sektör sınır bölgeleriyle sınırlı kalmayıp, iki ülkenin iç kesimlerinde de uyuşturucu çetelerinden kaynaklı şiddet oranlarını artırmıştır. Veyahut İsrail "güvenlik duvarının" Filistin ekonomisinden geriye kalan şey üzerinde yarattığı etkiyi düşünün: Gayrisafi milli hasılada muazzam bir düşüş, üretim ve tüketim malları ve hizmetlerinin temininde tıkanma, giderek bozulan altyapı, yoğun işsizlik. Bu durum cazibesini yitirmiş daha güçsüz bir Filistin yaratması açısından İsrail devletinin çıkarlarına hizmet ediyor olsa bile, aynı zamanda İsrail tahakkümüne direnişi tabana yayıp şiddetlendirmektedir.

Sonuç olarak, güvenlik ve ekonomiyle ilgili meseleler, duvarların yapım ve teşvikinde meşrulaştırıcı söylemler olarak iç içe geçmektedir. Bir kere, neoliberal rasyonalitenin, geçerli tek hesabı olan kârlılık ve verimlilikle liberal demokratik siyasi değer ve kurumları gölgede bırakacak şekilde yaygınlaşması, demokratik addedilen toplumlarda duvar çekmenin ve askeri kamp kurmanın meşrulaşmasına zemin hazırlar. Evrensel eşitlik ve özgürlük ilkelerine bağlılık siyasi ve hukuki hayatta yerini kâr/zarar hesaplarına bırakırken, "duvarlarla çevrili demokrasi" koruma iddiasında olduğu toplumun (kaybolan) temel değerlerini artık rencide etmez, kanunsuzluğu örgütleyen duvarların bu "ikiyüzlülüğü" de çoğunlukla fark edilmez. Güvenliğin liberal demokratik ilke ve bağlılıkları gölgede bırakmasına olanak veren bu 11 Eylül sonrası söylemlere ve duvarların sürekli polisiye tedbirler ile askeri tedbirleri kaynaştırmasına ek olarak, ırksal profilleme ve hukukdışılık da kendine demokrasi diyen toplumlarda onaylanmasa bile kabullenilmiştir.

Üstelik güvenlikle ilgili, ekonomik ve jeopolitik zaruretler, duvar dikmenin teşvik edilmesi ve geliştirilmesi yolunda çoğu kez birbirlerini farklı kılıklarda gösterecek şekilde seferber edilir. İsrail duvarı, onun öncesinde ise 1970'li yıllardaki İsrail yerleşimleri, zayıf ve muğlak egemenliklerin söz konusu olduğu bir bağlamda toprak gaspını temsil etmelerine karşın, "güvenlik" adına inşa edilmişlerdi.[52] ABD-Meksika duvarı da 11 Eylül sonrası dönemde politikacılar

52. Dördüncü Cenevre Sözleşmesi işgal edilmiş topraklarda kalıcı yerleşimlerin inşasını yasaklarken, güvenlik adına geçici yerleşimler inşa edilmesine izin

tarafından, çeşitli kesimlerden vatandaşların desteğiyle ulusal güvenlik gerekçesiyle hayata geçirilmiştir. Duvarın yapımına destek veren bir grubun sloganı, "Teröristler açık sınırları sever: 11 Eylül'ü hatırlayın" şeklindedir.[53] Weneedafence.com [Sınırda Bariyere İhtiyacımız Var] adresli bir web sayfasında ise şöyle bir beyan yer almaktadır: "Orta ve Güney Amerika'dan gelen yüz binlerce kaçak göçmene ek olarak, terörizme destek veren yahut teröristleri saklayan ülkelerden birkaç yüz, belki de binlerce kaçak yabancı... her yıl Meksika sınırından ABD'ye giriş yapmaktadır... Benzer bariyerler [İsrail'deki] terörist saldırıları neredeyse %95 azaltmıştır."[54]

Weneedafence.com güvenlikle ilgili kaygıların –korkunun– ekonomik kaygılar adına seferber edilmesinin bir örneğidir. Öte yandan, güvenlikle ekonominin bu kaynaşmasında ve ABD'nin terörizmin hedefi olarak İsrail'le özdeşleştirilmesinde göze çarpan bir şey de, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının bu seferberlikte gördüğü işlevlerdir; ulusu karanlık, tehlikeli ve tehditkâr bir dışa karşı barikatlarla savunurken, duvarlar bu işlevlerin iç içe geçmesine katkıda bulunur. 2006 yılından bu yana Weneedafence.com sitesinde yer alan şu dikkat çekici şiire bu açıdan bir bakalım:

---

verir. Peres hükümeti, 1970'li yılların sonunda İsrail yerleşimlerini hem teşvik etmek hem de savunmak amacıyla bu ayrımı desteklemiştir. İsrail Yüksek Mahkemesi ise Peres'e şu iddiasıyla arka çıkmıştır: "Bütünüyle askeri mülahazalara bağlı olarak, işgal altındaki bölgede işgal gücüne ait yerleşimlerin varlığı, bu yerleşimler 'sivil' olsa bile, mutlak surette bölge güvenliğine büyük katkı sağlayacak ve ordunun görevlerini yerine getirmesini kolaylaştıracaktır." Eyal Weizman'ın da hükmettiği gibi, "burada mahkeme sivillerin ve yerleşimlerin normalde ordu ve polise atfedilen bir güvenlik işlevini yerine getirebileceğini açıkça resmileştirmektedir." Sina Najafi ve Jeffrey Kastner, "The Wall and the Eye: An Interview with Eyal Weizman", *Cabinet Magazine* 9 (Kış 2002), s. 24.

53. ABD'nin Kuzeybatı kesiminde reklam panolarında sıkça rastlanan bir posterde yer alan bir slogandır bu. Posterdeki resimler, Minutemenhq.com ve Weneedafence.com da dahil, bariyere destek veren çeşitli web sitelerinde yer almaktadır.

54. "Ask Our Leaders to Secure Our Borders Immediately", We Need a Fence Blog, 3 Ekim 2005, Pazartesi, weneedafence.blogspot.com adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 24 Ekim 2009).

Açık Sınır

Scott Rohter

Birkaç tuğla al da yap bir duvar
Sağlam ve yüksek, görünüşünde olsun vakar.
Körfezden denize dek uzansın ki,
Vatanımızda olalım hepimiz daha güvenli.
Öyle bir yap ki, alabildiğine uzansın sınırdan smıra
Sokmasın teröristleri ve kaçakçıları vatana;
Derinlere kadar insin bir de, gediksiz olsun ki,
Ruhlarımızı viran eden uyuşturucu sızmasın içeri.
Geçtiği yerlerde durdur uyuşturucu ticaretini.
Terörist saldırılardan koru hepimizi.
Ve bırak geçsin zamanın imtihanından
Yalvarırım, koru vatanımı düşmanlardan.

Kendi vazifen bil dışarıda tutmayı
Tecavüzcüleri ve hırsızları;
Bu büyük davayı sürdürmen imkânsız
Kaybederken evlatlarını bu kadarımız.
Evlatlarından söz al ki hizmet edip savaşsınlar;
Doğruyu yapması için liderlerine inansınlar.
Ve doğru olan şu ki –görmek çok basit;
Sayı saymak kadar yalın ve basit–
Koruyacaksan bizi teröre karşı savaşta
Bilesin açık sınır olur ölümcül bir hata.[55]

Rohter'in bir taraftan terörizm, kaçakçılık, uyuşturucu, tecavüz ve hırsızlık, diğer taraftan sağlamlık, vakar, yükseklik, Hıristiyanca yakarış, hizmet, güvenlik ve özgürlük savaşında seve seve canını vermiş vatan evlatları arasında kurduğu metonimik bağları gerici bir cehalet örneği sayarak alaya almak yahut esgeçmek kolay. Ne var ki, bu tür metonimiler hem zayıflayan devlet egemenliğinin yarattığı kaygıları yansıtmakta, hem de devlet egemenliğinin uygulanabilirliği mitini ve böyle bir egemenliğin koruyup kolladığı homo-

55. Bkz. weneedafence.blogspot.com/2006/05/open-border-poem-by-scott-rohter.html (erişim tarihi 24 Ekim 2009).

jen ve özerk ulus-devlet mitini söylemsel düzeyde diriltmektedir. Bu iki metonimik hat arasındaki keskin karşıtlıklar sayesinde hem ulusun (iyi) içi ile (kötü) dışı arasına bir ayrım çizgisi çekilmekte, hem de duvarların bulunduğu bölgelerde iç ile dış, ordu ile polis, sivil ile asker, göçmen ile terörist, gönüllü sınır bekçisi ile yoksulluktan kurtulmaya çalışan gurbetçinin birbirine karışarak iç içe geçtiğini gözlerden saklamaktadır.[56] Bu karşıtlıklar, duvarlarla çevrili demokrasilerin ve göçmenler tarafından kurulmuş olduğu halde şimdi göçmenleri düşman sayarak hedef gösteren –ABD, İsrail, Kanada, Avustralya gibi– ülkelerin paradokslarını da gözlerden saklar. (Rohter'in şiirini ABD'nin eski bir gümrük kapısında yer alan şu ibareyle karşılaştırabiliriz: "Özgürce nefes almayı özleyen yorgun, yoksul ve sersemlemiş yığınlarınızı verin bana, bereketli ülkelerinizin reddettiği menfurları.") Güney Afrikalı beyazları bağımlı oldukları Afrika'daki işgücü piyasasından fiziksel ve varlıksal olarak koparan Bantusta'lar gibi yeni duvarlar da özerklik, bölünme ve husumetin görsel ifadeleri olmalarına rağmen, aynı bağımlılığa çekidüzen vermeye yarıyorlar. Bu nedenle, yeni duvarlar küreselleşmiş bir dünyada ulusal özerklik ve saflık mitlerini diriltirken, muhtaçlık ve bağımlılığı başka bir kılığa büründürüp gizliyorlar. Tehlike, kargaşa ve şiddet dışarıya atfedilirken, egemen iktidar homojen, düzenli ve güvenli bir ulusal içi güvence altına alıyormuş gibi gösteriliyor.

Teolojik Kalıntı: Korkunun Egemenliği

Akışı engellemek yerine düzene sokmak üzere inşa edildikleri için yeni duvarları barajlara benzetenler olmuştur.[57] Bununla beraber yeni duvarlar bir açıdan daha barajlara benzer: Çoğu zaman ezici insani iktidarın ve devlet kudretinin görsel göstereni olan bu duvarlar egemenliğin zayıflamasıyla, egemenin yenilenen karar verme, sınır çekme, koruma ve defetme gücünü yansıtır. Görsel açıdan ulusu ko-

56. Güvenli iç ile tehlikeli dış arasına çekilen sınır, gerek ülkenin iç bölgelerine kadar sokulan güvenlik mimarisi ve aygıtlarıyla, gerekse ülkenin her yanındaki vatandaşların yabancılara karşı savaş adına seferber edilmesiyle bulanıklaşır, zira iki durumda da Rohter'in arzuladığı güvenli iç aldatmacısını yaratır.

57. Davis. "The Great Wall of Capital", s. 91.

ruma altına alınmış bir terkip olarak kapatır ve dış dünyaya karşı güçlü bir ulusal kalkan sunarlar. Bu güç gösterisi, yalnızca günümüzde sınır tahkimatının uluslar arasında neden yaygınlık kazandığını değil, sensör ve alarmlarla donatılmış (potansiyel olarak) daha etkili ve daha az maliyetli olan görsel bariyerler yerine neden devasa ve görkemli duvarların tercih edildiğini de açıklamamızı sağlar. Egemenliğin zayıflaması bağlamında, duvarlar egemenliğin Hobbes'un "korkuyla boyun eğdirmek" diye tanımladığı ve Tanrı'nın kudretine benzettiği boyutunu sahneler. Hobbes'a göre, gerek ilahi gerekse siyasal egemenlik herkese korkuyla boyun eğdirerek hükmünü geçirir ve bağlayıcılık kazanır. Egemenlik sadece üstün veya en üstün güç değil, tabiiyeti altındaki herkese ihtişam ve kudretiyle boyun eğdiren bir güçtür aynı zamanda.[58] İkinci bölümün başında çitle çevirmenin kutsalı vücuda getirdiği iddialarından birtakım alıntılara yer verilmişti. Devasa duvarlar hem kutsalın, hem de egemenliğin kutsala dayanan huşu uyandırma etkisini geri çağırır. Ulus-devlet egemenliğinin zayıfladığı bir çağda, duvarlar işte bu teolojik kalıntının cisimleşmesidir.

Ayrıca duvarlar böyle huşu uyandıran bir egemenliğin tekabül ettiği bozulmamış ulusluk imgeseline de katkıda bulunur. "Sağlam, yüksek ve vakarlı" duvarlar biz/onlar, iç/dış, hukuk/hukukdışı ayrımlarındaki bulanıklaşmayı, bu ayrımların fevkalade çarpıcı bir görsel simgesiyle telafi eder. Duvarlar biz ile onlar, bizim alanımız ile onların alanı, iç ile dış, yerli ile yabancı arasında ayrım yapmak için emsalsiz araçlardır. İşte bu nedenle, zayıflayan devlet egemenliğini bir egemen tamlık ve kudret görüntüsüyle örtbas ederken, bir yandan da bozulmamış ulusluk, özerklik ve kendi kendine yeterlilik imgeleri üreten sahneler kurmak suretiyle, küresel çaptaki karşılıklı bağımlılık ve kargaşa gerçekliğini gözlerden saklarlar. Egemenliğin koruyup kollayacağı ulusal bir mekân ve topluluk imgeselini diriltirler.

58. Hobbes'a göre, egemenlik birebir Tanrı'nın kudretini taklit eder. Yönetmenin ötesine geçerek, korkuyla boyun eğdirmek suretiyle hepimizi tabi kılan yegâne insani iktidardır. Bkz. *Leviathan*, s. 185. İnancın da akıl gibi menzili ve etkileri bakımından tekbiçimli olmadığı yollu değerlendirmesinden sonra, Hobbes siyasal egemenin inşasına ilişkin izahını inanca dayalı huşuyla tamamlar: Tamamlayıcı unsur korkudur.

Etkililikten çok huşunun, sağlamlıktan çok kudretin dekoru olan duvarlar, egemen iktidarı olabilecek en teolojik posasıyla sahneye koyarken, zayıflayan devlet egemenliğinin başlangıçta kontrol altında bulundurduğu iki güç olan din ve siyasal iktisadı azlederken, egemenliğin teolojik veçhesini daha dolaysız biçimde açığa vurduğunu görürüz. Günümüzde siyasetin ve tebaaların teolojik motiflere yatkınlığını bir kez daha hatırlarız. Nitekim duvarlara duyulan yaygın arzuyla kendini belli eden bu yatkınlık, duvarların etkisiyle ortaya çıkmakta ve egemenliğin teolojik yüzü olarak duvarlara nakşedilmektedir. Bu bakımdan, Rohter'in şiirinin bir yakarış şeklinde ifade bulması ve devlete hitap etmesi tesadüf değildir.[59]

59. Rohter'in şiirinin ilk kıtasının son dizesini ("Yalvarırım, koru vatanımı düşmanlardan") ve ikinci kıtanın ilk dizesini ("Kendi vazifen bil dışarıda tutmayı") hatırlayın.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Duvarları Arzulamak

Gösteri, dinsel yanılsamanın maddi yeniden inşasıdır.

– Guy Debord, *Gösteri Toplumu*

İsrail balta girmemiş ormanın ortasındaki bir villa.

– Ehud Barak

Sınır bariyerinin zerre kadar etkili olmadığı kanısındayım. Yine de isterlerse yaptırırım şu lanet olasıca bariyeri.

– Senatör John McCain

Sınırda bana 15 metre yüksekliğinde bir bariyer gösterirseniz, ben de size 15.5 metrelik bir merdiven gösteririm, olur biter.

– ABD Ulusal Güvenlik Bakanı Janet Napolitano

GEÇ MODERN DÖNEMDE tebaalar ulus-devlet duvarlarını neden arzulamaktadır? Duvarlar neyi güvence altına almayı, korumayı, düzeltmeyi, içeride tutmayı yahut dışarıda bırakmayı vaat ediyor? Duvarın sahnelediği gösteri devletin olduğu kadar tebaanın da egemenliği geri kazanma arzusunu ne ölçüde tatmin ediyor? Bu bölümde zayıflayan devlet egemenliğinin geç modern dönemde tebaaların ruhsal-siyasi arzu, kaygı ve ihtiyaçları üzerindeki etkileri ele alınacak. Bugün başta Batı demokrasileri olmak üzere ulus-devletlerde görülen duvar inşa etme çılgınlığı, bilhassa devlet egemenliğindeki zayıflamaya eşlik eden ufuk, düzen ve kimlik kaybının savunmasız hale getirdiği tebaadan hareketle teorileştiriliyor. Bu bölümde ortaya atılacak sorular şunlar: Söz konusu kayıplar karşısında duvarlar nasıl bir ruhsal teminat veya yatıştırıcı etki sunuyor? Ne gibi masu-

miyet, korunma, homojenlik ve kendi kendine yeterlilik fantazileri temin ediyor?

Bu sorular önümüze sırasıyla iki analiz olanağı açıyor. Bir yandan, tebaanın zayıflayan egemenliğin ortaya çıkardığı, eski gücünü ele geçirmenin yollarını arayan devletin azalan gücüyle kendini *özdeşleştirmesi* söz konusudur. Bu durumda, tebaa ulus-devletin savunmasızlığı ve hudutsuzluğunu, geçirgenliğini ve ihlalini üstüne alınır. Görünen o ki, Minutemen örgütünün duvar kampanyasına yön veren mağdur erkekliğin kalbinde, cinsiyet ve cinsellik çağrışımlarıyla tam da böyle bir özdeşleşme yatmaktadır. (Örgütün, egemenlik alanının, daha doğrusu bizatihi egemenliğin kontrolünü yeniden ele geçirmek için "bölgeyi çelik gibi sağlamlaştırma" arzusundan 3. Bölümde bahşetmiştik.) Tebaa ile devlet arasında kurulan bu özdeşlik, kuşkusuz, militerleşmiş milliyetçiliğin aldığı bütün şekillerde bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Diğer yandan siyasal egemenlikteki aşınmanın devletin tebaasını koruma ve güvenceye alma gücü üzerinde yaptığı etki, tebaanın egemenliğini daha doğrudan biçimde tehlikeye sokabilmektedir. Sözgelimi ulus-aşırı terörizm hortlağı devletin savunmasızlığını doğrudan doğruya tebaanın savunmasızlığına tercüme etmektedir. Gelgelelim bu durum terörizmle sınırlı değildir. 2. Bölümde toplum sözleşmesinin siyasal egemenlik ile bireysel egemenlik arasında kurduğu ilişkiden bahşetmiştik. Bu ilişki, toplum sözleşmesine hem dayanak oluşturmakta (doğa durumunda bireyler egemendir ama egemenliklerinin güvencesi yoktur), hem de sözleşmeyle dönüşüme uğramaktadır (toplum sözleşmesinin tesis etmeyi ve güvenceye almayı vaat ettiği şey egemen bireyselliktir). Hobbes'tan Locke'a, Rousseau' dan Rawls'a kadar, siyasal egemenlik öznenin doğa durumundaki siyasallık-öncesi egemenliğinden doğarken, öznenin toplumdaki sözleşme sonrası egemenliğiyle meşruiyet kazanır. Egemen devlet, egemen toplumsal özneyi tam da kendini var etmek için egemenliğine el koymak suretiyle üretir ve güvenceye alır.

Devlet-tebaa ilişkisinin bu iki farklı boyutu, yani özdeşleşme ve üretim, geç modern dönemin liberal toplumlarında duvar dikme arzusunun ortaya çıkışında aynı ölçüde önemli rol oynar, nitekim bu toplumlarda toplum sözleşmesi ideolojik ve söylemsel açıdan kurucu olma niteliğini korur. Devlet-tebaa ilişkisinin bu iki boyutu libe-

ral olmayan devletlerdeki, dolayısıyla toplumlardaki duvar çekme faaliyeti için de pek tabii geçerlidir. Bununla beraber, liberal olmayan toplumlarda devlet-tebaa ilişkilerinin, liberal toplum sözleşmeciliğinin ürettiğinden farklı hat ve içerikleri vardır. Fakat bu bölümde üzerinde durmayacağımız bir farklılık bu.

Başlangıç kabilinden bir şerh daha düşmek gerekirse, bu bölümde ileri sürülen argüman şu: Ulus-devletlerin duvar çekme faaliyeti kısmen ruhsal fantazi, kaygı ve isteklere cevap vermekte, bu esnada da duvarın "yapma" iddiasında olduğu şeyden başka görsel efektler ve başka bir ulusal imgesellik yaratmaktadır. Duvarlar, siyasal egemenliğin aşınmasına hem delalet eden hem de katkıda bulunan ve gizli gerçekleşen ulus-aşırı insan, mal ve terör akışlarını önlemeyi yahut püskürtmeyi başaramasalar bile, bu ruhsal sınırlamayı ortaya çıkarmakta etkili olabiliyorlar. Bu bakımdan duvar çekme faaliyeti aşınan egemenliğin tebaalarda uyandırdığı arzulara yanıt verir – devletlerin ne tatmin edebileceği ne de görmezden gelebileceği arzulardır bunlar. Duvarların bu ulus-aşırı akışları durdurmadığı ve gerçekten durduramayacağı, hatta fiilen hafifletemeyeceği gerçeği, burada savunduğumuz düşüncenin önemli bir parçasını oluşturuyor. O yüzden, duvarlara yönelik arzuyu incelemeye geçmeden önce duvarların farazi amaçlarını yerine getirmedeki başarısızlığına dönmemiz gerekiyor.

Duvarların Başarısızlığı

Duvarlar ayırdıkları toplulukların siyasi kimliği ve öznelliği üzerinde, geçtikleri bölgelerde yahut bu bölgelerin yakınında yaşayanların hayatları, toprakları üzerinde ve kutsallaştırdıkları çatışmaların ortadan kalkmasına yahut tatlıya bağlanmasına yönelik beklentiler üzerinde birçok önemli etkide bulunur. Gelgelelim kaçak göçü, uyuşturucu kaçakçılığını veya –varlıklarının ve meşruiyetlerinin en geçerli ve açık nedeni olan– terörizmi durdurma konusunda ellerinden neredeyse hiçbir şey gelmez. Bunun nedeni de gayet basittir: Göçmen, kaçakçı ve teröristler ülkelere giriyorsa, bunun nedeni sınırların gevşek olması değildir; dolayısıyla sınır tahkimatı her ne kadar hareketlerinin yönünü veya şeklini değiştirse de engellemez. Du-

varlar kullanılan teknolojilerde, maliyette, toplumsal örgütlenme düzeyi, hadiselerin ve dışarıda tuttuklarını iddia ettikleri şeylerin anlamlarında bir çoğalma ve artışa yol açıyor olsalar bile, engelleme aracı olarak başarısızdırlar. ABD Göç ve Gümrük Bürosu'ndan bir yetkilinin de özetlediği gibi, "Balonu sıkıştırmak gibi bir iş bu. İçindeki hava ne yapıp yapıp dışarı çıkacaktır."[1]

Peki ilan edilen amaçlara ulaşan duvarlar da yok mudur? İsrail'in inşa ettiği böyle bir duvar değil midir mesela? Sayısı artırılan müstahkem denetim noktaları ile içli dışlı bir coğrafyada Filistinlileri İsraillilerden adeta cerrahi bir müdahaleyle ayırmayı amaçlayan yol, köprü, tünel ve raylı sistem şebekelerinin bir birleşimini sunan İsrail duvarı, doğrudur, Tel Aviv'deki canlı bomba saldırılarını azaltmış olabilir. Bununla beraber, birçok kişi Duvarın yapımı sırasında Hamas'ın alternatif paramiliter strateji ve taktikler benimsediğini ileri sürmektedir. Kesin olan şu ki, Duvar İsrail'e yönelik Filistin şiddeti ve düşmanlığını azaltmamış, yeni siyasi yerleşim olasılıklarına zemin hazırlamış ve İsrail'e uluslararası sempati kazandırmış, dolayısıyla ülkenin siyasi sermayesini artırmıştır. Açıkça görülüyor ki, Duvar her iki tarafta yeni siyasi öznellikler yaratmanın yanı sıra, Filistinlileri İsraillilerden ayıran, şiddet kaynaklarını ve devrelerini söylemsel olarak tersine çeviren, böylece Filistin'in İsrail'e yönelik hayali saldırganlığını duvarın ortaya çıkış nedeni gibi gösteren geniş çaplı bir işgal mimarisine katkıda bulunmaktadır.[2] Duvarın İsrail-Filistin haritasını, Batı Şeria'daki bazı İsrail yerleşimlerini içine alacak şekilde yeniden çizmenin yanı sıra bu etkilerinin de duvar inşası politikasının amaçları arasında yer aldığı söylenebilir. Öte yandan Duvarın tam da İsrail'i Filistin düşmanlığından koruma gerekçesine, daha doğrusu çoğu kez bu düşmanlıkla ilgili sızlanmalara dayandırılarak meşrulaştırıldığı düşünülürse, bu konudaki başarısızlığı dikkat çekicidir. Duvarın inşası Filistinlilerin şiddet veya düşmanlığını sona erdirmemiş, İsrail tahakkümünün yarattığı hüsran ve

1. Akt. Randal C. Archibold, "Along the Border, Smugglers Build an Underground World", *New York Times*, 7 Aralık 2007, A-18.

2. Özellikle bkz. Eyal Weizman, *Hollow Land: Israel's Architecture of Occupation*, Londra: Verso, 2007 ve Neve Gordon, *Israel's Occupation*, Berkeley: University of California Press, 2009.

öfkeyi artırarak Filistinlilerin taktik ve teknolojilerinin değişmesine yol açmıştır, o kadar.

İsrail burada savunduğum düşünce açısından çetin bir ceviz. Resmi olarak göçmen işgücü, yasadışı uyuşturucu ve diğer kaçakçılık türlerini önlemeyi amaçlayan duvarları bu argümanın çerçevesine oturtmak çok daha kolay. Önceki bölümde de belirtildiği gibi, 3200 kilometrelik ABD-Meksika sınırının tamamına çekilmesine izin verilen ama henüz tam anlamıyla kaynak bulunamamış olan duvar, birçok araştırmacı tarafından bazı yönlerden aşırı maliyetli bir siyasi tiyatro oyunu olarak nitelenmektedir. Sınırın güneyinden gelen işgücü, iki yüzyıl önce ülkenin batısında demiryollarının inşa edilmesinden bu yana Kuzey Amerika ekonomisinde canalıcı bir öneme sahip olmuştur. Son yirmi yılda ise, gerek göç oranları gerekse göçü kaçak olarak sürdürmenin değeri küreselleşmenin etkisiyle önemli ölçüde artmıştır.[3] Bugün Kuzey Amerika sermayesi azami ölçüde ucuz ve sömürülebilir –ek yardımlarda bulunmadan veya fazla mesai, sağlık, çalışma ortamı ve iş güvenliğiyle ilgili düzenlemelere uymadan asgari ücretin altında bir ücretle istihdam edilebilen ve ihtiyaç kalmadığında kolayca çıkarılabilen– işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Giderek artan küresel rekabet karşısında, bu tür işgücü uzun zamandır olduğu gibi sadece ev işleri ve tarımda değil, inşaat ve imalat sektörlerinin yanı sıra perakende ve *fast-food* sektörlerinde de kullanılmaya başlamış, gün geçtikçe daha önemli bir yere sahip olmuştur.

Sermayenin ihtiyaç duyduğu işgücü göçünü önlüyormuş gibi görünen duvarların inşası, birçok ironiyi beraberinde getirir. Güney Kaliforniya'daki sınır duvarının büyük kısmının inşasını üstlenen Golden State Fence Şirketi'nin hikâyesi tam anlamıyla böyledir: Şirket yüzlerce belgesiz işçi çalıştırdığından ötürü geçtiğimiz on yıl içinde üç kere para cezasına çarptırılmıştır.[4] Özbeöz Amerikan burgerlerine havada takla attırmak için belgesiz işçi çalıştıran McDo-

3. Jason Ackleson, "Constructing Security on the U.S.-Mexico Border", *Political Geography* 24, Sayı 2 (2005), s. 165-84.

4. "Border Fence Firm Snared for Hiring Illegal Workers", *All Things Considered*, National Public Radio, Scott Horsley, 14 Aralık 2006. Şirketin ödediği 5 milyon dolarlık para cezası, son on yıldır bu işlerden elde ettiği kazancın ve piyasadaki payının yanında devede kulak kalır.

nald's bayilerine bütün Amerika'da üst üste baskın düzenlenmiştir. Bu garip tesadüflerin benzerlerine İsrail'de de rastlanmaktadır. Üstelik Duvarın inşaatında Filistinli işçilerin çalıştırılmasından ibaret değildir ironi. Yasadışı bir İsrail yerleşiminden kadınların, komşu Filistin köyünden temizlikçi kadınların gelişini engelleyeceği için Duvarın geçeceği yeri protesto etmesi de dikkat çekici bir hikâyedir.[5]

Uyuşturucu konusunda da durum aynıdır. Avrupalılar şunu Kuzey Amerikalılardan daha iyi anlamıştır: Uyuşturucu kaçakçılığı uyuşturucu kullanımını teşvik etmemekte, talep arzı artırmaktadır. Bazı araştırmalar, ki bunların içinde RAND (Araştırma ve Geliştirme) Şirketi'nin araştırması da bulunmaktadır, Kuzey Amerika'da sınır tahkimatına harcanan paranın madde bağımlılığı tedavisine harcandığı takdirde, uyuşturucu talebinin azaltılmasında kat kat fazla verim alınabileceğini ortaya koymaktadır, zira sınır tahkimatının başlıca etkisi uyuşturucu fiyatlarını artırmaktır.[6] Ne var ki Kuzey Amerika'daki uyuşturucu piyasasını yaratan toplumsal sorunlara eğilen politikaların uygulanması şöyle dursun, uyuşturucu rehabilitasyon faaliyetleri bile pek rağbet görmemekte, duvarlar ve gösterişli yakalama operasyonları siyaseten daha çok alıcı bulmaktadır.

Bununla birlikte, duvarlar hedefledikleri söylenen sorunları çözüme ulaştıramamakla kalmıyor, genelde iç içe geçirerek çetrefilleştiriyor. Bir kere, duvar çekme ve diğer sınır tahkimatı önlemleri göçü daha zorlu ve masraflı kıldığından, tek yönlü göç oranını, dolayısıyla ABD veya Avrupa'ya yerleşen kaçak göçmen sayısını artırıyor. İkincisi, uyuşturucu ve göçe karşı yapılan duvarlar uyuşturucu ve göçmen kaçakçılığını gitgide birleştiren, çok daha karmaşık ve mafyatik bir kaçakçılık ekonomisine yol açıyor. Uyuşturucular denetlenmesi kolay olmayan kolilerin derinlerine saklanarak veya duvar altındaki girift tünel sistemleri kullanılarak taşınıyor. ABD-Meksika sınırında 2001'den bu yana yaklaşık kırk tünel bulunmuş, yetkililerin 1990'da tünellerin kaydını tutmaya başlamasından o güne dek de bu sayının iki katı kadar tünel keşfedilmiştir. Bu tünellerden bazılarında aydınlatma, kanalizasyon, havalandırma sistemleri

5. Weizman, *Hollow Land*, s. 169.

6. Peter Andreas, *Border Games: Policing the U.S.-Mexico Divide*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 2000, s. 146.

ve kolilerin taşınması için makara mekanizmaları bulunmakta, bazıları ise sınırın bir tarafındaki bir depoyu karşı taraftaki bir depoya bağlamaktadır.[7] Tünellerin yanında karayoluna alternatif olarak botlar da kullanılabilmekte, ayrıca kaçakçıların bariyerlerin gözden ırak kısımlarında delikler açtığı ve başka kaçakçılar tarafından kullanılmasını önlemek için deliklerin girişlerini kontrol altında tuttuğu bilinmektedir.[8] Üçüncü ve bununla bağlantılı olarak, sınır tahkimatı ve yarattığı tepkiler bizzat sınır bölgesini giderek daha çok şiddete gebe bir mekân haline getirmektedir. Örneğin ABD-Meksika sınırında göçmenler, kaçakçılar tarafından kimi zaman çölde susuzluktan veya araba bagajları, yük vagonları ve kamyonlarda havasızlıktan ölüme terk edilmektedir. Kaçakçılar çoğunlukla silahlı saldırganlardan oluşuyor: Kaliforniya'da sadece 2007 yılında Sınır Devriyesi'ne yönelik 340 saldırı kayda geçmiş, bu saldırılarda çivili sopalardan tutun molotof kokteyllerine kadar çeşitli silahlar kullanılmıştır.[9] Bu arada, yoksul ve bedbaht olmakla birlikte eskiden görece sakin olan sınır kasabaları, kaçakçılara karşı evlerin üstüne gözetleme kulelerinin yapılmasıyla birer garnizona dönüşmüş bulunmaktadır. Ayrıca geceleri kasabalara toplama kampı görüntüsü veren projektör ışıklarını devreye sokan Sınır Devriyesi, kaçakçıları gizlendikleri yerlerden çıkarmak için bibergazı ve göz yaşartıcı gaza da başvurmaktadır.[10] Uzun sözün kısası, sınır tahkimatı öncesinde Sınır Devriyesi ile kaçakçılar arasında pek tehlikeli olmayan, kısa süreli bir kedi-fare oyunu yaşanırken, şimdi durum giderek gerilla savaşı ve kontrgerilla harekâtı görünümü kazanmaktadır.

Sınır tahkimatı başka kanundışı unsurları da çoğaltmaktadır. 3. Bölümde ayrıntılı olarak anlatıldığı gibi, devletin gevşekliğinden ve başarısızlığından şikâyetçi olan iyi örgütlenmiş yasadışı kuruluşlar sınırlarda güvenliği sağlama görevini üstlenmekte veya kendi ken-

7. ABD-Meksika sınırında yakın zamanda açılan tüneller hakkında bkz. Archibold, "Along the Border, Smugglers Build an Underground World".

8. Teddy Cruz, "Border Tours", *Indefensible Space: The Architecture of the National Insecurity State* içinde, haz. Michael Sorkin, New York: Routledge, 2008 ve Archibold, "Along the Border, Smugglers Build an Underground World".

9. "First U.S.-Mexico Border Fence Sees Fewer Migrants, More Violence", *Dallas News*, 13 Eylül 2008.

10. *A.g.y.*

dilerine egemen yargı yetkisine sahip olduklarını ilan etmektedir. Sözgelimi ABD-Meksika sınırında, bu gibi örgütler sınırdan kaçak geçenleri yakalama ve destekleyenleri engellemenin yanında, kaçak denen göçmenlerin evlerine silahlı baskın düzenlemeyi de faaliyetleri arasına katmıştır: "Minutemen Amerikan Savunma Örgütü" üyeleri Mayıs 2009'da bir adam ile on yaşındaki kızını evlerinde vurarak öldürmüştür. Bu olay yaşandığında, örgüt yasadışı faaliyetlerini finanse etmek için para ve kaçak mal arayışındaydı.[11]

Sınır bölgesi ve buradaki faaliyetlerle ilgili olarak devlet de gitgide hukukdışılığa daha çok başvurmaktadır. 1. Bölümde de anlatıldığı gibi, 2005 tarihli Gerçek Kimlik Yasası, Ulusal Güvenlik Bakanlığı'na "bariyer ve yolların hızla inşasını sağlamak için yasaları kısmen yahut bütünüyle askıya alma" imkânı vermiş, sonuç olarak çevre protokollerinden Amerikan Yerlilerinin haklarının korunmasına kadar birçok yasa rafa kaldırılmıştır.[12] 2006 tarihli Sınır Güvenliği Yasası da sınır bariyerinin inşası için özel mülkiyet haklarının doğrudan ihlaline izin vermiştir. Duvar şiddet ve kanunsuzluk karşısında yasa ve düzeni temsil ettiği halde, şiddet ve devletdışı haydut aktörler yaratmakla kalmıyor, haydut devlet faaliyetlerine de yetki veriyor.

Kısacası, işgücü veya kaçak mal arzını talebin harekete geçirdiği ve resmi sınırların genişlemesinin ve/veya işgalin söz konusu olduğu bir bağlamda, duvarlar sınırları kalıcı bir şiddetli çatışma ve hukukdışılık alanı haline getirmekte, gelişmiş ve tehlikeli kaçak sektörleri teşvik etmekte, çözme iddiasında olduğu sorunların boyutunu büyütmekte ve maliyetini artırmakta, sınırın iki tarafındaki düşmanlığı perçinlemektedir. Bu noktaya kadar çoğunlukla ABD-Meksika duvarından örnekler üzerinde durduk. Gelgelelim buradaki analizi, Üçüncü Dünya'yı dışarıda bırakma yahut Afrika ve Güney Asya'nın belli bölgelerinde olduğu gibi, dünyanın yoksul kesimlerini o kadar yoksul olmayan kesimlerinden ayırma amaçlı duvar çekme

11. Jesse McKinley ve Malia Wollan, "New Border Fear: Violence by a Rogue Militia", *New York Times*, 27 Temmuz 2009, A 1-9.

12. Blas Nunez-Neto ve Yule Kim, *Border Security: Barriers Along the U.S. International Border*, Washington: Congressional Research Service, 2008 ve "Administration Moves to Bypass Laws to Complete Mexico Border Fence this Year", *Guardian*, 1 Nisan 2008.

girişimlerinin yanı sıra, toprak üzerindeki yargı yetkisinin ihtilaf yarattığı yerlerde birer hak iddiası olarak karşımıza çıkan duvarları da kapsayacak şekilde genişletmek mümkündür.

Peki hal böyleyken duvarlar neden? Bir hüsrana –ulus-devlet egemenliğinin hüsranına– tepki olarak inşa edilen ve –sendeleyen bu egemenliği destekleme görevinde tam anlamıyla çuvalladıkları için– yine bir hüsran simgesi olan bu duvarlara devletlerin yaptığı yatırımlar yetmezmiş gibi, bir de halktaki bu ihtiras neden? Bu sorulara verilecek yarı psikanalitik bir cevap, fetişin "biliyorum ama gene de..." yapısını akla getiriyorsa, yani "aslında işe yaramadıklarının farkındayım ama gene de tatmin ediciler" şeklindeyse, o zaman söz konusu fetişin hangi arzuyu barındırdığı sorusu karşımıza çıkar. Devletin himaye gücünü giderek kaybettiği, ulusluğun etkisinin azaldığı, küresel değişimler ve ulus-aşırı şiddet karşısında tebaaların her yerde giderek savunmasız hale geldiği bir bağlamda kudret, himaye, kapsanma, hatta masumiyete yönelik siyasi arzuları, duvarlara yansıtılması muhtemel olan bu arzuları anlamamız gerekmektedir. Somut vaatlerini yerine getiremiyor olsalar bile, bu yeni duvarların fiziksel olarak neye hitap ettiklerini ya da neyi tatmin ettiklerini anlamamız şart.

Duvarlarla Çevrili Demokrasi Fantazileri

Benedict Anderson *Hayali Cemaatler*'de ulusların sınırları belli, egemen cemaatler olarak "hayal edildiğini" öne sürer.[13] Şayet küreselleşme tam da sınırları, egemenliği ve ulusal cemaatleri aşındırıyorsa, o halde duvarlar ulusal imgeselliğin bu unsurlarını kurgusal düzeyde nasıl yeniden yürürlüğe koyuyor olabilir? Duvar çekme arzusunu tebaanın ya da ulusun hangi tehdit edilmiş yahut gölgelenmiş kimliği ortaya çıkarmaktadır? Devletlerin giderek birbirine bağımlı olduğu, sınırların ortadan kalktığı, açıkça eşitlikçilikten uzak bir küresel düzen bağlamında, duvarlar ruhsal olarak neyin engellemesine yahut bastırılmasına katkıda bulunmaktadır? Ya da ne gibi

13. Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, çev. İskender Savaşır, İstanbul: Metis, 1993.

ruhsal siyasi savunmaları simgelemektedir? Duvarlar nasıl olup da ulus için bir dizi ruhsal savunma işlevi görmekte, bizi kendi sorunlarımızla yüzleşmekten nasıl korumakta veya ulusun kendi gereksinimleri, bağımlılıkları ve özlemlerini nasıl ötekilere ve başka yerlere yansıtmaktadır? Bu doğrultuda, ulus-devlet duvarları hangi siyasal iktisat mantıklarının retorik düzeyde tersyüz edilmesine yardımcı olmakta, böylece yoksulların, sömürgeleştirilmiş yahut sömürülen toplulukların saldırgan olarak resmedilmesine nasıl katkıda bulunmaktadır? Ayrıca duvarlar egemen sınırlama ve himaye mitlerini diriltirken hangi ulusal saflık ve masumiyet fantazilerini tatmin etmektedir?[14]

Bu bölümde öncelikle tarihe damgasını vurmuş dört ulusal fantaziyi ele alarak bu sorular üzerinde spekülasyonlarda bulunacağız. Ardından söz konusu spekülasyonları derinleştirmek ve temellendirmek üzere psikanalitik düşünceye döneceğiz.

Sınırların Giderek Kalktığı Bir Dünyada "Tehlikeli Yabancı" Fantazisi

Siyasi dışarlıklıların farklılık ve tehlikeyi çağrıştırması, insan topluluklarının kendisi kadar eski bir durumdur. Kabilesel veya siyasi dışarlıklılar hakkındaki şeytanlaştırıcı kurgular antropolog ve siyaset tarihçileri tarafından kayda geçirilmiş olduğu gibi, "barbar" veya "yabancı" gibi sözcüklerin etimolojisinde de karşımıza çıkar. Nitekim bu sözcüklerin ikisi de önce belli bir ötekiyi adlandırmak üzere türetilmiş, daha sonraları tehlikeli ötekiliğin çeşitli biçimleri için kullanılan genelleyici ve küçültücü adlar haline gelmiştir. Dahası, Mary Douglas'ın da öne sürdüğü gibi, sınır ihlalleri hemen hemen evrensel olarak kirlilik ve tehlikeyle özdeşleştirilir.[15] Demek ki

14. Her ne kadar egemenlik sorunsalına kısmen teğet geçse de, günümüzdeki duvar çekme fenomeni başarısızlığıyla başka önemli soruları da akla getirmektedir. Duvarlara yönelik arzu demokrasiyi dünyaya yayma, hatta örneklerle somutlama konusundaki söylemlerle nasıl bağdaşmaktadır? Bu arzu söz konusu demokrasi projesinin gerektirdiği açıklık ve evrensellik öncülleriyle nasıl bir bağdaşma içindedir? Ayrıca duvarlara yönelik arzu, demokrasinin gerektirdiği ne tür bir sınırlamayı ifade etmektedir? Burada yeni bir demokrasi formülasyonu mu yoksa eski bir demokrasi formülasyonunun canlanması mı söz konusudur?

egemenliğin zayıfladığı, sınırların daha sık ihlal edildiği ve ulusun kendisinin açık tanımını yitirdiği bir çağda, hele hele küresel köy çağında, belki özellikle bu çağda, yabancının açıkça güçlü ve tehlikeli bir sima olarak resmedilmesinde şaşırtıcı bir yan yoktur. Asıl şaşırtıcı olan belki de bu karma tehlike resmini oluşturan muhtelif unsurlardır.

Soğuk Savaş sonrası ABD bağlamında, söylem düzeyinde, sınır ulusa yönelik çeşitli heterojen tehditlerin, giderek özellikle de tehlikeli yabancı figüründe cisimleşen tehditlerin giriş noktası olarak inşa edilmiştir. ABD'nin ilk Ulusal Güvenlik Bakanı Tom Ridge (Bakanlık 2001'de kurulmuştur) sınırın "teröristler, kitle imha silahları, kaçak göçmenler, kaçak mallar ve başka yasadışı mallar için bir nakil hattı" olduğunu beyan etmiştir. Göç karşıtı bir düşünce kuruluşu olan Göç Araştırmaları Merkezi'nin araştırma müdürü Steven A. Camarota'nın şu beyanı da terörizmle göçün aynı kefeye konmasına bir örnektir: "Kaçak göçün üstesinden gelmeden kendimizi terörizme karşı korumamız olanaksız."[16] 11 Eylül sonrası genel söylemde, bilhassa sınır duvarının tamamlanmasını savunan söylemde bu tehditlerin gene birbiriyle iç içe geçirildiğini görüyoruz: Genelde sınır tahkimatı, özeldeyse duvarlar için yapılan kampanyalarda denetimsiz kaçak göç ile terörizm tehdidi, böyle bir bağlantıya dair en ufak bir kanıt olmadığı halde, devamlı özdeşleştirilmektedir.

Gelgelelim bugün Birinci Dünya'da düşman yabancı simasının kurgulanmasını hazırlayan unsurlar, küreselleşmenin siyaset, ekonomi ve güvenlik alanlarındaki etkileri değildir sadece. Kuzey Amerika'daki pek çok Latin Amerikalı, Avrupa'daki Araplar, Avustralya'daki Güney Asyalılar ve tabii ki İsrail'deki Filistinlilerin hâkim kültür, dil ve ırka meydan okuması da düşman yabancı simasının inşasına katkıda bulunmaktadır. Hâkim gruptakiler için bunlar hem bireysel hem de ulusal kimliğe, yani ulusun uzun süredir güvenceye

15. Mary Douglas, *Saflık ve Tehlike: Kirlilik ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi*, çev. Emine Ayhan, İstanbul: Metis, 2007.

16. Akt. John Dougherty, "Census: 100.000 Mideast Illegals in U.S. Analysts Say Failure of Immigration Control Contributed to 9-11 Attacks", *WorldNetDaily*, www.wnd.com/news/article.asp?ARTICLE_ID=26194 adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 25 Ekim 2009).

aldığı ruhsal ve toplumsal "ben" ile "biz"e yönelik meydan okumalardır. Avrupa'da Müslümanların giyim kuşam kodları ve diğer kültürel pratikler üzerine koparılan patırtıların yahut ABD'de sürekli dile getirilen oy pusulalarının ve okul müfredatlarının "sadece İngilizce" olması tekliflerinin kaynağı işte bu meydan okumadır. Kimliğe yönelik bu tehdit, akademik düzeyde ise "başka medeniyetlere mensup olan [*metinde aynen böyle*] ve asimilasyonu reddedip de kendi toplumlarının değer, gelenek ve kültürüne bağlı kalarak bunların propagandasını yapan göçmenlerin" Batı değerlerine yönelttiği bir tehdit olarak ifade edilir.[17] Samuel Huntington'a bakılırsa, Batı değerlerinin bu şekilde reddi, Batı toplumlarında genel olarak çokkültürlülüğün özendirilmesiyle onaylanıp desteklendiğinde, "fiilen Batı medeniyetinin" ve onu ayakta tutan ülkelerin "sonu" anlamına gelecektir. "Herhangi bir medeniyete mensup olmayan bir ülke kültürel özden yoksundur. Tarih, bu şekilde kurulan hiçbir ülkenin tutarlı bir toplum olarak uzun süre ayakta kalamayacağını göstermektedir."[18] Buna göre, göçmenler Batı uygarlığını ve Batılı ulusları kültürel veya ekonomik olarak güçsüzleştirmekle kalmayıp, yağmalamaktadır da.

Günümüzde tehlikeli yabancı figürü, küreselleşmenin ekonomik, siyasi, kültürel ve güvenlikle ilgili etkilerini bünyesinde bulundurduğu için tam anlamıyla üstbelirlenime tabidir. Birbirinden tamamen ayrı olan bu unsurlar yabancıda bir araya gelerek, ona adeta yedi başlı bir ejder görünümü verir. Kuşkusuz Kuzey'in ucuz, korunmasız işgücü talebinin yanı sıra, Avrupa ve ABD'de yaşanan çoğu terörizm olayının iç kaynaklı olduğunu da inkâr eden bir kurgudur bu. (ABD'deki yerli teröristler arasında, okul ve işyerlerine silahlı ve bombalı saldırılar düzenleyen çok sayıda kişinin yanı sıra, Weatherman, Unabomber, Oklahoma Federal Binası'nı havaya uçuran Timothy McVeigh ve Eylül 2001'deki şarbon saldırılarından sorumlu olduğu düşünülen Bruce Ivins'i de saymak mümkündür.) Teh-

17. Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York: Simon and Schuster, 1997, s. 304-5; Türkçesi: *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, çev. Cem Soydemir ve Mehmet Turhan, İstanbul: Okyanus, 2006.

18. *A.g.y.*, s. 306.

likeli yabancı figürü, Batılı ülkelerin yeni göçmen mahallelerindeki suç oranlarının diğer kesimlere oranla genellikle daha düşük olduğunu ortaya koyan araştırmaları da gözden ırak tutar.[19] Kültür ve kimliğin değişken mahiyetini, yani kültürlerin ebedi ve değişmez olmadığı, tarihin içinde yaşadığı, dönüşüm ve yeni unsurların katılımı yoluyla ayakta kaldığı gerçeğini gözden ırak tutar.

Duvar çekme söylemi ile duvarın ulusu dışarıya karşı kapatmaya muktedir olduğu fantazisinin bu inkâr ve peçelemeleri kolaylaştırması dikkate değer bir noktadır. Duvarlar, insan biçimli bir ötekinin etnikleştirilmiş ulusal kimlikten tutun uyuşturucu kullanımı, suç ve reel ücretlerin düşmesine varıncaya kadar birçok ulusal sorunun nedeni olarak yansıtılabileceği bir perde oluşturur. Ulus saldırı altındadır ve "Üçüncü Dünyalıların istilasına" karşı kendine bir sığınak inşa etmek durumundadır. Kısacası, duvarlara yönelik arzu yabancı işgücü, çok-kültürlülük ve terörizmin aynı potada eritildiği bir söylemden doğar ve bu söylemi teşvik eder. Söz konusu söylem içinde birleştirilen bu unsurlar, ulusun gevşek dış duvarlarının ve devletin koruma kapasitesindeki tedrici zayıflamanın sonucuyken birdenbire nedeni haline gelir.

Kapsanma Fantazileri

Tehlikenin yabancıya yansıtılması, nihai simgesini duvarların oluşturduğu bir sınırlama fantazisine dayandığı gibi, bu fantaziye yakıt da sağlar. Evin koruyucu duvarları, artık ulusu içine alacak şekilde genişletilmiş ve *İnsanlık Durumu*'nda Hannah Arendt'in modern dönemde toplumsalın siyasalı geride bırakmasıyla ulusun büyük bir hane halkına dönüştüğü yollu argümanını bir bakıma ters bir şekilde zirvesine taşımıştır.[20]

Giderek sınırsızlaşan ve dizgininden boşalan bir küresel düzen karşısında, duvarlar tehlikeli istilacılara karşı salt bir koruma olma-

19. Robert J. Sampson, "Rethinking Crime and Immigration", *Contexts* 7 (Kış 2008) ve "Open Doors Don't Invite Criminals: Is Increased Immigration Behind the Drop in Crime?", *New York Times* Yorum Sayfası, 11 Mart 2006, s. A 27.

20. Hannah Arendt, *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şenel, İstanbul: İletişim, 1994.

nın ötesine geçen ve böyle bir dünyada yaşamanın ruhsal bakımdan başa çıkılamaz olmasından doğan bir sınırlamanın ifadesidir. Kimi zaman "ufuklara duyulan ihtiyaç" şeklinde ifade bulan kapsanma ihtiyacı, çoğunlukla on dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyıl başı düşünürlerinin dile getirdiği ve, biraz tuhaf gelse de, o zamanlar günümüzdeki kadar ilgi görmemiş bir konudur. Nietzsche'ye göre, "canlı bir varlık ancak bir ufkun sınırları içinde olduğu zaman sağlıklı, güçlü ve üretken olabilirken", psikanalizde ufuk gibi bir sınırın bulunmaması, kapsanmama durumu psikoza giden bir yoldur.[21] Heidegger "dünya tablosu" yaratma itkisine getirdiği eleştiride, "sığınağı temin edenin, ufkun tehditkâr 'dış' dünyayı güven verici bir tabloya dönüştürme yeteneği" olduğunu söyler.[22] Ulus-devlet fiili sınırları kapsama görevini artık yerine getiremez olunca, duvar çekme imgesel düzeyde tam da böyle bir sığınak temin eder. Bu bakımdan, sensörler ve görüntüleme aygıtlarıyla donatılmış "sanal bariyerlerin" bu görevi tek başına yerine getirememesi kayda değer bir durumdur. Yani "biz" ve "ben" için gereken kurucu siyasi ufuk ortadan kalkmaya başladığında, duvarlara –katı, görünür duvarlara– gereksinim duyulur.

Vestfalya sonrası düzende ulusun kabı devletse ve bu kabın sağlamlığına siyasal egemenlik katkıda bulunuyorsa şayet, günümüz milliyetçiliklerinin devlet egemenliğinin, koruma ve kapsama güçlerini imleyen açık göstergelerle yeniden ifadelendirilmesine yöne-

21. Nietzsche, "Uses and Disadvantages of History for Life", *Untimely Meditations*, çev. R. J. Hollingdale, Cambridge: Cambridge University Press, 1983, s. 63; Türkçesi: *Tarihin Yaşam için Yararı ve Sakıncası: Zamana Aykırı Bakışlar 2*, çev. Mustafa Tüzel, İstanbul: İthaki, 2006.

22. Heidegger "Building Dwelling Thinking" (1952) makalesinde şöyle diyor: "Mekân için kullanılan *Raum*, *Rum* sözcüğünün neyi belirttiği, Antik Yunandaki anlamından anlaşılır. *Raum* yerleşim ve iskân amacıyla temizlenmiş yahut boşaltılmış yer anlamına gelir. Mekân yer açmak için temizlenmiş ve boşaltılmış olan, yani belli sınırlar içinde olan bir şeydir ve Yunanca *peras* sözcüğüyle karşılanır. Sınır durduran bir şey değil, Yunanlıların da anladığı gibi, bir şeyin *mevcudiyet bulmasını* sağlayan şeydir. *Horismos*, yani 'ufuk' kavramının sınıra karşılık gelmesinin nedeni de budur. Mekân esas itibariyle mevcudiyeti için yer açılmış olan, kendi sınırları içinde var olabilen şeydir." Martin Heidegger, "Building Dwelling Thinking", *Poetry, Language, Thought*, çev. Albert Hofstadter, New York: Harper and Row, 1971, s. 154.

lik bir gereksinim yaratması şaşırtıcı değildir.[23] Yerleşik ve sağlam bir devlet egemenliği böyle göstergelere ihtiyaç duymaz. Böyle bir devlet egemenliği sınırda abartılı askeri tedbirlere ve barikat kurmaya gerek duymaksızın sınırları belirli bir ulusal terkip ve düzen yaratır – yapılandırıcı, her yerde hazır ve nazır olan mevcudiyetiyle, egemenliğin karizmasıyla ve hepsinden önemlisi ulus, devlet ve egemenliğin kaynaşmasıyla düzen sağlar. Zayıflayan devlet egemenliği ulusu ve tebaayı kapsama kudretini kaybeder. Achille Mbembe egemenliğin devletten kopuşunu bu nedenle devletin hadım edilişi olarak formülleştirir ve ailevi ataerkilciliğin tırpanlanması sürecinde sivil erkeklerin erkekliğini yitirmesiyle mukayese eder. Mbembe'ye göre, sömürge sonrası bağlamda bu erkekliğini yitirme olgusu fallik militarizmle, tam bir silah fetişleştirmesiyle telafi edilir.[24] Buradan bakınca, duvarlar da bu türden bir fetiş, yani iktidarın geri kazanılması vaadiyle devletten tebaaya herkesi etkisi altına alan bir fetiş gibi görünecektir.

Biraz farklı bir açıdan bakıldığında, ulusal sınırların devlet tarafından güçlü bir şekilde yeniden sahneye çıkarılması, Saskia Sassen'in ekonomik alanın ulusal mahiyetini kaybetmesi karşısında siyasi söylemin "yeniden ulusallaşması" şeklinde ifade ettiği fenomenin canalıcı bir parçası olarak karşımıza çıkıyor. Sınırın yeniden sahneye çıkarılarak savunulması, günümüzde ulusluğun çözülmekte olmasına karşılık böyle bir yeniden ulusallaşmanın haklılığına ve olanaklılığına zemin hazırlamaktadır.[25] Devlet egemenliğinin zayıflaması ve homojen ulusal imgeselliğin uygulanabilirliğini yitirmesi böylece duvarlar nezdinde birbirini tashih eder. Gözle görülür duvarlar aşırı küreselleşmiş bir dünyada ve aşırı ufuksuzlaşmış bir ev-

23. Mahfaza olarak devlet konusunda bkz. Anthony Giddens, *Ulus-Devlet ve Şiddet*, çev. Cumhur Atay, İstanbul: Kalkedon, 2008 ve Peter J. Taylor, "The State as Container: Territoriality in Modern World-System", *Progress in Human Geography* 18, Sayı 2 (1994), s. 151-62.

24. Achille Mbembe, "Sovereignty as a Form of Expenditure", *Sovereign Bodies: Citizens, Migrants, and States in the Postcolonial World*, haz. Thomas Blom Hansen ve Finn Stepputat, New Jersey: Princeton University Press, 2005, s. 161-3.

25. Saskia Sassen, *Losing Control?: Sovereignty in an Age of Globalization*, New York: Columbia University Press, 1996.

rende sınır ve kapsanma ihtiyacına yanıt verir. Duvarlar mekânsal sınırları belli bir "biz", ulusal bir kimlik ve ulusal bir siyasi ölçek yaratır – hem de bütün bunların ulusal siyasi ve ekonomik özerklik kuruntularından, homojen nüfus veya ortak tarih, kültür ve değerlerden hareketle şekillendirilemediği bir zamanda yaparlar bunu.

Geçirimsizlik Fantazileri

Giderek sınırsızlaşan bir dünyada sınırlar içinde kapsanma veya korunma özlemi, duvar arzusunu canlı tutan ruhsal bir özlemdir; geçirimsizlik fantazisi –hatta belki de geçirimsizlik– bu özlemi tamamlar. Egemen iktidar iç ile dış arasında mutlak ve zorunlu bir ayrım fantazisi taşır. Bu ayrım ise, egemenliğin mekânsal veya sınırsal geçirgenliğin yanı sıra, zamansal kesintiye veya çok-değerliliğe meydan okumasına bağlıdır. Tanrı'nın egemenliği gibi siyasal egemenlik de mutlak yargısal kontrolü ve zamansal sürekliliği gerektirir. Egemene saldırıda bulunulabilir ama yıkılmadan içine girilmesi imkânsızdır, meydan okunabilir ama devrilmeden sekteye uğratılması imkânsızdır. Bu açıdan egemenlik son derece eril bir üstünlük fantazisi (yahut safsatası) arz eder: Delip içine girme, çoğullaştırma veya sekteye uğratma onu tek kelimeyle bozar.

ABD, Avrupa ve İsrail'deki duvar çekme söylemlerinin çoğunda, tehlikedeki mevcudun hem savunmasız, mağdur hem de haklı ve güçlü olarak resmedilmesi bu bakımdan önemlidir. Ulus tehlike ve kuşatma altındadır; devlet bu kuşatmaya karşı savunma yapmaya muktedir ve bu konuda fazlasıyla haklı görülür. Bu noktada modern öncesi Avrupa şehirlerinin surlarının esasen siyasi-askeri fetihlere karşı değil de. yağma amaçlı istilalara karşı inşa edilmiş olduğunu hatırlamak faydalı olabilir.[26] Ortaçağda kuşatma alışılagelmiş bir ekonomik fenomendi. Ayrıca komşusu tarafından ekonomik yağma amacıyla "kuşatma altına alınmış" bir varlık, siyasi toprak savaşına katılan bir varlıktan farklı addedilirdi – hem de kuşatma savaş taktiklerinden biri olduğu halde. Kuşatmada askeri ve ekonomik unsurlar iç içe geçer. Bu durum da göç eden topluluklara karşı yapılan savun-

26. Paul Hirst, *Space and Power*, Cambridge: Polity, 2005, 10. Bölüm.

manın günümüz duvar söyleminde nasıl bu kadar kolay güvenlik boyutuna taşındığını anlamamıza olanak sağlar. Kuşatma derken, savunmanın yarılması, savunulan bir bölgeye toplu saldırı düzenlenmesi ve bölgenin kaynaklarının yağmalanması kastedilir – günümüzde de Avrupa-Atlantik dünyasında "istilacı göçmen yığınları" çoğu zaman aynen böyle resmedilmektedir. Dolayısıyla "kuşatma altındaki" bir ulusun savunma ve barikatları, bir yanda NAFTA (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması) gibi antlaşmalar, bir yandan da duvarları anlamsızlaştıran askeri (veya terörist) teknolojiler hilafına haklı çıkarılmış olur. Aslına bakılırsa, geçen sene gıda, yakıt ve başka ihtiyaçlarını karşılamak için Gazze'deki duvarı delerek Mısır'a akın eden Filistinlileri bir tür tersten kuşatma çerçevesi içinde ele almak yahut belki de, sadece sermayenin kendisine değil, ucuz mallara ulaşmak için duyulan muazzam ihtiyacın "Çin setlerini yerle bir ettiği"[27] geç kapitalizme özgü bir kuşatma olarak okumak mümkündür. Ekonomik güdümlü olmadığı halde terörü bile savaş değil de, kuşatma olarak nitelemek daha uygun olabilir, zira terör bir egemenin fethedilmesini değil, yağmalanmasını amaçlar. Öte yandan modern ulus-devletin ortaya çıkışıyla birlikte tarihten silindiği varsayılan kuşatma, liberalizm çerçevesinde görece teorileştirilmemiş bir fenomendir. Duvarların ve farazi amaçlarının, uluslararası çatışma teorileri de dahil olmak üzere liberal teoride bir lügatleri yahut gramerlerinin olmamasının bir nedeni de budur.

Duvarların kuşatmaya karşı sağladığı savunma, geçirimsizlik fantazisini ruhsal bir siyasete eklemler. Bu siyasette düşman ulusun haklı olarak kendisine ait gördüğü şeyleri –emniyet, güvenlik, huzurlu ve müreffeh yaşam biçimi, istihdam olanakları, servet, Birinci Dünya ayrıcalığı, uygar varoluş veya liberal demokratik değerler– almak yahut yağmalamak için hücum eden ve saldıran kişi olarak ifade bulur. Birazdan ileri süreceğim gibi, hayatlarını idame ettiren küresel bağımlılık ağlarının hiyerarşi ve şiddetini Birinci Dünya tebaalarının ruhsal ve siyasi yalıtılmışlığından alan bir düşmandır bu.

27. "Burjuvazinin metalarının ucuz fiyatları bütün Çin setlerini yerle bir eden, barbarların yabancılara karşı duyduğu alabildiğine inatçı nefreti zorla dize getiren ağır toplardır." Karl Marx ve Friedrich Engels, "Komünist Manifesto", çev. Nail Satlıgan, *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar* içinde, İstanbul: Yordam, 2008.

Duvarlar bu yalıtımı yeniden kurmak için önemli bir araçtır. Ulusal kendi kendine yeterlilik hayallerinin canlandırılmasına ve acılar yahut yoksulluğun önüne perde çekilmesine katkıda bulunurlar.

Saflık, Masumiyet ve İyilik Fantazileri

"Hayat Kurtarmak – İsrail'in Terörizme Karşı Çektiği Çit: Sorular ve Cevapları". İsrail hükümetinin Duvar'la ilgili eleştirilere cevap vermek ve Duvarın gerekçesini ağırbaşlılıkla açıklamak için –açıkça Amerika ve Avrupa'ya hitaben– İngilizce yayımladığı bir halkla ilişkiler belgesinin başlığı budur. Belgede bu bariyerden duvar değil, "çit" diye bahsedilmekte ("çitin % 97'si beton değildir" cümlesi tekrarlanıp duruyor), bariyerin bir yerleşim yahut sınır müzakeresiyle ve politikayla ilgisi olmadığı söylenmektedir. Ayrıca bariyerin müzakerelere ve Filistin şiddetinin sona ermesine bağlı olarak kaldırılabilecek geçici bir yapı olduğu, hayatı korumak ve idame ettirmek gibi insani gerekçelerle inşa edildiği belirtilmektedir. Belgede gerek politika mimarlarının gerekse duvarı inşa eden müteahhitlerin en büyük dertleri iki taraftaki insanların can güvenliği ve geçimlerini sağlayabilmeleriymiş gibi sunulmaktadır. Güya duvarın yapımı sırasında herkes Filistinlilere, onların toprak ve köylerine saygılı ve özenli davranmaya dikkat göstermiş. Duvarın inşa gerekçesi de benzer bir çerçevede sunuluyor: İsrail, dehşet verici yöntemlerini değiştirmedikleri müddetçe dışarıda tutulması gereken barbar komşuların kurbanı olmuş küçük, insancıl ve demokratik bir ülkeymiş.[28] Kısacası, duvar masumiyet ve uygarlığı karşıtlarına karşı koruyormuş, barbar ve ölüm saçan değerlere karşı her bakımdan insani değerleri ve hayatın korunmasına yönelik değerleri temsil ediyormuş gibi sunulmaktadır.

ABD-Meksika duvarını haklı göstermeye ve desteklemeye adanmış sayısız web sitesi, genel itibariyle bu belgedeki kadar çok-yönlü ve savunmacı olmasa da, benzer özellikler gösterir.[29] Bu web site-

28. İsrail Dışişleri Bakanlığı, "Saving Lives – Israel's Anti-Terrorist Fence: Answers to Questions". 1 Ocak 2004, www.mfa.gov.il/mfa/mfaarchive/2000_2009/2003/11/saving%20lives-%20israel-s%20anti-terrorist%20fence%20-%20answ adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 25 Ekim 2009).

lerinde anlatılan hikâyeye bakılırsa, geçirgen sınırlar uyuşturucu, suç ve terörün uygarlaşmış bir ulusa, hem de tek kabahati fazla cömert, hoşgörülü, açık ve özgür olmak olan bir ulusa akmasına izin vermektir. Gerek ABD gerekse İsrail örneğinde, duvar çekme ulusal bir iyilik maskesine duyulan arzuyu ifade ve tatmin eder. Bu da ulusun olumsuz yanlarını dışarıya atfeden, ötekiler üzerindeki nahoş etkilerini, saldırganlıklarını, ihtiyaç ve bağımlılıklarını inkâr eden bir arzudur. Bu bakımdan duvar çekme arzusu (Küresel Kuzey ile Küresel Güney, zenginler ile yoksullar, yerleşimciler ve yerliler, beyazlar ve siyahlar arasındaki) yapısal eşitsizliklerin ve bağımlılık ilişkilerinin hem mekânsal olarak ortadan kaldırıldığı hem de doğallık veya meşruluğunun sorgulandığı, ama –bütün bunlara rağmen– bir türlü yok olmadığı bir tarihsel uğrağa verilen bir karşılıktır. Yani sömürgeciliği, doğal hiyerarşileri ve dünya ölçeğindeki eşitsizlikleri onaylayan ırksallaştırılmış söylemler, eski hâkimiyetlerini kaybederken, küresel insan ve sermaye hareketleri de –eşzamanlı olarak– bu katmanlaşmaların ürettiği toplulukların mesken tuttuğu farklı alanları aşındırmaktadır. Bugün zengin ile yoksul, sömürgeci ile yerli, Birinci Dünya ile Üçüncü Dünya gerek sanal gerekse fiili olarak birbirine her zamankinden daha yakındır. Sonuç, –neoliberalizmin "ne olursa olsun" edasıyla omuz silkişi dışında– sağlam bir meşrulaştırıcı söyleme dayanmayan, iç içe geçmiş muazzam eşitsizliklerin dünyasıdır.

Duvar çekme, kendilerini adil ve iyi, hiç olmazsa masum görmek isteyenlere bu durumun yarattığı müşkülattan çıkmak için bazı söylemsel kapılar sunar. Söylemsel açıdan yasadışı istilacıları engelliyormuş gibi resmedilen ve bu amaçla devreye sokulan duvarlar, aslında küresel eşitsizlikle veya yerel sömürgeci tahakkümle yüzleşmeyi önleyen bir perde çeker. Duvarlar, ayrıcalıklıların sömürülenlere bağımlılığının ve tahakküm edenlerin ezilenlerin direnişindeki payının inkâr edilmesine olanak sağlar. Duvara karşı iki İsrailli aktivist, Duvarın "çirkinliğinin" tesadüfi değil, vazgeçilmez olduğunu, çünkü ötekine yansıtılan bir çirkinlik tiyatrosu işlevi gördüğünü ileri sürerek bu noktaya parmak basar:

29. Örneğin bkz. www.weneedafence.com, www.americanpatrol.com ve www.borderfenceproject.com (hepsi 25 Ekim 2009).

Duvar İsrail'e kendini saldırgan, acımasız, gaddar, hükmedici, insan haklarını ihlal eden bir ülke olarak görmeme imkânını veriyor, çünkü bu özelliklerin hepsini öbür taraftaki Filistinlilere yansıtıyor. Duvar [Siyonistler tarafından] saldırgan bir edim olarak değil, koruyucu bir edim, kendini savunma amaçlı bir edim olarak algılanıyor... Böyle bir tersine çevirmeyi gerçekleştirmek için karmaşık bir psikolojik mekanizmayı devreye sokmak gerekir... Duvar amacına ulaşıyor: İsrail'i kendi saldırganlığıyla yüzleşmekten koruyor, böylece onun "iyi" ve "adil" mağdur olduğu yönündeki temel varsayımını muhafaza ediyor.[30]

Geç modern dönemde duvarlar dışarıdakini istilacı olarak yansıtmak, bir taraftan da engelledikleri yoksulluk koşullarını aslında gözlerden saklamak suretiyle, tabiiyet ve sömürüyü tersine çevirmekte ve hâkim olanın ihtiyaçlarından türemeyen, o ihtiyaçlarla bağlantısı olmayan muazzam bir tehdit gibi göstermektedir. Bu bağlamda duvar çekme edimi bağımlılığı yeniden yazıp özerklik olarak ifadelendirmek suretiyle, otarşi kurgusunun gerisindeki toplumsal ilişkiler ağını gözlerden saklamaktadır. Görsel ve ruhsal açıdan bakıldığında, küresel demografi ve ekonomi ontolojik siyasi ve ekonomik mevcutları baltalarken, duvar çekme edimi ontolojik (kurbanlaştırılmış) iyilik sıfatlarını tahakküm edene, (eylemli) düşmanlık, şiddet, dolandırıcılık veya açgözlülük sıfatlarını ise tabi olana yükler.

Savunmanın Psikanalizi

Şimdi duvar çekme arzusu hakkındaki bu spekülasyonlara bir nebze analitik bir çatı sağlamak için psikanalitik teorinin iki koluna dönelim. Bu doğrultuda ilk olarak, Sigmund Freud'un erken dönem yazılarında geliştirdiği ve Anna Freud'un *Ben ve Savunma Mekanizmaları*'nda daha ileri taşıdığı savunma teorisinden; ikinci olarak da, Sigmund Freud'un *Bir Yanılsamanın Geleceği*'nde dinin kökeni ve direngenliğine ilişkin izahından yararlanacağız.

30. Ruchama Marton ve Dalit Baum, "Transparent Wall, Opaque Gates", *Against the Wall: Israel's Barrier to Peace*, haz. Michael Sorkin, New York: New Press, 2005, s. 215.

Sigmund Freud'un Erken Dönem Savunma Teorisi

Freud'un "Savunma Psikonevrozları" ve "Savunma Psikonevrozları Üzerine Yeni Gözlemler" başlıklı iki makalesinde geliştirdiği savunma teorisi, ilk bakışta, duvar çekme arzusuyla bağlantılı gibi görünmez. Zira Freud bu yazılarında esasen istenmeyen cinsel arzulara karşı geliştirilen savunma mekanizmalarıyla ilgilenmekte ve bunları basit bir ruhsal bariyer veya kale olarak değil, bu türden arzularla bilinçli karşılaşmadan kaçmanın veya karşılaşmanın yönünü değiştirmenin bir yolu olarak ele almaktadır. Fakat Freud'un argümanlarını cinsellikle sınırlamaksızın metaforik bir tarzda ele alıp yakından incelersek, bu yazılarda işimize yarayacak bir şeyler bulabiliriz.

Freud bu iki makalesinde savunmaların sıkıntı verici bir şey hakkında duyulan kaygıya tepki olarak ortaya çıktığını söyler. (Düşünce bir arzu yahut deneyimin düşünsel biçimi, hatta sıkıştırılması olmakla birlikte, Freud bu sıkıntı verici şeyi "düşünce" olarak adlandırır.) Freud savunma ile bastırma arasında diyalektik bir ilişki kurar: Savunma sıkıntı verici şeyin bastırılmasını doğurur, bastırma da bir savunma biçimidir. Burası önemli bir noktadır, zira savunma sadece düşüncenin kendisini değil, enerjisini de hedefler – kaygının kaynağı, içeriği *ve* enerjisinin bastırılmasına aracılık eder. Yani ben kendini sadece içeriğe karşı değil, istenmeyen içeriğin barındırdığı enerji veya duygulanıma karşı da savunur. İşte bastırma bu yüzden hem ruhsal bir edime hem de ruhsal bir etkiye karşılık gelir.[31]

Şimdi bu mantığı kendi argümanımız üzerinde deneyelim: Freud'a göre "savunma histerisinin" benzeri yoktur. Ben için bir çelişki yahut şok ortaya çıkaran sıkıntı verici bir deneyim/düşünce/arzuyu *inkâr veya zihinden kovma* çabasını içermesiyle "hipnoid" histeri ve "içeride tutma" histerisinden ayrılır.[32] Ben'in önüne koyduğu vazife, münasebetsiz düşünceyi "*non arrivée*" hale getirmek, yani hiç akla

31. Freud erken dönem yazılarında bu süreci izah ederken ifrat denecek kadar çok niceliksel terim kullanır, yönü değiştirilmesi gereken ilksel arzunun "uyarımının" "toplamından" veya "miktarından" bahseder.

32. Sigmund Freud, "The Neuro-Psychoses of Defence", *Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud* içinde, çev. James Strachey, Londra: Hogarth Press, 1953-64, 3. cilt, s. 47.

gelmemiş gibi yapmaktır. Ben bu vazifeyi önce söz konusu güçlü düşünceyi silikleştirmek yoluyla yerine getirir; bu da düşüncenin "bilinçte parazit gibi yer eden" bir çeşit saplantıya "dönüştürülmesiyle" gerçekleşir. Fakat aslına benzeyen canlı bir izlenim "iradenin diktiği duvarı delip geçtiği" takdirde, silikleşmiş düşünce yeni bir duyguyla donanır ki, bu durum ikinci bir dönüştürmeyi, bir savunma girişimi olarak kontrolü ele geçirecek bir dönüştürmeyi gerekli kılar. Gelgelelim, başarıya ulaşacak olsa dahi episodik histeri nöbetlerine yol açan istikrarsız bir çözümdür bu. Dönüştürmenin mümkün olmadığı durumlarda ise, düşünceyi savuşturmanın tek yolu yarattığı duygudan kopmaktır; fakat sonuçta "gerçeklikle ilişkisi olmayan" saplantı veya fobiler ortaya çıkar. Freud saplantı veya fobinin, münasebetsiz düşüncenin bir ikamesi ya da vekili olduğunu ve bilinç düzeyinde onun yerini aldığını belirtir.[33]

Sonuç olarak Freud ben'in kabul edilemez arzuya iki türlü tepki verebileceğini saptar: Arzu ya tamamen başka bir düşünceye dönüştürülecek (savunma), böylece ilksel kaygı episodik histeri nöbetlerine yol açacak şekilde bütünüyle bastırılacaktır ya da kabul edilemez arzunun enerjisi saplantı veya fobiye dönüştürülecektir. Freud iki olasılığın da ben'in kendi hakkındaki kavrayışıyla çatışan düşüncelere karşı geliştirdiği savunma yöntemleri olduğunu vurgular.

Duvar çekme arzusunu ortaya çıkaran ve geçirgenlik, göç, hatta terör histerisini yaratan kabul edilemez düşünceleri, duvar çekme edimini gerçekleştiren kendiliğin içinden gelen dolaysız arzularla sınırlı tutmak mümkün değildir. Bu düşünceler, daha ziyade, çağdaş varoluşun kabul edilmesi güç, hatta korkutucu olan şu özelliklerinden biri veya birkaçıyla ilişkili olabilir: Günümüzde ulus-devletin (ekonomik, kültürel, hatta hukuki) anlamda kapsama kapasitesinin kısıtlılığı; egemenin himaye gücünün azalması; Avrupa-Atlantik dünyasının eski güç ve üstünlüğünü yitirmesi ve işçi sınıfı ile orta sınıfın buna bağlı olarak yaşadığı statü kaybı; ortak dil ve kültüre dayalı ulusal kimliğin aşınması; Avrupa-Atlantik dünyasındaki refahın yoksullaştırılan dışarının üretimine bağımlılığı; belki de hepsinden önemlisi, sarsılmaz ekonomik gücünü, toplumsal istikrarını, siyasi iktidarını ve kültürel üstünlüğünü kaybetmiş, suç, uyuşturucu, şid-

33. *A.g.y.*, s. 49, 50, 52-3.

det, bıkkınlık ve bunalımla dolu bir Avrupa-Atlantik. Bu noktada histerik saplantı karşılığını Yabancı'da bulur; göçmen, uyuşturucu taciri ve terörist gibi hammaddelerden üretilmiş olan ve ihlal edilen sınırlardaki kirlenmenin yanı sıra, geçirgen ulusal ve bireysel tabiiyetin erkekliğinden edilmesini temsil eden biricik hayali yaratık odur. Fobi ise yabancı düşmanlığı olarak karşımıza çıkar. Tehdidi önlediği düşünülen duvarlar, o tehdidi söylemsel düzeyde bu şekilde yaratmaktadır. Bununla birlikte duvarlar dışarıda yeniden konumlandırılan bir dizi iç veya sistemik bozukluğun yahut egemen gücün zayıflaması bağlamında bağımlılık, açık savunmasızlık, hatta sömürgecilik dolayısıyla uygulanan şiddetten sorumluluk gibi bir dizi kabul edilemez gerçeğin kabulünü engelleyerek, ruhsal savunmaya olanak tanır. Duvarlar tıpkı göçmenleri ve teröristleri genel anlamıyla *non arrivée* (gelmemiş) kılmayı amaçladığı gibi, bu bozukluk ve gerçeklerin kabulünü de *non arrivée* kılar. Üstelik Minutemen örgütünün sınırdan kaçak giriş yapanların izini sürmesinde olduğu gibi, duvarların inşası da başlı başına saplantılı bir hal alır. Egemenliğin küresel piyasalar karşısında zayıflamasından kaynaklanan açık savunmasızlık ile küresel terörün çakışması, ruhsal savunmaları desteklemek için gerçek savunmalar geliştirmeye çabalayan veya ruhsal savunmaların üretimi için gerçek savunmaları teşvik eden bir tepki, ulusal ben'e ait bir tepki ortaya çıkarır.

Anna Freud'un Savunma Teorisine Yaptığı Katkılar

Sigmund Freud'un kızı Anna *Ben ve Savunma Mekanizmaları* adlı çalışmasında babasının savunma teorisini sistematikleştirmeyi ve bilimselleştirmeyi amaçlamıştır. Genellikle Sigmund'un savunma kavramının yerine bastırma kavramını koyduğu düşünülür, ama Anna bastırmanın aslında "sadece özel bir savunma mekanizması", ben'i içgüdüsel taleplere karşı koruyan bir savunma mekanizması olduğunu, öte yandan savunmanın çok daha geniş bir kapsama sahip olduğunu öne sürer.[34] Aslına bakılırsa, Anna Freud on ayrı sa-

34. Anna Freud, *The Ego and the Mechanisms of Defence*, çev. Cecil Bainers, New York: International Universities Press, 1946, s. 45-6; Türkçesi: *Ben ve Savunma Mekanizmaları*, çev. Yeşim Erim, İstanbul: Metis, 2011, s. 41.

vunma mekanizmasının bulunduğunu öne sürer: gerileme, bastırma, tepki oluşturma, yalıtma, çözülme, yansıtma, içe yansıtma, kendine/özneye yöneltme, karşıtına çevirme ve yüceltme.[35] Bu savunma mekanizmaları birbirinden ayrı yahut kümeler halinde işleyebilmekte; farklı mekanizmalar farklı türden kaygılar tarafından, kişilikteki diğer unsurlara göre tetiklenmektedir.

Anna Freud'un buradaki amaçlarımız açısından en önemli varsayımları şunlardır: İlk olarak, bastırma savunması en çok birbiriyle çatışan cinsel arzular açısından faydalıyken, diğer mekanizmalar daha ziyade başka içgüdüsel güçler, özellikle de saldırgan itkiler için faydalıdır.[36] İkinci olarak, savunma sürecini harekete geçiren daima kaygıdır. Bu kaygı, üstbenin idin arzularına verdiği bir tepki olabileceği gibi, dünyada nesnel olarak korkutucu veya rahatsız edici şeylere yahut ben tarafından içgüdülerin katıksız gücüne verilen bir tepki de olabilir.[37] Üçüncü olarak, savunmalar daima endişenin yarattığı itki ve duygulanıma karşı geliştirilir; hedeflerinde hiçbir zaman sadece belirli düşünceler yer almaz.[38] Son olarak, savunmalar ben'i güvenceye almayı ve onu acı deneyiminden --öznenin kendi içinden doğabilecek yahut dış dünyadan gelebilecek bir acıdan– korumayı amaçlar.[39]

Birinci ve ikinci varsayımlarda, Anna Freud savunma işlemini cinsel kaygının ötesine geçecek şekilde genişletir. Öznenin iç dünyasındaki kabul edilemez ruhsal saldırganlıktan dış dünyanın korkutucu bir yönüne varan çeşitli nedenlerden kaynaklanabilen kaygılara karşı savunma geliştirmenin önemini vurgular. Üçüncü varsayımda ise, savunmaların sadece düşünceleri değil, duyguları da hedeflediğini ve başka tarafa yönlendirdiğini ileri sürer. Netice itibariyle savunma, kişiliği bütünüyle değiştirebilmektedir; belli bir kişide "karakter savunmasından" bahsetmemizi mümkün kılan da işte bu dönüşümdür. Dördüncü varsayıma gelince, Anna Freud savunmanın iki temel amacı üstünde durur: Ben'i dengeleme ve gerek iç-

35. *A.g.y.., s.* 47; Türkçesi, s. 42-3.

36. *A.g.y.., s.* 54-5. Anna Freud, buna ek olarak, belli savunma mekanizmalarının (gerileme, karşıtına çevirme, kendine yöneltme) erken çocukluk döneminde edinilebildiğini, öte yandan yüceltme gibi mekanizmaların ise belli değerlerin kabul edilmesini gerektirdiğinden erişkinlikte ortaya çıktığını belirtir (s. 56).

37. *A.g.y.*, s. 64. 38. *A.g.y.*, s. 65. 39. *A.g.y.*, s. 73, 74.

teki gerekse dıştaki acı kaynaklarından koruma. Dahası, bu varsayımların hepsi bize şunu hatırlatmaktadır: Savunmalar olumsal itki veya deneyimlere tepki olarak episodik biçimde ortaya çıkabilse de, en çok özne oluşumunun kalıcı veçheleri olmaları nedeniyle önem taşımakta ve, buna bağlı olarak, özne üzerinde kendilerine özgü bir dizi ek etki yaratmaktadır.

Psikanalitik savunma teorisinin bu unsurlarını duvar çekme arzusuna uygulamadan önce, baba-kız Freud'lar tarafından geliştirilen bu teorinin retorik bir veçhesine, yani teorinin ağırlıklı olarak mekânsal ve askeri metaforlara yaslandığına dikkat çekmek istiyorum. Sigmund Freud'un bariyerler, ayırmalar ve muhtemel girişlerin engellenmesinden bahsettiği ilk dönem yazılarında bu metaforların yoğunluğu zaten gözümüze ilişmişti. Şimdi de Anna Freud savunma mekanizmaları sorununu bir bütün olarak nasıl ele alıyor, ona bakalım:

> İddeki itkiler, doyumlarına giden yolda ben'in topraklarından geçmek zorundadırlar... [İddeki] dürtüsel itkiler kendilerine özgü inatçılıkları ve enerjileriyle hedeflerine saldırır, gafil avlayıp yenmek amacıyla ben'e düşmanca baskınlar düzenlemeye başlar. Diğer taraftan ikirciklenen ben de karşı eyleme geçer, idin alanına saldırılar düzenler. Amacı, sınırlarının korunmasını sağlayacak uygun savunma önlemleriyle dürtüleri sürekli olarak felce uğratmaktır... İzlediğimiz ve gördüğümüz artık çarpıtılmamış id itkileri değil, ben'in savunma eylemiyle değişikliğe uğramış id itkileridir.[40]

Anna Freud burada id-ben ilişkisini topraklar ve sınırlar üzerine yapılan ve baskınlar, saldırılar, karşı-saldırılar, savunmalar ve sınır takviyelerinin de işin içine girdiği uzun bir mücadele olarak formülleştirir. Ayrıca bu mücadele sahnesini ben ile ötekinin, benzer olan ile yabancının edimsel düzeyde varlık kazanıp tartışıldığı alan olarak yorumlar. Anna Freud'un psişeye ilişkin temel izahı, *Nomos of the Earth*'te Carl Schmitt'in başlangıçta (bütün hukukun ve topluluk olmanın temelinde) toprak temellükünün olduğu yönündeki ısrarını anımsatır.[41] Bununla birlikte, Anna Freud savunmayı zorunlu kılan ve ihlal edeni de edileni de dönüşüme uğratan kaçınılmaz sınır

40. *A.g.y.*, s. 7-8; Türkçesi, s. 15-6.

41. Carl Schmitt, *Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum*, çev. G. L. Ulmen, New York: Telos Press, 2006, s. 45.

aşımları olduğunu öne sürer – ona göre, idin itkileri ben'in topraklarından geçmek zorundadır. Freud burada kalıcı düşmanlıkların, toprak saldırılarının ve karşı-saldırıların, kimliğe yönelen, aynı zamanda onu üretip sağlamlaştıran tehditlere karşı üretilen savunma önlemlerinin bulunduğu bir tablo sunar bize. Bu toprak mücadelesi bütünüyle öznenin içinde gerçekleşir – öznenin kimliği adına ruh içinde verilen bir savaştır bu.

Peki bu savaşların sonucunda ben, yani bilinçli "*moi*" nasıl bir hal alır? Anna Freud, "savunulan ben'in sağlamlık ve katılık, sabit bir gülümseme. aşağılama, alay ve/veya kibir gibi bedensel vaziyetler şeklini aldığını" söyler.[42] Savunmanın, Anna Freud'un Wilhelm Reich'tan esinlenerek "karakterin zırh kaplaması" dediği ve yine ben'e eklenmekten ziyade onu dönüştüren bir kırılganlık ve gevreklik yaratması paradoksal bir durumdur. Burada, savunmaların güvenceye almayı amaçladığı varlığın direnç, beceriklilik ve esnekliğini –yani, güçlerini– azaltmaya başlamasında Hegel'in gölgesini görür gibi oluruz. (Bugün bu paradoksal etkinin İsrail devletindeki tezahürünü düşünün.) Üstelik, bu yolla bina edilen ben sadece istenmeyen itki veya deneyimlerin değil, *analizin kendisinin* de kaçınılmaz olarak önüne geçecektir; tabii burada analizle kastedilen sadece formel psikanalitik çalışma değil, her türden kendi üstüne düşünme çabasıdır. Ben bu savunmalarla korunmakla kalmaz, tanım da kazanmaya başlar. Bundan dolayı ben savunmaları eleştirel analize tabi tutmaya şiddetle direnç gösterir.[43]

42. Anna Freud, *The Ego and the Mechanisms of Defence*, s. 61.

43. Anna Freud ben'in en az üç şeye karşı savunulduğunu söyler: id, analist ve içgüdüyle ilişkili duygular (*a.g.y.*, s. 32-3). Savunma mekanizmalarının dönüşüme uğrattıkları tek şey ben değildir. Tepki olarak bina edildikleri içgüdüleri de dönüşüme uğratır savunma mekanizmaları. Bu yüzden "içgüdülerin geçirdiği dönüşümleri yeniden kurmamız ancak ben'in bilinçdışı düzeyde gerçekleştirdiği savunma işlemlerinin analiziyle mümkün olabilir" (s. 27). Çitin her iki yanındaki faal kimlikler savunma mekanizmalarıyla üretilir; bu kimliklerin içgüdüleri yorumlamamızı olanaklı kılan canalıcı metinler halini almasının nedeni de budur. Kaldı ki, savunma mekanizmalarını görmek bu noktada bile her zaman o kadar kolay değildir, nitekim "tepki oluşumu en iyi, bu gibi oluşumlar ayrışma sürecindeyken incelenebilir" (s. 10). Dolayısıyla id ancak savunma mekanizmalarının bu mekanizmalar içinde ortaya çıkardığı dönüşümlerden ve devreye sokulan belirli savunma yöntemlerinin değerlendirilmesinden hareketle yorumlanabilir (s. 27). Bu-

Şimdi baba-kız Freud'ların savunmaya ilişkin izahlarının geç modern dönemdeki duvar çekme arzusunun teorileştirilmesine nasıl katkıda bulunabileceğine bir bakalım. Şayet ruhsal savunmalar özneyi –ister dış dünyadan isterse öznenin kabul edilemez enerjilerinden kaynaklansın– daima acıdan korumayı amaçlıyorsa, yeni ulus-devlet duvarlarının da aynı işlevi gördüğünü düşünmek mümkündür. Freud'lara bakılırsa, savunma mekanizmaları ben'i, kendi hakkındaki tasavvurunu bozan her türlü karşılaşmadan korur. İdin kendi saldırganlığıyla veya düşmanlığıyla yüzleşmesinin önlenmesi de savunmanın işlevleri arasındadır; bu önleme işlemi ben'in erdem ve iyilik sahibi bir kimlik inşa etmek üzere idden ayrılmasını olanaklı kılar. Bu durum duvar çekme arzusu açısından yorumlandığında, duvarların ulusal kimliğe eski gücünü vermekle kalmayıp, erdemini de geri kazandırdığı görülür. Bu sayede ulusal kimlik, –ister küresel eşitsizlikler, ister sermayenin ucuz kaçak işgücü talebi, isterse sömürge karşıtı öfke olsun– duvarın dışında bırakılan şeyle özdeşliğinden arındırılmış ve üst üste binmekten kurtarılmış olur. Çeşitli meydan okumalar karşısında ulusun kimliği, erdemi ve gücünün savunulmasına duvarlar bu şekilde katkı bulunur.

Retorik açıdan bakıldığında, duvarın görüntüsü ulusal kimliği bozabilecek bir dizi sıkıntıyı karşıtına çevirip yerinden eder; ulusun kendisine ait olup da inkâr ettiği yüklemlerini "kendi içgüdülerinin gücüne çevirir", yani ulusun saldırganlığını duvarın dışında bırakılana yöneltir.[44] "Ben'in kendi idinin bir kısmını inkâr etmeye çabalamasında" olduğu gibi, duvarlar da ulusal ben'in/kimliğin korunmasına (dolayısıyla üretilmesine) katkıda bulunur – bunu da onun sınırlarını takviye etmek ve yüklemlerini bastırmak suretiyle yapar. ABD örneğinde bu sıkıntılar, ulusun sınırlarını ve etnik-kültürel homojenliğini bozmanın yanında, kendi benliğiyle ilgili eşitlik, evren-

nunla birlikte, savunma mekanizmalarının ancak dağılma sürecindeyken, hatta psikoz ufukta belirince yorumlanabildiği durumlar da vardır (s. 10). Savunmanın analizi olanaksızlaştırdığı yönündeki saptama, Wilhelm Reich'ı psikanalizin savunma mekanizmasının içeriğini veya kaynağını çözümlemekle kalmayıp, doğrudan doğruya savunma mekanizmasının kendisi üzerinde çalışması gerektiğini vurgulamaya götürmüştür. Bkz. Wilhelm Reich, *Kişilik Çözümlemesi*, çev. Bertan Onaran, İstanbul: Payel, 1991.

44. Anna Freud, *The Ego and the Mechanisms of Defence*, s. 61.

sellik ve adalet tasavvurlarına da meydan okuyan neoliberal küreselleşmenin muhtelif etkileri olarak karşımıza çıkar. Göçe karşı inşa edilen duvarlar, Anna Freud'un "karşıtına çevirme" ve "yerinden etme" dediği savunma mekanizmalarını devreye sokmak suretiyle, göçe küresel bir durum değil, istila anlamını yükler, bunu da bilhassa eskide kalmış bir ulus ve aidiyet hissini mekânsal terimlerle anlatarak yapar.[45]

İsrail duvarı da benzer bir işlev görmekle birlikte, işçileri değil zalim veya istilacı olarak gösterilen sömürge yerlilerini hedef alır. İsrail'in, bulunduğu barbar ortamdaki tek uygar oluşum –Ehud Barak'ın ifadesiyle, "balta girmemiş ormanın ortasındaki villa"[46]– olduğu söyleminden güç alıp gene bu söyleme katkıda bulunan Duvar, bu yolla, geri püskürtme iddiasında olduğu düşmanlığı yaratan saldırganlık kaynağının söylemsel düzeyde karşıtına çevrilmesine katkıda bulunur. Ayrıca Duvar herkes için gitgide militerleştirilen ve daha fazla kontrol noktası kurulan bir hayat düzeni ortaya çıkarmak suretiyle İsrail'in savunmacı, kuşatılmış ve korunaklı durumunu pekiştirerek, içteki ve dıştaki kimliğine ve kişiliğine yansıtır. (Filistin kökenli İsrail milletvekili Azmi Bishara İsrail'i "kontrol noktası devleti", Filistin'i ise "kontrol noktası memleketi" olarak tanımlar.) [47]

Ulusal bir ruhsal savunma biçimi olarak bakıldığında, duvarları kontrol edilemez birtakım arzu, gereksinim ve güçlerin ideolojik inkârı saymak mümkün. Duvarlar istila hayaletinin içsel gereksinim veya arzuyla, şiddetli düşmanlık hayaletinin ise sömürgeci yerinden etme ve işgal hesaplaşmasıyla yer değiştirdiği bir dizi ötelemeye olanak sağlar. Egemen iktidarı somut bir biçimde göstermek ve ulusa bir tanım kazandırmak suretiyle ulusal kimliğin çözülmesi ve devlet egemenliğinin zayıflaması konusunda duyulan kaygıların da yönünü değiştirirler.[48] Egemenliğin ulus-devletten kopması ve kü-

45. *A.g.y.*, s. 73, 74.

46. Ehud Barak, akt. Akiva Eldar, "A Visit to the Jungle", *Ha'aretz*, 28 Ocak 2009, www.haaretz.com/hasen/spages/890295.html adresinden ulaşılabilir (erişim tarihi 27 Ekim 2009).

47. Azmi Bishara, *Checkpoints: Fragments of a Story*, Tel Aviv: Babel Press, 2006, İbranice, s. 10, akt. Eyal Weizman, *Hollow Land*, s. 147.

reselleşmenin homojen ulusal kültürleri zayıflatması konusundaki kaygılar karşısında, ulusun hiper-kimliğini gösterileştirir. Guy Debord'dan ödünç alacağım bir ifadeyle, gösteri "fiiliyata dökülmüş, somut gerçeğe tercüme edilmiş bir *Weltanschauung* – nesnel güce dönüştürülmüş bir dünya görüşüdür."[49]

Freud'ların savunmaya getirdiği izahta atladıkları önemli bir nokta, kuşkusuz, bu savunma mekanizmalarının üstesinden geldiği kaygıların cinsiyetle ilgili boyutlarıdır. İhtiyaç, savunmasızlık ve içine-girilebilirlik konusundaki kaygılara karşı bir savunma olarak duvar çekme ediminden ve böyle bir savunmasızlık karşısında egemenin denetim altında tutmasına duyulan arzuda açıkça cinsiyetli bir yan vardır. Savunmasızlık ve içine-girilebilirlik hemen hemen evrensel düzeyde dişil bir şey olarak kodlanırken, egemen üstünlük, denetim altında tutma ve himaye gücü ise eril bir şey olarak kodlanır. Duvar çekme arzusu, kısmen dişilleşmiş bir ulusal özne konumundan ve iğdiş edilmiş devlet iktidarından kurtulma isteğinden, kısmen de egemen siyasal iktidarla bir özdeşleşmeden, yani 2. Bölümde bahsettiğimiz gibi, liberalizmde egemen birey ile egemen devlet arasında kurulan bağlantının olanaklı kıldığı bir özdeşleşmeden kaynaklanır. Daha genel açıdan bakıldığında, geç modern dönem bağlamında duvar çekme edimi, egemenin içine girilebilir (ve içine girilmiş olan, bu yüzden de daima dişil zamirle ifade edilen) bir ulusu korumadaki başarısızlığına karşı bir savunma olarak karşımıza çıkar. Nitekim bu öyle bir başarısızlık ve içine girmedir ki, ulusal bağımlılık ve muhtaçlığı açığa vurabilir pekâlâ. Dişilleştirilmiş ulus ile erilleştirilmiş egemen devletin buradaki heteroseksüel çiftleşmesi öyle kolay kolay üstünden atlanacak basit bir konu değildir. Egemen devletin himayesi olmadığında, ulus savunmasız, tecavüze açık ve biçare kalır. Duvar çekme egemenin ve himaye güçlerinin imagolarından birini onarır.

48. Anna Freud inkâr ile bastırmanın işlevleri ve kapsamı arasında kesin bir ayrım yaparken, inkârın dışarıdaki tehlikeye, bastırmanın ise iç çatışmaya yönelik olduğunu savunur. Bkz. *The Ego and the Mechanisms of Defence*, s. 45-7, 190-1.

49. Guy Debord, *Gösteri Toplumu*, çev. Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent, İstanbul: Ayrıntı, 2010, 5. tez.

Bir Geleceğin Yanılsamaları

Son olarak, Sigmund Freud'un savunmaya ilişkin fikirlerinden insanın dine olan gereksinimi hakkındaki düşüncelerine geçelim. Freud'un düşüncesinin bu kolu, en iyi ifadesine Schmitt'le kavuşan egemenliğin teolojik boyutunu anlamamıza katkıda bulunacaktır. Bütün siyasi kavramların teolojiden intikal ettiğinde ısrar eden Schmitt, siyasal egemenliğin Tanrı'nın –sonsuz ve en üstün olanın– gücünü taklit ettiğini ifade eder. 2. ve 3. Bölümde devlet egemenliğinin bu teolojik yüzünü tam da zayıfladığı anda daha güçlü bir şekilde gösterdiğini ileri sürmüştüm. Freud'un dinin kökeni ve direngenliği konusundaki düşüncelerini de bu argümana doğru bükmek istiyorum.

Bir Yanılsamanın Geleceği'nde dinin, insanın gerek doğal gerekse toplumsal dünyadaki katlanılmaz savunmasızlık ve bağımlılık deneyiminden doğduğunu ileri süren Freud, bu noktada (başta Feuerbach olmak üzere, Nietzsche, Marx ve Weber gibi) dini eleştiren diğer on dokuzuncu yüzyıl Alman düşünürlerinin izinden gider. Freud'un bu eleştiriye yaptığı özgün katkı, söz konusu savunmasızlığı "bebeklik dönemine has çaresizliğin" ruhsal biçimi olarak formülleştirmesidir. Freud'a göre, din düşüncesi sadece insanın mutlak savunmasızlığına değil, bu savunmasızlığın bebeklik deneyimiyle arasındaki özel benzeşmeye verilmiş bir tepkidir. İnsanın kader, acı ve doğa güçleri karşısındaki korkunç savunmasızlığı, fiziksel olarak, bebeğin kendi kendine bakma konusundaki mutlak âcizliğini ve onu koruduğu gibi incitebilecek veya korkutabilecek olan başkalarına kökten bağımlılığını yankılar. Freud'a göre, din düşüncesi bu deneyimle benzerlik gösterir ve Tanrı mutlak güce sahip ebeveyn suretinde tasavvur edilir.[50] İnsan yaratımı olan din böylece hem korkutucu hem de sevgi dolu bir Tanrı yaratmış olur: Tanrı mutlak korku ile mutlak korumanın kaynağı olan ebeveynlerin bu emsalsiz ikili karakterini kopyalar. Freud'a göre din, çaresizliğimizin getirdiği

50. Sigmund Freud, *The Future of an Illusion*, çev. W. D. Robson-Scott, New York: Doubleday, 1964, s. 23-6; Türkçesi: *Bir Yanılsamanın Geleceği*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea, 2000.

alçalmanın insan biçimine büründürülmüş bir koruma figürüyle üstesinden gelmeye yönelik bir strateji olduğu halde, bu çaresizliği kabullenir.

Dinin ruhsal kökeni ve işleviyle ilgili bu anlayıştan hareketle Freud, bilimsel bir çağın temel muammasını, yani akıl ve bilim var gücüyle gözden düşürüp yerinden ettiği halde dinden hâlâ neden vazgeçilmediğini açıklayabileceği düşüncesindedir. Dinin öyle kolay kolay yıkılmamasının çok özel bir nedeni vardır: Freud dinin bir hata değil, bir yanılsama olduğunu öne sürer – ikisi arasındaki en önemli fark, hatanın basit bir yanlıştan ibaret olması, yanılsamanın ise gücünü bir istekten almasıdır.[51] Dini yaratıp yaşatan istek, yani egemenin himayesine duyulan istek, öylesine güçlüdür ve öylesine temel bir ruhsal deneyimden kaynaklanır ki, başka bir gücün onu tatmin etmesi yahut akıl ve bilimin onu teskin etmesi mümkün değildir. İşte bu yüzden yanlışlığı ispat edilse bile din ölmez.[52]

Peki Freud'un argümanının günümüzdeki duvar çekme fenomeniyle nasıl bir ilişkisi vardır? Duvarlar eksiksiz egemen iktidar ve himaye isteğini görsel olarak tatmin ettiğine, böyle bir iktidar ve himaye maskesinin yanı sıra, egemene karşı huşu hissi de yarattığına göre, duvar çekme arzusu işleyişi bakımından dine benzeyen bir arzudur. Siyasal egemenliğin teolojik boyutunu geri çağıran bir arzudur. Aynı şekilde, kendimizi tehlikeli dışarıdan "tecrit etme" fikri de, bugün ulusları kateden sayısız küresel güç ve akışın yarattığı savunmasızlık ve çaresizliği ortadan kaldırma arzusundan doğmuş gibi görünmektedir. Devletin bu sıkıntıyı ortadan kaldırabilecek güç ve iradeye sahip olduğu fantazisi, devlet egemenliğinin dini versiyonunu böylelikle geri çağırır. Ulusal duvar çekme arzusu işte bu teolojik isteği taşımakta, duvarların kendisi de bu isteği görsel açıdan tatmin edebilmektedir.

Antik tapınaklar sınırları belirsiz ve başa çıkılmaz bir dünyada tanrıların eviydi. Ulus-devlet duvarları, bu anlamda, siyasal egemenliğin hayaletine ev sahipliği yapan zamane tapınaklarıdır. Ulu-

51. *A.g.y.*, s. 48-9.

52. Sigmund Freud bu meselenin peşine düşmese de, buradaki içgörüsü bilimin tam da dinin bir yanılsama olduğunu ifşa ederken sergilediği yanılsama yaratma gücünü açığa vurmaktadır.

sal kültürel kimlik krizlerinin, sömürge sonrası bir çağda sömürgeci tahakkümün ve giderek birbirine bağlı ve bağımlı bir hal alan küresel siyasal iktisat bağlamında aşırı sömürüyle elde edilen ayrıcalığın yarattığı huzursuzluğun yönünü saptırıyorlar. İnsanın aklının almayacağı, dizginlemeye gücünün yetmeyeceği kadar büyük ve aşındırıcı olan güçlere, bir ulusun kendi gerçekleştirdiği sömürü ve saldırganlıklarla yüzleşmesine ve küreselleşmenin ulusu zayıflatmasına karşı sihirli bir koruma sağlıyorlar. Duvarlara yönelik çılgınca talebin bu teolojik ve psikolojik nitelikleri, muazzam maliyetlerine ve kısıtlı etkilerine rağmen duvarlara duyulan arzunun neden baki kaldığını açıklamamıza yardımcı olur. Duvarlar bir yanılsamanın geleceğini değil, idealleştirilmiş bir geçmişe göre hizaya çekilmiş bir gelecek yanılsaması üretir. Burada son sözü bırakalım Sigmund Freud söylesin: "Bir inancı güdüleyen şey belirgin biçimde bir istek gerçekleştirimi ise, o inanca yanılsama deriz ve bunu yaparken, nasıl ki yanılsamanın kendisi doğrulanmaya ihtiyaç duymuyorsa, inancın da gerçeklikle ilişkisini dikkate almayız... Dini öğretilerin birer yanılsama olduğunu kabul ettiğimizde, bir soru daha karşımıza çıkar... Siyasi düzenlemelerimizi tayin eden varsayımlara da yanılsama dememiz gerekmiyor mu?"[53]

53. Sigmund Freud, *The Future of an Illusion*, s. 49, 55.

Dizin

11 Eylül (ve sonrası), 44, 92-5, 121, 122, 137

Ademiye ve Azamiye (Bağdat), 24
Afganistan, 23
Agamben, Giorgio, 29, 61n, 67, 76, 103-5
Almanya, 49, 50, 58, 100n
Amerikan yerlileri, 37, 45, 54, 134
anarşi, 65n, 66
Anderson, Benedict, 135
Andreas, Peter, 84n, 101
Arendt, Hannah, 69n, 83-4, 115, 139
Aristoteles, 69, 81
ataerkilcilik, 141
Atlantik Duvarı, 11, 49, 89, 92
Avrupa/Avrupa Birliği, 24, 34, 40, 48-9, 57, 60, 83, 97, 108, 119n, 132, 138, 142

Bachelard, Gaston, 91
Bağdat, 22, 24, 40, 41n, 92, 103
Bangladeş, 18, 23, 111
Barak, Ehud, 35, 127, 154
"barbarlar", 90, 136, 143n,
"Barış Hattı" (Kuzey İrlanda), 97
Batı Şeria, 12, 23, 35, 37, 51, 53n, 103, 119n, 130
Batı Uygarlığı, 138
Berlin Duvarı, 49-51
Beytüllahm, 17, 24
Birinci Dünya, 47, 84n, 107, 137, 143, 145
Birleşik Arap Emirlikleri, 24
biyoiktidar, 71n, 113
Bodin, Jean, 27, 67, 74, 75, 87
Botsvana, 23
Bracero Programı, 119
Brezilya, 24
Brunei, 23
Burma, 23
Bush, George W., 29, 58, 77-8, 110

Certeau, Michel de, 97
Ceuta (Fas), 34, 40
Clinton, Bill, 44, 53n, 110

Çin, 23, 79, 114;
  Seddi, 49, 90, 92, 143
çok-kültürlülük, 138, 139

Debord, Guy, 127, 155
Deleuze, Gilles, 97
Derrida, Jacques, 58n, 63-4, 82, 97
devletsiz halklar, 83-4, 100, 115
devrim, 61
din, 28, 62, 67, 69n, 70, 72-81, 86-8, 156-8
dost/düşman ayrımı ve ilişkisi, 31, 68, 80, 100, 103
Dostoyevski, Fyodor, 87
Dünya Ticaret Örgütü, 28

eleştirel teori, 97
erillik, 142, 155
  ayrıca *bkz.* erkeklik

erkeklik, 106, 128, 141, 149
ayrıca *bkz.* erillik
Etiyopya, 119

fallik militarizm, 141
Fas, 13, 24, 34, 108
Feuerbach, Ludwig, 87, 156
Filistinliler, 11, 12n, 35-6
Foucault, Michel, 30n, 71n, 76, 83, 97, 98, 116
Fransa, 49, 79, 99n
Fransız Devrimi, 27n
Freud, Anna, 149-54, 155n
Freud, Sigmund, 87, 146-9, 156-8

Gandhi, Indra, 111
Gazze, 23, 35, 51, 119n, 143
Giscard d'Estaing, Valéry, 99
göçmenler, 24, 34, 41n, 43, 44, 46-7, 85, 91, 99-100, 115, 119, 124, 138, 149
kaçak, 31, 43, 110, 118, 121-2, 132-4, 137
ayrıca *bkz.* göçmen işgücü
gösteri toplumu, 127, 155

Hardt, Michael, 29, 67, 72, 76
Hegel, G. W. F., 27n, 63, 66, 95, 152
Heidegger, Martin, 32, 140
himayecilik, 85, 118
Hindistan, 12, 18, 19, 23, 37, 111, 120n
Hıristiyanlık, 74, 79, 123
Hobbes, Thomas, 27, 62, 69, 70n, 73-4, 87, 89, 95, 96n, 125, 128
Hong Kong, 58
Huntington, Samuel, 78, 138

Irak, 12, 21, 24, 41n, 58n, 60, 62, 80n, 114
ayrıca *bkz.* Bağdat

imgesel coğrafya, 89-90
İran, 23, 77
İrlanda, 8-9, 55-6
Kuzey, 97
İsrail, 11, 12, 16, 17, 23, 24, 25n, 34-43, 45, 47, 51, 62n, 77-8, 79, 92, 102, 104, 118-9, 122, 127, 130-1, 144-5, 154
ayrıca *bkz.* Kudüs
İşgal Altındaki Filistin Toprakları, 35-9, 102, 118, 119n, 130-2, 137, 146
işgücü, 31, 35n, 100, 114, 134
göçmen, 84, 98, 131, 139
ucuz, 31, 44, 118-9, 131, 138, 153
işkence, 104

jeopolitik, 57-8, 113, 121

Kanada, 24, 25n, 112, 124
Kant, Immanuel, 27n, 54, 60
"Kaplan Kapanı", 94
kapsanma fantazileri, 139-42
kararcılık, 27, 29, 42, 59, 61, 68, 80, 81, 102, 104, 105, 108
Keşmir, 23, 37, 120n
Kırgızistan, 34
Klein, Naomi, 114
komünizm, 26, 49
Kore, 58
Kuzey, 23
Kudüs, 16, 23-4, 37, 53n
Kuveyt, 24

liberalizm, 28, 59, 65, 68, 69, 143, 155
antiliberalizm, 69
neoliberalizm, 84n, 114-7, 145

Machiavelli, Niccolo, 11, 54, 69n
Majino Hattı, 49, 89
Malezya, 23
Marksizm, 26, 72n, 80
neo-Marksizm, 117
post-Marksizm, 25, 26
Marx, Karl, 63, 80n, 143n, 156
masumiyet fantazileri, 136, 144-6
Meksika, 12n, 25n;
ABD-Meksika Sınırı, 12n, 14, 15, 23, 24, 30, 37, 38n 43-7, 102-6, 110-2, 122, 132-4

Melilla (Fas), 13, 34, 40
Mill, John Stuart, 69, 70n
milliyetçilik, 12, 28, 47, 49, 50, 85, 112, 128, 140
ayrıca *bkz.* yabancı düşmanlığı
Minutemen, 102, 105-6, 122n, 128, 134, 149
mülkiyet, 12, 53-4, 69, 95, 134
Müslümanlar, 25, 78, 85, 138
müteahhitler, 45, 144

Naziler, 49, 92.
Negri, Antonio, 29, 59n, 67, 72, 76
neo-muhafazakârlar, 25
Nietzsche, Friedrich, 87, 140, 156
NOGO bariyerleri, 94
nomos, 54-6
nükleer silahlar, 51, 77, 85

Obama, Barack, 77-8
olağanüstü hal, 38, 39, 41, 45, 56, 59n, 61n, 64n, 65n, 68, 87, 93, 103-5, 119
Ortadoğu, 34, 78

Özbekistan, 23, 34
özerklik, 64-5, 66, 68-70, 84n, 87, 111, 146
özne, 26-7n, 30n, 50, 73, 87, 116, 119, 128, 150-3
öznellik, 48-50, 129, 130

Padua (İtalya), 24
Pakistan, 19, 23, 120n
Paraguay, 24
Peres, Şimon, 11, 122n
polisiye tedbirler, 30, 47, 98, 121
post-yapısalcılık, 98
psikanalitik savunma teorileri, 146-56
psikanaliz, 135, 136, 140, 146-58

realpolitik, 83, 113, 114
refah devleti, 84, 99
Reich, Wilhelm, 152, 153n
Rousseau, Jean-Jacques, 52-3, 54, 59, 63, 69, 74, 95, 96n, 128
Rusya, 114

Said, Edward, 89, 91
"San Diego bariyeri", 30n, 110
Schmitt, Carl, 27, 29, 52-9, 64-5, 68-9, 73, 80, 87, 100-3, 112, 151, 156
sekülarizm/sekülerleşme, 32, 49, 52, 67n, 73, 81, 86, 95
sermaye, 28, 29, 44, 71, 72, 76-7, 79-83, 88, 114, 118, 199, 131, 153
hareketleri, 12, 28, 117, 145
insan sermayesi, 116
sıkıyönetim, 56
siyasalın özerkliği, 68-72, 77, 83, 87
Soğuk Savaş, 12, 41, 51, 58, 60, 137
Sovyetler Birliği/Bloğu, 26, 49, 119
sömürgecilik, 34, 35n, 42, 56, 99, 145, 149, 154, 158
Suudi Arabistan, 12, 20, 21

şarbon saldırıları, 93, 138
Şaron, Ariel, 11
Şili, 114

Tayland, 23, 115
tehlikeli yabancı fantazisi, 136-9
ayrıca *bkz.* yabancı düşmanlığı
terörizm, 23, 85, 93-4, 100, 106, 111, 113, 122-4, 137-9, 143, 149
Tokyo sinir gazı saldırısı, 93
toplum sözleşmesi teorisi, 69, 71n, 75, 95, 128-9
Trier, Jost, 52-4
Türkiye, 79
Türkmenistan, 23

ulus-devlet, 25-30, 32, 33, 34, 39n, 40, 42, 48, 53, 60, 70-1, 77-9, 101, 104, 108, 117, 124, 135-6, 140, 148, 154, 157
Uluslararası Adalet Divanı, 104
Uluslararası Para Fonu (IMF), 28
Umman, 24
uygarlık, 56, 144
uyuşturucu ticareti, 24, 43, 46, 84n,

98, 100, 102, 121, 123, 129, 132, 139
Üçüncü Dünya, 84n, 107, 115, 134, 139, 145
Üçüncü Reich, 49

Vestfalya Barışı, 26-7, 29, 48, 78, 80, 82, 140
Via Anelli Duvarı, 24
Vico, Giambattista, 54
Vietnam Savaşı Anıt Duvarı, 90-1
Virilio, Paul, 89, 92

Weber, Max, 69n, 156

yabancı düşmanlığı, 47-9, 85, 112, 122, 136-9, 149
Yemen, 12, 20

Zimbabve, 12, 23

Wendy Brown

Yükselen Duvarlar Zayıflayan Egemenlik

Berlin Duvarı'nın sevinç gösterileri içinde yıkılışından sadece yirmi yıl sonra, neden birçok devlet sınırlarına duvar çekme yarışına girdi? Her şeyin küreselleşmesinden büyük bir hoşnutlukla söz edilen bir dönemde, nasıl oluyor da dünyanın dört bir yanında kilometrelerce uzunlukta duvarlar yükseliyor? Ulus-devletlerin aşınan egemenlikleri ile bu duvarların örülmesi arasında nasıl bir ilişki var? Kaçak göçmenlere ve kaçak ticarete karşı devletlerine sınırlara set çekme çağrısında bulunan yurttaşları harekete geçiren düşünceler, daha doğrusu duygu ve arzular neler? Mantıkları bakımından Çin Seddi'nden pek de farklı olmayan bu sınır bariyerleri amaçlarına ulaşabilir mi, nereye kadar?

Neoliberalizme eleştirel yaklaşan teorisyenler arasında önde gelen bir isim olan Wendy Brown, bu sorulara cevap ararken, siyaset felsefesi, iktisat ve tarihin yanı sıra –tıpkı daha önce yayımladığımız Tarihten Çıkan Siyaset'te olduğu gibi– siyasallaştırılmış bir psikanalize başvuruyor. Ortaya attığı soruları farklı cepheleriyle ele alarak, meseleyi kavramamızı kolaylaştıracak zengin bir tablo sunan Brown, aynı zamanda, sınır duvarları gibi özel ama maddi bir olgudan yola çıkarak, içinde yaşadığımız dünyanın genel gidişatını muhalif bir bakış açısıyla değerlendiriyor.

Sosyal bilimlerde konuyu bu ölçüde doğrudan ele alan ilk kitap Yükselen Duvarlar, Zayıflayan Egemenlik. Ayrıca, yazarın birikimi ve kıvrak zekâsıyla da son derece özgün bir metin. Küresel siyasetin güncel gelişmeleriyle ve günümüzün siyaset felsefesiyle ilgilenenlerin, ama aynı zamanda içinde yaşadığımız dünyayı anlamaya çalışan herkesin ilgisini çekecek bir yapıt.

Metis Edebiyatdışı
ISBN-13: 978-975-342-838-5

Metis Yayınları
www.metiskitap.com